

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ДНІ НАУКИ

ФІЛОСОФСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТУ – 2017

**МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ
(25-26 квітня 2017 року)**

МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ ТА ВИСТУПІВ

ЧАСТИНА 9

Редакційна колегія: **А. Є. Конверський**, д-р філос. наук, проф., акад. НАН України (голова); **С. В. Руденко**, д-р філос. наук, доц. (заст. голови); **Р. Сапелько**, д-р філос. наук, проф. (**Roman Sapeńko**, Dr.hab. Prof., University of Zielona Góra, Poland); **В. А. Бугров**, канд. філос. наук, проф.; **Т. П. Кононеко**, д-р філос. наук, проф.; **І. С. Добронравова**, д-р філос. наук, проф.; **Д. В. Неліпа**, д-р політ. наук, доц.; **М. І. Обушний**, д-р політ. наук, проф.; **С. М. Оксамитна**, д-р соціол. наук, проф. (НАУКМА); **В. І. Панченко**, д-р філос. наук, проф.; **А. О. Приятельчук**, канд. філос. наук, проф.; **М. Ю. Русин**, канд. філос. наук, проф.; **М. Л. Ткачук**, д-р філос. наук, проф. (НАУКМА); **Є. А. Харьковщенко**, д-р філос. наук, проф.; **І. В. Хоменко**, д-р філос. наук, проф.; **В. Ф. Цвих**, д-р політ. наук, проф.; **Л. О. Шашкова**, д-р філос. наук, проф.; **П. П. Шляхтун**, д-р філос. наук, проф.; **Я. А. Соболєвський**, канд. філос. наук (відп. секр.); **В. Е. Туренко**, канд. філос. наук.

*Рекомендовано до друку
вченою радою філософського факультету
(протокол № 7 від 27 березня 2017 року)*

"Дні науки філософського факультету – 2017", Міжн. наук. конф. (2017 ; Київ). Міжнародна наукова конференція "Дні науки філософського факультету – 2017", 25-26 квіт. 2017 р. : [матеріали доповідей та виступів] / редкол.: А. Є. Конверський [та ін.]. – К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2017. – Ч. 8. – 192 с.

Адреса редакційної колегії: 01601, Київ, вул. Володимирська, 60, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, філософський факультет; (38044) 239 31 94

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали. Рукописи та дискети не повертаються.

© Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
ВПЦ "Київський університет", 2017

Секція 4

"ОСВІТНІ КОНЦЕПТИ СЬОГОДЕННЯ"

*Л. В. Абизова, канд. філос. наук, доц., ДДПУ, Слов'янськ
abyzovalarisa@rambler.ru*

ФЕНОМЕН ОСОБИСТОСТІ І ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ОСВІТИ

Французький філософ і антрополог П. Тейяр де Шарден стверджував, що людина – це дивний і таємничий об'єкт вивчення, який постійно спантеличує дослідників. Проблема людини належить до вічних проблем філософії. Наразі у межах самої філософії має місце переорієнтування проблематики на антропологічну та культурологічну сферу. Людина у філософському осмисленні, це не річ серед речей, це суб'єкт, здатний до зміни світу і самого себе. За екзистенційними мотивами, людина – це потенційна можливість, можливість бути або стати іншим, можливість, яка розкривається у продовж всього життя. У ХХІ столітті посилюється увага до людської особистості, і, відповідно, до проблеми людини в цілому. Зростає вага проблеми індивідуальності, творчого начала в людині, проблеми свободи і відповідальності, не зникає інтерес до сенсожиттєвої, екзистенційної проблематики. Успіхи у розвитку генної інженерії та вдосконалення інформаційних технологій, поширення сурогатних цінностей масового суспільства, викликають занепокоєння тим, що загрожує, за влучним зауваженням Ф.Фукуями, формуванням "запрограмованої недолюдини". "Інформаційно-гуманітарна революція породжує індустрію гуманітарних технологій, які дозволяють цілеспрямовано змінювати суспільну думку, людську суб'єктивність..." [Соболь О.Н. // Гуманитарно-информационные трансформации постмодерного века. Наука и образование: современные трансформации: Монография / Ин-т философии им. Г.С.Сковороды НАН Украины. – К.: Изд. ПАРАПАН, 2008. – с.232]

Найвищою метою суспільного розвитку і функціонування освітньої системи є людина. Матеріальні, соціальні, політичні, культурні чинники впливають на формування особистості. Особистість – це перш за все людина, яка являє собою одночасно і природну, і соціальну істоту. Природні задатки людини, вроджені анатомо-фізіологічні особливості її нервової системи, темперамент являють собою біологічну суть індивіда. Участь же даного індивіда у навчальному процесі, суспільно-політичному житті характеризує його як істоту соціальну, як особистість. Отже, доцільно говорити про біосоціальну (дуальну, тобто подвійну)

природу людини. Співвідношення в людині цих двох складових є дискусійним питанням філософії вже майже два століття. У філософській літературі окреслилися наступні позиції з приводу потрактування зазначеної проблеми: а) панбіологізм (як варіант – панпсихологізм) – абсолютизація біологічного фактору в житті і поведінці людини; б) пансоціологізм – визнання абсолютною домінантою формування людини соціальних чинників; в) саціобіологізм – урівноваження як біологічного так і соціального чинників у процесі становлення особистості.

Прихильники першого підходу посиляються на праці із сучасної соціобіології, в яких більшість стереотипних норм людської поведінки пояснюються як такі, що притаманні і тваринам, наприклад, альтруїзм, захист місця перебування, родинність, розподіл функцій, тощо. Слід мати на увазі, що останні поняття вживаються з великою мірою метафоричності. Соціобіологія висуває тезу про єдину природу усіх живих істот, проте, деякі екстремістсько-радикальні теорії в межах цього напрямку наголошують на тому, що в основі нерівності людей лежить саме біологічний фактор. Так, згідно цим висновкам, природа кожної людської раси різна, існують вищі та нижчі раси, які відрізняються одна від одної різноманітними біологічними ознаками, починаючи з будови голови і обличчя, закінчуючи розумовими здібностями. Всесвітньо відомий італійський професор Ч.Ломброзо, ім'я якого пов'язане з формуванням кримінології, стверджував, що злочинець – це особлива істота, своєрідний антропологічний тип, "злочинний тип", "природжений злочинець".

Прихильники пансоціологізму наполягають на тому, що людина народжується з єдиною здібністю, "здібністю набути людські здібності" (А.Н.Леонтьєв), з можливістю стати людиною. Для підтвердження своєї тези вони посиляються на експеримент, розпочатий самою природою і продовжений людиною. Мова про сліпоглухонімих дітей із спеціалізованої Загорської школи (зараз місто Сергіїв Посад, Росія). Ці діти не мали жодного каналу зв'язку зі світом, були зречені лише на рослинне життя і смерть, але у тепер вже у всесвітньо відомій у наукових колах школі, фахівці з використанням спеціальних методик, оснований на концепції предметної діяльності, їх поступово привчали до виконання дій, починаючи з елементарного прийому їжі і закінчуючи складними навичками письма. Їх поступово навчали говорити, читати писати за допомогою азбуки Бройля. Врешті-решт вихованці школи хоча і залишилися незрячими та глухими, у всьому іншому вони стали звичайними людьми, а в чомусь навіть перевершили звичайних людей, які від народження не мали ніяких фізичних вад і відповідали біологічній нормі. Четверо випускників Загорської школи-інтернату успішно закінчили факультет психології найпрестижнішого на той час у Радянському Союзі вузу – Московського університету. Шкода, що з часом набуті досягнення не набули поширення і подальшого застосування.

Радикальним висновком пан соціологізму стало твердження про можливість соціальної інженерії засобом цілеспрямованого виховного впливу сформувати людину із заданими соціальними характеристиками,

яку можна використовувати як слухняний соціальний інструмент. Подібні ідеї мали місце в марксизмі.

Крайності двох вищезначених підходів урівноважуються третім, згідно якому людина підпорядкована як законам живої природи, так і законам соціуму. Біологічне і соціальне в людині взаємопов'язане, біологічне здійснюється і задовольняється у соціальній формі. За будь-яких обставин людина стає власне людиною у соціальному розумінні, особистістю, за умови соціалізації, основним агентом якої є освіта. Освіта – це своєрідний "шлюз" між людиною та суспільством, тому що вона розвиває природні задатки людини, розвиває форми чуттєвості і раціональності, формує світогляд, дає професію, залучає до надбань культури. Це обумовлює фундаментальну роль освіти у формуванні та розкритті сутнісних сил людини.

Вищою цінністю освіти є людина, освіта повинна усіма можливими засобами сприяти самовиявленню її людських якостей, самоздійсненню людини у світі на користь самої людини і світу. Суспільство стає дедалі більш людиноцентристським. Отже, індивідуальний розвиток людини, особистості за таких умов є, з одного боку, основним показником прогресу, а з іншого – головною передумовою подальшого розвитку суспільства.

Н. Бабенко, студ., ДДПУ, Слов'янськ
natasha.babenko.21@gmail.com

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ЯК КРИТИКА СУЧАСНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

Майже на очах гуманітарне знання з універсальної цінності перетворюється на приватний інтерес доволі сумнівної вартості. Особливо гостро цю трансформацію відчують ті, хто мають навчати "неспеціальним" предметам: філософії, естетиці, історії культури тощо. Поширеним є стереотипний погляд, що "всі люди є певною мірою філософи", який, на жаль, притаманний і аудиторії так званих фахових "спеціалістів".

Філософська спільнота зі свого боку має більш радикально поставитися до опрацювання і розробки "фахових" філіацій філософської системи: філософії техніки, філософії мови, філософії освіти тощо. Ці галузі науки мають постати дійсними важелями розподілу наукової праці і символічної влади, засобами якої тільки й можна долучитися до інформатизованих смислових потоків суспільного процесу. Найбільш органічним середовищем для апробації критичного потенціалу філософем виглядає середовище освітнього процесу, де апіорі конститутивним є елемент символічної влади викладача.

Отже філософія освіти виглядає флагоманом відродження практичної філософії в новітніх цивілізаційних умовах. Фокус філософської критики має бути сконцентрованим на двох традиційних ідеологічних супротивниках філософування: утилітаризмі та міфології. Утилітаризм пробуджу-

ється новітньою хвилею позірного прагматизму, який в освітянському просторі виявляється популяризацією різноманітних "ефективних" методик засвоєння знань. Міфологія ж збуджується потужним політичним дискурсом, насиченим архетипами квазі-історизму. Дивним чином така міфологія реанімує давно віджиті форми патріотизму і гуманізму.

Гуманітарні наукові дискурси виявилися нездатними виробити загальну модель науковості, яка б конституювала їх суверенітет як по відношенню до галузей точної науки, так і по відношенню до ідеологій масової свідомості. Наприклад, сучасний український педагогічний науковий процес конституційований певною версією наївного антропологізму, який легко асимілюється з натуралізованими структурами "національної держави". "сім'", "народу" тощо. Обмежена такою онтоологією, педагогічна думка вироджується в герметично замкнену абстракцію, абсолютно нездатну досягти конкретності суспільного буття, охопленого контуром освітньої діяльності.

Філософія освіти має виконати "кінчну" функцію щодо розгортання сублімованого педагогічного дискурсу, наполягаючи на репродуктивній та із необхідністю репресивній функції освіти як такої. Саме філософія має дезавувати пафос новітніх вихователів, які із заповзяттям репродукують кліше політичної ідеології державництва, націоналізму та вульгарного капіталізму у гнучких формах постмодерної культури, запропонувавши змістовну діяльність мислення як єдину альтернативу порожній проліферації дискурсів, які не призводять до жодних наслідків, запропонувавши новітню онтологію відповідальності, відповідальності новітнього наукового ідеалізму, який протиставить ідею інформатизованій матерії знання.

У критичному ключі можна розглянути дискурс компетентнісного підходу. Мало хто з дослідників поняття "компетентність" звертає увагу на семантику змагання, боротьби, що притаманна самому терміну. Насправді, компетентний є досить близьким за значенням до конкурентоспроможний. Компетентний експерт – це той, хто має достовірний, об'єктивно засвідчений досвід вирішення певних завдань, виконання дій і операцій, артикуляції ідей тощо. Поняття компетентності є необхідним доповненням до класичної педагогічної тріади "знання – уміння – навички", що підкреслює неподільність цих елементів в структурі особистої діяльності людини і дозволяє вказати вихід до об'єктивного, позасуб'єктивного виміру конституювання та детермінації цієї діяльності. Примат теорії над практикою, характерний для педагогіки, її залежність від концептуальності інших наук (філософії, психології, соціології тощо) призвели до утворення певної суб'єктивної метафізики в розумінні належності знань, умінь і навичок атомістично зрозумілій особистості. Така метафізика стала сурогатом пропагованого у пострадянській науці індивідуального підходу в освіті, тому що цей підхід не запропонував новітню модель становлення особистості в інтерсуб'єктивних структурах трансформованого у порівнянні з попереднім історичним досвідом суспільного процесу, а відтворив рудиментарне уявлення про атомістичну

особистість, що повернулася до наукового обігу зі стихії дезорієнтованої в умовах перехідної кризи суспільної свідомості.

Результатом укорінення такої теорії в освітній діяльності стало розшарування теорії і практики, відсутність чіткого бачення їх зв'язків. А на практиці показовим є виховання "однобоких" фахівців, легітимоване на рівні кліше здорового глузду: "Коли приходиш до школи треба забути все, що ти вчив в університеті", "Він, звичайно, не дуже гарно знає предмет, але є гарним організатором", "Вона – сильний теоретик, але не вміє просто пояснити тему". Такі установки прямо пов'язані з міфологією повсякденного мислення про природну детермінацію якостей особистості, що відображається у численних варіація на тему "складу мислення", "здатностей до вивчення мов", або "дітей індіго" тощо.

Стрімкий злет компетентнісного підходу в українській науці про освіту свідчить насамперед про потребу в новітній концептуальній парадигмі, що б дозволила більш ефективно виводити на рівень теоретичного осмислення протиріччя емпіричної практики викладання і навчання.

Оскільки компетентнісний підхід розробляється в контексті пристосування української системи освіти до глобальних викликів перед нашим суспільством і через це носить адаптаційний характер, надзвичайно важливо віднайти в досвіді інших суспільств найбільш релевантні кореляції до реалій українського освітнього процесу. На етапі пропедевтики надзвичайно важливо узагальнити історичний шлях компетентнісного підходу за рубежом і надати поняттю компетентності визначення, що б логічно знімало в собі ту історію.

*Д. А. Барабаш, н.с. ASSCP, Києв
c3-po@ukr.net*

МОНОПОЛИЗАЦИЯ ЗНАНИЙ ЭКСПЕРТНЫМИ ГРУППАМИ

Мы живём в не менее кастовом обществе, чем это принято думать. Сегодня определению статусных групп соответствуют прежде всего профессии. Профессиональные группы преподавателей монополизируют за собой особенную компетенцию – знание.

Если вы ученый, то абсолютно не важно, что о вас думают все, помимо других ученых. Академический мир добился невероятной автономии в том смысле, что ученые закрепили за собой право решать, кто чего-то стоит, и отказали в этом праве всем остальным людям, то есть полностью монополизировали эту сферу экспертизы. Они объявили, что все мы, аутсайдеры в их области, не разбираемся в том, в чем разбираются они и только они могут решать, кто хороший ученый, а кто плохой. И в этом смысле наука совершенно необычна. Ученые – это люди, которые озабочены репутацией в узких кругах и почти не озабочены всей остальной репутацией. На принципе автономии и монополии внутрипрофессионального суждения строится распределение, админи-

стративных, экономических и любых других ресурсов, значимых в академическом мире. Любое легитимное, то есть принимаемое за правильное устройство науки по умолчанию, предполагает, что тем, кто добился наибольшего признания среди коллег, дают все, что они захотят, а остальным достанется то, что останется.

Если говорить о феномене "знаменитого учёного", то мы должны понимать, что речь идёт об асимметричном явлении, что всего лишь предполагает дифференциацию по статусу и положению.

Статус "знаменитого ученого" достаточно часто получают люди причастные к академической среде, так называемые – "академические звёзды". Степень "звездности" определяется тоже довольно просто, а именно через деление и процентное соотношение: тех, кто знает "звезду" и те, кого знает "звезда". Таким образом "звёзды" зарабатывают символический капитал: известность, уважение, восхищение, создающее статусную дифференциацию в научной среде, чем и приобретают свою "звездность".

Статус "звёзды" в академической среде не указывает на какие-либо заслуги (например, перед наукой). Парадокс заключается в том, что "известность" в этом случае – это эмансипация славы от реальных заслуг и их достоинства. Оценка "звездности", соотношение людей и их работ, не зависит от качества их достижений. Ценность таковой "известности" сама-по-себе уже симулятивна.

Академическая среда, она же научная сеть, (примером такой сети в Украине является проект "Ребрендинг философии") – это пример элитаристской иерархической сети. В таких сетях объединяются индивиды руководимые общими интересами, они образуют сообщество, которое выстраивается по тем же принципам, по которым развивается и функционирует Гипертекст. Это нечто гармонично (не)вписывающееся в ландшафт целостности культуры, а всего лишь являющееся сетевой группой с определенным кругом интересов и соответственным уровнем знаний.

В научной среде как нигде заметна аристократическая составная сети. Львиная доля внимания, привилегий и регалий приходится лишь на незначительное число учёных. Это подтверждается законом Парето (известное как "правило 80/20"), о несбалансированном распределении богатства: 20% населения распоряжаются 80% богатства. Кратко эту формулу можно интерпретировать так: многообразие + выбор = неравенство. На 20% всех статей и публикаций, которые являются показателем "эффективной деятельности" научных деятелей, приблизительно 80% всех отсылок припадает на долю "аристократов"/"динозавров" академической, и в то же время научной среды.

На сегодняшний день в академической среде, прослеживается тенденция к господствованию логики "усиления отклонений". Быть известным учёным означает попасть в как можно большее число ссылок "на тебя" и упоминаний "о тебе". И так как популярность это один из соблазнов для человека, то тому, у кого она есть, дается еще больше. Работы известных учёных получают несоразмерно большее признание, чем

сопоставимые работы малоизвестных учёных, которые остаются почти незамеченными. За всем этим стоит проблема "внимания". Доверие к источнику информации стимулирует к тому, чтобы его использовать. Таким образом, известные учёные становятся известнее, а неизвестные, если рассматривать их в соотношении с первыми, становятся еще более неизвестными и забытыми.

Различение и вычленение, причисление и фиксирование в научной среде происходит по принципу – "в сети vs не в сети". Ценность в академической сети обусловлена не качеством, а принципом закрепления различий: ценные лишь укрепляют ценность, а никому не нужные лишь увеличиваются количественно. Таким образом, работники умственного труда придумали новую, внутреннюю иерархию.

Подобный эффект замечен и в научной сети. Сегодня каждый может что-то сказать или написать, высказаться, но только некоторые записи станут "видимыми" и "услышанными". "Существовать" для научной сети – значит быть воспринимаемым. Если никто не ссылается и не упоминает, значит, деятель не существует в/для этой сети. Быть воспринимаемым и принимаемым – значит получить статус, укрепить авторитет, стать знаменитым. Видимость связана с постоянными ссылками, "мельканием", появлением на виду, на слуху, запечатлением в тексте. Те, кто не достигли статуса "научной звезды", снова оказываются в самом низу той самой кривой распределения внимание-блага. Научная сеть – это не место/среда, где труд равномерно распределен. Дело как раз обстоит наоборот. Здесь полностью отсутствуют принципы демократии, справедливости и эгалитарных ценностей. Обосновать этот тезис чрезвычайно просто. Из тысяч текстов, создаваемых/циркулируемых, а потом существующих в научной сети, мы "видим" лишь ничтожную долю. Поэтому для тех, кто размещает, говорит, публикует информацию в "научной сети", вопрос звучит следующим образом: кому и когда это может быть интересно/нужно? Речь идёт о проблеме видимости. Научная сеть измеряет видимость очень просто: числом упоминаний и напоминаний о себе. Ведь только некоторые узлы в сети очень сильны, т.е. большое число раз соединены с другими, например, кафедры, университеты, журналы, почти все остальные в этом смысле чрезвычайно слабы. "Научные" тексты и разговоры становятся видимы и слышимы, только если на них укажут или о них скажут, тогда есть вероятность, что их прочтут. И чем больше будет таких упоминаний и напоминаний, тем доверительнее будет наше к ним отношение. Так формируется предубеждение в пользу успешных текстов и соответственно успешных учёных.

Удивительная особенность научной репутации – это то, что она не включает в себя его оценку как человека целиком, а только человека как исполнителя очень специфических функций. Способность устанавливать "истину", способность что-то придумывать, что-то "изобретать" в нашем сегодняшнем представлении автономна от моральных свойств.

У многих непосвященных есть очень сильная вера, коллективное представление о том, что есть вещи, которые доступны только экспертам в определенной сфере, что это занятие сугубо для специально обученных людей. Почему? Ведь эта вера лишь усиливает монополизацию знаний и установление авторитета. За поддержанием облика всезнающего учёного скрывается такая же степень неуверенности, которую мы наблюдаем у всех и везде.

О. Г. Гончаренко, докт. ек. наук, доц., Академія ДПС, Чернігів
Oksana1915-1@ukr.net

ОСВІТА ОСІБ, ЯКІ ВІДБУВАЮТЬ ПОКАРАННЯ У ВИПРАВНИХ УСТАНОВАХ ЯК СЕГМЕНТ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

На початку ХХІ ст. світ демонструє підвищену зацікавленість освітою як важливим засобом розвитку людства (соціального, культурного, економічного та ін.). Освіті відводиться головна роль у реалізації функції відтворення людської спільноти, адже у сфері освіти закріплюється і отримує подальший розвиток набута індивідом система цінностей. Здобуваючи освіту, людина пізнає світ, отримує знання, змінює своє ставлення до навколишньої дійсності. Саме освіта сприяє становленню і розвитку особистості і допомагає правильно визначити місце людини в суспільстві. Україна, як і переважна більшість країн світу, на сьогоднішній день демонструє тенденцію зростання значення освіти як на державному, так і на індивідуальному рівнях й водночас афішує трансформацію її ланок за законами економоецентрованого суспільства. Вказані трансформації не пройшли повз такий сегмент українського освітнього простору, як освіта осіб, які відбувають покарання в виправних закладах кримінально-виконавчої системи. Доцільність трансформацій в системі освіти даної категорії осіб спричинена переорієнтацією нашої держави на загальноєвропейські цінності й закладена Європейськими пенітенціарними правилами поведіння з ув'язненими, Правилами Організації Об'єднаних Націй, що стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі, Рекомендаціями Комітету Міністрів Ради Європи до держав-учасниць. У вказаних документах чітко прописано, що одним із основних компонентів процесу виправлення є програми навчання, що спрямовані на успішну ресоціалізацію засуджених, покращення їхньої поведінки та підвищення почуття власної гідності.

На виконання поставленого завдання працює нормативно-законодавча база України. Право на освіту є конституційним соціально-економічним правом громадян України. Крім того, нормативна база, що стосується питань виконання покарань окремо відзначає загальноосвітню та професійно-технічну освіту засуджених в якості основного компоненту виправлення та ресоціалізації. Отримання ув'язненими освіти

сприяє формуванню світогляду, обізнаності та готовності стати повноправним членом суспільства, і навпаки – низький освітній рівень і відсутність професії обумовлюють підвищення рівня рецидивної злочинності. Це підтверджує історичний розвиток пенітенціарної системи і каральної доктрини, зокрема, який демонструє, що посилення покарання за злочини в різні історичні епохи не призводило до зниження рівня злочинності, а навпаки, сприяло її зростанню. Одним з перших, хто підкреслював позитивну дію освіти й навчання на виправлення засуджених, був професор С.В. Познишев. Ще в 1923 р. він писав про те, що "освіта в пенітенціарній установі повинна мати місце, оскільки вона необхідна, для того щоб знищити той розумовий морок, в якому порок і злочин приховують свої глибокі корені. Освіта, здобута в місцях позбавлення волі, має, наскільки можливо, зачіпати світ моральних понять і життєвих ідеалів" [Познышев С.В. Основы пенитенциарной науки / С.В. Познышев. – М. : "Минкомпрос", – 1923. – С.218.].

Освіта, читання й міркування поглиблюють та розширюють систему моральних уявлень та мають сприяти переструктуруванню системи цінностей особи, яка скоїла злочин й відбуває покарання за нього. Дступ до освіти дозволяє також сформувати продуману систему поглядів, спираючись на яку, індивід з більшою чи меншою діалектичною вправністю зможе захищати власні переконання від різних заперечень та сумнівів, які обов'язково постануть після виходу на волю. Останнє є дуже важливим, адже процес ресоціалізації та реінтеграції в умовах економічного суспільства має ряд точок ризику для тих, хто тривалий час нібито випав за межі цього соціуму. Мається на увазі те, що особливості сучасного ринку праці зумовлюють не тільки необхідність оволодіння конкретною спеціальністю, а значимим імперативом є здатність людини до постійного професійно-особистісного самовизначення, самореалізації і саморозвитку. Тому особі, яка відбуває покарання, слід усвідомити, що умови ринку вимагають від нього, крім професійних знань, умінь і навичок, в першу чергу готовності формувати себе, орієнтуючись на конкретну професійну діяльність. А тому, для успішної реінтеграції засуджених в суспільстві, необхідно створити соціально-педагогічний потенціал професійної освіти в виправних закладах, який би відповідав сучасним запитам ринку праці. В цьому аспекті суттєву допомогу може надати не тільки залучення професійних педагогів до системи освіти, але й волонтерських організацій, що за методом "рівний-рівному" можуть на прикладі осіб, які отримавши освіту в умовах виправних установ, досягли певного успіху в соціальному житті й готові поділитися цінними знаннями та досвідом.

Враховуючи, що отримання особами, які скоїли злочин, освіти в виправних установах відбувається в рамках закритого освітнього простору, то закономірно, що освітній процес має певні складнощі. По-перше, на сьогоднішній день відсутнє ґрунтовне сучасне дослідження щодо філософії освіти в цьому освітньому сегменті. Взагалі, можна сказати, що бракує не теоретичних розвідок, але й, як не парадоксально, й практичні

результати часто мають гриф секретності й не передбачають діалогової взаємодії фахівців та педагогів, які працюють в пенітенціарній системі й тих, хто працює в загальноосвітніх та професійно-технічних закладах. Причин цьому декілька, але головна на нашу думку – стереотипність мислення. Ще одна причина, яка не дозволяє говори про якісне навчання в умовах виправних установ – це матеріально-технічна база, але це загальна проблема всіх установ виконання покарань кримінально-виконавчої системи України. Однак, покращення все-ж таки спостерігається й це дозволяє сподіватися, що усвідомлення, що освіта, має бути не просто доступною для всіх засуджених, а має розглядатися як дієвий фактор у вирішенні проблем виправлення, саморозвитку і подальшої реінтеграції засуджених, звільнених з місць позбавлення волі в суспільство.

Л. В. Діденко, канд. філос. наук, доц., КНУТШ, Київ
DidenkoLarysa@gmail.com

ФІЛОСОФІЯ ДЛЯ БАКАЛАВРІВ-ГУМАНІТАРІВ: ВИКЛАДАЦЬКІ ЗАУВАГИ

Освіта у вишах існує для формування "нової хвилі" фахівців, які уможливлуватимуть неперервність досвідотранслявання наступним поколінням. Ця теза утруднена "допоміжними елементами", які мали б сприяти становленню молодших колег, проте вони радше допомагають їхньому втрачання.

По-перше, шлях простоти. Невеликі порції дескриптивного матеріалу тільки заповнюють пам'ять, але аж ніяк не уможливляють самовдосконалювання (або хоча б якісь зміни самого студента). За декілька тижнів бакалавр-гумантарій знецікавлюється самим предметом, а головним своїм завданням вбачає виключно балонакопичування за "власною формулою" (випробовують усе можливе).

По-друге, шлях пріоритетного "зламу". Молода людина звикла до одного шаблону мислення/вчинання, але їй пропонують зовсім інакший, що викликає "внутрішній спротив та відкрите відкидання" нового. Головне правило викладача на цьому шляху не "зламувати", а тільки створити необхідні умови для самостійного рішення/прийняття представника молодого покоління. Через поступове розпалювання цікавості можна "наставити отрока на путь істинний".

По-третє, шлях плюріверсності. Викладач не відтворює одну "класическую" візію з "базового підручника/посібника", не розглядає програмні питання за шаблоном, що випрацюваний десятиліттями, не зорієнтований на найсереднішого студента. На цьому шляху викладач є новатором та виключно (або здебільшого) ретранслявальником власноздобутого досвіду-й-знання. Він не вельми (так це алогічно і доволі негуманно!) обтяжений проблемами студентів, проте його "далека" освітньо-виховна мета полягає у зміноспричинюванні. Він сам власноруч своїми

знаннями, вміннями та досвідом скеровує студентів до "джерела недослідженого". Перед "подорожжю до..." (знань, нового досвіду, себе самих тощо) кожен отримує "базові ключі" – орієнтири (найнеобхідніший мінімум), інструментарій (те, що допоможе у пізнанні) та індивідуальне завдання (те, заради чого варто продовжувати).

Філософія – царина, яка поєднує індивідуальні пошуки та наукові практики. Це єдина галузь знання, що уможливорює самовдосконалювання за власними параметрами. Згадане самовдосконалювання може бути ґрунтоване на "цікавості" та/або "допитливості". Перший варіант передбачає виключно "зустрічання нового/незвіданого на своєму життєшляху", а другий – "зустрічання та усвідомлювання через запитування-відповідання". Другий варіант і є, власне, основою царини – філософуванням, яке постає "тематичним індивідуальним обґрунтованим варіантом світорозуміння, що його окремий суб'єкт має намір розділити з іншими через комунікування".

Не веду мову про застарівання матеріалів, якими послуговуються студенти для готування доповідей/доповнень; не актуальні запитання, які маємо висвітлювати/розглядати "як усталені тенденції з минулого заради збереження традицій"; практикування "німецького академізму" у викладанні, що обмежує лектора та занудьговує студентів; опрацьовування "першоджерел" по "других та третіх перекладах" тощо. Не веду мову про зазначене, оскільки від нього треба поступово відходити та практикувати інакше – те, що дійсно є/буде корисним/необхідним для життя окремої людини та становлення фахівця (в обидвох варіантах – це студентоодиночність).

Криза викладання – це передусім стандарти, які має виконувати той, хто проводить аудиторні заняття. Але студент має отримувати від навчання максимальний зиск – зацікавлення, увідомлювання, знанняздобування та знаннязастосування, основи дослідницької роботи, начала самовдосконалення та ін. Виш – "поле граАння студента", а викладач постає тільки медіатором, котрий спрощує шлях учня до знання.

Отже, освітньо-виховний процес у вишах потребує кардинальних змін, завдяки яким виграє студент, сам викладач, а також факультет/інститут і університет.

***Г. О. Дьяковська, канд. філос. наук, доц., ДДПУ, Слов'янськ
dyakovskaya.galina@mail.ru***

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Динаміка сучасного освітнього простору базується на інтелектуальних ресурсах, де знання, інтелект, освіта постають в якості стратегічного ресурсу суспільного розвитку. Освіта залежить від суспільних вимог, вона відкриває нові інтерпретації, надає нові механізми для спілкування і взаємодії. Технократичне мислення стало домінуючим в організації

всієї системи освіти і виховання. Парадигма сучасної освітньої практики глобалізаційних процесів визначає суспільну необхідність у формуванні нового інтелекту, якого вимагає нова реальність, що зосереджена на раціональних уміннях та оволодінні комп'ютерними технологіями.

Філософський дискурс відмічає перспективи освітньої сфери з урахуванням соціокультурних та глобалізаційних трансформацій. Зміни на локальному і глобальному рівнях вимагають нових підходів до формування і соціалізації індивіда через засоби освіти. Така освіта повинна відповідати сучасним потребам і майбутнім перспективам.

Сучасна ситуація у сфері освіти в Україні характеризується новими зрушеннями, зокрема гуманізацією навчально-виховного процесу, неперервністю освіти, комп'ютеризацією та впровадженням інформаційних технологій у навчально-виховний процес. Останні здатні виявити інноваційну спроможність освітніх можливостей в процесі адаптації до швидко змінного середовища. Модернізація освіти – це комплексний перегляд сфери освітньої діяльності відповідно до викликів сучасного життя, з урахуванням традицій вітчизняної освіти.

Сучасна система освіти повинна акцентує увагу на процесі вдосконалення на диференціації української системи освіти, підвищення ефективності діяльності викладачів закладів освіти, що сприятиме формуванню моральної, освіченої особистості. Система освіти в Україні націлена на інтеграцію до міжнародного освітнього простору, результатом чого є співпраця із зарубіжними партнерами в освітній сфері, уніфікація вищої освіти на основі Болонської декларації тощо.

Відповідаючи на виклики сьогодення, сучасна освітня модель прагне сформуванню особистість, яка має стати активним учасником освітнього і соціально-політичного процесів. Мета останнього – не надавати "готові знання", а формувати вміння і прагнення навчатися, вміти критично використовувати новітні технології, надавати відповіді вимогам глобалізованого суспільства, яке потребує оновленого ставлення до особистості та отримання нею знання.

У світлі цього, в суспільстві, що розвивається, сучасна освітня парадигма постає гуманістично спрямованою, де філософсько-аксіологічна рефлексія є підвалинами освітнього процесу. Сучасні форма і зміст освіти повинні відповідати потребам сьогодення і викликам майбутнього в забезпеченні такого інтелектуального простору. Філософське осмислення освітнього процесу дозволяє перейти до парадигми особистісно орієнтованого навчання, що формує особистість, яка здатна до само-рефлексії і саморозвитку, вміє вільно орієнтуватися на ринку праці. Таким чином, формування саме таких якостей є пріоритетними цілями модернізації освіти, виступаючи в якості критеріїв оцінки ефективності модернізації освіти. Така модель освіти формується на основі національних і світових культурно-історичних традицій.

ОСМИСЛЕННЯ БІЗНЕС-ОСВІТИ З ТОЧКИ ЗОРУ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

З точки зору філософії освіти бізнес-освіта має розглядатися як новітній напрям надання освіти, який характеризується міждисциплінарним характером, адже у бізнес-освіті сполучаються елементи економічної освіти, теорії менеджменту та післядипломної освіти. Втім, бізнес-освіта має також усі шанси стати також одним із головних напрямів розвитку дуальної освіти, тобто освіти, яка надається паралельно з тією професією, за якою людина отримує освіту. Завдання окреслити теоретичні та методологічні засади надання бізнес освіти, таким чином, має здійснюватися з певної мета-теоретичної позиції, якою природним чином виступає позиція філософії. А оскільки мова йде про філософський розгляд проблем особливого різновиду освіти, тому такою мета-теоретичною позицією має бути позиція філософії освіти. Водночас, серед вітчизняних дослідників зустрічаємо поки що поодинокі філософські дослідження економічної сфери, наприклад [Кудря, І. Г. Господарство: соціальні теорії [Текст]: монографія / І. Г. Кудря. – К.: Vadex, 2013. – 272 с.; Романенко О.В. Соціально-технологічні типи суспільства (філософсько-методологічний аспект дослідження економічної сфери): Монографія. – К.: Купріянова, 2005. – 320 с.], тоді як філософських досліджень власне економічної освіти ще менше, а бізнес-освіти і поготів.

Передусім, варто зазначити специфіку бізнес-освіти порівняно з економічною освітою: з одного боку, значна частина навчального матеріалу у них збігається, з іншого, їхні цілі і завдання часто виявляються відмінними. Так, кінцевою метою економічної освіти є оволодіння економічною теорією як формування у студента системи економічних знань, тоді як бізнес-освіта своєю кінцевою метою має, передусім, підготовку успішного бізнесмена (бізнесвумена). Для виконання останньої мети, як правило, зовсім необов'язково опановувати усією системою економічних знань – тут домінує практична орієнтація освіти. Варто зробити також зауваження щодо значно ширшого спектру спеціальностей, які належать до сфери бізнес освіти, ніж це прийнято обговорювати (не кажучи вже про надання цих видів освіти) у освітньому просторі України. Так, традиційно до бізнес-освіти зараховують набуття ступеню MBA (Master of Business Administration), тоді як навіть Вікіпедія подає список із не менш, як 27 спеціальностей, які належать до сфери бізнес-освіти. Крім того, наявна можливість отримувати майже таку ж кількість спеціальностей на попередньому освітньо-кваліфікаційному рівні – бакалавра; та на наступному освітньо-кваліфікаційному рівні – доктора. Все це свідчить про те, що бізнес-освіта, виростаючи у конкуренції з економічною освітою, а також на основі значної частини елементів традиційної економічної освіти, все більше витісняє останню, хоча й навряд чи витіснить її

зовсім – вочевидь і не має такої спеціальної мети (швидше йде мова про переважно побічний ефект розвитку самої бізнес-освіти).

Окремо слід зазначити, що бізнес-освіту у світі надають переважно недержавні, приватні навчальні заклади – у більшості випадків численні бізнес-школи. Однак, сам факт того, що більший успіх у наданні бізнес-освіти мають приватні заклади привертає увагу до специфіки менеджменту у сфері бізнесу та особливостей державного управління. Слід враховувати, що бізнес-освіту нерідко також розглядають як не лише економічну, але й управлінську освіту. У цьому третя її особливість, порівняно з економічною освітою, після розрізнення за ознаками теоретичності/практичності та державний/приватний сектор. Що стосується теорії управління, яку на західний манер нерідко називають теорією менеджменту, то тут теж спостерігаються певні відмінності між управлінням приватним сектором і сектором державним. Більше того, у академічній сфері менеджмент має також свою специфіку, і хоча на заході нерідко здійснюють ротацію топ-менеджерів, переміщаючи їх з усіх трьох сфер – приватної, державної та академічної – у кожен іншу, однак все ж це завжди певний ризик, і не завжди виправданий ризик. Тому, якщо ми говоримо про бізнес-освіту, то вона найбільше відповідає також і теорії менеджменту приватного сектору, хоча для цього вже є зовсім інші причини, ніж у випадку порівняння бізнес-освіти з економічною освітою. Так, у теорії менеджменту приватного сектору, на противагу сектору державному, а також значною мірою і сектору академічному, набагато більше заохочується спонтанність та ініціативність, з одного боку, а з іншого – наголошується на незрівнянно вищому ступені особистої відповідальності за якість результату.

Менеджмент зі сфери бізнесу користується репутацією ефективного і вартого для запозичення. З іншого боку, цей менеджмент має ознаки такого роду управління, яке більше відповідає одному середовищу (бізнесовому) і менше іншим (державному та академічному). Водночас, автори рекомендують не стільки підкреслювати і забезпечувати розділення різних сфер управління, скільки прагнути досягнути їхньої співпраці, тісної взаємодії, взаємної підтримки для досягнення ефекту вищої кумулятивної дії, а точніше того, що ми можемо назвати синергією. В Україні бізнес-освіта і досі не врегульована належною мірою законодавчо: поняття бізнес-освіти відсутнє у Законі України "Про вищу освіту", натомість там кілька разів згадуються побіжно "бізнес-інкубатори" (статті 29, 30, 67-68, 70) та кілька разів рамочно, хоча й з перших рядків закону йде мова про "співпрацю державних органів і бізнесу з вищими навчальними закладами" (далі про це ж – у статтях 3, 29, 30), а у статті 38 йдеться навіть про "раду бізнесу" як дорадчий (дорадчо-консультативний) орган ВНЗ, який керівник ВНЗ може створювати поруч з радою роботодавців, радою інвесторів, студентською, науковою радою тощо, "якщо інше не передбачено статутом вищого навчального закладу" [Закон України "Про вищу освіту" // Урядовий кур'єр. – № 146. – від 13 серпня 2014. – С. 7–18.].

Для України важливим є досвід, і не стільки теоретичний, скільки практичний, який можна запозичувати у ЄС та США. Мова йде про те, що як на державному, так і на приватному рівні бізнес-освіта повинна набувати все більшою мірою міжнародний характер. Це є більш, ніж природно в умовах глобалізації – це одна з головних гарантій не лише набуття досвіду, але й залучення до світового ринку попиту на фахівців, яких готує бізнес-освіта. Так, підготовлені в Україні фахівці повинні знати вимоги і запити до ведення бізнесу в світі – як для налагодження міжнародних бізнесових проєктів, так і для ефективної міжнародної мобільності працівників та самих фахівців з бізнесу – ринок потребує міжнародного транзиту не лише товарів та послуг, але й споживачів та виробників цих послуг.

О. М. Каращук, асп., НБ ім. В.І. Вернадського, Київ
karaoksana@ukr.net

СУЧАСНА БІБЛІОТЕКА ТА ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР

Розвиток сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, зростання кількості інформації все більше визначають сутність нашої епохи. Інформаційно-комунікативні технології мають визначальну роль у забезпеченні взаємозв'язку між різними суспільними структурами та соціальними групами, громадянським суспільством та владою, а також, в системах підготовки і розповсюдженні масової інформації, орієнтованої на масового користувача. Розвиток інформаційних технологій має центральне місце в процесі інтелектуалізації суспільства, розвитку освіти, науки та культури. Сама ж інформація є важливим соціальним, економічним та політичним потенціалом людства.

В умовах безперервного збільшення обсягів інформації постає проблема її генерування та оптимізації. Відповідно до цього змінюються форми і способи роботи з величезними обсягами нових знань та інформації. Цей процес супроводжується змінами в усіх галузях людської діяльності, зокрема, і в бібліотечній. Найважливішим завданням бібліотек є надання інформації різним верствам населення, що і спонукає бібліотеки йти в ногу з науково-технічним прогресом [Інформаційний простір бібліотеки: нові технології – нові можливості // library.kr.ua/bookexhibit/tehn.html]. На сьогодні ж, бібліотеки, крім збирання, зберігання, розповсюдження, повинні ще й перетворювати інформацію в цінний національний потенціал, від якого може залежати сталий розвиток всього людства. Саме потреба у виробленні системного представлення інформаційних знань та створення концепції підготовки людини до життя в інформаційному суспільстві і робить актуальним дослідження ролі інформації і знань, котрі співвідносяться зі сферою інформаційної діяльності людей у суспільстві, тобто з реалізацією всього комплексу інформаційних процесів, що використовуються людиною. В

цьому ракурсі, різноманітним і складним соціальним явищем в умовах формування інформаційного простору постає інтелектуальний (в тому числі науково-освітній, інформаційний та комунікаційний) потенціал та його головна складова – знання та інформація.

Підвищення інформаційної та соціальної ролі бібліотек потребує вироблення нових способів формування інформаційного простору і самої бібліотеки. Організація ж сучасної бібліотечної системи ґрунтується не лише на автоматизації окремої бібліотеки. Головна мета її – створення єдиного державного інформаційного простору та інтеграція у світовий бібліотечний інформаційний простір. Для досягнення цієї мети в Україні необхідно вирішити ряд важливих завдань: по-перше, це вдосконалення бібліотечно-бібліографічної інформації та публікаційних текстів в електронному вигляді; по-друге, забезпечення доступу через Інтернет до бібліографічної інформації і повнотекстових баз даних; по-третє, забезпечення електронних засобів пошуку і обслуговування запитів на інформаційні ресурси бібліотеки. Із розвитком комп'ютерних і телекомунікаційних технологій інформаційний простір бібліотеки буде розширюватися до міжбібліотечного, міжрегіонального, а з часом його межі стануть ще ширшими [Бабич В. Роль бібліотек в інформатизації суспільства і підвищенні інформаційної культури // Бібліотечна планета. – 1998. – № 1. – С. 17-20].

Світовий досвід показує, що важливим кроком у розвитку бібліотек та забезпечення ними інформаційних потреб користувачів є обов'язкове створення інформаційно-бібліотечних мереж. Будучи однією з ланок в мережі бібліотечних і інформаційних установ, вона зможе працювати так, щоб забезпечувати доступ до інформації кожній людині, де б та не знаходилась. Така мережа має бути спрямована не лише на розвиток інформаційного потенціалу країни, а й на те, щоб забезпечити рівність всіх громадян в можливості доступу до потрібних їм джерел, задовольнити їх особисті та суспільні інтереси в інформації і підняти престиж освіченості, культури і авторитет бібліотечних установ [Коваль Т. Роль наукової бібліотеки в інформаційному забезпеченні вищої освіти // Бібліотечний форум України. – 2007. – № 2. – С. 20-23].

Впровадження новітніх електронних технологій дозволяє реалізувати комплексний підхід до вирішення інформаційних завдань. Користувач може отримати повний комплект різноманітних інформаційних матеріалів, у тому числі й Інтернет-ресурси, а також консалтингові послуги. Бібліотеки сьогодні усвідомили свою роль навігаторів у безмежному масиві інформації, що вигідно відрізняє їх від інших комунікативних суспільних структур [Цуріна О. Публічні бібліотеки та їх роль в забезпеченні інформаційних потреб населення // Бібліотека в інформаційному суспільстві: пошуки гармонії, шляхи трансформації. – Вінниця, 2002. Тези регіональної науково-практичної конференції (21-22 листопада 2002 року). – С. 31-32].

Бібліотека сьогодні – це інформаційний центр, що необхідний абсолютній більшості населення. Інформаційна функція стає пріоритетною, відмінною рисою якої є аналіз, обробка, оперативне доведення

до користувача, а інформація стає товаром, який набуває концептуального, фактографічного характеру, що узагальнює вже готові результати інформаційного пошуку [Бабич В. Роль бібліотек в інформатизації суспільства і підвищенні інформаційної культури // Бібліотечна планета. – 1998. – № 1. – С. 17-20].

Таким чином, питання впровадження в бібліотечну практику інформаційно-комунікаційних технологій, створення власних електронних ресурсів та визначення тенденцій їхнього подальшого розвитку є справою державного значення. Новітні електронні технології, що прийшли у бібліотечні установи дали відчутний поштовх усім напрямам бібліотечної справи, окрім того, вони дали змогу значно розширити коло користувачів за межами бібліотеки. Більше того, сучасна комп'ютерна техніка та засоби зв'язку дають можливість бібліотекам, з економічною вигодою для себе, переорієнтуватись із стратегії володіння важливими інформаційними ресурсами – до забезпечення доступу до інформації та вироблення її.

А. Карпенко, канд. філос. наук, ДДПУ, Слов'янськ
konepark2@gmail.com

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ЯК КОНТРПЕДАГОГІКА

Українське суспільство наразі переживає загострення кризи політичного порядку. Будь-які питання щодо політичної позиції, політичного суб'єкта зісковзують з площини політичного як такого до референційних планів історії, культури, мови тощо. Хибна гуманітаризація політичного є наслідком впровадження ідеології деполітизації політичного за рахунок політизації повсякдення, культури, історії, освіти, які постають дійсними засновками псевдополітичного.

Цей процес можна назвати політичною корупцією культури, коли самоцінні культурні форми редукуються до епіфеноменів політичного. Єдиною можливою інстанцією супротиву до цього процесу має постати наука про політичне як таке. Тільки на засадах науки можна збудувати системну теорію політичного, мистецтво та інші культурні форми можуть відігравати лише тактичні та локальні ролі.

Реалії сьогодення засвідчують абсолютну інертність наукової теорії щодо критики політичної ідеології в структурі освітнього дискурсу. Політичне постає ніби позбавленим будь-якого ейдетичного змісту. Політичне саме постало жертвою вульгарної натуралізації структур влади.

Ідентифікація способів такої натуралізації є передумовою побудови теорії денатуралізації влади, яка має корелювати з теоріями деідеологізації різноманітних форм культурного виробництва, зокрема філософії та релігії.

Мета цього дослідження – виявити структуру філософської деідеологізації педагогічного дискурсу.

Інтелектуальна критика ідеології не спрацьовує як інструмент деідеологізації. Тому на теоретичному рівні треба поставити питання про узагальнення структури деідеологізації і теоретизації нетеоретичних способів подолання ідеологій. Показовою фігурою практичної реалізації такого підходу є Славој Жижек, який не обмежується рамками теорії і сміливо звертається до матеріалу масової культури.

На думку Жижєка, компоненти ідеології втрачають власний ідеологічний "заряд", коли їх розміщують посеред іншого контексту. Наприклад, елементи нацистської символіки позбавляються політичних референцій і прив'язуються до сексуальних конотацій.

Чи не аналогічним до вказаного Жижєком прикладу деідеологізації способом користувався і Мартін Гайдеґґер, коли на місце людини поставив Dasein, на місце Бога – Буття, на місце священної історії – історію Буття. Онтологію Гайдеґґера часто визначають як секуляризовану теологію або атеїстичний екзистенціалізм і роблять наголос саме на релігійних імплікаціях філософування німецького мислителя, а не на спробі дійсного філософського подолання теології. Можна сумніватися в тому, що сам Гайдеґґер позбувся власного релігійного минулого, але не можна заперечувати саму можливість філософського подолання релігії як ідеології.

Гайдеґґер пропонує нам схему, а Жижек – яскравий приклад деідеологізації певних культурних форм. Саме у Гайдеґґера ми віднаходимо парадигмальну еволюцію радикального філософування, скерованого мотивом онтологізації онтичного. Власне саму формулу "онтологізації онтичного" використовує Т. Адорно, коли розгортає ідеологічну критику "жargonу автентичності", до функціонерів якого від залучає і Гайдеґґера. Але онтологізацію онтичного можна прочитати і в позитивній транскрипції, якщо ми позбавимося метафізичного фіналізму і зрозуміємо цей прийом як серійний, такий, що повертається і повторюється.

Точна дефініція ідеології не може бути вихідним пунктом дискурсу, вона навряд повинна набувати форми дискурсу, який є ідеологією як такий. Можна лише вказати на характерну ознаку ідеології – інтерпеляцію. Інтерпеляція – це ефект дискурсу, який результується у змішаному з відчуттям провини стані ідентифікації індивіда як адресата дискурсу. Реагуючи на оклик, індивід підтверджує власну інтерпелюваність певною ідеологією. Умови виключення індивіда за межі певної комунікації і постають засновками деідеологізації. Чи можу я не бути адресатом мовлення Іншого?

Класичний філософський прийом полягає в історизації Іншого. Цей перехід від Бога до історії є завжди дієвим, але водночас і нетривалим: історія завжди зісковзує до Історії. Історицизм не витримується в площині діахронічного поступу історії і трансформується в метафізику Історії. Історицизм – це література, вона не може утриматися в площині політичного дискурсу.

Популярний наразі спосіб масового супротиву стихійного характеру, які протиставлять дискурсу пряму дію та практики втручання, не сягають

самої логіки дискурсу влади, який залишається тим самим. Деструкція символічної поверхні не трансформує логіки реального.

Як засвідчує філософська еволюція Гайдеггера, десциціоністські та активістські моделі подолання певних ідеологій не спрацьовують. Власні розшуки філософа приводять його до моделі *Gelassenheit*, зацікавленої відстороненості від позірної подієвості, мовчазного чатування на дійсну подію народження нової історії.

Дезавування політичного дискурсу можливе виключно на засадах ейдетичного культуротворення: чистого мистецтва, чистої філософії, строгої науки. Єдиний спосіб супротиву проліферації політичної корозії культури та суспільства – конституювання аполітичного.

М. С. Кириченко, канд. філос. наук, доц., КНУТШ, Київ
mskiri4@gmail.com

**ОФШОРНО-ПЕДАГОГІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО
І ПЕДАГОГІКА ОФШОРНОГО СПОЖИВАННЯ
(URRY J., ILLICH I., FOUCAULT M., ŽIZEK S.,
BAUDRILLARD J., BOURDIEU P.)**

Офшори є таємницею. Офшори – це те, що приховують. Офшори можуть здаватися чимось далеким, як Маршальські острови, але водночас це може бути Лондон-Сіті, в самому серці країни (офшорна географія). Те, що здається далеким і невідомим – може виявитись відомим і близьким.

І. Ілліч пропонує замислитись над самою системою шкільної освіти, яка контрабандою протягує прихований навчальний план [Deschooling Society. – NY., Calder and Boyers Ltd, 1971. – 117 p.]. В контрабандний навчальний план не входять навчальні предмети, до нього входить дисципліна і соціалізація. Дисципліна і соціалізація мають бути забезпечені встановленим порядком споживання знання і спілкування. Знання здобувається/не здобувається на уроках, для відпочинку і "обміну думками" є перерви. Порядок чергування уроків і перерв є елементом прихованого навчального плану. Школа покладає на себе функції виховання/виховання лояльності до думки "вчителя"/або повагу до нісенітниці. В будь-якому разі учень має бути дисциплінованим у порядку, встановленому школою. Вчитель грає роль не тільки вчителя, вихователя, але й священнослужителя, готового приймати й вимагати "сповіді" учнів.

Соціалізація учнів у школі є однією з найголовніших ланок підготовки зразкового сучасного споживача. Соціалізація і "виховання" правильної асоціації ідей сприяють вихованню лояльного вжитку мас-політ-гаджет-медіа, випрацьовуються комфортні типи, тактики, стратегії поведінки дорослого. Прихований навчальний план є офшором системи освіти, офшорною, не обрахованою педагогікою, навчанням і дисциплінуванням в тому, на що "ніхто не підписувався..."

Серед дисциплінарних закладів, які, як правило, не мають такого розхожого формулювання як "дисциплінарні", М. Фуко перераховує в'язницю, армію, лікарню і школу [Foucault Michel. *Surveiller et punir. Naissance de la prison*. Paris, Editions Gallimard, 1975. – 313 p.]. За "фасадом" доброзичливих інституцій ховаються заклади показового впорядкування соціального життя неоліберального офшорного суспільства споживання. За сприятливим "фасадом" Швейцарії криється небажання розкривати нацистські рахунки, що всупереч очікуванням сприяло покращенню іміджу Швейцарії в якості втаємниченого офшору.

Доеднання до "тіл-без-органів" [Gilles Deleuze, Felix Guattari. *Capitalisme schizophrénie. L'Anti-Œdipe*. – Paris, (Editions Minuit, 1972), Gallimard, 1994. – 672 p.] якими є армія, церква, школа знімає особистий вибір і відповідальність з порядку денного, привчає людину орієнтуватися на масові запити і встановлений порядок, позбавляє сумніву в підозрілому і можливості критичного мислення. Втаємничений офшор займає місце раціоналізованого переконливого "фасаду", над-авторитетного посилання.

Офшорне виховання досягає своєї мети – створення лояльного до реклами і пропаганди аутичного споживача, для якого свобода вимірюється свободою вибору між брендами в супермаркеті через ідеологію нав'язаного споживання. [Slavoj Žižek. *Welcome to the Desert of the Real!* – London and New York: Verso, October 2002. – 154 p.; Film. *The Pervert's Guide to Ideology* (2012).].

Надія на референтність обертається одностороннім медіа-посланням коду і його засвоєнням без зворотного зв'язку. [Baudrillard J. *Requiem pour les Médias* // Baudrillard J. *Pour une Critique de l'économie Politique du Signe*. – Paris: Gallimard, 1972. – pp. 200-228].

Офшорний конс'юмеристський "план" відтворення [Bourdieu Pierre, Passeron Jean-Claude. *La reproduction. Eléments pour une théorie du système d'enseignement*. – Paris: Editions de Minuit, 1970. – 279 p] спрацьовує через самовідтворення системи освіти. Відтворення "легітимних агентів" в системі освіти забезпечує гістерезис у відтворенні "легітимних адресатів". Все це здійснюється в колі багаторівневих легітимацій все-світнього мафіозно-організованого освітнього павутиння.

Нові технології Інтернету і Соцмереж гарантують розпорошення уваги і неможливість організованого усвідомлення і дії в умовах релятивізованих інтерпретацій суспільно-політичних подій.

Але вже офшорна конс'юмеристська "елітарна" спец-педагогіка/підготовка необхідна не для всіх і її слід ще пройти, якщо "пощастило" вирватись на новий рівень кола споживання.

"Макао – місце, де китайці, які нещодавно збагатились навчаються купляти і користуватись новими для себе благами і, що ще важливіше, послугами – наприклад, долучатися до "культури кафе". Макао називають лабораторією споживання: китайці навчаються діяти як самостійні споживачі товарів і послуг, масштаб яких вражає. Побудований цілий тематичний парк "Рибацький причал", де відтворені римський Колізей і

будівлі з Амстердаму, Лісабону, Кейптауну і Маямі, а також штучний вулкан, що вивергається "... багатьох з штучних ландшафтів виглядає переконливіше за оригінали...". Це так звані "місця удаваної свободи". [John Urry "Offshoring". – Cambridge: Polity, 2014. – 200 p.].

Світ офшорів виявляється не тільки в офшорному політичному і економічному житті "еліт", для яких не існує законів, норм, правил, моралі, цінностей і верховенства права (наркаторгівля, торгівля людьми, зброєю), а також необхідності сплачувати податки національним державам, оскільки існує Панама, Кайманові острови, Мадейра, Кіпр тощо (а також ЛНР, ДНР, Крим як офшори).

Офшори в освіті є тими "невидимими" офшорами, тією офшорною педагогічною географією, що покликає формувати бажання вдивляння в офшорний горизонт, його спокусу, формувати бажання доступу до офшорів – енергію офшорів (антрацитове вугілля ДНР, ЛНР), відходи в офшорах, катування в офшорах, гістерезис споживання офшорів, а також динаміку географії поширення (*Elite Mobilities*) офшорних "upper class (*Super-Rich*) segregation".

Т. В. Кичирук, канд. філос. наук, НУБіП, Київ
TatianaK@i.ua

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Виникнення феномену транснаціональної освіти (освіти, що відповідає світовим стандартам) ставить питання про "якість освіти" окремих освітніх закладів і проблему їх управління (як мультинаціональних організацій). Спостерігається також високий рівень мобільності (навіть міжнародного характеру) як студентства, так і професорсько-викладацького складу.

У межах сучасної філософії освіти розробляються нові шляхи для реалізації поставленого завдання. Вони пов'язуються із впровадженням діалогічної системи здійснення освітнього процесу, формуванням у молодих людей системи моралі, ґрунтованої на засадах творчості, етико-естетичних ідеалах та цінностях, відмові від надмірної спеціалізації навчання на користь фундаменталізації освіти в умовах глобалізованого світу.

Ще за часів існування Київської Русі була створена унікальна й самобутня вітчизняна освітньо-наукова система, яка увібрала досвід країн Європи, була багатопланою і багаторівневою, забезпечувала освіченість населення, а також умови для формування і зростання української релігійної, військової, світської, наукової еліти.

В українському освітньому просторі філософія освіти розглядається як галузь філософського знання, спрямована на дослідження сфери освіти і виховання як процесів самовідтворення соціокультурної основи суспільства у світоглядному, методологічному, епістемологічному та аксіологічному аспектах. Через застосування фундаментальних філо-

софських принципів теоретичні та практичні принципи педагогіки, освітньо-виховні цілі та ідеали набувають конкретно-історичного, соціально-культурного змісту, функціонують як методи проектування і створення нових освітніх інституцій і систем.

Становлення освіти як стратегії культурного розвитку і культурної політики потребує самовизначення її предметного поля. Саме тому виникає потреба в диференціації загальнотеоретичного поля філософського дискурсу і викорененні з нього самостійної філософської дисципліни – філософії освіти. Вітчизняні філософи освіти прагнуть інституалізувати філософію освіти як окрему дисципліну. Більшість з них вважають за необхідне розроблення філософії освіти як спеціалізованої проміжної ланки між філософією та теорією педагогіки, своєрідного каналу трансляції філософських ідей на педагогічну діяльність. Така необхідність, на їх думку, випливає з того, що філософу дуже важко оволодівати педагогікою, а педагогу – філософією.

Проблемне поле філософії освіти досить широке. В сучасному культурному просторі філософія освіти намагається теоретично дослідити сфери освіти і виховання, які постають процесами світоглядного, методологічного, епістемологічного та аксіологічного самовідтворення соціокультурної основи українського суспільства.

Входження України в глобалізаційний простір справляє вплив на її освітню практику та культурну політику. У сучасному вітчизняному соціокультурному просторі, як і в світі в цілому, роль освіти постійно зростає разом з ростом впливу людського капіталу. Збільшується значення освіти як важливого фактору формування нової якості українського суспільства. При цьому важливо відзначити, що система освіти України здатна конкурувати із системами освіти передових країн Заходу. Однак її переваги можуть бути швидко втрачені, якщо не буде сформована загальнонаціональна освітня політика, яка б користувалася широкою підтримкою громадськості. Адже освітня політика – важлива складова загальнонаціональної політики, інструмент забезпечення фундаментальних прав та свобод людини, підвищення темпів соціально-економічного й науково-технічного розвитку, гуманізації суспільства, росту культури.

Українська освіта має давнє коріння і власні національні традиції, до яких можна віднести: європейську орієнтацію і прилучення до християнської системи цінностей, що свідчить про відкритість вітчизняної моделі освіти; її світський характер (попри релігійні витоки освітніх закладів); домінанта формальної освіти (тобто освіти в спеціалізованих закладах). Самі ці історичні детермінанти впливають на параметри входження України в глобалізаційний простір.

Ситуація ускладнюється переходом від тоталітарного ладу до полістилістичного буття вітчизняної культури. Проте сам перехідний характер суспільства має негативні наслідки (зменшення державного фінансування всіх закладів культури, зокрема освітніх; падіння якості життя більшості громадян, концентрація протиріч, що супроводжує розшарування культурного простору). Ускладнення соціокультурних процесів потребує свідо-

мого втручання в характер їх протікання, а отже, напрацювання стратегій розвитку культурної політики, зокрема в освітній сфері.

Саме таке завдання є передумовою актуалізації філософії освіти як філософської дисципліни, що вирішує не лише педагогічні проблеми філософії та філософські проблеми педагогіки, а як різновиду філософського дискурсу, що є типом саморефлексії над розвитком людського капіталу, над самовідтворенням соціокультурної основи суспільства у світоглядному, методологічному, епістемологічному та аксіологічному аспектах. Отже, проблематизація предметної специфіки філософії освіти є результатом усвідомлення ролі освіти як стратегії культурної політики. Тому особливо гостро в глобалізованому світі постають питання розвитку освіти, особливо вищої.

Специфікою вітчизняного шляху входження освіти в глобалізований простір є процес євроінтеграції. Він цілком традиційний для української моделі освіти, з огляду на спільні з Євросоюзом ціннісні орієнтації. Проте, Модернізація освітньої парадигми України містить наступні проблеми: визнання національної ідеї як визначального орієнтуру розвитку освіти, збереження аксіологічних орієнтирів педагогічного процесу, кореляція освітніх перспектив розвитку з ринковими вимогами, підвищення якості вищої освіти в контексті Болонського процесу, розширення системи післядипломного навчання України, широкого впровадження дистанційної форми навчання, адаптація вітчизняної системи до європейського зразка кредитного взаємовизнання, запровадження єдиної системи освітньо-кваліфікаційних рівнів, створення умов для автономізації вищих навчальних закладів, актуалізація екологічних завдань освіти. Визнання освіти як пріоритетної стратегії формування національної культурної політики України, має передбачати опанування сучасною людиною інноваційних знань про глобальний світ, але разом з його розумінням.

Т. В. Ключкович, асп., УжНУ Ужгород
klanatan@mail.ru

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Глобальні перетворення та інтеграційні процеси, що характеризують сучасний розвиток людської цивілізації, охоплюють і сферу вищої освіти. Адже в сучасних динамічних умовах будь-яка країна, не маючи розвиненої системи вищої освіти, не може бути конкурентоспроможною, ефективною в багатьох сферах життєдіяльності. З кін. ХХ – поч. ХХІ ст. значно прискорилось реформування і модернізація національних освітніх систем під впливом ряду світових чинників: міжнародні інтеграційні процеси, зокрема на європейському просторі; динамічний розвиток світової економіки, її глобалізація; глибокі структурні зміни зайнятості населення; інформатизація суспільства, формування єдиної світової інформаційної системи; розширення міжкультурної взаємодії; демокра-

тизація суспільства, розширення можливостей для політичної участі громадян; поширення інноваційних освітніх технологій; створення міжнародних правових і концептуальних документів, які стали орієнтирами для освітніх реформ тощо.

Під дією зазначених чинників впродовж останніх двадцяти років освітні системи провідних країн світу перебувають у стадії інтенсивного реформування. Показовим в цьому плані є Болонський процес, який офіційно стартував з 1999 р., і розбудова Європейського простору вищої освіти (ЄПВО). ЄПВО охоплює національні системи вищої освіти країн-учасниць Болонського процесу, інтегруючи та модернізуючи їх на основі визначених принципів і стандартів. ЄПВО є багаторівневим і полісуб'єктним робочим середовищем для взаємодії в розвитку вищої освіти європейських країн і, водночас, міждержавною структурою співробітництва, яка координує структурні реформи і дає змогу вищим навчальним закладам реалізовувати свої основні завдання.

Важливою характеристикою Болонського процесу є його полісуб'єктність, адже в його рамках об'єднують свої зусилля, взаємодіють суб'єкти різного рівня: міжнародні та національні, колективні та індивідуальні, останні входять у процес за допомогою колективних суб'єктів.

Інтеграція в європейський освітній простір не є самоціллю, вона покликана вирішити ряд актуальних завдань, які стоять перед кожною країною, що хоче динамічно розвиватися і обрала для цього європейський вектор. Інтеграція в ЄПВО є можливістю модернізувати систему освіти на європейських цінностях і стандартах. В заяві міністрів освіти, яка стала підсумком роботи конференції в Єревані 14-15 травня 2015 р., зафіксовано: "Імплементація узгоджених структурних реформ є запорукою для консолідації ЄВПО і для успіху в довгостроковій перспективі. Наближеність систем освітніх рівнів, єдина кредитно-трансферна система, спільні принципи і стандарти забезпечення якості освіти, промоція програм мобільності та спільних програм, а також програм подвійних дипломів є фундаментом ЄВПО" [Yerevan Communiqué [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bologna-yerevan2015.ehea.info/files/YerevanCommuniquéFinal.pdf>].

У рамках Болонського процесу здійснюються масштабні структурні реформи вищої освіти, інституційні перетворення, організаційні зміни у вищих навчальних закладах, пов'язані з пошуком консенсусу, механізмів порівнюваності й сумісності національних освітніх систем. Інтеграція і відповідне реформування освітніх систем у рамках ЄПВО не означає їх уніфікацію, а тільки розвиток відповідно до спільно погоджених норм і доступ до багатоманітності освітніх, культурних надбань різних країн. У процесі інтеграції поглиблюється європеїзація та інтернаціоналізація національного освітнього та наукового простору.

Європеїзація як стратегія і процес розвитку вищої освіти відображає не просто територіальне окреслення освітнього взаємозв'язку європейських країн, вироблення загальноєвропейських підходів вирішення освітніх проблем чи експорт європейської інституціональної організації, а

також передбачає взаємоузгодження європейських світоглядних орієнтирів з національними духовними цінностями і вартостями.

Інтернаціоналізація вищої освіти як багатогранне поняття включає, з одного боку, впровадження міжнародної складової в національну освіту і науку, а з іншого – експорт національних освітніх, наукових послуг і досягнень. Інтернаціоналізація виступає як один із основних чинників формування глобального простору вищої освіти. Таким чином, Болонський процес – це один із інструментів не лише інтеграції в Європі та в Європу, але й інструмент загальної світової тенденції нашого часу – глобалізації.

Особливого значення серед усіх напрямів реформування вищої освіти в межах ЄПВО набуває педагогічна освіта. Зрозуміло, що за відсутності кваліфікованих учителів марно сподіватися на суттєві успіхи у всій освітній сфері. З іншого боку, сьогодні якісна педагогічна освіта неможлива без інтеграції в європейський освітній та інформаційний простір.

У процесі інтеграції національних систем вищої освіти до загальноєвропейського освітнього простору відбуваються реформи в сфері педагогічної освіти з метою модернізації її змісту, вдосконалення навчальних програм підготовки вчителів, забезпечення неперервності освіти протягом усього життя, впровадження інноваційних методів навчання, зовнішньої оцінки навчальних результатів, адаптації педагогічної освіти вимогам ринку праці та світовим реаліям. Європейська стратегія реформ зображує педагогічну освіту як професійну та суспільну цінність, ефективну рушійну силу розвитку сучасного суспільства.

Завдяки реформам систем вищої освіти досягнуто більшої сумісності та порівнянності кваліфікацій (ступенів) в рамках ЄПВО; через європейські стипендіальні програми стимулюється академічна мобільність, надається можливість навчання в декількох вузах; **забезпечується система контролю за якістю вищої освіти як з боку національних і міжнародних структур**; реалізується багаторівнева стратегія навчання протягом усього життя. Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система, Додаток до диплома, Національні рамки кваліфікацій стали загальноприйнятими інструментами у ЄПВО.

Поряд з очевидними позитивами формування ЄПВО, дослідники вказують на певні його ризики: ерозія суверенітету національної держави у сфері освітньої політики; економізація освітньої політики; зростання проблем якості вищої освіти, пов'язане з диверсифікацією студентських контингентів; запровадження коротких академічних циклів призводить до зміни освітньої парадигми та ін. [Теорії та технології інноваційного розвитку вищої освіти: глобальний і регіональний контексти : монографія / за заг. ред. А. А. Сбруєвої. – Суми : СумДПУ, 2015. – С. 51-52]. На сучасному етапі серед зацікавлених суб'єктів набуває актуальності дискусія щодо перспектив розвитку ЄПВО та подальшого реформування.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ НОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ

В Україні з самого початку її заснування та становлення як держави існувала потреба у всебічно освічених, здатних до правління кадрах. Для того, щоб молода українська держава не перетворилася на утопічну ідею "ідеальної держави" – Шигальовщину Ф. Достоевського, у якій "...кожний член суспільства стежить один за одним і зобов'язаний доносити. Кожний належить усім, а усі кожному. Усі раби і в рабстві рівні. У крайньому разі наклеп та вбивство, а головне – рівність. Насамперед падає рівень освіти, наук і талантів. Високий рівень наук і талантів доступний тільки вищим здібностям, не потрібно вищих здібностей! Вищі здібності завжди захоплювали владу й були деспотами. Вищі здібності не можуть не бути деспотами і завжди розбещували більше, ніж приносили користі, їх виганяють або страчують. Цицерону відрізається язик, Копернику викоплюють очі. Шекспіра б'ють камінням, ось Шигальовщина! Раби повинні бути рівні. Без деспотизму ще не було ані свободи, ані рівності, проте в стаді мусить бути рівність... не потрібно освіти, досить науки! І без науки вистачить матеріалу на тисячу років, але потрібно запанувати покірності. У світі одного тільки не вистачає, покірності. Прагнення до освіти – це вже прагнення аристократичне. Ми заморимо бажання: ми пустимо п'янство, плітки, доноси; ми пустимо нечувану розпусту; ми усякого генія погасимо у дитинстві..." [Достоевський Ф. М. Беси : роман / Ф. М. Достоевський. – М. : Славянка, 1994. – С. 249-250] потрібно вже сьогодні замислитись над питанням, які кадри може надати, у майбутньому, нашій державі сучасна освіта та виховання.

При цьому потрібно зазначити, що сучасне суспільство потребує якісної освіти, яка спроможна забезпечити потреби споживача та виробника матеріальних і духовних благ, що неухильно зростають. Перехід до інформаційного суспільства кардинально змінює становище освіти. Одним з провідних критеріїв щодо впровадження інноваційних технологій у освітній процес стає зміна психологічного, соціального, морального, економічного, політичного, юридичного та ін. статусу самих Учнів (Студентів). Як зазначає Р. Рабінович [Рабінович Р. Тенденции в on-line образовании [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://theoryandpractice.ru/videos/1064-roman-rabinovich-tendentsii-v-onlayn-obrazovanii>], на постнекласичному етапі розвитку освіти та виховання склалися дві освітньо-виховні парадигми: off-line та on-line. Off-line парадигма, на нашу думку, співпадає з тією парадигмою освіти та виховання, яка характерна для розгляду освіти та виховання як системи, а on-line – для розгляду освіти та виховання як мережі. Розглянемо кожну з цих позицій.

Як зазначають більшість Учителів (Викладачів), Учням (Студентам) стає нецікаво і навіть важко сприймати та засвоювати матеріал, якщо

його подано у застарілій "off-line освіта як система" формі та нав'язано Учневі (Студентові) Учителем (Викладачем). Крім того, самі Учні (Студенти) стають неухажливими, неслухняними, неконтрольованими, швидко втомлюються, вередують тощо. Водночас у "off-line освіти як системи" є й позитивні моменти: загальна й обов'язкова для всіх система освіти з єдиним навчальним планом і програмами; систематичність і логічність у викладі матеріалу, що сприяє дисциплінованості. Проте класна-урочна система позбавляє особу можливості вільно розпоряджатися своїм часом; нав'язує та підпорядковує знання, значно зменшує ініціативність; готує людину-гвинтика внаслідок економіко-політичної необхідності, тому що розвиненій промисловості потрібні не самостійні працівники, а інструменти для отримання прибутків, які мають бути пунктуальними, слухняними, пасивними та готовими сприймати своє неблагополучне становище як належне. При цьому Учителі (Викладачі) приходять до висновку, що настала нагода змінити застарілі методи навчання на нові.

On-line освіта як мережа, навпаки, сприяє свободі вибору, розвитку ініціативності, когнітивної сфери, розширює межі спілкування, привчає людину до самоосвіти впродовж усього її життя. І тут стає очевидним теоретико-методологічний дисбаланс, що змушує фахівців з різних галузей налагоджувати взаємозв'язки між ними та шукати шляхи виходу з кризи. Потрібно констатувати також і той факт, що на сучасному етапі розвитку України, на основі складного економічного становища, що пов'язаний із занепадом економіки та сільського господарства у державі (промисловість та аграрний сектор економіки вже не потребує великої кількості освічених кадрів), виникла криза всієї освітньої системи, яка призвела до скорочення штату та кількості спочатку шкільних, а вже тепер криза охопила і вищі учбові заклади держави. Тому, задля розвитку освіти та виховання виникає проблема пошуку альтернативних методик та технік викладання матеріалу, що сприяє розвитку творчого потенціалу в умовах жорсткої конкуренції між викладачами.

Саме тому важливе місце серед ключових компетентностей Вчителя (Викладача), розвитку й удосконаленню яких приділяється особлива увага, посідає компетентність, пов'язана з його інформаційною та комунікаційною діяльністю. При цьому інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) виступають **як система** теорій, ідей, засобів і методів організації освітньої діяльності, скерованих на ефективне розв'язання проблем, що охоплюють усі аспекти засвоєння знань і формування практичних умінь і навичок; вони спонукають до неперервної самоосвіти, а сам процес навчання дає можливість оцінити практичні результати, **так і мережа**, складовими якої є учасники освітнього процесу (Учителі (Викладачі) й Учні (Студенти)). Розглянемо більш докладно, які саме сучасні інноваційні технології використовуються в них.

У сучасній off-line освіті як системі Учителі (Викладачі) застосовують такі інноваційні методи та методики розвитку когнітивної сфери Учні (Студентів), як: структурування тексту у вигляді таблиць, TASC-аналіз, Fishbone, стратегія "INSERT", Cinquain, Coaching тощо. Про них уже

йшлося у наших попередніх публікаціях [Книш І. В. Впровадження сучасних інновацій та їх роль у становленні нової парадигми освіти / І. В. Книш // Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди". Дод. 1 до вип. 37, том 1 (69): тематичний вип. "Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського простору". – К.: Гнозис, 2016. – С. 80-89; Книш І. В. Освітні інновації у контексті становлення нової парадигми освіти / І. В. Книш // European humanities studies Education and Training. – Том II: Болонський процес і перспективи розвитку вищої освіти в Україні, Європі та світі. – Slupsk (Poland), 2016. – С. 4-15;].

Розглянемо, які сучасні інноваційні технології впроваджуються у освітній процес у on-line освіті як мережі.

Мережні технології – сучасний напрям інформатизації суспільства, загалом й освіти, зокрема, що бурхливо розвивається. Найбільшою глобальною мережею, що об'єднала тисячі регіональних і корпоративних мереж світу, є Internet – сукупність різних складників: електронна пошта, електронні підручники, словники, довідники, енциклопедії, телеконференції й навіть чати, блоги, Вікі-Вікі тощо. Вона виникла на основі ARPANET (the Advanced Research Projects Agency Network – за назвою агенції-розробника) й бурхливо розвивалася до початку 80-х років XX ст. завдяки підключенню локальних мереж навчальних закладів і науково-дослідних установ. Остаточний перехід до технології сучасної мережі Internet відбувся у січні 1983 р., коли для обміну інформацією вперше було прийнято протокол NCP/IP (Transmission Control Protocol / Internet Protocol) – сукупність стандартів для обміну інформацією [Балик Н. Р. Активне навчання з використанням технологій Веб 2.0: навч. посіб. / Н. Р. Балик, О. О. Лялик. – Тернопіль: Навч. книга. – Богдан, 2009. – с. 9].

Одним із видів мережевих технологій є **SWOT-аналіз** – метод стратегічного планування, що полягає у виявленні факторів внутрішнього і зовнішнього середовища організації і поділі їх на чотири категорії: Strengths (сильні сторони), Weaknesses (слабкі), Opportunities (можливості) і Threats (загрози). Сильні (S) і слабкі (W) сторони є факторами внутрішнього середовища об'єкта аналізу, (тобто тим, на що сам об'єкт здатний вплинути); можливості (O) і загрози (T) є факторами зовнішнього середовища (тобто тим, що може вплинути на об'єкт ззовні і при цьому не контролюється об'єктом) [Майсак О. С. SWOT-аналіз: об'єкт, фактори, стратегії. Проблема поиска связей между факторами / О. С. Майсак // Прикаспийский журнал: управление и высокие технологии. – 2013. – № 1 (21). – С. 151-157.]. Наприклад, ректор університету управляє власними кадрами та структурами – це фактор внутрішнього середовища, але закони про освіту, створені Міністерством освіти та науки України не підконтрольні університету – це фактор зовнішнього середовища.

У практиці **гейміфікації** велику увагу приділено емоційному залученню користувача і його заохочення. Для цього можуть бути використані різні методики: розвиток віртуальних навичок, шкали прогресу, рейтингова система, розвиток ігрового персонажа, поступове відкриття

нових навчальних елементів. Дроблення всього освітнього курсу на посильні "квести" дозволяє привернути увагу користувачів, давати відчуття перемоги з кожним виконаним блоком вправ, а прив'язка завдань до реальних цілей учня знімає відчуття безглуздості вправ. Проблеми: Учень (Студент) не розуміє, чому цей метод навчання або цей сервіс кращий за існуючі аналогів; учню нудно просто читати / дивитися матеріал і виконувати завдання та поступово він втрачає мотивацію продовжувати навчання; учень ігнорує тести і письмові завдання, не має зворотного зв'язку. Приклади сервісів, які використовують гейміфікацію для освіти: Codecademy – навчання програмуванню на JavaScript, HTML, Python, Ruby; Code School, Motion Math Games – мобільні ігри з математики; Mathletics – програма для шкіл з математики та челленджи; Khanacademy – безкоштовні відео курси з різних дисциплін; Spongelad – платформа для персоналізованої наукової освіти; Foldit – вирішення наукових завдань за допомогою пазлів.

Інкапсуляція – це механізм, який об'єднує дані і методи, що маніпулюють цими даними, і захищає і те і інше від зовнішнього втручання або неправильного використання. Коли методи і дані об'єднуються у такий спосіб, створюється об'єкт. Ми – люди. А людині властиво помилятися. Ніхто не застрахований від помилок. Застосовуючи інкапсуляцію, ми, як би, зводимо фортецю, яка захищає дані, що належать об'єкту, від можливих помилок, які можуть виникнути при прямому доступі до цих даних. Крім того, застосування цього принципу дуже часто допомагає локалізувати можливі помилки в коді програми. А це набагато спрощує процес пошуку і виправлення цих помилок.

Ще одним методом у on-line освіті як мережі є **Система управління навчанням** – основа системи управління навчальною діяльністю (англ. Learning Management System, LMS). Вона використовується для розробки, управління та поширення навчальних on-line-матеріалів із забезпеченням спільного доступу. Це – комп'ютерна програма, яка поєднує в собі функції для викладання, навчання, оцінки та управління освітніми курсами [Hogskoleverkets Website. – Retrieved June 5, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hsv.se/abouttheagency.4.539a949110f3d5914ec8000522.html>]. Завдяки її створенню, використанню та впровадженню створюються навчальні матеріали у візуальному навчальному середовищі з завданням послідовності вивчення. До складу системи входять різного роду індивідуальні завдання, проекти для роботи в малих групах та навчальні елементи для всіх студентів, засновані як на змістовному компоненті, так і на комунікативному. Потрібно зазначити, що в Україні зараз проходять випробування та впроваджуються у систему освіти сучасні інноваційні технології, тобто освітня система перетворюється на мережу без викладачів за аналогами світових масових on-line курсів типу: Coursera, EdX, Udacity, Prometheus, Moodle – система управління курсами система управління курсами, SCORM – стандарт, розроблений для систем дистанційного навчання, АСУ ВНЗ, Електронний щоденник і журнал, Can API Олово-стандарт

прийшов на зміну SCORMу тощо. Вони мають фундаментальний вплив на розвиток освіти у всьому світі і в Україні зокрема. Тобто, системи управління навчанням (LMS) є рушійною силою інновацій в інженерії освіти. Провідні університети, адміністратори, викладачі, дослідники і студенти зацікавлені в отриманні соціальних дивідендів від інвестицій у сучасні комп'ютерні програми, спрямовані на поліпшення викладання та навчання. У різних країнах, як правило, використовують різні терміни для опису LMS, яка визначається як комп'ютерна програма, що поєднує функції викладання, навчання, оцінки та управління освітніми курсами.

Хмарні технології (Cloud technology) – це технології, які дають користувачам Інтернету доступ до комп'ютерних ресурсів сервера і такого програмного забезпечення, як on-line-сервіси [Хмарні технології в навчанні // Інфосвіт : освітній портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://infosvit.if.ua/hmarni-tehnolohiji-v-navchanni/>]. Нині можна виділити два напрями організації управління навчальним закладом або методичною роботою із застосуванням хмарних технологій, які були визнані спільно-тою вчителів-предметників, – це сервіси Google та Microsoft.

Тип хмари залежить від призначення. **Cloud community (хмарні спільноти)** – вид інфраструктури, призначений для використання спільнотою споживачів, які мають спільні мету і завдання. Хмара спільноти може перебувати у спільній власності, управлінні й експлуатації організацій або співтовариств. **Public cloud (публічна хмара)** – інфраструктура, призначена для вільного використання широким загалом. Публічна хмара може перебувати у власності, управлінні й експлуатації комерційних, наукових та урядових організацій (або будь-якого їх поєднання), а також у власності надавача послуг. **Private cloud (приватна хмара)** – інфраструктура, призначена для використання однією організацією, що включає кілька споживачів (наприклад, підрозділів однієї організації). Приватна хмара може перебувати у власності, управлінні й експлуатації як самої організації, так і надавача послуг. **Hybrid cloud (гібридна хмара)** – це комбінація з двох або більше різних хмарних інфраструктур (приватних, публічних), що, залишаючись унікальними об'єктами, пов'язані між собою стандартизованими або приватними технологіями передавання даних і додатків [Облачные вычисления. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://habrahabr.ru/blogs/cloud_computing/111274 – Назва з екрану].

На практиці, як зазначає Г. Алексанян [Алексанян Г.А. Использование облачных сервисов Яндекс при организации самостоятельной деятельности студентов СПО / Г.А. Алексанян // Педагогика: традиции и инновации (II) : материалы междунар. заоч. науч. конф. – Челябинск : Два комсомольца, 2012. – С. 150–153.], межі між усіма цими типами інфраструктур розмиті. Форми використання хмарних технологій в освіті різноманітні: віртуальні предметні спільноти, "віртуальні вчительські", "віртуальні методичні кабінети", "віртуальні класи", "віртуальний документообіг", електронний щоденник і журнал, інтерактивна приймальня,

тематичний форум, організація самостійної роботи Учнів (Студентів) та факультативне навчання, контентні сховища.

Для використання хмарних технологій необхідні такі складові: доступ до Internet-у, комп'ютер (планшет, мобільний телефон, смартфон, нет-бук), браузер, компанія, яка надає послуги хмарних технологій, навички роботи в Internet-і та вебстосунки.

С. Литвинова виокремлює види діяльності, які підтримуються у хмарі: **комунікація** (від лат. *communicatio* – єдність, передача, з'єднання, повідомлення, пов'язаного з дієсловом лат. *communico* – роблю спільним, повідомляю, з'єдную, похідним від лат. *communis* – спільний) – це процес обміну інформацією (фактами, ідеями, поглядами, емоціями тощо) між двома або більше особами; **колаборація** (франц. *collaboration* "співпраця" від франц. *collaborer* "співпрацювати", далі від лат. *collaboro* "працювати сумісно, співпрацювати" від лат. *co-* "з, разом" + лат. *laboro* "працювати, трудитися") – процес спільної діяльності, наприклад, в інтелектуальній сфері, двох і більше осіб або організацій для досягнення спільних цілей, за якого відбувається обмін знаннями, навчання і досягається згода. Як правило, цей процес потребує наявності керівного органу; наразі форма керівництва може бути і суспільною за співпраці рівноправних членів децентралізованого співтовариства. Вважається, що учасники колаборації можуть отримати більше можливостей для досягнення успіху в умовах конкуренції за обмежені ресурси; **кооперація** (лат. *cooperatio*) – співробітництво, взаємозв'язок людей у процесах їх діяльності [Литвинова С. Г. Віртуальна учительська за хмарними технологіями / С. Г. Литвинова // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2013. – № 2. – С. 24 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : file:///c:/users/админ/downloads/komp_2013_2_7.pdf].

Використання хмарних технологій у навчанні має ряд переваг: економія засобів на придбання програмного забезпечення (використання технології Office Web Apps (Office on-line)); зменшення потреби в спеціалізованих приміщеннях; виконання багатьох видів навчальної роботи, контролю й оцінювання on-line; економія дискового простору; антивірусна, безрекламна, антихакерська безпека та відкритість освітнього середовища для Вчителів (Викладачів) і Учнів (Студентів); можливість повторно переглянути урок удома, виконати домашнє завдання, не відставати від програми під час відсутності в навчальному закладі, користуватись on-line-перекладачем, проходити on-line тестування; спілкування в соціальних мережах за допомогою форумів; користування віртуальними бібліотеками, колекціями відеоуроків. Приклади використання хмарних технологій: Office Web Apps-додатки (Office 365); електронні журнали та щоденники [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://shodennik.ua>; on-line-сервіси для навчального процесу, спілкування, тестування; системи дистанційного навчання, бібліотека, медіатека; сховища файлів, спільний доступ (Dropbox, SkyDrive) і робота; відеоконференції; електронна пошта; сервіси Google Apps; користування безкоштовними хмарними серверами тощо. Звичайно, нові хмарні технології мають і ряд

недоліків: конфіденційність (дані, які передаються за допомогою хмарного сховища, можуть бути перехоплені хакерами); якість Internet-підключення; проблема дієздатності апаратної інфраструктури тощо.

Головною метою освіти та виховання сьогодні є також і проблема творення особливого суб'єкта – особистості, спроможної реалізувати себе за умов інтелектуально-творчої свободи шляхом розкриття особливих і неповторних якостей (творчих здібностей), детермінантою яких стає соціально та індивідуально значущий мотив і установка на самореалізацію.

Саме тому важливе місце серед ключових компетентностей Учителя (Викладача), розвитку й удосконаленню яких приділяється особлива увага, посідає компетентність, пов'язана з його інформаційною та комунікаційною діяльністю. При цьому ІКТ виступають як система теорій, ідей, засобів і методів організації освітньої діяльності, скерованих на ефективне розв'язання проблем, що охоплюють усі аспекти засвоєння знань і формування практичних умінь і навичок; вони спонукають до неперервної самоосвіти, а сам процес навчання дає можливість оцінити практичні результати, так і мережа, складовими якої є учасники освітнього процесу (Учителі (Викладачі) і Учні (Студенти)).

Висновки. Таким чином, ми проаналізували сучасні інноваційні підходи, які використовуються у off-line освіті як системі й on-line освіті як мережі. Спільним для них всіх є: розвиток когнітивної сфери Учня (Студента) шляхом концентрування уваги на розгляді предмета дослідження, орієнтація на майбутнє; надання професійної підтримки, формування готовності самостійно робити вибір і, реалізуючи його, нести відповідальність за результат; підтримка мотивації, допомога у подоланні психологічних блоків і перешкод на шляху до мети; надання інформації щодо оформлення проблеми, визначення цілей, шляхів і засобів її досягнення, організації роботи учасників у групах; розвитку критичного мислення; візуалізація взаємозв'язків між причинами та наслідками; ранжування чинників за ступенем їх значущості.

Тобто на початковому етапі впровадження нової освітньої парадигми з метою навчання Учнів (Студентів) тому, як і де здобувати необхідні знання, а також як використовувати їх для подальшої самоосвіти впродовж усього життя, знадобляться школи й університети як соціальні інститути. Щодо, "старих" методів, методик і технік, то вони, на нашу думку, трансформуються у новітні, конкурентоспроможні, зрозумілі та доступні для Учнів (Студентів). Ідеться також про спроможність Учителів (Викладачів) трансформувати нинішню методологію з урахуванням нових умов on-line освіти як мережі, але це вже питання компетентності освітніх кадрів та їх творчого потенціалу. Усе це, на нашу думку, має закласти надійне підґрунтя для розробки, становлення та розвитку нової освітньої парадигми, яка зараз формується на межі двох парадигм: off-line освіти як системи й on-line освіти як мережі.

Отже, структура й сутність інноваційного потенціалу освітнього процесу вповні відповідає характеру і швидкості соціальних змін, які відбу-

ваються у суспільстві, а також високим європейським стандартам підготовки конкурентоспроможних фахівців інноваційного типу.

Таким чином, інноваційні технології мають створити новий експериментальний простір, де Вчителі (Викладачі) та розробники освітніх технологій зможуть апробувати новий педагогічний і методологічний інструментарій, включаючи автоматичне оцінювання, інтерактивні симулятори й освітні ігри. Про це свідчить і виступ міжнародного радника з питань систем освіти та інновацій К. Робінсона на TED Talks: "Усі сучасні системи освіти перебувають на етапі реформування, але цього недостатньо, реформа нині вже не є дієвою, бо вона покликана вдосконалити модель, яка не працює. Нам потрібна не еволюція, а революція в освіті. Система має втілитись у щось нове" [Рахмістрюк І Чи відбудеться революція в українській системі освіти? / Рахмістрюк І – Zn, ua. – 2015. – 16 січня [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/EDUCATION/chi-vidbudetsya-revoluciya-v-ukrayinskiy-sistemi-osviti_.html]. І цим новим, на нашу думку, має стати нова парадигма освіти як унаочнення концепції навчання впродовж усього життя (Life Long Learning).

С. Б. Ковальова, НТУУ ім. І. Сікорського, Київ
svetakrokus@gmail.com

ПОСТНЕКЛАСИЧНІ ОСНОВИ СИСТЕМНОСТІ ІННОВАТИКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Актуальність дослідження постнекласичних основ системності інноватики вищої школи зумовлена необхідністю розкриття інноваційного, наукового та освітнього потенціалу у складних умовах її реформування в контексті глобалізаційних змін та європейської інтеграції України. Розкриття нелінійності, цілісності та складності реалізації інноваційного потенціалу в контексті стрімких змін актуалізує перехід від розкриття системності з позицій діяльнісного підходу до системності як постнекласичного образу інноваційності освітніх процесів у сучасних умовах. Це перехід також від суб'єкт-об'єктної, діяльнісної взаємодії до розкриття нелінійності взаємодії між різними підсистемами та їх зв'язку, складності сучасної трансформації вищої школи, значення цілісності в реалізації її основних функцій та інноваційного потенціалу. Методологічною основою є дослідження цілісності складних систем, тобто "якщо ми хочемо розглядати системи, що самоорганізуються як ціле (а тільки у цьому випадку ми виразимо завіdomу недостатність принципу редукції як основи пояснення), нам не обійтися без розгляду проблеми виокремлення його основних частин при незводимості їх до елементів нелінійного середовища, на якому відбувається самоорганізація" [Добронравова І.С., Практична філософія науки: збірка наук. праць // І.С. Добронравова. – Суми: Університетська книга, 2017. – 352 с. С. 206-207].

Необхідно враховувати специфіку підсистем при розробці моделей нелінійного взаємозв'язку впровадження інновацій у процес навчання, в науково-дослідні процеси вищої школи та генерацію нових знань, інноваційний взаємозв'язок інтеграції науки та освіти, вивчення впливу оновлення методологічного інструментарію на реформування вищої школи. Методологічною основою тут є розкриття складності як процесу, в якому складність стає виразом нелінійної взаємодії різних складників процесу та взаємозв'язку інноваційних змін, що відбуваються на різних поверхах. Складність стає зразком підтримуючого розвитку. "При врахуванні такої ієрархічності середовищ, коли елементи середовища середнього рівня забезпечуються попередньою самоорганізацією на мікрорівні та відбуваються в умовах, що визначаються станом справ на мегарівні, відкривається принципова можливість розрізняти стани цих різних середовищ. Мова йде про рівень їх нелінійності, вихід на перехідні стани до самоорганізації стійких структур... [там само, с. 163].

Взаємозв'язок різних рівнів, значення самоорганізації у розвитку різних підсистем вищої школи та складний зв'язок самоорганізації з нелінійним середовищем, що може породжувати різні тенденції та складні, несподівані впливи на розвиток вищої школи, актуалізує методологічне значення розгляду нелінійності як впливу цілісного на її складники (Н.В. Кочубей). Складність природи цієї цілісності зумовлена взаємодією параметрів порядку вищих рівнів та їх впливом на самоорганізацію, що відбувається на нижчих рівнях. Формування сприятливого інформаційного клімату в освітньому середовищі вищого навчального закладу сприяє розвитку інноваційної активності, як педагогічної, так і наукової. Разом з тим підтримання цілісності перестає лише бути гомеостатичності системи, стаючи основою пошуку та виокремлення різних джерел її інноваційної активності, поєднання традицій та інновацій, академічних традицій і традицій наукових шкіл з постійним пошуком шляхів та механізмів оновлення як засобу підвищення конкурентоспроможності вищих навчальних закладів та їх адаптації до процесів реформування і зовнішніх управлінських впливів. Розвиток самоорганізації на всіх рівнях і постійний пошук нового стає своєрідним адаптаційним механізмом реформування вищої школи.

Л. Р. Кондратюк, канд. філос. наук, ТНПУ, Тернопіль
kondrliuba@ukr.net

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ НОВОГО ПЕДАГОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ

Конституювання відкритого освітнього простору є однією з головних передумов вітчизняної освітньої євроінтеграції і надзвичайно актуальною проблемою для спеціалістів різних галузей знання. Особливо актуальною ця проблема є для педагогіки, яка повинна змінити своє уявлення про роль учителя у вихованні підростаючого покоління. А досяг-

нення цієї мети потребує іншої логіки педагогічного мислення і способів педагогічної діяльності, ніж викладання основ наук. Практика показує, що педагогіка своїми власними засобами не може впоратися з такими складними проблемами і потребує досвіду філософської рефлексії над ними, бо поза таким досвідом важко уберегти її від ризиків нових ідеологій або переідеологізацій. Така необхідність пояснюється ще й внутрішньою спорідненістю філософії і педагогіки, близькістю їх предметів. Філософія сфокусована на осмислення граничних засад людського буття, тому вона "може підвести до життєвих проблем, які лежать перед нами і перед будь-ким, хто відшукує цілі і засоби виховання. Філософія – це єдині вхідні двері в педагогіку" [Мюнстерберг Г. Психология и учитель. – Москва, 1997. – С. 16-17]. Втім, і філософія живиться соками наук, які на неї опираються. Отже, філософію і педагогіку поєднує спільний інтерес – людина та її буття у світі, тільки кожна з них освоює предмет своїми засобами. Як справедливо зауважує В. Возняк, "філософська незайманість педагогіки – заперука її теоретичного безпліддя, практичної безпорадності, так само, як свого роду педагогічна "глухота" філософії загрожувє останній втратою свого предмету" [Возняк В. С. Співвідношення розсудку і розуму як філософсько-педагогічна проблема. – Дрогобич, 2008. – С. 5]. На доцільності своєрідної "філософізації" освіти і суспільства наголошують німецькі філософи, наполягаючи, що "філософія – це не тільки гуманітарна наука, це наука орієнтувальна і інтегральна" [Nida-Ruemelin J. Di Wissenschaft Kultur der Philosophie ist gefährdet. – Information Philosophie. – 2009. – № 2. – S. 28].

В Україні попри потребу у зростанні ролі філософії не тільки в системі вищої освіти (останньому її прихистку), а й запровадження її викладання у середній школі (успішний досвід такого викладання є, зокрема, в Німеччині і інших європейських країнах), вона опинилася на маргінесі. Змістовні і ціннісні критерії витісняє диктатура ринкової логіки, а аргументи зводяться до кількості випускників і можливостей професійної освіти, тому усі зусилля спрямовані на те, щоб несуперечливо вписати індивіда, що формується, в уречевлені соціальні структури, пристосувати до соціального середовища. Однак, конструювання ідентичності особистості як громадянина світу і своєї країни, яке є важливою задачею соціокультурної модернізації освіти, не замінить необхідності перш за все турбуватися про роль освіти в долі кожної людини, а вже потім – соціуму. А це означає шлях до персонального особистісного знання, яке є "живим знанням" і не може бути засвоєним, а має бути вибудованим на особистісному ціннісному досвіді. Вже старшокласники задумуються не тільки над тим, ким стати, але ще й якими стати, чому присвятити своє життя. Знайома формула В. Франкла: "Сенс повинен бути знайдений, але не може бути створений". Цей сенс "унікальний і специфічний, бо мусить і може бути знайдений лише самою людиною; тільки тоді він набуде значущості, яка задовольнить людську волю до сенсу [Франкл В. Людина у пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. – Харків, 2016. – С. 110]. В цьому процесі жодні технології, які імітують швидке і комфортне вирі-

шення усіх проблем, у тому числі педагогічних, не зможуть замінити етики і живої мови, як повноправних учасників педагогічного процесу.

Позбавлення дитини такого "живого знання" і особистісного ціннісного досвіду перетворює педагогічний процес на механічну систему, в якій учасники педагогічної взаємодії знеособлені, де домінує технократичне мислення. Характеристику такого типу мислення, яке він назвав розрахунковим, дав М. Гайдеггер: "Розрахункове мислення калькулює... Розрахункове мислення не заставляє глибоко задумуватись. Воно не є мисленням, яке роздумує над сенсом, котрий панує у всьому, що є" [Гайдеггер М. Буття в околі речей. [W:] Возняк Т.: Тексти та переклади. – Харків, 1998. – С. 332]. Він звертає увагу, що ми потрапляємо в те, що називається мисленням, коли мислимо самі. А для цього ми повинні бути готовими вчитися мислити. Мислити ми вчимося, коли вслухаємося в те, що нам дається для думки. Ось чому М. Гайдеггер говорить, що "вчити ще важче, ніж вчитися. Чому вчити важче, ніж вчитися? Не тому, що вчитель повинен володіти великою сумою знань і в будь-який час мати їх напоготові. Вчити важче, ніж вчитися тому, що вчити означає: давати вчитися. Справжній вчитель нічому іншому і не дає вчитися, крім як вчитися навчанню. Тому його дії часто справляють таке враження, що в нього, власне, нічому не вчать, оскільки, під "вчитися" раптом розуміють тепер тільки постачання корисної інформації. Учитель знаходиться попереду учнів тільки в тому, що йому потрібно вчитися набагато більше, ніж їм, а саме – даванню вчитись... Учитель набагато менше впевнений у своїй справі, ніж будь-хто з учнів у своїй" [Heidegger M. Was heißt denken? Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1954. – S. 50 [Electronic resource]: <http://www.bard.edu/library/arendt/pdfs/HeideggerWasHeisstDenken.pdf>].

Тому педагог не може уподібнюватися інженеру, який за досить жорсткою схемою вибудовує конструкцію з певної суми елементів і матеріалів. Якщо в інженерній справі такий тип мислення є продуктивним, то в сфері освіти він веде до вихолощення дійсного змісту, окостенілих схем і шаблонів. Тому численні новації в організації освітнього процесу останніх років, зокрема, Болонський процес, модульно-рейтингова система, тести часто замість оптимізації навчального процесу руйнують його змістовність, ведуть до стагнації педагогічного мислення. Очевидно, європейський освітній простір треба розуміти не як даність, а як заданість, яка вимагає від нас рефлексії в контексті національних культурних і освітніх традицій. І для того, щоб з'ясувати українські проблеми євроінтеграції треба "подивитися на них крізь оптику свого-чужого, тобто на відстані, крізь призму філософсько-освітньої рефлексії західноєвропейських реалій", бо європейський освітній простір, який сприймається в Україні як еталонний, насправді не є статичним, а також вимагає оновлення, в якому українська система освіти може взяти активну участь [Култаєва М. Д. Освітня євроінтеграція чи конституювання європейського освітнього простору? – Педагогіка і психологія. – 2015. – № 4. – С. 26].

Таким чином, процес реформування української системи освіти, що обумовлений посттоталітарними трансформаціями та пошуком оптима-

льних шляхів входження в європейський освітній простір є важливою соціально-педагогічною проблемою, яка вимагає глибокої філософської рефлексії європейських і національних освітніх традицій і переходу до нового педагогічного мислення, і це не має залишатися на рівні декларацій, а стати відповідальною справою.

***Olena Kosmii, PhD in Political Science,
Institute of Education Content Modernization
helen.suprunenko@gmail.com***

GENDER POLICY DISPLAY IN EDUCATIONAL CONTENT OF UKRAINE

Since Ukraine got its independence its society has faced the problem of searching the ways of gender policy formation. So a number of laws and national programmes were adopted. It bears mentioning that the welfare of the country depends on the distribution of social roles between women and men. So, the issue of gender equality appears not as a question of one individual or a small group of people but unfolds as socially important question.

The modern tendencies practically always demonstrate the equality of male and female rights and opportunities in the Verkhovna Rada bills (e.g. according to September, 2016 research report as for 6 committees' activity there were violations of this principle in about 10 bills; information for analysis is taken from the pilot anti-discriminatory examination of bills in conformity with the principle of equal male and female rights and opportunities, USAID, RADA Program, September, 2016).

The development of gender roles occurs in response to social expectations and social impacts under the influence of family, school, media and peer groups. Thus, the reproduction of gender roles is the result of education that is a deliberate process, and socialization. Because most of the time a child spends in school and the main activity for him/her is training, it is there a child learns basic behavior patterns.

However despite of declared principles of gender equality real life situation differs a lot. Females have double-loaded (in job and at home duties), have less resources access compared with males, and are moved out to private sphere from public one etc. Such kind of situation is caused by history, social conditions in the state and the narratives in education field.

In addition to interpersonal interactions the learning content, namely textbooks serve as repeater of desired roles. In this regard, in 2016 with the support of the Heinrich Böll Foundation in Ukraine the gender expertise of the textbooks for 8th grade students was done. In the framework of the textbook expert evaluation the analysis of the texts (assignments, exercises, remarks, addresses) as well as text-pictures has also been done. Special attention was drawn to equal representation of persons of both sexes, depiction of representatives of both sexes in stereotypic/destereotyping images and roles, individuals' segregation and polarization on the basis of sex, de-

piction of human being and universal human values both through the image of a man, and through the image of a woman and the use of gender-sensitive language. It should be noted that the textbooks of different subject areas in different ways reflect the gender situation in the society.

It should be noted that text-books in different spheres realize the principle of gender equality in varying degrees.

In most books in language and literature males are presented more often and described as more active persons in society. The text-books in public disciplines (History of Ukraine, World History) shows history as chronology of male success and achievements without showing the role of females in different eras. But the text-books in Mathematics (Algebra and Geometry) do not include directions as for certain gender policy. However males participate in most tasks of typical situations. It leads to absence of parity in male and female presentation and movement of female image into private sphere. There are more male illustrations (famous mathematicians, cyclists, motorcyclists etc) in the text-books.

The educational publications in Natural Sciences (Biology, Geography, Physics, and Chemistry) persons and human values are depicted through both male and female images. There is practically absent the segregation in gender, but some text-books in Biology include some sexist statements.

The textbooks on art reflect the situation of social inequality of women and men in all historical epochs, resulting in no equal representation of works of both sexes. The universal human values are also depicted through the man's world of thinking.

In the sphere of Technological Knowledge (Manual (Labour) Studies, Computer Skills) compliance with the gender approach in education is controversial enough. When the text-books in Computer Skills depict female images in non-standard situations, there is clear segregation in gender in Manual (Labour) Studies education: jobs in service are proposed mostly to females.

Comparing with others the authors of text-books in Physical Training and Health Life follow the principle of gender equality. But the illustrations of males prevail in these text-books too.

The research of gender component of educational content included the text (peculiarities of tasks, exercises, comments, addressing wording) and illustration analysis. It worth to note that along with the presentation of quality educational material there are following tendencies toward: 1) violation of parity of male and female presentation; 2) depiction of male and female in stereotypical images and roles (it narrows a range of their opportunities); 3) segregation and polarization in gender; 4) a person image and human values are depicted through male image. It is hardly used non-sexist language in educational process; (information for analysis is taken from "Gender Examination of Text-books and Command Papers", done by NGO "EdCamp Ukraine" and Gender Information-Analyzing Center "KRONA" supported by Representation of The Heinrich Böll Foundation in Ukraine and in cooperation with Ministry of Education and Science of Ukraine).

The research has shown that educational content in Ukraine still stayed within post-soviet discourse. Females are proposed to be in private space, to perform low-skilled jobs, to carry out service functions. The educational texts are significant tools of gender policy. And if they include the violation of gender equality principle it leads to formation of gender stereotypes, disrespect to dignity, rights and freedoms restrictions, and causes domestic violence. One of the stages in the way to social reality transformation is meeting educational content to principles fixed in the legislation.

**О. П. Кравченко, канд. філос. наук, доц.,
ДВНЗ "ПХДПУ імені Григорія Сковороди",
Переяслав-Хмельницький
lena78@i.ua**

ОСВІТА В УМОВАХ СУЧАСНОГО ФІЛОСОФСЬКОГО ДИСКУРСУ

У ХХІ столітті філософському переосмисленню підлягають усі проблеми сутності людини, людського буття, глобальні проблеми екології, медицини, бідності, війни та миру, фактори формування особистості та ін. Безумовно, філософському обґрунтуванню підлягає і система освіти. Тим паче, що сучасний погляд на освіту як структуроутворюючу силу суспільства, як механізм розвитку і підвищення його інтелектуального потенціалу вимагає перегляду взаємовпливу між освітою, наукою, культурою, а також між їхніми функціями в суспільстві третього тисячоліття.

Філософія освіти – це застосування дослідницько-інструментального потенціалу філософської рефлексії до освітньої феноменології з метою виявлення логіки і закономірностей становлення освітньої галузі, аналізу альтернатив розвитку освітнього середовища, а також формування ідей, концепцій та понятійно-категоріального апарату, які відтворюють соціальне буття в його освітньому форматі і граничні основи, трансформаційні можливості освітньої реальності загалом.

Філософсько-соціальний аналіз сфери освіти здійснюється не замість теоретико-педагогічного, а одночасно з ним. У поле зору філософії освіти потрапляють цілі, ідеали та інші цінності освіти сучасного українського суспільства, їхнє співвідношення з технологіями і засобами освіти та виховання, критерії загальної оцінки результатів освіти в тісному зв'язку з вимогами суспільного розвитку. Тому, як зазначає С.Ф.Клепко, "філософія освіти ХХІ століття постає засобом інтеграції науки, політики щодо науки і управління знаннями у сучасному його інтегруючому баченні мікро і макрореспектив процесів творення, виробництва, трансферу, трансформації та використання знання" [Клепко С.Ф. Філософія освіти в європейському контексті. – Полтава: ПОІППО, 2006. – С.14].

Але філософські підстави освіти не слід отождествлювати із загальним масивом філософського знання. З великого поля філософської проблематики і варіантів її рішень, що виникають в культурі кожної історичної

епохи, дидактика використовує як пояснюючі структури лише деякі ідеї і принципи. Протиріччя між комплексністю освіти, тобто необхідністю такої освіти, що буде всім набором педагогічних впливів, спрямованих на формування цілісної особистості, та її предметністю, котра у зв'язку з вузькою спеціалізацією і методологічною різноманітністю різних предметних курсів призводить до виховання людини, розділеної на частини у своєму внутрішньому світі, були помічені педагогами ще на початку ХХ ст. Тому одним з головних завдань філософії освіти в Україні є аналіз спільної долі країни та системи освіти. Відтак філософія освіти повинна з'ясувати "значення освіти для індивіда, ефективність освітнього процесу як механізму по розкриттю й соціалізації індивідуальних здібностей. Предметом філософії освіти в широкому розумінні є філософське осмислення процесу набуття знань, умінь і навичок, а також тих індивідуальних та суспільних потреб, котрі освіта покликана задовольнити. Філософія освіти також визначає місце й становлення людини, досліджує системну цілісність освіти як зі змістовного, так і процесуального боку, виявляє "виклики часу" на адресу освіти і знаходить на них задовільні, адекватні відповіді" [Михальченко М.І., Самчук З.Ф. Освіта як об'єкт соціально-філософського аналізу / Вища освіта України: методологічні та соціально-виховні проблеми модернізації. Монографія // Під заг. ред. Андрущенко В.П., Михальченка М.І., Кременя В.Г. – К.: Знання, 2001. – С.11].

Філософія освіти звертається до проблем теоретичного обґрунтування самої здатності системи освіти бути обґрунтованою, усвідомленою як сфера буття й формування людини. Кожна людина протягом життя вибудовує свій культурний світ і утворювати його нові грані допомагає якраз система освіти. Але світ культури величезний і його освоєння – практично нескінченний процес. Обсяг усього, що людина не може засвоїти також дуже значний. Ця обставина робить гострою в системі освіти проблему добору педагогічно необхідних знань, які не лягали б мертвим капіталом у пам'яті, а були б засобом розвитку особистості і можливості вільної орієнтації в інформаційному та загалом у культурному просторі.

З цих міркувань освіта повинна формувати думку, а не знання. Формування ж думки як живого стану свідомості можливе тільки завдяки становленню особистості. В такій якості освіта має дві сутнісні функції, котрі взаємодіють як дві діалектичні протилежності. Перша – спадкоємнісна, або соціально-відтворювальна, функція. Вона відповідає за збереження самобутності суспільства. Як доводить В.Андрущенко, "з точки зору філософії, освіта (і виховання) є трансформацією "духу епохи" в структуру свідомості, світогляд, духовний світ, культуру і загальне єство особистості. Трансформований засобами освіти "дух епохи" стає її (особистості) стрижневою основою, визначає співмірність (або неспівмірність) людини з епохою" [Андрущенко В.П. Філософія як теорія і методологія розвитку освіти // Філософія освіти ХХІ століття. Проблеми. Перспективи. – Київ : Знання України, 2000. – Випуск 3. – С.19]. Друга – розвиваюча, або адаптивно-мінлива. Її призначення полягає у розвитку

здібностей, актуалізації потенціалу, забезпеченні пристосовності індивіда і суспільства до нових умов. І лише в єдності двох функцій, освіта здатна виконати свою соціальну місію.

Отже, перед сучасною освітою України стоять такі завдання: деміфологізація й оновлення змісту освіти, зміна психології учасників освітньо-виховного процесу, фундаментальна підготовка кадрів як для системи освіти, так і для різних галузей життя, забезпечення якості та життєспроможності освіти у полікультурному контексті, створення сучасної філософії освіти та законодавчо-нормативної бази.

**Ю. М. Лимарєва, канд. пед. наук,
доцент ДВНЗ "ДДПУ", Краматорськ,
М. В. Цимбал, студ., ДВНЗ "ДДПУ"
Zet.80@bk.ru**

ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ФІЗИКИ В КУРСІ ЗОШ

Наука в загальному розумінні є єдина та неподільна. Філософські поняття, закони та закономірності виступають найбільш загальними та фундаментальними для розуміння. Не є виключення і фізика, маючи витоки із натурфілософії вона у своєму розвитку знову повертається до неї у сучасних дослідженнях на рівні елементарних частинок та вивчення надвеликих швидкостей руху матерії.

Сучасна вища освіта, спрямована на найбільш загальний та всебічний розвиток особистості, зазнає значних змін і докорінних перетворень в організації навчального процесу та його переорієнтації на самостійну діяльність особистості, її вмотивоване навчання та самоосвіту. Реалізація такого підходу можлива лише за умови чіткого усвідомлення мети й необхідності навчання та свідомого підходу особистості до організації власної діяльності, усвідомленні єдності науки та цілісності розвитку світу у якому доводиться жити і функціонувати.

Фізика, як наука про найбільш загальні закони розвитку природи ґрунтується на поняттях матерії, простору та часу. Вони ж входять і до категоріального апарату філософії, а тому вимагають різнобічного підходу до розгляду при вивченні фізики та на різних її етапах. Тісно пов'язує між собою фізику та філософію поняття руху, як форми існування матерії – у фізиці, та як будь-якої зміни взагалі – у філософії [М.Е. Герценштейн О физике и философии – Електронний ресурс: http://www.integro.ru/system/metod/gerzenshtein_phys_and_phil.htm].

Фізичний закон – заснована на наукових фактах стійкий зв'язок між повторюваними явищами, процесами і станами тіл і інших матеріальних об'єктів в навколишньому світі.

Філософський закон відображає об'єктивний стан речей, розкриває причинно-наслідкові зв'язки між речами, предметами, явищами. Головною ознакою закону є неминучий прояв в процесі розвитку того чи

іншого явища, його однозначність. Закон – стійке відображення існуючого світу [www.br.com.ua/referats/Philosophy/97443.htm].

До основних філософських законів які мають біти чітко та різнобічно усвідомлені під час вивчення фізики на різних ступенях є::

- закон взаємного переходу кількісних і якісних змін,
- закон єдності та боротьби протилежностей,
- закон заперечення заперечення.

Практика досвід свідчить, що знайомство зазначеними філософськими законами може відбуватися на таких етапах вивчення фізики:

Закон взаємного переходу кількісних і якісних змін:

- зміна агрегатних станів речовини, взаємне перетворення "газ – рідина – тверде тіло",

- падіння тіл у рідині,
- дослідження першої та другої космічних швидкостей,
- перетворення енергії при коливальних процесах різного походження,

- закон збереження енергії на межі макро- та мікросвіту, макро- та меґасвіту,

- дослідження дифракції світла,
- межі застосування геометричної та хвильової оптики,
- повне внутрішнє відбивання світла, тощо.

Закон єдності та боротьби протилежностей:

- Взаємна дія тіл та протилежність сил взаємодії,
- Протилежність електричних зарядів,
- Виникнення сили Ампера у провідниках зі струмом,
- Поглинання та відбивання світла, тощо

Закон заперечення заперечення відображає цілісний процес вивчення фізики за концентричною побудовою програми. Навчальний матеріал вивчається двічі, на різних етапах навчання та, відповідно на різних рівнях. Так наприклад:

- При вивченні руху: рівномірний – рівнозмінний – нерівнозмінний.
- Під час вивчення сил:
- Дві та кілька сил, що діють вздовж однієї прямої,
- Дві та кілька сил взаємно перпендикулярних,
- Дві та кілька сил спрямовані під довільним кутом.
- У вивченні електрики:
- Нерозгалужені кола,
- Прості розгалужені кола,
- Складні електричні кола.

У навчальних закладах різних рівнів фізика як навчальний предмет вивчається на різних рівнях, але взагалі ці рівні передбачають попереднє вивчення матеріалу на нижчому або навіть пропедевтичному. Зважаючи на те, що орієнтація на науковість навчання у сучасній освіті передбачена із початкової школи, то і знайомство з елементами філо-

софії як науки має відбуватися з першого класу [Сарданашвили Г. А. Кризис научного познания. Взгляд физика. – М: УРСС, 2015. – 251 с.].

Отже, зауважимо, що фізика ЗОШ вивчається на основі усвідомлення основ філософських законів життя, які в свою чергу завдяки вивченню фізики засвоюються на іншому (вищому) рівні й таким чином відбувається цілісний розвиток особистості та формування її загальної свідомості.

**Ю. О. Лобода, канд. філос. наук,
Університет Північної Кароліни в Грінсборо, США
yuriy.loboda@gmail.com**

ФІЛОСОФІЯ В СИСТЕМІ ВОЄННОЇ ОСВІТИ

Воєнна освіта ніколи не була повністю відокремлена від впливу цивільних науковців та освітян. В історії навіть були періоди, коли цивільні науковці, зокрема філософи, були домінуючим фактором формування інтелектуальної культури воєначальників (Давня Греція та Рим). І хоча з часом зв'язки філософів з військовими втратили свою системність, проблема зв'язків філософії та мілітарних наук в наш час стала навіть більш фундаментальною, ніж це було в давні часи. У Західній Європі філософія завжди була одним з чинників, які формували інтелектуальну атмосферу, яка охоплювала і мілітарний естеблїшмент, і воєнні навчальні заклади. Академічна спільнота сучасних воєнних навчальних закладів традиційно визнає важливість вивчення таких дисциплін, як філософія, логіка, культурологія та ін. для більш інтенсивного інтелектуального збагачення майбутніх офіцерів збройних сил, але ґрунтовних спеціальних досліджень на цю тему досі немає.

Дослідження сучасної проблематики взаємодії цивільного суспільства та збройних сил мають включати в себе вивчення ролі цивільних фахівців з гуманітарних дисциплін в системі воєнної освіти. Ця необхідність була проголошена воєнними інтелектуалами, але спосіб реалізації цього заклику досі залишається неясним. Ця невизначеність створює умови для дебатів щодо місця гуманітарних дисциплін, серед яких вказують і філософські науки: "Гуманітарні науки, як визначають у Стенфордському університеті, є "дослідженням того, як люди осмислюють життєвий досвід", включають в себе такі дисципліни, як мистецтво, класичні студії, література, історія, лінгвістика, музика, філософія, теологія, театр, та інші напрямки "вільних мистецтв". Вивчення гуманітарних дисциплін в США знаходиться у добре задокументованому стані кризи зневаги. Одночасно з цим, ті, хто отримав освіти в царині гуманітарних дисциплін, страждають від незатребуваності в суспільстві, яке заявляє, що їхні знання та навички неможливо застосувати. Дехто може прочитати це і сказати: "дійсно, мистецтва та поезія не мають практичного застосування в реальному світі". Вони вважають, що точні науки, інженерія, медицина та технології є шляхом до майбутнього Сполучених Штатів,

на відміну від мистецьких фантазій... Обізнані в гуманітарних дисциплінах можуть відповісти на деякі фундаментальні виклики, з якими стикаються солдати і. таким чином, і армія. Гуманітарні дисципліни можуть дати солдатам ясність у всьому, починаючи від глибоко персональних етичних дилем до широкого кола людських феноменів. Якщо ми використовуємо емпатію, ми зрозуміємо, а отже і переможемо наших ворогів. Якщо ми можемо виховувати наші гуманістичні цінності, ми за визначенням робимо правильні речі, які ніхто не спонукає нас робити" [Healey D.B. The Humanities and the Army // Army Press Online Journal, 9 February 2016 / <http://armypress.dodlive.mil/files/2016/02/Healey-9Feb16.pdf>]. Можна знайти й випадки більш конкретного визначення ролі і місця філософії у військовій освіті: "Вивчення царини національної безпекової політики передбачає розуміння філософських, історичних та конституційних основ встановлення та функціонування національної безпеки" [Watson C.A. Military Education. A Reference Handbook. – Westport, London: Praeger Security International, 2007. – P. 127]; Еліот Коген наводить відгуки американських воєначальників на користь гуманітарної освіти, які брали участь в Іракській кампанії: "деякі з наших найбільш успішних командирів в Іраку заявляють, що їхні магістерські та докторські ступені з історії, політології чи антропології забезпечили чи не найкращу підготовку до новітніх викликів повстанської війни" [Cohen E. A. Neither Fools Nor Cowards / <http://www.wsj.com/articles/SB111594899821632564>]. Шерман Кент, професор історії Йельського університету, "батько аналітичної служби розвідки США", визначав науку мілітарної стратегії як "суспільну науку, так само як і соціальну психологію, економіку, політологію, соціологію, географію, антропологію, історію та інші" [Kent S. Strategic Intelligence for American World Policy. – Princeton: Princeton University Press, 1966. – P. 156]. Неодноразово зазначалося, що сучасні війни вимагають більш глибокого розуміння "когнітивної царини" – "Cognitive Domain" [Maltz R. The Nature and Importance of the Cognitive Domain // SITREP. Royal Canadian Military Institute, Toronto, Ontario. November-December 2009, Vol. 69, Number 6, Pp. 5-8, 14-15; Maltz R. The Epistemology of Strategy // To Be Presented at the XX Annual Strategy Conference U.S. Army War College Carlisle, Pennsylvania, April 17th, 2009 / http://dnipogo.org/wp-content/uploads/2009/05/maltz_epistemology_of_strategy.pdf].

Володіння основами філософії та логіки традиційно визнається обов'язковим для офіцерів-розвідників: "Згідно з представниками п'яти офісів Агентства оборонної розвідки, аналітики мають або розвивають певні навички, які допомагають їм виконувати їхню роботу, одночасно з цим вони мають розвивати розуміння того, як конкретні аналітичні пастки можуть вплинути на їхню роботу. Аналітичні навички включають: (1) технічну або спеціалізовану експертизу; (2) знання про предмет, джерела та аналітичні техніки розвідки; (3) здатність до пошуку та організації даних; (4) здатність синтезувати дані або використовувати індуктивні умовиводи; та (5) здатність виражати ідеї. Аналітичні пастки вклю-

чають: (1) персональні пріоритети чи недостатність досвіду; (2) замалий обсяг даних чи незадовільний доступ до даних; (3) неправильні запитання; (4) неправильне розуміння даних; (5) логічні помилки; (6) відсутність процесу перевірки чи оцінки; (7) заперечення чи обман об'єктом розвідки; (8) політизація чи необ'єктивність; (9) групове мислення; (10) просте дзеркальне відображення. Якщо узагальнити опитування, проведені для даного дослідження, можна прийти до висновку, що аналітики потребують навчання мисленню, вільному від дисциплінарних обмежень. Як правило, аналітики не навчаються цьому в школах. Серед інших рекомендацій аналітикам було запропоновано проходити коригуючий курс філософії для того, щоб навчитися мислити вільно, незважаючи на кордони спеціальних дисциплін" [Garin T. A. Appraising Best Practices in Defense Intelligence Analysis // Bringing Intelligence about. Practitioners Reflect on Best Practices / Russell G. Swenson, Ed. – P. 81 – 82. / <https://archive.org/details/Bringing-Intelligence-About-Practitioners-Reflect-on-Best-Practices-2003>]. Бригадний генерал Вашингтон Плетт, один із засновників стратегічної розвідки США, зазначав, що "ми бачимо, як багато методів, що використовуються в математиці, логіці, суспільних науках та історії можуть бути застосовані в розвідницькій діяльності" [Platt W. Strategic Intelligence Production. Basic Principles. – New York: Frederick A. Praeger, Publishers, 1957. – P. 7]; "Кожен, хто приходить у розвідку, приносить з собою знання з філософії, логіки, математики, чи суспільних або природничих наук. Було б значно краще, якби офіцери стратегічної розвідки були компетентні у всіх цих дисциплінах" [ibid., P. 279].

Переваги обізнаності офіцерів збройних сил в царині гуманітарних дисциплін неодноразово засвідчувалися як істориками військової освіти, так і самими офіцерами. Дослідження особливостей взаємодії сучасної цивільної гуманітарної та мілітарної освіти досі залишається фрагментарним але, тим не менш, важливим як для цивільної академічної спільноти, так і воєнних освітян.

В. В. Макогонова, канд. филос. наук, ДНУ им. О. Гончара, Дніпро
VladislavaVM@yandex.ua

"ЛИТЕРАТУРНЫЙ МИНИМУМ" ИСТОРИКА ФИЛОСОФИИ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ

Задачи и перспективы философии в современной культуре, место и роль курса философии в системе высшего образования широко обсуждаются сегодня представителями отечественного философского сообщества. Меньше внимания уделяется проблемам, связанным с организацией профессиональной философской подготовки. Между тем, философия едва ли не больше, чем любая другая область знаний, нуждается в том, чтобы научная и учебно-методическая рефлексия сосуществовали в тесном взаимодействии. Тезисы отражают представление

автора о некоторых задачах и особенностях курса истории всемирной литературы и искусства, предлагаемого студентам, обучающимся по специальности "философия".

1. Квалификация в философии определяется знанием истории философии, т.е. знанием того, как появилась и развивалась философия в целостном контексте цивилизации и культуры. Постичь закономерности историко-философского процесса невозможно, не учитывая особенности и характер взаимодействия философии с другими областями культуры. Поэтому учебные планы подготовки содержат курсы, предполагающие знакомство будущих исследователей философии с историей науки, религии, искусства. Особую роль в историко-философском процессе всегда играла художественная литература, выступая по отношению к философии в различных качествах: стимула, предмета, формы философских размышлений. Изучение истории мировой литературы – необходимая составляющая философского образования.

2. Сложной, но интересной и по-настоящему творческой задачей преподавателя является составление списка рекомендованных к обязательному прочтению произведений художественной литературы, знакомство с которыми составляет необходимый "литературный минимум" компетентного специалиста в области философских наук. Каков может быть критерий отбора? Уместно вспомнить известное выражение Г. Товстоногова: "Все люди делятся на тех, кто читал "Братьев Карамазовых", тех, кто еще не читал и тех, кто никогда не прочтет". Несомненно, в основе такой высокой оценки романа не только и не столько художественные достоинства последнего. Литература в данном случае выполняет функцию философии – выступает в качестве самосознания культуры. Основным критерием отбора книг выступает, таким образом, степень проявленной в художественном произведении философской рефлексии.

3. Автор составил собственный вариант списка художественной литературы, рекомендуемой в рамках курса "история всемирной литературы и искусства" студентам философского отделения ДНУ им. Олеса Гончара для обязательного прочтения и анализа. В него, в частности, вошли следующие произведения: "Бесы", "Братья Карамазовы", "Идиот" Ф. М. Достоевского; "Волшебная гора", "Иосиф и его братья" Т.Манна. "Игра в бисер", "Сиддхартха", "Степной волк" Г.Гессе, "Имя розы" У.Эко. "Философия одного переулкa" А.Пятигорского. Студенты имели возможность по собственному желанию выбрать по одному произведению каждого автора. Курс читается в первом семестре первого года обучения параллельно с философской пропедевтикой. Именно это обстоятельство было определяющим при постановке конкретной учебной задачи: обнаружение и фиксация философской проблематики в литературно-художественном произведении. Первокурсники, имеющие, как правило, весьма неопределенные представления о том, что такое философия и чем она занимается, должны были "увидеть" в художественном тексте элементы философского мышления и философского вопрошания, обозначить их, осваивая новую для себя терминологию.

Важно подчеркнуть, что такая работа способствует не только усвоению знаний о предмете философии, структуре философского знания, но и воспитание чувств, уточнению мировосприятия, формированию четких нравственных ориентиров.

4. Опыт нескольких лет работы свидетельствует о необходимости расширения списка художественной литературы, рекомендуемой студентам-философам для изучения, для того, чтобы иметь возможность некоторым образом индивидуализировать задания, учитывая личностные характеристики учащихся. Автор предлагаемых тезисов считает, что содержание этого списка может и должно быть предметом широкого обсуждения в философской среде

И. О. Максименко, студ., ДДПУ, Слов'янськ
irena5200@bk.ru

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ І ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Досить легко помітити, що новітня історія нашого суспільства постійно репродукує темпоральну форму транзитивності, в якій змінюються лише телеологічні іменники. Транзитивна темпоральність – це час переходу від одного стану (кризи, війни) до іншого стану (комунізму, євроінтеграції тощо). Коли транзитивність набуває ознака континуальності, затягується, треба розуміти, що змінюється онтологія часу – те, що мало бути переходом, починає відтворювати себе: нові боги не народжуються, реформи не діють, майбутнє не настає. Позбавлене майбутнього суспільство в зациклених механізмах власного регулювання відтворює власне минуле у новітніх формах репрезентації. План репрезентації маскує план дійсності, ускладнюючи реалізацію критики соціальних інститутів і практик, оскільки первісні рівні виробництва благ, впровадження влади, реалізації бажань перевантажуються вторинними стихіями інформації та репрезентації. Під впливом цих стихій втратили власну структуру базові уявлення про суб'єкта суспільного процесу. Суб'єкт ніби розчинився у дискурсі, а дискурс, у свою чергу, швидко виродився на певний контент – масу означників, сполучених за несуттєвими ознаками. Алгоритм такої інволюції класичних категорій працює і у відношенні до сфери гуманітарних практик. Розпочата в нашій країні кампанія по реформуванню вищої школи виказує ознаки дії вищевказаного алгоритму.

Як свідчить Закон України про вищу освіту, інтереси суб'єктів навчального процесу набувають досить прагматичного звучання: "Цей Закон встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з вищими навчальними закладами на принципах автономії вищих навчальних закладів, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, са-

мореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях" [3]. Символічними є акценти на "співпраці бізнесу з внз" та "підготовці конкурентноспроможного людського капіталу", "забезпеченні потреб суспільства, держави та ринку", в контексті яких "самореалізація особистості" звучить вже не так індивідуалістично і романтично, як раніше. Адже від педагогів ми завжди чуємо чи то лозунги, чи то мантри про "гармонійно розвинену особистість", яка нібито "знаходиться у центрі освітнього процесу", про його [навчального процесу – А. К.] "гуманізацію", про "патріотичне або сімейне виховання" тощо. Уся ця педагогічна балаканина нівелюється технократичною прагматикою нового закону. І хоча б у питанні стилю це великий плюс – закон прямо говорить: освітній процес – процес виробництва капіталу, а всі байки про культурні цінності, ментальність, духовність – ідеологія і міф.

Яка ж наука скаже нам про те, що таке "людський капітал". Адже ми бачимо, що це поняття є ключовим, оскільки визначає сам предмет освітнього процесу. Нажаль Закон не надає визначення "людського капіталу", але можна простежити такі конотації: "суспільний та економічний розвиток держави засобами формування людського капіталу" [3]. Зрозуміло, що капітал є економічною сутністю, пов'язаною з категорією вартості. Але ж людський капітал викликає надто широкий спектр асоціацій: від внутрішніх органів та дітей до інтелектуальної власності та витворів мистецтва. Головним уроком, якому має навчити нас обраний текст, є констатація опосередкованого характеру тих властивостей, які мають постати результатом освітньої діяльності – знань, умінь, навичок (або різноманітних компетенцій, як модно зараз говорити). Саме ці властивості людини постають об'єктом освітнього процесу. Не розвиток "внутрішнього світу", не "виховання особистості", а формування капіталу – продукту суспільного виробництва. Проблема з визначенням "суспільного виробництва" як поняття полягає в тому, що на відміну від звичних продуктів виробництва – речей, послуг тощо – тут суб'єкт і об'єкт виробництва зливаються, це одне і те саме суспільство, визначена за певними ознаками, які вона сама сприймає як легітимні або конститутивні, єдність людей.

Ланки цієї єдності і складають матерію соціального буття, атрибуту існування людини, яка, народжуючись біологічним тілом, здатним для подальшого розвитку, потребує саме соціального середовища, яке було б налаштованим для оптимального розвитку індивіда до рівня особистості та індивідуальності. Соціальні структури не є даностями, раз і назавжди закарбованими в "архітектурній", жорсткій формі традиції, закону божого або конституції світської держави. Соціальні структури є предметом невпинного виробництва – постійного творення і відтворення, а отже є відкритими для перетворень і трансформацій у відповідності до цінностей, іманентних самому соціальному, людському виробництву, які із необхідністю мають бути гуманістичними. Мета філософської та соціологічної критики сучасних форм десуб'єктивації людського буття полягає в тому, щоб виявити базові механізми та принципи сучасної цивілізації, сформувати вміння виявляти соціальні змісти економічних,

політичних, правових, культурних аспектів життєдіяльності суспільства, розвинути навички критичного осмислення різноманітних феноменів світу людини в аспекті їх суспільної необхідності.

Простір нашого життя якісно відрізняється від умов існування минулих поколінь тим, що він є інформаційно насиченим, активним, якщо не сказати агресивним. Ми буквально занурені в стихію інформації, утворену потоками найрізноманітнішого за тематикою та стилістикою контенту. Серед цих потоків можна виокремити і "наукове мовлення". Історичне сьогодення українського суспільства засвідчує кризовий стан не тільки базисних структур суспільного буття, але й структур вищого порядку: культури, науки, моралі. Особливо болісно констатувати занепад гуманітарної наукової культури, яка є горнилом цінностей та ідеалів. Гуманітарна наука в дійсності позбавлена інструментів впливу на інформатизовану матерію соціального буття. В такій ситуації саме інформатизоване середовище сприймається гуманітаріями як панацея від власного безсилля. Ідеї розмінюються на безкінечні дискурси, доленосні вчинки – на спорадичні флешмоби.

С. Ю. Масич, канд. пед. наук, ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, Харків
svetulya-777@bk.ru

РОЛЬ КУЛЬТУРИ У РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Актуалізація поняття культури як найбільш загального підґрунтя вичення процесів розвитку освітньої теорії і практики в сучасних умовах розглядається дослідниками як закономірність, викликана соціальним замовленням на освіту, що переживає сьогодні глобальні зміни.

Роль культури для розвитку особистості полягає у набутті досвіду і формуванні індивідуальної картини світу як результату діяльності людини та її взаємодії з оточуючим (із іншими людьми, із собою, матеріальними та духовними об'єктами). Значущість культурно-історичного середовища для формування картини світу, способів здійснення діяльності та встановлення відносин, зміцнення системи цінностей в освітньому процесі підкреслюється в працях І. Андреевої, О. Асмолова, Є. Бондаревської, Л. Виготського, М. Джонсон, Дж. Лакоф, О. Леонтьєва, С. Смирнова, Г. Щедровицького, Є. Щербань та інших учених. Важливим є той факт, що образ професіонала, в тому числі – викладача вищої школи, складається в культурі суспільства, так само, як і образ професії (професійної праці, професійної діяльності).

Поняття культури в цілому є досить складним. Так, Е. Сепір встановив такі, найбільш узагальнені характеристики поняття "культура": а) будь-які соціально успадковані риси матеріального і духовного життя; б) набір типових реакцій, санкціонованих суспільством і тривалою традицією; в) загальні установки, погляди на життя і специфічні прояви

цивілізації. Коли говорять про культуру в третьому розумінні, то мають на увазі не лише те, у що вірить той чи інший народ або що ним створено, скільки те, яким чином створене ним функціонує в його житті, яке це має значення [Сэпир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. Пер. с англ. / Общ. ред. А. Е. Кибрика. – М. : "Прогресс", 2001. – 656 с.]

При розгляді культури як найбільш загальної основи вдосконалення професійної підготовки викладачів вищої школи, має значення трактування, що включає не лише розуміння її як суспільного способу буття, форми соціальної життєдіяльності, а й як світогляду, способу мислення, сукупності поглядів або норм діяльності, що склалися в соціальному середовищі. Культура, що історично сформувалася як спосіб духовного освоєння дійсності, серед безлічі своїх функцій має функцію змістоутворення (А. Агафонов, О. Асмолов, Л. Буева, Б. Гершунський і інші). Механізм впливу культури на систему відносин людини зі світом криється в ціннісно-сенсовій природі культури.

Уявлення про культурну зумовленість особистості знайшло відображення в принципі культуровідповідності. Основне положення даного принципу полягає у твердженні, що способи встановлення відносин людини зі світом виробляються в культурно-історичних межах (С. Біблер, О. Леонтьев, Ю. Лотман, Е. Сепір і інші). Стосовно до освітнього процесу розглядається еволюція даного принципу від ідеї "культуровідповідності освіти як досягнення повної взаємної відповідності особистості суспільству" через ідею допомоги у самовизначенні особистості (гуманістична педагогіка) до нового розуміння принципу, що виражає відношення освіти і сучасної культури. Для сучасної культури суттєвим є визнання "безлічі істин і уявлень про світ, визнання їх своєрідності і цінності, пошук діалогу і взаєморозуміння. У сфері освіти даній тенденції відповідає відмова від єдиної моделі культурної, освіченої людини, визнання безлічі цілей освіти, надання особистості права вибору і самостійного визначення свого ідеалу і культурного зразка. Сфера освіти має представляти все розмаїття світу, культур і культурних зразків" [Ильин Г. Л. Образование и культура : поиски взаимного соответствия / Г. Ильин. – М. : ИЦПКПС, 1992. – С. 38, 62]. Згідно ідей культуровідповідності, суб'єктом освіти є людина, яка виявляє свою людську сутність як носій культури. У зв'язку з цим Е. Сепір підкреслює, що справжня культура, яка формує духовну сутність людини, це культура внутрішня, яка виростає з корінних інтересів і бажань її носіїв [Сэпир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. Пер. с англ. / Общ. ред. А. Е. Кибрика. – М. : "Прогресс", 2001. – С. 475].

Ідею активності культурного вибудовування людиною світу підтримує Г. Ільїн. Згідно його позицій, людина не лише "утворюється", а й сама утворює світ – створює своє розуміння, своє бачення світу і своє місце, шлях в цьому світі [Ильин Г. Л. Образование и культура : поиски взаимного соответствия / Г. Ильин. – М. : ИЦПКПС, 1992. – 78 с.]. І. Зимня розглядає принцип культуровідповідності як один з основних принципів існування та розвитку освіти, оголюючи "сутнісну взаємоза-

лежність освіти і культури" [Зимняя И. А. Педагогическая психология / И. А. Зимняя. – М. : "Логос", 1999. – С. 41]. Стосовно професійної підготовки педагога цей принцип детально розроблений в працях послідовників наукових шкіл Є. Бондаревської, І. Зимньої, В. Серікова, В. Сластьоніна, де сам процес професійної освіти педагога трактується як процес оволодіння педагогічною культурою.

В. В. Масич, канд. пед. наук, УІПА, Харків
antineutrino9@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ПРОВІДНИХ ІДЕЙ ПЕДАГОГІВ-НОВАТОРІВ ДЛЯ РОЗРОБКИ НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОДУКТИВНО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

Науково-методологічна концепція формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів ґрунтується на провідних ідей педагогів-новаторів.

Концепція творчого саморозвитку особистості в освітній діяльності В. Андреева про закономірності гарантованості якості освіти, суть якої полягає в тому, що освіта буде досягати гарантованої якості, якщо вона переходить у самоосвіту, виховання в самовиховання, а розвиток – в творчий саморозвиток особистості; гарантованість якості освіти будь-якого рівня і виду забезпечується активізацією і інтенсифікацією процесів самості і формування умінь здібностей на основі творчого саморозвитку особистості; розвиток різноманітних способів евристичної діяльності, творчих здібностей, необхідних для самопозиціонування в різних видах творчої діяльності [Андреев В. И. Педагогика : учеб. курс для творческого саморазвития / В. И. Андреев. – 2-е изд. – Казань : Центр инновационных технологий, 2006. – 608 с.].

Культурологічна концепція Є. Бондаревської, в якій формування ціннісних орієнтацій представлено як багатоступінчастий процес через вирішення завдань, що стоять перед суспільством, формування ціннісних якостей особистості; індивідуальний стиль життя в гармонії з загальнолюдською культурою; поетапне формування загальнолюдських цінностей, успішна творча самореалізація студентів в умовах професійної освіти, підтримуючи неповторність особистості, спираючись на її здатність до культурного саморозвитку, надаючи допомогу у виборі особистісно значущої системи ціннісних орієнтацій для успішної творчої самореалізації, забезпечуючи науковими знаннями про людину, культуру, творчість, пізнання себе і розвитку рефлексивної здатності [Бондаревская Е. В. Ценностные основания личностно-ориентированного воспитания / Е. В. Бондаревская // Педагогика. – 2007. – № 8. – С. 44-53].

Концепція А. Деркача, згідно з якою суб'єктність знаходиться в нерозривному зв'язку з самістю, свідомістю, діяльністю, опосередкованою

суб'єктом і опосередковуючу суб'єкта, і визначає дієві можливості людини як її сутність. Суб'єктність як властивість діяльного суб'єкта дозволяє бачити соціальний світ, реалізовувати самість, визначати ставлення до себе і до світу через своє свідоме Я. Провідною ідеєю є розуміння людини спочатку як суб'єкта як носія особливого типу активності – діяльності, яка має особливі, тільки їй притаманні властивості та в якій здійснюється і розвивається людина як суб'єкт за рахунок реалізації і розвитку її суб'єктних здібностей, що забезпечують її саморозвиток і самореалізацію [Деркач А. А. Субъектность и субъективность в акмеологическом развитии человека / А. А. Деркач // Психология человека в современном мире. – Том 3. Психология развития и акмеология. Экзистенциальные проблемы в трудах С. Л. Рубинштейна и в современной психологии. Рубинштейновские традиции исследования и экспериментатики : Матер. Всерос. юб. науч. конф., посвященной 120-летию со дня рождения С. Л. Рубинштейна (15-16 октября 2009 г.). – М. : "Институт психологии РАН", 2009. – С. 132-138].

Концепція суб'єктного розвитку студентів, визначена В. Сластьоніним, ґрунтується на розумінні сутності особистості як суб'єкта і індивідуального комплексу суспільних відносин, як творця і носія певної соціальної програми, що реалізує індивідуально-творчий підхід. Концепція дозволяє представити всі етапи багаторівневої педагогічної освіти через призму суб'єктного самоздійснення, самоствердження, самореалізації, відображає рушійні чинники розвитку всіх структурних компонентів суб'єктності, враховує роль, як зовнішніх впливів, так і внутрішньо-особистісних механізмів саморуху [Сластенин В. А., Подымова Л. С. Педагогика : инновационная деятельность учителя / В. А. Сластенин, Л. С. Подымова. – М. : Магистр, 1997. – 224 с.].

Концепція І. Ісаєва та М. Ситнікової про формування культури професійно-педагогічної самореалізації викладача ВНЗ є вихідною ідеєю про те, що культура професійно-педагогічної самореалізації викладача вищої школи ґрунтується на розвитку його унікальних можливостей, що виявляються в різних сферах педагогічної діяльності, з урахуванням стратегій модернізації вищої професійної освіти, що здійснюються у ВНЗ, і має гармонійний характер. Професійно-педагогічна самореалізація викладача ВНЗ є індивідуальним процесом і результатом цілеспрямованого, усвідомленого здійснення внутрішніх можливостей розвитку Я-професійного в педагогічній діяльності за допомогою рефлексивно-творчих зусиль на основі вільної, діалогічної взаємодії викладача з культуротворчим середовищем вищого навчального закладу [Ситникова М. И. Профессионально-педагогическая самореализация преподавателя высшей школы : монография / М. И. Ситникова. – Белгород : БелГУ, 2007. – 280 с.].

Ідеї педагогічного стимулювання і підтримки тих, хто навчається, передбачають превентивну і оперативну допомогу (Т. Анохіна та інші); диференціальну адресну допомогу (С. Бойкова); індивідуальну і особистісну підтримку (Є. Бондаревська, С. Кульневич); педагогічну діяльність (О. Газман та інші); міжособистісна взаємодія суб'єктів педагогічного

процесу (Г. Давидов, Н. Крилова); свідоме управління процесом саморозвитку особистості (В. Маралов); акцентування уваги на цінності людини не як дисциплінованого виконавця, а як унікальної, неповторної істоти, справжнього суб'єкта власного життя (Б. Корнетов). Під педагогічною підтримкою розуміємо педагогічну діяльність, що забезпечує процеси становлення індивідуальності тих, хто навчається, диференціювану, адресну допомогу, їх супровід і взаємодія, спрямовані на організацію простору в навчально-виховному процесі, що виступає умовою для самопізнання. Педагогічна підтримка передбачає відмову від авторитарної педагогіки, визнання взаємодії, рівноправності суб'єктів педагогічного процесу в освітньому діалозі. Суть педагогічної підтримки полягає у створенні комфортної психологічної обстановки, ситуації успіху, умов для самореалізації особистості.

І. С. Матвієнко, канд. філос. наук, НУБІП України, Київ
malushka20@ukr.net

ГЕНДЕРНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ОСВІТІ

Філософська і загально-гуманітарна думка кінця ХХ ст. по-новому дивилася на гендерну проблематику, взаємини статей, і так звані, "жіночі питання". Усвідомлення цього положення знайшло відображення у світових та українських гендерних дослідженнях. Гендерні дослідження як науковий напрямок стали результатом інтенсивного розвитку феміністських практик. Нова фаза в розвитку цього потужного наукового потоку позначається у 80-ті рр. ХХ ст., коли відбувся перехід від аналізу патріархату і специфічного жіночого досвіду до аналізу гендерної системи. Жіночі дослідження поступово переростають в гендерні, де на перший план висувуються підходи, згідно з якими всі аспекти соціальності й культури можуть мати гендерне забарвлення. Зміщуються не тільки акценти феміністських досліджень, але змінюється і тональність аналізу: радикальний критичний запал, який був властивий деяким напрямками фемінізму. Принциповими є прагнення зрозуміти, яке значення гендеру присутнє, конструюється і відтворюється у всіх соціальних процесах. Нова концепція гендеру перевела предмет "жінки" в більш широке поле гендерної проблематики відмінності як такої (деякі дослідники відзначають, що цей зсув збігається з переходом від "соціальної історії" до "культурної історії").

Сьогодні гендерна освіта набуває особливого значення в умовах формування нового суспільства, бо усякий розвиток може бути прогресом лише тоді, коли він насамперед є прогресом культури та сприяє вдосконаленню суспільства.

Достатньо гостро постає проблема гендерної освіти в Україні, адже наша країна в усіх галузях свого існування проходить етапи змін. В освітньому просторі питання гендерного виховання молоді стоїть одним із

перших, на які слід звернути свою увагу, якщо ми хочемо мати високорозвинену країну. В західних демократичних високорозвинених країнах процес актуалізації гендерного навчання триває вже досить довгий час. Україна ж стоїть лише на порозі досліджень у цій галузі. Причин такої помірної цікавості до цієї проблематики декілька, по-перше, досить велика кількість науковців не усвідомлює сутності гендерної проблеми, тому в суспільстві ми спостерігаємо двояке відношення: 1) або абсолютне заперечення гендерної проблематики, або 2) зведення її до рівності чоловіків та жінок. Гендерний напрям, який відстоює принципову рівність між чоловіком та жінкою, акцентує увагу і на питанні рівноправності, для українського суспільства – це є принциповим питанням. Саме тому, гендерне виховання та освіта можуть бути ключовими елементами, які допоможуть кожному з індивідів визначити свою соціальну, психологічну та гендерну роль в суспільстві. Таким чином, буде сформований менталітет, який базуватиметься на нормах прав та свобод як чоловіків, так і жінок. В Україні відсутній чіткий механізм та узагальнене визначення, що ж таке гендерна освіта в Україні. Гендерна освіта – це процес виховання та вивчення знань, в результаті яких у людини формуються певні вміння та навички в незалежності від статевої відмінності, для успішного застосування їх в житті та життєдіяльності, з огляду на процеси, які відбуваються в суспільстві та культурному просторі, результатом чого є поведінки індивідів з урахуванням особливостей біологічної статі, що в результаті даватиме чітке розрізнення соціальних феноменів, таких як жінка та чоловік. Саме тому, принциповим завданням для української гендерної освіти є відмова від конкретних гендерних стереотипів, які були притаманні нашому суспільству, досліджуючи при цьому їх історичну змінюваність, заради випрацювання рівних відносин між такими конструктами як "чоловік – жінка", а також "чоловік – жінка, як рівні та суспільство" демонструючи при цьому суспільну необхідність. В пострадянській традиції панує розрізнення гендерної освіти на три класи: 1) освіта учнів; 2) освіта студентів та 3) освіта дорослих. Гендерна шкільна освіта направлена на процес соціалізації учнів, принциповим постає питання самоідентифікації хлопчика чи дівчинки, та визначення власної соціальної ролі. Для студентів гендерна освіта постає, як процес визначення та роз'яснення гендерних стереотипів, які виникають у сучасної молоді. І останній клас освіта дорослих носить характер – адаптації, тобто пристосування індивіда до змін в суспільстві.

Гендерний підхід на теренах України починає проникати в усі галузі суспільного життя (політика, економіка, філософія, історія, педагогіка та інше). Саме тому важливим для українського суспільства є підготовка педагогів, які будуть будувати свої наукові та методичні розробки на базі гендерної освіти. Принциповим є побудова системи гендерної освіти, яка б включала в себе всі компоненти починаючи від понять, які мають вживатися в суспільстві і завершуючи програмами та комплексами, які будуть націлені на розвиток гендерної освіти в Україні. Саме тому, розвиток цієї галузі в освітньому просторі має набувати суспільно-

го масштабу, адже саме тоді ми зможемо говорити про високорозвинену особистість, яка буде почувати себе гармонійно в межах сучасного українського суспільства. Опираючись на західний досвід ми маємо впроваджувати гендерну складову в базові програми нашої гуманітарної освіти, де педагоги мають бути кваліфікованими в межах цієї проблематики.

Процес розробки і впровадження курсів з гендерної проблематики виїшов на новий рівень з 1999 р. завдяки реалізації проекту ПРООН "Гендерна освіта". До участі в проекті були запрошені висококваліфіковані фахівці, які мали досвід розробки гендерної проблематики. Керуючись основними положеннями Наказу МОН України № 839 "Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту", велика кількість українських вузів планує поглибити дослідження гендерної українознавчої проблематики, створити при університетах науково-дослідні сектори з гендерної проблематики, запровадити читання спецкурсів на факультетах університетів, які підтримали проект розвитку гендерної рівності в Україні.

Включати в загальноосвітній процес гендерний компонент треба починаючи з раннього віку, та підходити комплексно до розвитку гендерної освіти в Україні. Враховуючи надбання історії, але випрацьовуючи власні основи гендерної рівності, досліджуючи питання об'єктивно, вводячи в мову слова, які носять жіночі властивості, так як (лікарка, професорка, докторантка і т. д.), але і не забуваючи про дискримінацію чоловіків, адже в українському законодавстві не прописані права тат-одиначок, які виховують дітей самі, але не мають тих прав, які є у мам-одиначок. Тому, будувати сучасне українське суспільство потрібно на нормах гендерної рівності, залучуючи ці принципи в усі сфери життєдіяльності індивідів.

А. І. Павко, док. іст. наук, проф., НАУ, Київ
Л. Ф. Курило, канд. пед. наук, докт. філософії, доцент НАУ, Київ

РЕТРОСПЕКТИВНІ ТА СУЧАСНІ МОДЕЛІ КЛАСИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

На слушну думку вітчизняних дослідників, соціогуманітарна проблематика, пов'язана зі з'ясуванням та узагальненням значення і ролі університетів у суспільному розвитку, є, без перебільшення, планетарною і вічною як вічною є проблема поступального розвитку людської цивілізації. Класичні університети, як вважають метри філософської думки, за своєю природою завжди були не лише лідерами інтелектуально-освітнього життя, а й загально-суспільними форумами, барометрами суспільних настроїв та прагнень [Леонід Васильович Губерський / НАН України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К.: Академперіодика, 2016. – С.19.]

Слід зазначити, що класичні університети є невід'ємною частиною національної системи освіти і науки. Основна їх місія полягає у вияв-

ленні та передачі істини за допомогою наукових досліджень, а також у задоволенні освітніх потреб суспільства. Сутнісне розуміння та сучасна інтерпретація поняття "класичний університет" має глибоке історичне коріння. Нагадаємо, у цьому зв'язку, що термін "університет" походить від латинського *universitas*, що означає загал, цілісність, група, корпорація. Перші середньовічні університети виникли у XI–XIII ст. у Болоньї, Парижі, Оксфорді, Кембриджі і Падуї. Потрібно підкреслити, що середньовічні класичні університети репрезентували дві моделі їх функціонування—Болонську та Паризьку моделі. Якщо перша з них була втіленням корпорації студентів, яка мала суттєвий вплив на функціонування університету, вибір викладачів та рівень навчання, то, натомість, паризька модель уособлювала корпоративну єдність університетських викладачів, яких фінансувала церква та жорстко контролював папа римський.

Особливістю цієї моделі було також домінування теологічних принципів у викладанні природничих та соціогуманітарних наук. У подальшому історичному розвитку Паризька модель університету виявила більшу свою життєздатність. Натомість, Болонська модель університету не витримала випробування часом [Поляков М.В., Савчук В.С. Класичний університет. Еволюція, сучасний стан, перспективи. — К.: Генза, 2004. — С.60]. Можна погодитися з точкою зору професора Є. Возницького, Президента Національної ради науки та вищої освіти Польщі, який академічну спадщину середньовіччя розглядає в якості важливого елементу, що сприяє організації та ідентичності класичних університетів в умовах сьогодення. В сучасних умовах актуальними залишаються такі основоположні принципи університету як принцип творчості, етичні засади і цінності, принцип універсальності наук та різноманіття дисциплін [Возницький Є. Сучасні моделі діяльності і майбутнє класичних університетів у контексті управління в системі вищої освіти// Матеріали українсько-польської міжнародної наукової конференції "Класичний університет у контексті викликів епохи", м.Київ, 22-23 вересня 2016 р. — К., 2016.—С.23-24.]

Слід зазначити, що класичний університет є основним типом європейського вищого навчального закладу. Він є провідним центром розвитку освіти, який має право присуджувати наукові ступені і покликаний сприяти поширенню наукових знань та здійсненню культурно-просвітницької діяльності серед населення. На теренах України найдавнішими класичними університетами є Львівський національний університет ім. Івана Франка (заснований 1661р.), Харківський національний університет ім. В.Каразіна (1805); Київський національний університет імені Тараса Шевченка (1834) та ін. На думку фахівців, до основних ознак університетського типу викладання слід віднести наступні: забезпечення ступеневого характеру навчання; здійснення фундаментальних наукових досліджень; високий рівень інформатизації педагогічного процесу; запровадження інноваційних технологій навчання; міжнародна співпраця у галузі вищої освіти і підготовки студентів, магістрантів, наукових і науково-педагогічних кадрів для

інших країн [Енциклопедія освіти/ Акад. пед. Наук України, головний ред. В.Г.Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008.–С.940.]

Незважаючи на те, що сучасний класичний університет є консервативною національною інституцією, яка на початку нового міленіуму зберегла свої інтелектуальні цінності та ідеологічні основи, принципи і традиції, проте в організаційно-функціональному сенсі зазнав трансформаційних змін. Враховуючи трансформаційний потенціал моделі класичного університету та виклики сучасного глобального світу, європейські експерти вказують на чотири можливі напрями еволюції вищих навчальних закладів, в процесі яких відбувається формування альтернативних моделей їх діяльності. Наприклад, перша модель є втіленням вищої освіти як відкритої мережі, що об'єднує науковців, студентів, підприємців. Ця модель розглядається зарубіжними дослідниками в рамках Болонського процесу з особливим акцентом на інтернаціоналізацію науково-педагогічного процесу. В іншій моделі класичний університет представлений в якості інституції, яка орієнтована на реалізацію освітніх та інтелектуальних потреб місцевої громади та регіону. Третя модель репрезентує класичний університет в якості реалізації ідеологічних засад нової громадської та соціальної відповідальності за поліпшення ефективності управління університетами як закладами суспільного життя. Елементами цієї моделі є, зокрема, запровадження низької плати за навчання, наявність конкурсних принципів розподілу коштів на дослідження, розширення автономії вищих навчальних закладів. У відповідності до четвертої моделі, університет має функціонувати на принципах лібералізації ринку послуг та з врахуванням інтересів відповідних бізнес-корпорацій [Матеріали українсько-польської міжнародної наукової конференції. – К., 2016.–С.24-25.]

Потрібно зазначити, що класифікація моделей сучасного класичного університету, яка запропонована вітчизняними дослідниками, відрізняється від концептуальних та філософських підходів в зарубіжних фахівців у царині соціогумантарної науки. Так, С.Курбатов в контексті викликів сучасної епохи виокремлює такі сучасні моделі класичного університету як дослідницький університет, підприємницький університет, корпоративний університет. [Курбатов С.В. Феномен університету в контексті часових та просторових викликів. – Суми: Університетська книга, 2014.–С.84-116.]

Дослідницький університет він, зокрема, розглядає як втілення інноваційної парадигми в системі вищої освіти. Заслуговує на увагу висновок С.Курбатова про те, що становлення сучасної моделі дослідницького університету, розробленої В.фон Гумбольдтом, відбувалося переважно в контексті американської системи університетської освіти за відповідної підтримки держави та бізнесу. Незважаючи на те, що німецька модель університету й досі відіграє роль певної ідеальної матриці класичного бачення університету як соціальної інституції та феномену інтелектуального й культурного життя, однак соціально-культурні технологічні трансформації останніх десятиліть вимагають творчого переосмислення цієї моделі й інтеграції новітніх тенденцій глобального наукового

простору в її контекст. Разом з тим, корпоративний та підприємницький університети ним віднесені до нових моделей академічної діяльності в глобальному освітньому просторі.

Отже, оптимальна модель вітчизняного класичного університету має стати результатом глибокого філософського аналізу, творчого синтетичного поєднання позитивних рис, переваг та особливостей кожної з продуктивних і перспективних моделей вищого навчального закладу, окреслених в концепціях та інтелектуальних дискурсах відомих українських та зарубіжних дослідників. Критичного осмислення вимагає також історична спадкоємність форм університетської діяльності в умовах цивілізаційних змін, трансформації історичної місії університету.

І. О. Пузанова-Красикова, ст. викл. ХДУХТ, Харків
irkraskha@mail.ru

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЇ В НАВЧАЛЬНІЙ ГРУПІ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ

Комунікативний простір сьогодення – це складна система, в якій характер і особливості взаємодії визначаються, в першу чергу, мотивами суб'єктів і засобами передачі інформації. Важливим чинником є і належність суб'єктів спілкування до різних етносів і культур.

Існування відмінностей у сприйнятті світу, з одного боку, збагачує міжкультурне спілкування, оскільки комуніканти обмінюються інформацією, а, з другого, є джерелом непорозумінь і неприйняття чужих норм, традицій, звичаїв, цінностей. У кожного народу є своя історична пам'ять, і багато в чому саме вона визначає акценти сприйняття світу і систему орієнтацій в культурному просторі.

Характер комунікативного процесу значною мірою впливає на процес акумуляції.

Люди, що народилися і живуть у певному регіоні, проходять акумуляцію, взаємодіючи один із одним, а ті, що приїхали, "входять" у незнайомий культурний простір через комунікацію з представниками іншої культури. Результати такої адаптації залежать від психологічних, соціальних і культурних чинників. Завдання педагога, який працює зі студентами-іноземцями, – зробити адаптацію психологічно комфортнішою, пом'якшити наслідки стресу при включенні в чужу культуру.

Викладач української мови як іноземної стикається з проблемою міжкультурної комунікації вже на першому занятті. Питання про те, чи можливе об'єднання в групі студентів з різних країн, залишається дискусійним.

З одного боку, змішана група стимулює студентів до спілкування чужою мовою, і цією мовою часто виявляється саме та, що викладається, оскільки далеко не усі володіють англійською, і, крім того, англійська в різних країнах, особливо африканського регіону, дещо специфічна. З другого боку, змішана група породжує додаткові труднощі для комунікан-

тів : окрім індивідуальних відмінностей і здібностей до навчання, різного темпу і глибини засвоєння матеріалу, міжкультурні відмінності також впливають на характер навчання.

Згідно концепції Е.Холла, характер процесу комунікації визначається наявністю слабкої або сильної контекстуальної залежності. Представники високотекстуальних культур активно враховують при спілкуванні позамовний контекст – зовнішній вигляд, манеру поведінки, міру освіти, умови проживання і так далі. Окрім цього, спілкування припускає наявність широкого спектру інтерпретацій, чому сприяє використання натяків, підтексту, виразів, що неоднозначно розуміються. Носії низькоконтекстуальних культур у більшій мірі отримують інформацію зі слів, майже не враховуючи контекст спілкування. Для них характерна чітка оцінка обговорюваних проблем, відсутність недомовок, натяків, будь-якої зайвої (як вони вважають – надмірної) інформації.

Крім того, в теорії Е. Холла існує ще один поділ культур – за типом використання часу. У культурах, що тяжіють до монохронного сприйняття, час сприймається як лінійна категорія і розподіляється на відрізки, все ретельно планується і виконується послідовно, тобто в певний період людина може займатися тільки одним видом діяльності. У культурах поліхронного типу час сприймається не як лінійна величина, а як багатовимірна система. Представники таких культур схильні до одночасної участі в різних проектах, до швидкого перемикання уваги, до активного спілкування, психологічної відкритості. Спілкування з людьми для них часом виявляється важливішим, ніж намічений план дій. Тому ніколи не можна передбачити, як закінчатся переговори і взагалі будь-які справи з носіями даної культурної традиції: спонтанність грає у їхньому житті неабияку роль.

На нашу думку, з'єднання в одній групі представників високо- і низькоконтекстуальних культур та, тим більше, монохронних і поліхронних – небажано. Досвід показує, що навчання в одній групі студентів, що приїхали з Китаю, Кореї і студентів, що прибули з країн Близького Сходу, призводить до певних труднощів: перші сприймають інформацію структуровано і послідовно, а другі включаються відразу в декілька ліній подання матеріалу, маючи менш формальне сприйняття часу. Перші ретельно планують свої дії, вчасно приходять на заняття, але і вимагають його закінчення згідно графіка, другі живуть не за розкладом, часто спізнюються, але, якщо їм цікаво, можуть і затриматися після пар.

Для перших особистість викладача не грає такої ролі, як для других. У першому випадку увага звернена виключно на ділові якості педагога: цінується організованість, передбачуваність, уважність, компетентність, уміння доступно викладати. У другому випадку особистість викладача оцінюється повною мірою: зовнішня привабливість (тілесна краса, гарний і різноманітний одяг, хороший макіяж), здатність розуміти гумор, активність, організаторські здібності, певна харизматичність – усі ці якості є запорукою успішної роботи з даним контингентом.

При з'єднанні представників таких різнопланових культур під час вивчення української мови як іноземної можливі конфлікти, прояви негативних емоцій, які виникають при труднощах підлаштування під певний навчальний стандарт. Багато ситуацій, такі, наприклад, як зміна розкладу, запізнення, несподівані перевірки, контрольні роботи сприймаються по-різному представниками різних культур.

Тому оптимальним є формування навчальних груп за монокультурним принципом, а при неможливості цього – розробляти для полікультурних груп спеціальну методику, спрямовану на розхитування звичних стереотипів і розширювання свідомості.

О. Ю. Рилова, викладач, ЧДБК, Черкаси
rilovaolya@gmail.com

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ПОЛІТИКА ЄС В ГАЛУЗІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сьогодні в умовах тотальної комп'ютеризації, глобалізації та економіки знань, відбувається стрімкий розвиток науки і техніки. Це зовнішні фактори, які мають великий вплив на освіту, а конкуренція на ринку стала елементом політики ЄС в галузі освіти. Реформи та зміни в галузі вищої освіти відбуваються у різних куточках світу. З одного боку, ці реформи в кожному регіоні розробляються та впроваджуються у відповідь на унікальні потреби країни, а з іншого – вони викликані глобалізацією, яка відображає міжнародну точку зору щодо розвитку освіти.

Функції вищої освіти у будь-якій країні формуються в залежності від характеру конкретного суспільства, його культури, політики, економіки тощо. Сучасні національні системи вищої освіти орієнтуються як на минуле, так і на майбутнє. Оскільки їхні ідеали майбутнього є результатом всезагальних досягнень, проблеми освіти в різних країнах схожі і принципи, на основі яких вони приймають рішення можна порівняти і навіть ідентифікувати.

Теорія глобалізації передбачає новий "світ без кордонів", в якому час і простір стискаються, а національні культури трансформуються внаслідок глобальної взаємодії та культурної коммодифікації. Міжнародний обмін товарів, послуг, капіталу, робочої сили, інформації тощо постійно прискорюється. Сьогодні споживач з будь-якої країни світу може за лічені хвилини знайти той продукт, який його цікавить. Потенційні наслідки глобалізації для освіти будуть не менш революційними. Політика в галузі вищої освіти у багатьох країнах формується під впливом все більш зростаючої міжнародної конкуренції в умовах глобалізації. Таким чином, у світі, що швидко змінюється та все більше глобалізується, успіх країн, співтовариств та окремих осіб може бути пов'язаний, причому сьогодні більше, ніж коли-небудь раніше, з тим, як вони пристосовуються до змін, як навчаються та поширюють знання.

Політика в галузі вищої освіти відіграватиме дедалі важливішу роль у розвитку країн та регіонів з економікою, що спирається на знання, ніж в будь-який інший період в історії. Для того, щоб адаптуватись до цієї ситуації, багато країн (як розвинуті, так і ті, що розвиваються) почали покращувати свої системи вищої освіти ще в 90-тих роках XX століття.

Освіта традиційно сприймається як периферійна галузь, тому політика ЄС в галузі вищої освіти ґрунтується на обмежених механізмах фінансування та регулювання. Однак в 90-х роках XX століття спостерігалось значне поглиблення та укріплення діяльності європейського співтовариства у різних галузях політики, котрі виходять за межі його традиційних економічних та технологічних інтересів. Ратифікація у листопаді 1993 року Угоди про Європейський Союз надала нового смислового навантаження поняттю європейського співтовариства. Суто економічне співтовариство перетворилося на економічний, політичний та валютний союз.

За цих умов освіта стала засобом укріплення політичної та соціальної єдності європейського континенту. Виклики науки і техніки є центральними у європейській конкурентоспроможності та економічному прогресі і вимагають, щоб Європа була в перших рядах не лише у виробництві нових знань, але й у їх розповсюдженні та застосуванні в економічній сфері.

У 1999 році міністри 29 європейських країн підписали "Болонську декларацію" з метою створення єдиного європейського простору вищої освіти. Цей єдиний освітній простір має сприяти мобільності громадян, визнанню кваліфікацій, підвищенню якості європейської вищої освіти, привабленню до європейських вищих навчальних закладів студентів з країн "третього світу". Болонська декларація змінила акцент з питання про "технічних спеціалістів" до європейської дискусії з питань політики в галузі вищої освіти. Знання, які отримують в Європі, сьогодні визнані невід'ємною складовою соціального та особистого зростання, а також необхідним компонентом об'єднання та збагачення Європи, яка надає своїм громадянам необхідні знання та навички, для протистояння викликам нового тисячоліття, разом з усвідомленням спільних цінностей та приналежності до спільного соціокультурного простору.

Однією з найбільш важливих складових соціальної модернізації на сучасному етапі є модернізація вищої освіти. Вона відіграє надзвичайно важливу роль для економіки країн, що розвиваються та їх національного розвитку. Ці країни (до їх числа входить і Україна) великого значення надають освіті і приймають численні закони для її реформування. Значні зміни були досягнуті за останні 25 років. Але, тим не менше, рівень освіти та структура галузі у цих країнах все ще залишаються неспроможними до модернізації. Тому досвід політики Європейського Союзу в галузі вищої освіти може стати для них неоціненним надбанням.

БЕЛАРУСЬ И УКРАИНА: ОБРАЗОВАНИЕ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНЫХ ВЫЗОВОВ ПОСТПИСЬМЕННОЙ КУЛЬТУРЫ

Современный цивилизационный выбор Беларуси и Украины имеет общие основания и связан с ориентацией на построение информационного общества, источником и стратегическим ресурсом которого выступают образование и знание. Именно качество образования определяет уровень науки и культуры, интеллекта и духовности нации, состояние экономики и гражданского общества. В то же время современное образование вступило в полосу глубоких трансформаций, поэтому важно прогнозировать их возможные последствия для развития культуры в целом и национальных систем образования, в частности.

Социальная философия рассматривает образование как атрибут человеческого бытия в культуре, понимая под культурой надбиологический, надгенетический аппарат наследования, передачи социального опыта, ценностей и информации, возникновение, сохранение и трансляция которых обеспечиваются в том числе через систему образования. В своем становлении и развитии образование как неотъемлемый элемент бытия человека в обществе прошло несколько глобальных стадий. Их выделение и понимание содержат важный момент, позволяющий интерпретировать современные трансформационные процессы в образовании, как своего рода симптоматику смены очередной эпохи в истории культуры и образования.

Первая глобальная стадия развития образования относится к эпохе доцивилизационного общества. Образование как формирование образа мира и человека осуществлялось на этой стадии через сложную систему дописьменных мифологических образов, которые хранились в памяти и органике тела первобытных людей, передавались не столько словесно, сколько через ритуалы, действия и невербальные формы общения, были непосредственно имплицированы в язык практической жизни [2, с. 25]. Вторая глобальная стадия в развитии образования характеризуется становлением и развитием письменной культуры. В период между VIII и II веками до н.э. произошёл качественно новый поворот в истории, который часто называют интеллектуальной революцией в истории человечества, приведшей к возникновению в культуре цивилизации, письменности и философии. Именно на этой стадии образование начинает существовать как особый способ передачи социального и духовного опыта, который поддаётся письменной фиксации и имеет по преимуществу форму знания [Robb, K. Literacy and paideia in ancient Greece. – Oxford: University Press, 1994. – 320 p.].

Современные процессы в образовании Беларуси и Украины с уверенностью демонстрируют предпосылки его качественного изменения. Можно выделить ряд признаков, указывающих на переход к третьей, еще вызревающей стадии развития образования, характеризующейся становлением постписьменной культуры: 1) письменность, как фундамент второй глобальной стадии в развитии образования, постепенно утрачивает статус образовательного ядра, уступая место компьютерной грамотности; 2) ценность книги отодвигается на второй план, а информационные технологии, вместо книг обеспечивают хранение, обработку и трансляцию знаний; 3) потребительская аксиология массовой культуры усиливает прагматизм образования, актуализируя формализацию и узкую специализацию в ущерб фундаментальности естественнонаучной и гуманитарной составляющих образования; 4) снижается социальный статус и значимость фигуры учителя, а интенсификация информационных технологий приводит к появлению дистанционного обучения, утверждая виртуальные способы взаимодействия; 5) возникает недоверие к научной рациональности и предпочтительное отношение к вненаучным формам знания, которые по степени воздействия на сознание людей имеют более мобильный характер в силу их относительной простоты и затруднительной верификации [Сайганова, В.С. Антинаучное знание: сущность и предпосылки укоренения в культуре, причины активизации влияния на человека // Проблемы человека в социально-гуманитарном знании : мат. Междунар. науч.-практ. семин., Витебск, 14 мая 2010 г. : В 2 ч. / ВГТУ – Витебск, 2010. – Ч. I. – С. 83–87.].

Эти и другие метаморфозы развития современного общества приводят к "пробуксовыванию" существующей системы образования в выполнении ею роли конститутивного элемента культуры. С одной стороны, поколение компьютерной грамотности все чаще проявляет потребительское отношение к процессу образования, демонстрируя при этом не столько нежелание, сколько неумение обучаться в вербально-рациональной системе письменного образования. С другой стороны, новые информационные технологии в образовании часто не только воспринимаются, но и реально осуществляются как упрощенные и примитивные с позиций письменной культуры [Гусейнов, А.А. Наука и образование на пороге третьего тысячелетия // Социология. – 2001. – № 1. – С. 6-12.]. В то же время социокультурная эффективность популяризованного антинаучного знания обнаруживает свою контрпродуктивность, в случае поиска, например, результативных программ преодоления социально-экономического кризиса или решения задач материальной и духовной жизни общества. Во всех этих случаях общество продолжает апеллировать к науке, как источнику рационально-практических форм знания, который воспроизводится именно системой образования.

Описанные выше явления характерны также для Беларуси и Украины и указывают на транзитивное состояние развития образования, связан-

ное со становлением вне- и надписьменных способов его функционирования. В условиях поиска ответов на глобальные вызовы постписьменной культуры трансформационные процессы в образовании в современных Беларуси и Украине обнаруживают много общего. К примеру, Беларусь, хоть и позднее, но также присоединилась к Болонскому процессу, ставящему цели сопоставимости и гармонизации высшего образования в Европе. В то же время, для диагностики функционального статуса образования в современном белорусском и украинском обществах, актуальными остаются широкая социокультурная экспертиза проводимых реформ в построении национальных систем образования и разработка комплекса мер по повышению качества образования, а также социально-го статуса педагога и престижности преподавательской деятельности.

Ю. І. Самойлова, Сумська філія ХНУВС, Суми
samoylova_yulya@ukr.net

ДІЯЛЬНІСТЬ ІННОВАЦІЙНИХ ШКІЛЬНИХ МЕРЕЖ США В КОНТЕКСТІ ОНОВЛЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Сучасний етап розвитку суспільства загалом, і системи освіти зокрема, характеризується проведенням системних реформ. Особливо актуальним стає питання реформування освіти в умовах сталого людського розвитку, коли освіта виступає основним джерелом трансформації змісту людського світогляду в умовах глобалізованого світу. Система освіти України також вимагає модернізації. Традиційні підходи до якості надання освітніх послуг в Україні потребують удосконалення з урахуванням міжнародних вимог до ефективної освіти. Для української середньої освіти важливим є вивчення позитивного теоретичного та практичного досвіду інноваційного розвитку системи середньої освіти, накопиченого в розвинених країнах і, зокрема, у США.

Важливим об'єктом вивчення є мережеві структури, а саме інноваційні освітні мережі. В освіті інноваційні шкільні мережі все більше заміняють окремі школи як ключовий агент змін. Мережеві структури активізують свою діяльність і безпосередньо як джерело знання, і як організаційна структура, призначенням якої є поліпшення ефективності навчально-виховного процесу. Шкільні мережі можуть краще втілити й пристосувати інноваційні та традиційні знання й стратегії до специфічних контекстів, на відміну від традиційних освітніх ієрархічних структур.

Найбільш популярними інноваційними шкільними мережами в США вважаються "Вибір Америки", "Пайдейя" М. Адлера, "Коаліція важливих шкіл", "Успіх для всіх" та ін., що мають як загальнонаціональний, так і міжнародний статус (мережа "Успіх для всіх" має свої закордонні філії).

Порівняльний аналіз діяльності основних інноваційних шкільних мереж у США дозволяє виокремити пріоритетні напрями роботи керівництва, учителів та учнів у інноваційних шкільних мережах, що сприяють підвищенню інноваційного потенціалу навчальних закладів такого типу.

Напрями роботи керівництва:

- Запровадження управлінських процедур, що дозволяють брати участь у прийнятті ключових рішень всім членам шкільної громади
- Розширення сфер та напрямів діяльності існуючих лідерів
- Підвищення рівня готовності до управління змінами
- Оволодіння новими лідерськими технологіями
- Розробка нових стратегій навчання через обмін досвідом та співпрацю з іншими школами й мережами
- Організація командного менеджменту

Напрями роботи вчителів:

- Підвищення ефективності практичної діяльності в класі
- Створення в навчальному процесі необхідних умов для ефективного навчання обдарованих та талановитих учнів
- Підтримка й розвиток інновацій та їх реалізація в навчально-виховному процесі
- Висвітлення результатів діяльності в межах мережі та поза нею
- Спільна розробка нових методів навчання й виховання
- Подолання почуття професійної ізоляції сільських шкіл та навчальних закладів, що знаходяться в економічно занедбаних районах
- Підтримка нових учителів
- Розширення навчальних програм
- Орієнтація на постійну дослідну роботу
- Цілеспрямований та постійний професійний розвиток вчителів

Напрями роботи учнів:

- Систематичне консультування невстигаючих учнів
- Підвищення рівня мотивації навчальної діяльності
- Розвиток впевненості в собі та почуття власної гідності
- Поліпшення відношення до школи особливих груп учнів
- Заохочення учнів до спільної роботи та сприяння один одному в навчанні
- Сприяння досягненню всіма учнями високих стандартів якості
- Сприяння орієнтації на стандарти в поєднанні з дитино центризмом

Інноваційні шкільні мережі США поєднують в собі традиційні та інноваційні методи, прийоми, засоби, інформаційно-технологічне забезпечення процесу навчання та спрямовані на вдосконалення й підвищення якості й ефективності навчальних досягнень усіх учнів середньої школи, в основі яких лежить ідея співпраці та партнерства школи, сім'ї та громадськості. Вивчення позитивного досвіду США стосовно функціонування даного виду закладів є цінним джерелом в контексті оновлення системи освіти України.

**НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ
ВЫСШЕГО ЮРИДИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ
В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XIX ВЕКА**

Образование современной Украины, пребывая на этапе реформирования и переориентации на Европейское направление развития, требует разработки новых направлений, подходов и методов организации и обеспечения процесса обучения. Выполнение наиболее важных общественных и государственных заданий возлагается на высшее юридическое образование, приоритетом которого является подготовка высококвалифицированных специалистов для работы в органах государственного аппарата, судах, прокуратуре, адвокатуре и правоохранительных органах. Именно поэтому исследование отрасли высшего юридического образования приобретает особенную актуальность.

Эффективное внедрение изменений в любую систему не возможно без детального изучения опыта её функционирования. Исторические исследования позволяют понять сильные и слабые стороны процесса, проанализировать уже полученный опыт и определить перспективы дальнейших поисков. Поэтому целью нашей работы мы определили попытку рассмотрения особенностей организации профильного юридического образования университетов Украины первой половины XIX века.

История высшего юридического образования на территории Украины берет свое начало в 1804 году, с открытием первого классического университета в городе Харьков. Необходимость высокообразованных специалистов юридического профиля возникла из-за неспособности государственного аппарата качественно исполнять поставленные задачи. Отсутствие специально обученных специалистов, которые могут правильно трактовать и применять законодательные акты привела к нивелированию правового сегмента общества. Открытие профильных факультетов, где можно было бы изучать как законодательство, в своем узком направлении, так и юриспруденцию в широко-научном изложении, помогло создать необходимые условия для выхода дореволюционной России на Европейский рынок. В первом университетском уставе 1804 года говорится: "университетъ есть высшее ученое сословіе, для преподаванія наукъ учрежденное. Въ немъ приготавлиется юношество для вступленія въ различныя званія государственной службы". Таким образом основным заданием высшего образования первой половины XIX века было все таки практическое применение полученных знаний. Не смотря на это, науке отводилось особое место. При университетах организовывались специальные комиссии под руководством ректора, которые один раз в месяц должны были собираться для обсуждения основных достижений и научных открытий сделанных их преподавателями, как на родине, так и за её пределами. Преподава-

ние в высших учебных заведениях начала XIX века обеспечивалось профессорами имевшими диплом ведущих европейских вузов, или же имели опыт преподавания в зарубежных странах. Если рассматривать на примере Харьковского университета, то в первое десятилетие его существования соотношение между россиянами и иностранцами было 59% к 41%; в следующие двадцать лет это соотношение значительно изменилось: иностранцев было 23%, а русских ученых – 77%, при этом с 17 иностранных преподавателей новых было только трое, все остальные остались с предыдущих лет [Багалеи Д. И., Бузескул В. П., Сумцов Н. Ф. Краткий очерк истории Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805-1905)/ Багалеи Д.И. – Х.: Тип. Адольфа Дарре, 1906. – С.50.]. Не смотря на это, правительство достаточно тщательно контролировало процесс организации обучения на юридических факультетах через соответствующие директивы министерства народного просвещения. В распоряжении императора от 23 апреля 1834 года говорится о том, что при вступлении нового управляющего министерства народного просвещения в свои обязанности необходимо, прежде всего, обратить внимание "Комитета устройства учебных заведений" на преподавание основ права. Преподавание юридических дисциплин не возможно и должно быть приостановленным до того времени, пока не будут разработаны соответствующие правительственные инструкции [Руководство для преподавания естественного права // Журнал Министерства Народного Просвещения. – 1834. – Ч. 1, типография Императорской Академии Наук. – С. 18.]. Не смотря на это, в учебно – методической литературе того времени можно было встретить действительно авторскую литературу, которая имела колоссальное влияние на дальнейшее развитие и формирование современной высшей юридической школы.

Анализируя представленный материал, мы видим, что высшее юридическое образование первой половины XIX века прошло несколько этапов развития. Соответственно поставленным задачам, менялась и его суть. Переход от изучения и имплементации существующих норм закона до исследования и воспроизведения новых положений, позволил придать юридическому образованию новый статус – статус научности.

Е. Ю. Сыпчук, студ., ДДПУ, Славянск
egor.sypchuk.92@mail.ru

ПРОТИВОРЕЧИЯ ГИПЕРСПЕЦИАЛИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ

В поле современной научной мысли сосуществуют несколько институциональных позиций, с которых можно подходить к предмету, обозначенному как интеллектуальный капитал. Это и экономика, и менеджмент, и социология знаний, и педагогика, и, конечно, философия. Используя средства каждой из указанных дисциплин, можно разрабо-

тать определения интеллектуального капитала, отношения между которыми будет сложно примирить рамками комплиментарности, они будут взаимно исключать друг друга. Все это свидетельствует о том, что в сфере производства знаний происходят значительные перемены, а общество порождает множество практик, чтобы совладать с ними. Но эти практики подвержены воздействию многих жестких структур – от инерции воспроизводства существующего порядка до реформаторских экспериментов. Идеальная природа мышления под воздействием грубых материальных структур власти и капитала вырождается в лучшем случае в техническую компетентность или пустую эрудицию, а в худшем – в носителей всевозможных степеней и званий.

Обострение кризисного состояния украинского общества коснулось и философского сообщества, перед которым очень конкретно был поставлен вопрос самоидентификации на рынке труда. Впервые за последние двадцать лет философский вопрос приобрел такое экзистенциальное звучание. Дискуссия, возникшая вокруг места философии в системе образования современной Украины, показала изолированность философского сообщества, которую можно с уверенностью считать симптомом дезинтеграции интеллектуалов как общественного класса. Эта дезинтеграция заставляет вернуться к противопоставлению науки и философии, характерному для научной мысли последних столетий, и спросить о способности науки, понятой в позитивистском ключе, к самокритике.

В поисках ответа на этот вопрос мы обратимся к характеристике и оценке современного состояния философии в американской научной среде, изложенным в монографии профессора философии Элайджи Милграма "Великое затемнение: философия для эпохи гиперспециализации" (2015). Еще со времен Маркса известно, что капиталистический рынок труда подчинен логике разделения и специализации, которая в нашу эпоху приобрела масштабы "гиперспециализации". Текст Э. Милграма интересен прежде всего тем, как аналитическая философия открывает для себя вещи, которые для континентальной традиции являются прописными истинами. А для тех, кто еще не полностью предал забвению ключевые идеи марксистской философии, звучат как очевидные трюизмы. По мнению Э. Милграма, "Великое Затемнение" – это современная инверсия "Великого Посвящения", тотальный общественный и культурный процесс фрагментации знаний под давлением все пребывающей массы информации. Отрасли знаний, отдаленные от прикладных решений и результатов, подвергаются особому воздействию этого прироста информации, которое и обозначается в качестве "серийной гиперспециализации – приспособления к требованиям рынка труда: перемена профессии или приспособление самой профессии к новым условиям" [1, с. 273]. Аналитическому философу стоит больших усилий рассмотреть в этом не "характер, присущий самому философскому знанию, а воздействие внешних обстоятельств" [Millgram E. The great endarkenment: philosophy for an age of hyperspecialization. New York: Oxford University Press, 2015., с. 276]. К сожалению, Э. Милграм видит преодоление

ние этого тупика философского сообщества в "институционализации междисциплинарных полей научного знания и разработке специальных философских аналитик для этих интеллектуальных практик" [Millgram E. The great endarkenment: philosophy for an age of hyperspecialization. New York: Oxford University Press, 2015., с. 277]. Философский сциентизм обречен на изживание именно целостного начала философского мышления. Это не плохо само по себе, поскольку это дробление познавательного подхода к действительности может быть, говоря хайдеггеровским языком, "судьбой мышления".

Примечательно, что дискурс о трансдисциплинарности остается по преимуществу философским. Специализированные поля научной деятельности проявляют значительно больший консерватизм, принимая гиперспециализацию как должное. Но стоит отметить, что односторонность трансдисциплинарных переносов только укрепляет позиции философии, которая успешно синтезирует, например, элементы исторического, лингвистического и социологического исследования и формирует новое направление познания – интеллектуальную историю. Именно эту дисциплину и можно определить в качестве пропедевтики современной теории интеллектуального капитала.

Уже сам терминологический выбор в пользу "интеллектуально капитала", а не труда (процесса производства), знания (результата), культуры (ценности) – указывает на то, что диалектика информации и знания требует нового осмысления. А опыт передовых направлений современного философствования не внушает оптимизма. Поэтому нужно сопровождать диалог с другими культурами основательной проработкой опыта отечественной науки, чтобы восстановить преемственность в горизонте недавней истории.

***Т. В. Соболев, канд. филол. наук, м.н.с., КНУТШ, Kuiv
tanyasobol@bigmir.net***

РЕФОРМИ ФІЛОСОФСЬКОЇ ОСВІТИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Вступ нашої країни до Європейського освітнього простору сформував нові вимоги до реформування вищої освіти України, і, зокрема, філософської освіти нашої держави. Нові умови розвитку нашого суспільства змушують змінити цілі освіти та оновити її зміст, відповідно до основних сучасних соціальних вимог.

Філософська освіта, як і вся вища освіта, потребує модернізації як її змістової форми так і структурного оновлення (переходу на дворівневу систему підготовки випускників).

На даному етапі розвитку філософської освіти в Україні були проведені реформи які переважно стосувалися більшою мірою її структурного оновлення: введення двоступеневої кредитної системи та дипломів з додатками європейського зразку. Зокрема, диплом бакалавра по на-

прямку "філософія" можна отримати після чотирьох років навчання в університеті. Водночас термін навчання в магістратурі на філософському факультеті складає 2 роки. Крім того в систему оцінювання знань була введена 100-бальна шкала оцінювання (90-100 балів – "відмінно", 75-89 – "добре", 60-74 – "задовільно", 60-64 – "достатньо", менше 60 балів – "незадовільно").

Українські ВУЗи також працюють над проблемою мобільності студентів та викладачів, хоча в нашій країні є ряд перепон, які заважають в повному обсязі втілити даний європейський запит. До них належать: візовий режим, економічні проблеми нашої країни, різниця між рівнем життя в Україні та країнах ЄС, і т.д.

Ще одна реформа вищої освіти була прописана в законі України Про вищу освіту (2014) і свідчить про те, що всі ВНЗ нашої держави мають право розробляти власні освітні програми, а акредитовані спеціалізовані вчені ради можуть приймати остаточне рішення щодо присудження наукових ступенів. В свою чергу в Кембриджському університеті (Великобританія) студенти можуть визначати власну освітню стратегію та скласти для себе індивідуальні навчальні плани. Вони мають право не лише відвідувати різні лекції але й обирати ті, які їм найбільш сподобались. Також протягом навчання студенти можуть включати в індивідуальний навчальний план курси які не входять до їхньої факультетської норми. Крім того, у багатьох університетах Франції, Німеччини та Англії студенти можуть обирати форму офіційного підтвердження здобутих знань. Це може бути письмова робота (есе, дослідницький проект) або іспит. Даний досвід був би дуже корисним і для українських випускників які змогли б створювати не лише власні індивідуальні навчальні плани, додаючи в них різноманітні факультативи, але й обирати зручну форму представлення пройденого матеріалу.

Стосовно змістовної форми навчання слід зазначити, що, по-перше, у філософську освіту варто ввести компетентнісний підхід, відповідно до якого оновити програми та створити освітній стандарт. Освітні компетенції – це складні узагальнені способи діяльності, що їх опановує учень під час навчання [Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: "К.І.С.", 2004. – С.19.].

В основу компетентнісного підходу до визначення сутності вищої освіти покладено прагнення до реалізації двох основних завдань:

1) освіта повинна формувати у студентів якості, необхідні для реалізації професійної діяльності, тобто має формувати якості, які необхідні роботодавцю;

2) критерії та параметри оцінки результатів сучасної освіти повинні бути уніфіковані і виражатися у термінах і результатах, які можуть бути інтерпретовані та враховані в будь-якому освітньому закладі будь-якої країни. [Компетентнісний підхід у вищій освіті: світовий досвід [Електронний ресурс] / [Л. Л. Антонюк, Д. О. Ільницький, І. В. Кулага та ін.]

// К.: Інститут вищої освіти КНЕУ ім. Вадима Гетьмана. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://ivo.kneu.edu.ua/ua/publ_ivo.]

По-друге, філософська освіта повинна формувати саме ті навички, які будуть потрібні спеціалістам в майбутньому: ситуативна адаптивність, здатність знаходити спільну мову з різними людьми, вміння правильно визначити значення того, що хочуть донести люди, здатність правильно тлумачити поведінку людей, вміння виділяти головне в тексті, здатність аналізувати та критично оцінювати інформацію, результативна орієнтованість, самоорганізованість та здатність до самоосвіти.

Особливої уваги потребують і форми навчання, які повинні бути активними: семінари, діалоги, дискусії, різноманітні тренінги, виконання самостійних досліджень і т. д. Замість традиційних лекцій слід проводити командні проекти, навчання за допомогою мультимедіа, моделювання.

Отже, зважаючи на зміни в українському суспільстві, філософська освіта потребує подальшого реформування в контексті потреб та викликів сучасності.

Н. М. Сухова, канд. філос. наук, НАУ, Київ
n.s.nikas@meta.ua

ВЕКТОР ОСВІТИ ДЛЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМА РЕФОРМУВАННЯ

Однією з небезпек найближчого майбутнього є не тільки збільшення розриву між багатими і бідними, але перш за все, збільшення розриву між освіченими і неосвіченими людьми, між тими, хто уміє мислити і тими, які не знають що це таке і для чого воно потрібне. Історичний досвід існування людства довів той факт, що коли людина не вміє розмислити над тим, що відбувається навколо неї, тоді вмикаються тваринні інстинкти, людина робиться агресивною, а її інтереси знижуються до елементарних потреб виживання.

Початок ХХІ століття ознаменувався докорінними зрушеннями не тільки у природі, а й у соціальному та політичному житті суспільства в різних країнах світу. Інформаційна епоха змінює життя кожної людини і додає її світу ще один вимір, в якому їй потрібно навчитися жити повноцінно. Представники різних наукових галузей наголошують на тому факті, що ми стрімко перейшли до нового типу цивілізації, в якій в багато разів збільшується об'єм інформації. Люди все більше покладаються не на свою пам'ять, а на гаджети. Виникає необхідність зміни систему освіти, яка б навчала людей переробляти величезні блоки інформації, що, в свою чергу, не зовсім добре впливає на роботу мозкових структур та нервову систему людини. До того ж ніхто з дослідників не може визначити відсоткове співвідношення викладання гуманітарних та природничих наук.

Тенденція витіснення викладання наук гуманітарного циклу, яка спостерігається за останні роки у вишах, є наслідком неспроможних і не кваліфікованих чиновників від освіти і супроводжується вона урізанням фінансування та скороченням годинного навантаження у планах гуманітарних дисциплін.

Надаючи університетам право на самоуправління, чиновники штовхнули освітян до безвідповідальних експериментів у навчальному процесі. Такі процеси спостерігаються в усьому світі. Люди стають все менше грамотними і все більше погоджуються бути людино-функцією за великі гроші заради комфортного існування.

Людина втрачає себе в стрімкому потоці зовнішньої інформації, оскільки відсутність у неї самопізнання призводить до поступового вмикання механізму самознищення.

Науки гуманітарного циклу навчають молоду людину виражати себе, спілкуватися і розуміти інших людей, розумітися на культурах різних епох тощо. Сьогодні людині вкрай необхідно усвідомлювати мету людського існування в даний історичний період, своє місце в історії, свідомо вибудовувати свою особистість у плідній співпраці з представниками інших культур, тобто бути гідним представником людства.

Спостерігаючи розвиток природничого знання, яке розвивається по своїм специфічним траєкторіям, ми бачимо їх наближення до гуманітарної проблематики. Д. Бом, І. Пригожин, С. Хокінг, І. Стенгерс, Р. Пенроуз і багато інших відомих вчених (математиків, фізиків, хіміків і т.д.) по мірі становленні в обраній ними галузі, переходять до гуманітарних питань – етичним, естетичним, метафізичним, когнитивним тощо.

Перед здійсненням реформ в освітній галузі, нам потрібно відповісти на головні для нас на сьогодні питання. Які стосуються розбудови нашого майбутнього: 1) яку країну ми прагнемо побудувати? 2) який тип людини для цього потрібно? 3) які освітні програми і проекти допоможуть нам у цьому?

А до цього всі так звані реформування, не тільки в освіті, а й інших галузях існування сучасної людини будуть марнотратством часу і коштів. Говорячи про вироблення навички у людини креативного мислення, мабуть спочатку необхідно навчитися критично відноситися до існуючих реалій нашого життя. Тому сьогодні ми спостерігаємо в інформаційному просторі через ЗМІ інтелектуальну дріб'язковість й дратівливість.

Події останніх трьох років безумовно вплинули розширення свідомості представників українському суспільстві. Все більше людей розпочинає усвідомлювати невідворотну відповідальність за свій вибір, за відхилення від загальнолюдських цінностей і т.д.

На сьогодні нам необхідно навчитися відшукувати позитивні моменти (уроки) у негативних подіях, які мають місце в українському суспільстві, щоб у подальшому більш чітко вималювати вектор освітніх реформ, які б сприяли подальшому процесу адаптації людини в якісно новому світі.

**ЕСТРАДНИЙ ВОКАЛ ЯК ОДИН З ГОЛОВНИХ ВЕКТОРІВ
У ВОКАЛЬНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ
МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОМУ ІНСТИТУТІ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ**

Українська вища мистецько-педагогічна освіта на потребує суттєвого осучаснення, бо ринок освітніх послуг в останні роки зазнав значних змін через процеси глобалізації та євроінтеграції суспільства, а також суспільно-політичні реалії в нашій державі. Нагальність переходу мистецько-педагогічної освіти на якісно новий рівень пов'язана із суттєвою трансформацією функцій професійної діяльності вчителів музичного мистецтва, а отже й потребою у формуванні нових професійних компетенцій вчителя музичного мистецтва та артиста-вокаліста. Це відповідно вимагає якісних змін у фаховій підготовці випускників галузі знань 02 "Культура і мистецтво", спеціальності 025 "Музичне мистецтво (спеціалізація – "Естрадний спів)", яка здійснюється, зокрема, у Навчально – науковому інституті культури і мистецтв. Основні завдання щодо модернізації вищої освіти, зокрема, педагогічної, визначаються Конституцією України (1991); Законом України "Про вищу освіту" (2002); "Про Національну доктрину розвитку освіти" (2002); Про внесення змін до Закону України "Про вищу освіту" (2008); Болонською декларацією Євросоюзу (1999); та ін.

Виходячи з аналізу науково-методичних досліджень і стану фахової підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва, а також соціологічних досліджень щодо працевлаштування випускників існує низка суперечностей, які і не дозволяють випускникам ННІ культури і мистецтв бути конкурентоспроможними на сучасному ринку праці та освітніх послуг.

Дослідженню проблеми модернізації професійної підготовки фахівців у вищій школі приділяється належна увага у педагогічній теорії, зокрема, таким її аспектам: філософія сучасної вищої освіти (В.П. Андрущенко, І.А. Зязюн, В.Г. Кремень); проблеми неперервної професійної освіти (С.У. Гончаренко, А.О. Лігоцький, Н.Г. Нічкало, С.О. Сисоєва); теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців у вищій школі (А.М. Алексюк, В.І. Бондар, С.І. Архангельський, М.Б. Євтух); педагогічні основи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах (В.П. Безпалько, В.В. Сагарда, І.І. Тихонов); особливості розвитку особистості майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки (В.М. Гриньова, В.В. Рибалка, В.А. Семиченко [Семиченко В.А. Концепция целостности и ее реализация в профессиональной подготовке будущих учителей (психолого-педагогический аспект) : дис. д-ра псих.наук / Валентина Анатоліївна Семиченко; КГПИ им. М.П. Драгоманова. – К., 1992. – 432 с.]);

Теоретичні основи методики викладання вокалу закладено в працях В. Мордвинова, П. Голубева, Д. Аспелунда, С. Юдіна, Л. Дмитрієва,

А. Здановича, Д. Євтушенко, П. Органова, О. Микиші; питання вокальної підготовки майбутніх педагогів-музикантів розкривають Л. Василенко [Василенко Л.М. Взаємодія вокального і методичного компонентів у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музики : автореф. дис. канд. пед. наук. / Людмила Михайлівна Василенко. – К., 2003. – 23 с.], О. Маруфенко, А. Менабені [Менабени А.Г. Методика обучения сольному пению / Анджелина Георгиевна Менабени. – М.: Просвещение, 1987. – 93 с.], Г. Стасько, Ю. Юцевич, О. Прядко, О. Матвєєва [Матвєєва О. В. Удосконалення вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на засадах дисципліни "Постановка голосу" / Ольга Вікторівна Матвєєва // Педагогіка мистецтва і мистецтво педагогічної дії : матер. XI Міжнар. педагогічно-мистецьких читань пам'яті професора О. П. Рудницької. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – С. 62–64.], Л. Гавриленко [2], та ін.

Виходячи зі стану системи вищої освіти та прогнозів її розвитку у найближчому майбутньому, основним вектором її реформування має стати лібералізація вищої школи, навчання студентів принципів свободи й одночасно відповідальності за свій вибір. Адже тільки внутрішньо вільна особистість, котра опанувала мистецтво прийняття рішень і відповідальності за них, може бути по-справжньому свідомим громадянином, а також конкурентоспроможним, мобільним професіоналом. Освітня практика європейських країн вказує, що студент, який обрав спеціальність і курс на основі особистого інтересу, і навчається зовсім інакше. Естрадне вокальне мистецтво відзначається помітною популярністю серед молодіжних кіл, що сприяє залученню молоді до безпосередньої діяльності, перетворення від споживача мистецтва до творця, особистісно зацікавленого в результатах і самому процесі навчання. Жодним чином не применшуючи значення класичного вокалу слід зауважити, що попитом на у культурно-мистецькому середовищі зараз загалом користується більше саме естрадний вокал, оскільки сфера його застосування зараз суттєво розширюється. В контексті підготовки фахівців – вчителів музичного мистецтва це реалізується у підвищенні популярності спеціалізації "Естрадний спів". Продуктивність такої підготовки значно зростає, якщо студенти постійно знаходяться у системі цілісної музично – естрадної діяльності, яка включає окрім власне аудиторних занять з викладачами в ННІ культури і мистецтв та педагогічної практики ще концертні виступи різних рівнів, участь у олімпіадах, конкурсах та фестивалях різних рівнів, де вони мають змогу поряд з міцними теоретичними компетенціями реалізовувати їх на практиці, постійно удосконалюючи, порівнюючи з іншими та переймаючи їх кращий досвід. Крім того, якщо студенти постійно інтегровані до різноманітної мистецької діяльності, вони збагачуються кращими зразками сучасного українського та зарубіжного мистецтва, зокрема і естрадного вокального. У такій системі мистецької естрадної діяльності формування і розвиток особистості проходить швидкими темпами, бо таке мистецтво активізує і задіює майже всі сфери особистості, спонукає її до творчості, яка також

вимагає постійного саморозвитку від особистості. Креативна особистість, здатна до вирішення нестандартних завдань і прийняття відповідальних рішень у естрадному вокальному мистецтві буде розвиватись швидкими темпами, особливо молода, активна і дієва. Це дозволить, в свою чергу підготувати не тільки фахівця – вчителя музичного мистецтва, а і креативну молоду людину з активною громадською позицією, яка ефективно зможе реалізувати свій творчий потенціал на сучасному ринку праці, зокрема на посаді вчителя музичного мистецтва та артиста – вокаліста. Напрямом наступних досліджень в окресленій сфері вважаємо подальше розкриття професійно – педагогічних можливостей естрадного вокального мистецтва та цілісної музично-естрадної діяльності для становлення особистості з розвиненим естетичним потенціалом та високою мобільного сучасного фахівця з широким колом компетенцій. За умови впровадження системи цілісної музично-естрадної діяльності, принаймні для спеціалізації "Естрадний спів" кваліфікації "Артист – вокаліст" підвищиться конкурентоспроможність українських спеціалістів у європейському мистецькому і культурно – освітньому просторі та на ринку праці.

О. В. Чорний, канд. філос. наук, КНУТШ, Київ
phd.chornyi@gmail.com

ІНТЕРДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ, ЯК СУЧАСНИЙ СВІТОВИЙ ТРЕНД В НАУЦІ ТА ОСВІТІ

Інтердисциплінарність наряду з трансдисциплінарністю та мультидисциплінарністю є трендом в межах вищої освіти та серед науковців по всьому світі. Про це говорять відкрито і недвозначно. Процитуємо наприклад працю канадських науковців: "Інтердисциплінарність є трендом (is trendy) в вищих навчальних закладах Канади". [McMurty A., Clarkin Ch., Bangou F., Duplaa E., MacDonald C., Ng-A-Fook N., Trumpower D. Making Interdisciplinary Collaboration Work: Key Ideas, a Case Study and Lessons Learned // Alberta Journal of Educational Research. – Fall 2012. – Vol. 58, No. 3. – P. 461] Те, що подібна проблематика є суперактуальною та значущою для сьогодення є свідченням того, що подібні дослідження (що мають інтердисциплінарний характер) будуть займати чільне місце в структурі сучасної науки, а також досліджень, котрі, так чи інакше, можуть спричинити посильний вплив на розвиток національної держави та її стійкий продуктивний розвиток.

Незважаючи на те, що інтердисциплінарні і мультидисциплінарні дослідження вже проводяться в межах вітчизняних наукових установ (як міждисциплінарні і полі дисциплінарні дослідження), вартим уваги є залучення міжнародного наукового і освітнього дискурсів для кращої інтеграції в міжнародну наукову та освітню спільноти. Слід наголосити, що інтердисциплінарні студії (interdisciplinary studies) також виокремлюють в окрему дисципліну, створюючи окремі навчальні програми. Існує також практика

реформування існуючих і створення нових видів університетів заснованих на мережевій та інтердисциплінарній взаємодії науковців, що також є доволі значущим. Все сказане тут, вказує на те, що імплементація інтердисциплінарних стратегій досліджень, а також різноманітних інтердисциплінарних практик пов'язаних з освітою заслуговує на поглиблену рефлексію, що створить суттєві переваги для вітчизняної науки.

Ведеться мова також про обмеженість в часі та місці інтердисциплінарних явищ; саме про те, що інтердисциплінарна методологія та проблематика застосовується великою кількістю науковців відносно аналізу окремих проблем, проте цьому часто не надається суттєвої ваги. Філософи в сфері інтердисциплінарності намагаються частково вплинути на цю ситуацію: "Інтердисциплінарність, що є результатом досягнення проблем окремими дослідниками, може бути локальною і тимчасовою і не вимагати співпраці між найближчими дисциплінами. На противагу цьому, щоб надати вагомого значення традиційній інтегративній інтердисциплінарності ми певно повинні асоціювати її з довготерміновою, глобальною формою близької інтердисциплінарної співпраці". [Petersson Johannes, Thoren Henrik *The Philosophy of Interdisciplinarity: Sustainability Science and Problem-Feeding // Journal for General Philosophy of Science.* – 2013. – № 44. – Р. 337] Все вказує на те, що інтердисциплінарність здобуває все ширшу зацікавленість з боку міжнародної наукової спільноти. Також створюється загальна атмосфера порозуміння між окремими дисциплінами, що спрямована на вирішення конкретних проблем, або на вирішення ситуації в межах чітко визначеного інтердисциплінарного поля. Потрібно розуміти, що інтердисциплінарні дослідження не є простим явищем, чи таким, що легко втілити в життя, або перевести у постійну повсякденну практику наукової діяльності. Насправді інтердисциплінарна співпраця потребує обізнаності серед широкого кола явищ, теорій, методологій та інших речей, пов'язаних з чималим колом дисциплін всередині окремої наукової сфери, а також між різними науковими сферами. Встановлення інтердисциплінарної наукової взаємодії потребує значних затрат часу та відомої кількості економічних ресурсів з боку освітніх та наукових установ, спільнот зацікавлених стейкхолдерів, що діють в найрізноманітніших сферах народного господарства всередині суспільства. Значним кроком у цьому напрямку буде розроблення інтердисциплінарної проблематики окремими науковцями, а також її поширення на наукових конференціях у межах вищої освіти й створення наукових праць. Взаємодія з контрагентами всередині суспільства відноситься до іншої форми взаємодії між дисциплінарними проблематиками, а саме – трансдисциплінарності.

Варто сфокусувати увагу на тому, про що йдеться в окремих наукових дослідженнях, що феноменальна та соціо-культурна частини наукових досліджень є різними та потребують окремого розгляду. Ось, як про це ведеться мова в дослідженні одного з вже згадуваних канадських науковців: "... дві дуже різні течії думки в літературі пов'язані з інтердисциплінарними дослідженнями і освітою: перша, що фокусується на

соціо-культурній динаміці між дисциплінарними носіями знань і, інша, що робить наголос на складності досліджуваного феномена дисциплінарними носіями знань". [McMurtry Angus The complexities of interdisciplinaryty: Integrating two different perspectives on interdisciplinary research and education // Complicity: An International Journal of Complexity and Education. – 2011. – Volume 8, Number 2. – P. 19] Це означає, що не лише сам аналіз окремого феномена з різних дисциплінарних перспектив є важливим, але й взаємодія між науковцями, що репрезентують різні дисциплінарні перспективи відносно окремого явища. В реальності така взаємодія потребує значної уваги не лише з боку вітчизняних наукових спільнот, але й з боку суспільства. Значна частина подібних взаємодій за умов початкового поширення подібної проблематики може бути створена в межах сучасних соціальних інтернет мереж, котрі дозволяють також створювати соціальний капітал.

Очевидно, що лише побіжний розгляд інтердисциплінарної проблематики в межах кількох абзаців не може створити навіть приблизне уявлення про всю складність та необхідність імплементації інтердисциплінарного знання. Проте, твердження про те, що подібна сфера знань заслуговує на увагу з боку наукової спільноти та схвалення з боку управлінських органів в сфері вищої освіти є адекватним сьогоденню. Глобальний інтердисциплінарний дискурс заслуговує на пильну увагу, дискусії та розповсюдження в межах українських вищих навчальних закладів.

**Н. Ф. Юхименко, канд. філос. наук,
ДВНЗ "ПХДПУ ім. Г. Сковороди", Переяслав-Хмельницький
Natale_ux@ukr.net**

ФУНКЦІЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Система освіти як соціальний інститут виконує особливу функцію: здійснює своєчасну і адекватну підготовку людей до повноцінного функціонування в суспільстві. Вона є одним із важливих факторів соціалізації людей. Для системи освіти як соціального інституту характерними є риси: спеціальні соціальні функції навчання та виховання, що підпорядковані суспільним потребам; організація та форми закладів освіти; професіонали, що забезпечують функціонування цього інституту; регулятори функціонування закладів освіти та суб'єктів освітньої діяльності; цілі та методи освітньої діяльності; систематична реалізація соціалізації а також визначений зміст освіти та інше. Разом з тим, система освіти реалізує соціалізацію людей (здебільшого молоді), застосовуючи специфічні методи. Соціалізація людей здійснюється цілеспрямовано, систематично, плановірно через систему спеціальних закладів. Саме система освіти транслює підростаючим поколінням усі досягнення їх попередників, за-

безпечуючи спадкоємність поколінь, соціальну безперервність, поширює панівну ідеологію в суспільстві, відображає суспільні відносини.

Кажучи про особистість у соціокультурному просторі, ми її визначимо як таку, що найповніше втілює в собі найістотніші риси негамовних, бісоціальних активних людей, трансцендентне прагнення до свободи, особисту незалежність як творчу діяльність у різних сферах суспільного буття, значущість персонального внеску в перетворення навколишнього світу, самоусвідомлення моральної і правової відповідальності [Ларцев Владимир Сергеевич. Формирование личности: детерминанты, проблемы, перспективы (социально- философский анализ): Дис... д-ра филос. наук: 09.00.03 / Институт философии им. Г.С.Сковороды НАН Украины. – К., 2003. – 432л. – Библиогр.: л. 388-432.]. У процесі життєдіяльності індивід прагне адекватного, повного розкриття надбаних сутнісних сил, самореалізації власної індивідуальності. Буття людини проходить неначе у трьох сферах, а саме: споглядання, діяльності та спілкування. Діяльність у цьому ряду стала провідним пояснювальним принципом у пізнанні людини, важливим фактором щодо розвитку культури, особливо такої її сфери, як мистецтво (основний спосіб зв'язку людей між собою, що позбавляє самостійності решту відношень людини зі світом, включаючи їх тільки як компоненти).

Людина як елемент включена в ціле, що й визначає обмеження її свободи у соціальному бутті. Важливим у розкритті ієрархічності взаємовідношення особистості й соціуму є процеси персоналізації, самоідентифікації та об'єктивації. Адже в особистості в тісному взаємозв'язку перебувають біологічні, психологічні та соціальні властивості; вітальні й екзистенціальні фактори. Але складним є осягнення автентичних способів буття, шлях усвідомлення свого місця та власної ролі в загальнолюдській соціокультурній еволюції.

Одним з найважливіших чинників становлення та соціалізації особистості є освіта, яка включає в себе і процес виховання. І на сучасному етапі історичного розвитку людства освіта все більше усвідомлюється як головний імператив розвитку суспільства. Це обов'язковий внесок у процес становлення та соціалізації особистості держави в інформаційному столітті. Але, безсумнівно залишається і факт глибокої кризи освіти. Адже сучасне освіта не виконує свою функцію формування у людей такого типу мислення, який би сприяв вирішенню глобальних проблем людства. Освіта, не дивлячись на задекларовану в багатьох країнах особистісну орієнтацію, все більше відчужується від індивідуальних інтересів і цілей більшості людей, від їх безпосередніх переживань. А відбувається це через розуміння і сприйняття освіти, насамперед, як засобу відновлення кваліфікованої робочої сили. Але, дозволимо собі нагадати, що вище ми факт становлення особистості назвали змаганням з фатумом свого народження. І якщо ми даним дослідженням освіту розглядаємо як один з ключових чинників становлення особистості, то підкреслимо і виняткову роль саме особистісної орієнтації освіти, в яких би історичних умовах і в якому б суспільстві воно не здійснювалося.

Сьогодні суспільство сприймається і функціонує як органічна відкрита система, що саморозвивається, в якій, все ж, кожна особистість спантеличена проблемою самооцінки і саморозвитку, в якому б векторі він (саморозвиток) не здійснювався. Тим більше, що суспільні норми і вимоги, ідеали і цінності культури сприймаються і привласнюються особистістю індивідуально і вибірково. Тому й ціннісні орієнтації вихованця системи освіти не завжди збігаються з тими цінностями, які виробило суспільство. Це і є та найважливіше завдання, яке слід вирішити в процесі впливу на становлення і соціалізацію особистості ще на ранніх і надалі більш пізніх вікових етапах.

Важливо відзначити, що становлення особистісного в дитині передбачає засвоєння ним системи суспільних цінностей. З цією метою педагог організовує, відбирає об'єкти культури, наділяє їх цільовою спрямованістю, створюючи тим самим виховне середовище, яке розгортає перед учнем спосіб життя і дозволяє природно входити в контекст сучасної культури. Проникнення в глибину тієї чи іншої цінності дитиною відбувається за допомогою відповідних видів діяльності учня.

Система освіти виконує функції: соціалізації особистості і наступності поколінь; є середовищем для спілкування та залучення особистості до світових цінностей, до досягнень науки і техніки; прискорює процес становлення особистості; забезпечує формування духовності в людині.

Проте, важливою в сучасних умовах інформаційного суспільства є особистісна орієнтація системи освіти. Адже система освіти повинна не стільки впливати на особистість, формувати її, навчати, скільки бути партнером у процесі становлення особистості. Особистість сама протистоїть світові, що її "схопив", вона актуалізує проблему знання про незнання, природно прагне розвитку, а система освіти має бути настільки ефективною, щоб забезпечити особистість необхідною інформацією, необхідними можливостями, не стримувати її розвиток, орієнтуючись на загальний учнівський колектив, а саме орієнтуватися на потреби кожної особистості у процесі становлення та розвитку. У цьому контексті реформи в системі освіти неминучі, адже, успадкована модель системи з СРСР не відповідає сучасним потребам суспільства.

Зазначимо, що розкол українського суспільства демонструє саме ідеологія. Тому, на наш погляд, в українській системі освіти ідеологію поступово має замінювати національна ідея, що й стане об'єднуючим фактором разом із тією історичною пам'яттю, яка не розколює, а саме об'єднує, консолідує суспільство на усій території України.

БАГАТОМОВНІСТЬ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Багатомовність – явище складної внутрішньої структури. У ньому діалектично поєднуються виміри: антропологічний (людина як зміст освіти і навчального процесу), соціальний (багатомовність як фактор суспільного буття), комунікаційний (багатомовність як засіб спілкування, передачі й одержання інформації), аксіологічний (мова й мови як цінність, ієрархія мов як ціннісна категорія) та інші. Єдиної суспільствознавчої парадигми розуміння багатомовності на цей день немає. Наявні фундаментальні розробки окремих аспектів цієї проблеми – наприклад, етнонаціонального [Михальченко М. Українська національна ідея як стрижень духовного і політичного життя української політичної нації / М. Михальченко // *Духовне життя українського суспільства: теоретико-методологічні та онтологічні проблеми розвитку*. – Київ-Дрогобич : Інформаційно-редакційний відділ ДДПУ ім. Івана Франка, 2009. – Кн. 1. – С. 19–26.], гендерного [Bilaniuk L. Gender, language attitudes, and language status in Ukraine / L. Bilaniuk // *Language in Society*. – 2003. – № 32. – Р. 47-78.] тощо. У багатьох випадках її не виділяють як окрему категорію, залишаючи на рівні одного з атрибутів або мовної ситуації та мовних практик, або соціальної комунікації. Із філософсько-освітнього та соціолінгвістичного погляду багатомовність, поєднуючи в собі володіння кількома мовами і використання кількох інших мов, окрім рідної, зосереджена на функції використання, торкаючись функціональної сторони мови, індивідуальних і колективних мовних практик, а також мовлення як процесу взаємодії різних мов. Функціональна сторона багатомовності має своє ціннісне обґрунтування, що особливо яскраво проявляється у освітньому процесі. З погляду соціологічного, філософського, політологічного бачення багатомовність – це стан мовного середовища, за якого у постійному обігу перебуває не одна, а дві, три і більше мов з відповідним обсягом використання і формально зафіксованим статусом кожної з них.

Мета багатомовного режиму полягає у забезпеченні більш повної та більш якісної комунікації. Особливої ваги це набуває на міжнаціональному рівні у контакті між різними національними мовними середовищами, цивілізаціями, а також у національній діяльності. Це стосується і сфери вищої освіти, зокрема, у рамках Болонського процесу, до якого долучилася Україна. Ефективність комунікативного процесу залежатиме від того, наскільки збігаються полюси когнітивного стилю адресанта та адресата (або адресатів) та від ступеню співвіднесеності мовних можливостей його учасників, від комунікативної компетенції кожного з них, тобто від уміння створювати ефективну мовленнєву діяльність.

До числа специфічних чинників та особливих історичних обставин становлення багатомовності в Україні належать, зокрема, такі, як: формування сучасної української мови на базі спільного з російською і біло-

руською мовами корпусу церковнослов'янської та старослов'янської мов; тривале існування окремих українських діалектів в іншомовному оточенні – російському, польському, німецькому, угорському, румунському – й їхнє перебування під впливом відповідних літературних мов та діалектів цих мов; співіснування української та російської мов у межах одного мовного простору (в тому числі й на історичних українських територіях) і надзвичайно активна українсько-російська міжмовна взаємодія; ускладненість усіх без винятку процесів, пов'язаних з формуванням повноцінної української літературної мови, через багатовіковий період недержавного існування українського етносу й української нації. Такі витоки і специфіка ставлять перед сучасним суспільствознавством завдання надати глобальну філософсько-ціннісну характеристику проблеми.

Єдиного, загальноприйнятого, відносно універсального, погляду на роль та значення явищ про які йдеться, на ступінь позитивності або, навпаки, негативності кожного з них з точки зору кінцевого підсумку, – на сьогоднішній день немає. Оцінки і судження із цього приводу висловлюються різні, у багатьох випадках – прямо протилежні. Не вдаючись у полеміку, слід констатувати, по-перше, що українська мова і як явище лінгвістичне, й як соціальне, безумовно, витримала випробування на зрілість, по-друге, що проблемність мовної ситуації в Україні зумовлена більшою мірою політичними та соціальними, ніж власне лінгвістичними, факторами. Багатомовність в Україні, якщо порівнювати її з аналогічними явищами в інших мовних ареалах, державах і регіонах, матиме, щонайменше, одну особливість, яку можна було б кваліфікувати як специфічну, а, можливо, до певної міри навіть унікальну. Українська національна модель багатомовності у переважній більшості випадків являє собою де-факто українсько-російську двомовність. В окремих випадках вона перетворюється на три- або чотиримовність завдяки появі одного або двох додаткових елементів. Її характер при цьому помітно коливається залежно від регіональної приналежності мовної особистості, а також від деяких ознак, притаманних для її мовних практик. не змішувати розуміння варіативності як відхилення від певної норми з уявленням про це явище як про здатність мови до самозбереження й розвитку за нових для неї умов функціонування.

У поліетнічних суспільствах як мовна поведінка особистості й колективу, так і мовна політика держави відзначаються особливою суперечливістю, зумовленою дією як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів, а також впливом явищ контекстуальної природи. Підвищений ступінь проблемності явища багатомовності в сучасній Україні визначається без перебільшення ключовим значенням мовного питання у процесах державного будівництва та консолідації української нації вже не лише як етнічної, а як політичної. Додаткової складності цій проблемі за українських умов надають позалінгвістичні обставини, зокрема, внутрішньо- й зовнішньополітичні. Вагоме значення першої групи з них впливає з тієї обставини, що мовне питання активно й послідовно використовується як одна з важливих ділянок ідеологічно-іміджевих дискусій і політичної

боротьби. Академічне середовище може і повинне стати місцем подолання мовних конфліктів завдяки послідовній і системній освітній політиці, спрямованій на підвищення мовної компетентності. Основною стратегією такої політики, на нашу думку, має стати стратегія утвердження трьохмовності у вищій освіті: за базову модель можна обрати "українська-англійська-російська", де російська може замінюватися мовою інших національних меншин України.

Н. В. Ярмолицька, канд. філос. наук, КНУТШ, Київ
natashav63@ukr.net

КЛЮЧОВІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВИЩОЇ ОСВИТИ В УМОВАХ ДОТИЧНОСТІ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Сьогодні вища освіта набуває все більшої популярності, адже неможливо недооцінити ролі знання, як головного рушія економічного та соціального зростання й технологічних перетворень. Вища освіта це інтелектуальний потенціал, знання якого застосовуються не тільки у виробництві, це ще й знання, які необхідні для удосконалення набутого освітнього досвіду та навичок, які надають можливість для безперервного освітнього розвитку. За таких умов особливого значення набуває саме освітньо-наукова складова конкурентоспроможності України. Конкурентна вища освіта – це запорука конкурентного суспільства. Тому слід зосередитись на реформуванні освітньої системи, розвиток якої можуть гальмувати такі негативні фактори, як зниження конкурентоспроможності країни на світовому ринку, падіння економіки, дисбаланс у соціальній сфері, погіршення якості життя, послаблення соціальної єдності в суспільстві та ін. У цьому контексті повчальним стає досвід європейських країн, які враховують внесок освіти в забезпечення економічного зростання та соціальну єдність країни (наприклад, в країнах ЄС загальний рівень інвестицій в освіту складає в середньому більш ніж 25%). Також, значна частина коштів, які використовуються у вищій освіті, надходить з недержавних джерел фінансування. Отже, конкурентна вища освіта – це, насамперед, ознака конкурентного суспільства, яке потребує довготривалих інвестицій в освіту, тобто в майбутнє, де головна відповідальність лягає на плечі держави, яка повинна в першу чергу спрямовувати зусилля на розвиток освіти і науки. У цьому аспекті для вітчизняної освіти актуальною є прийнята "Концепція гуманітарного розвитку України", в якій звертається увага на те, що в умовах трансформації економіки і з підвищенням ролі новітніх технологій, освіта повинна відповідати потребам сучасного ринку праці, відігравати важливу роль у гуманітарному розвитку суспільства [Концепція гуманітарного розвитку України: [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Table/koncsep.htm>]. Таким чином, реформування системи вітчизняної освіти слід підлаштовувати до потреб ринкової економіки. Передусім це

стосується підготовки висококваліфікованих фахівців, які відповідали б запитам сучасного ринку праці, мали б не тільки теоретичні, але й практичні знання, володіли професійною мобільністю. Підготовка таких фахівців є причиною внесення відповідних коректив не тільки в навчальні плани, вона зумовлює докорінну зміну в усій системі вищої освіти. Тому, започатковуючи освітні реформи, необхідно враховувати і те, що не достатньо тільки змінити ключові знання та існуючі цінності, слід змінити і самі механізми та засоби реформування. Тільки тоді можна буде побачити якісні зміни не тільки в суспільстві, але й у всій системі освіти.

Визначаючи сприятливі умови для розвитку освіти не можна оминати увагою й таке питання, як людський капітал, а саме відтік цього капіталу за кордон. Проблема "відтоку мізків" в Україні набуває загрозливих темпів, адже після закінчення вітчизняних вищих навчальних закладів все більша кількість студентів намагається виїхати за кордон (більш ніж 75%). Серед причин виїхати за кордон працювати молоді українці називають відсутність перспективи, яку пояснюють тим, що закінчивши навчальний заклад, отримавши гарну освіту, володіючи кількома іноземними мовами, все це не дає гарантії отримати хорошу роботу і гідну зарплатню. Які ж дії здатні покращити цю ситуацію? Наведемо деякі з них: по-перше, слід розробити чіткі правила поведінки для організації, які вносять інвестиції з метою сприяння поверненню спеціалістів, які пройшли навчання за кордоном за рахунок зовнішнього фінансування; по-друге, необхідно продовжувати розширювати практику видачі подвійних дипломів; по-третє, слід виділяти більше коштів на придбання необхідних витратних матеріалів та обладнання, які потребують вчені для подальших досліджень, а також кошти на закордонні відрядження та на підвищення кваліфікації; по-четверте, активніше долучатись до співпраці з іншими утворами закладами, направляючи висококваліфікованих вчених в інші країни для читання лекцій, проведення тренінгів, обміну досвідом і т.ін.; по-п'яте, створювати глобальний ринок праці високорозвинутого людського капіталу з вищою освітою, який сприятиме підвищенню мобільності кваліфікованих спеціалістів; по-шосте, створювати для вітчизняних учених і молодих спеціалістів, випускників вузів сприятливі умови для роботи у власній країні, пропонувати привабливі можливості післявузівської підготовки та науково-дослідну роботу, тощо. Саме так діють у європейських країнах для залучення та утримання найбільш підготовлених спеціалістів, збільшуючи інвестиції не тільки в науково-технічну сферу, але й в інші галузі, основані на знаннях, створюючи, таким чином, можливість для влаштування добре підготовлених спеціалістів.

Який би шлях не вибрала країна для подолання відставання, їй, перш за все, необхідно підвищити якість власних людських ресурсів. На допомогу цьому приходять університети, як основні центри фундаментальних та прикладних наукових досліджень. Виходячи з останніх досліджень, країни, які зосередили більшу частину своїх наукових досліджень та розробок в сфері освіти, змогли досягти більш високої результативної діяльності, адже освіта та професійна підготовка, це

один з найбільш потужних довготривалих рушіїв для державної модернізації в усіх її сферах.

У даному аспекті хотілося б звернути увагу на стратегічні напрямки розвитку сучасної освіти, з урахуванням глобальних соціально-економічних та культурних тенденцій та змін, які відбуваються в сучасному суспільстві. Для підняття рівня освіти необхідно налагодити баланс між автономією вищих навчальних закладів так і у відносинах вищих навчальних закладів з державою. Слід звернути увагу й на такий напрям розвитку вищої освіти, як інтернаціоналізація діяльності освітніх установ, тобто проекти по обміну студентами, подвійне дипломування, читання курсів у європейських вузах і т.п.

Таким чином, аналітично структуровано та наочно основні напрямки і завдання модернізації вищої освіти в Україні полягають в наступному: оновлення цілей і змісту освіти на основі компетентнісного підходу, з урахування світового досвіду та принципів сталого розвитку; розроблення стандартів вищої освіти, зорієнтованих на компетентнісний підхід в освіті, узгоджених з новою структурою освітньо-кваліфікаційних її рівнів; підвищення доступності якісної освіти, її конкурентоспроможності; реформування системи вищої освіти на основі філософії "людиноцентризму", як стратегії національної освіти; забезпечення доступності та неперервності освіти протягом життя; створення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей; підтримка розвитку наукової та інноваційної діяльності в освіті; обмін викладачами між різними вищими навчальними закладами, стажування викладачів українських вузів у провідних європейських університетах; підписання міжуніверситетських двосторонніх домовленостей з обміну кадрами; створення загальних програм підготовки спеціалістів з урахуванням досвіду провідних європейських університетів; сприяння працевлаштуванню випускників вищих навчальних закладів; удосконалення системи оцінки якості вищої освіти, яка відповідає європейським стандартам і нормам; запровадження механізму мобільності студентів та викладачів у міжнародному освітньому просторі [Стратегія розвитку освіти 2012-2021: [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf]. Отже, вища освіта – це невід'ємна складова розвитку суспільства, культурна інтеграція якої відіграє головну роль в суспільному прогресі і служить універсальним засобом вирішення багатьох проблем.

Секція 25

"ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ"

Підсекція

"ПУБЛІЧНЕ ВРЯДУВАННЯ: ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА"

Алієв Аббас Мамад огли, асп., КНУТШ, Київ
abbas.aliev@yahoo.com

СЕРВІСНА СУТНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Протягом всього пострадянського періоду система взаємодії громадян з органами державної влади та місцевого самоврядування визнається фахівцями з державного управління як незадовільна. Зараз в умовах складної соціально-економічної ситуації в Україні спрямування адміністративної реформи не повинно призводити до комерціалізації сервісної політики держави. Нове державне управління повинно зосереджуватись на ідеї сервісної держави та менеджеристського підходу до модернізації державного управління (*new public management*). Актуальною ціллю реформування механізмів державної політики є оптимізації системи надання якісних державних послуг для громадян та регуляції ринків публічних послуг.

Соціальна спрямованість сервісної політики має стати основою для модернізації державного управління. Наслідком такої модернізації державного управління постає конкурентоспроможна економіка, заснована на зростанні людського капіталу. Реалізація взаємодії держави та суспільства в Україні повинна здійснюватись через застосування механізмів вироблення поміркованої патерналістської державної політики (здійснені опіки держави в процесі реалізації суспільних благ, які громадяни обирають самостійно лише на основі демократичних принципів, при застосуванні інституційних гарантій щодо надмірного обмеження особистих свобод) шляхом надання якісних управлінських послуг органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Необхідним завданням стає розвиток понятійно-категоріального апарату науки державного управління в частині введення в науковий обіг дефініцій сфери сервісної діяльності органів влади, а саме: "сервісно-орієнтована державна політика – цілеспрямований курс дій органів влади та сукупність засобів (механізмів, інструментів, важелів, спосо-

бів), які вони практично реалізують для створення, забезпечення, функціонування та розвитку сервісної держави"; "інститут управлінських послуг – сукупність форм, структур організації та засобів реалізації державних і муніципальних сервісів на основі системи правових норм, що регулюють взаємодію суб'єктів та об'єктів їх надання". Інститут управлінських послуг виникає в процесі реалізації сервісно-орієнтованої державної політики, спрямованої на забезпечення суспільного розвитку під впливом певних економічних, адміністративних і правових передумов. Суб'єктами таких відносин можуть виступати як органи влади, так і суспільство (або окремі громадяни), а об'єктами – дії, які виникають в процесі реалізації такої взаємодії.

Сутність існування сучасного інституту управлінських послуг передбачає переосмислення характеру взаємовідносин між державою і людиною в рамках країни. Поняття "управлінські послуги" передбачає виконання саме сервісно-орієнтованих обов'язків держави перед кожним громадянином суспільства (виникає клієнтське ставлення чиновника до громадянина), що спрямовані на забезпечення належної реалізації їхніх прав та законних інтересів.

Становлення і розвиток інституту управлінських послуг сприятиме послідовна реалізація ефективної реформи державного управління, яка б передбачала створення прозорості та якісної сервісної системи "надавач-одержувач", побудованої за європейськими стандартами з оптимальним використанням бюджетних коштів, насамперед для забезпечення соціальних потреб суспільства.

Сервісний принцип взаємодії слід розглядати як форму організації діяльності, а в основі розуміння сутності сервісної держави лежить зміна ролі громадянина (громадянського суспільства) у державному управлінні. Вектор підвищення ролі і значення громадянина в державному управлінні з об'єкта впливу держави на реального учасника управлінських процесів послідовно простежується в еволюціонуванні різних концепцій державного управління: *public administration – new public management – policy network – good governance*.

Для реалізації стратегічних пріоритетів сервісно-орієнтованої державної політики в Україні, основними завданнями держави є: забезпечення нормативно-правового регулювання, зокрема, процедурних питань, сфери послуг органів влади; визначення принципів і напрямів реформування органів влади для здійснення ефективної сервісної діяльності з його подальшою практичною реалізацією; забезпечення децентралізації надання управлінських послуг з їх поступовим делегуванням соціально відповідальним суб'єктам недержавного сектору; встановлення стандартів послуг державного управління та місцевого самоврядування, у тому числі стандартів процедур реалізації; впровадження простих, зрозумілих та транспарентних процедур з надання управлінських послуг; забезпечення якості процедур і результатів надання управлінських послуг; стимулювання чиновництва для надання якісних державних і муніципальних послуг, та посилення їх персональної відповідальності за пору-

шення прав і свобод громадян у процесі здійснення сервісної діяльності органами влади; запровадження сучасних інноваційних форм і засобів *e-Governance* через електронне надання управлінських послуг із застосуванням portal-, cloud- та smart-технологій з метою досягнення максимально зручного одержання послуг користувачем та заощадження бюджетних коштів за рахунок спрощення процедур їх надання; здійснення PR-кампанії з популяризації ідеології державного служіння суспільству – необхідності впровадження основних засад сервісної клієнт-орієнтованої держави, функціями якої є послуги; налагодження системи професійної підготовки кадрів у сфері *e-Governance*, наприклад, безпосередніх надавачів-виконавців управлінських послуг та державних адміністраторів центрів з їх надання; здійснення контролю за якістю і законністю надання послуг; забезпечення досудового (позасудового) оскарження результатів надання управлінських послуг.

Вироблення сервісно-орієнтованої державної політики необхідно здійснювати шляхом застосування конкретного, науково обґрунтованого та нормативно визначеного інструментарію. Натомість, на сучасному етапі державотворення в Україні практично не існувало механізмів щодо їх впровадження. Ухвалені законні й підзаконні акти мали здебільшого суперечливий характер, а дії центральної й місцевої влади зосереджувались на ситуативних проблемах, що спричинювало управління в "ручному режимі", або лобіювалися представниками певних впливових бізнес-груп.

А.А. Бернацький, асп., КНУТШ, Київ

ОСНОВИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

Процес побудови в Україні демократичної правової держави, головним завданням якої є утвердження й забезпечення прав і свобод людини, безпосередньо пов'язаний із необхідністю вдосконалення механізму правового регулювання в певних сферах суспільних відносин, що потребують спеціальних заходів для підтримки нормального життя людей та існування державних інститутів.

Взагалі вчені визначають адміністративно-правовий режим по-різному, наприклад, під адміністративно-правовим режимом розуміється обмежений у просторі й в часі особливий порядок діяльності державних та громадських структур, який використовується в умовах надзвичайних ситуацій для нормалізації обстановки та подолання наслідків середовища, всередині якої він існує, а також основні характеристики їх взаємодії.

Адміністративно-правовий режим є особливий правовий режим діяльності фізичних та юридичних осіб у сфері виконавчої влади, який встановлюється федеральним законодавством та обумовлений обставинами надзвичайного характеру або особливостями виду діяльності

[Административное право Украины /Ю. П. Битяк, В. В. Богуцкий, В. Н. Гаращук и др.; Под ред. Ю. П. Битяка. – Х., 2003. – 576 с.].

Зарубіжний дослідник Тихомиров Ю. А. розуміє під адміністративно-правовим режимом особливий вид регулювання, у рамках якого створюється особлива комбінація юридичних, організаційних та інших засобів для забезпечення того чи іншого державного стану [Тихомиров Ю.А. Административное право и процесс / Ю.А. Тихомиров. – М., 2005. – 217 с].

Існує така точка зору, яка свідчить, що адміністративно-правовий режим є певне поєднання адміністративно-правових засобів регулювання, опосередковане централізованим порядком, імперативним методом впливу, яке виражається в тому, що суб'єкти правовідносин за своїм статусом займають нерівні позиції.

Виходячи з наведених визначень, можемо вивести загальні риси та ознаки, які є беззаперечними й "відзначаються" всіма авторами. До їх числа можна віднести: 1) поєднання адміністративно-правових засобів регулювання; 2) забезпечення нормального державного стану, нормалізацію обстановки в різних надзвичайних ситуаціях.

Тобто, виходячи із перелічених ознак, під адміністративно-правовим режимом будемо розуміти особливий порядок регулювання, який досягається різним поєднанням управлінських засобів для нормального державного стану (захист інтересів держави та нормальне функціонування органів державної влади).

В науковій літературі виокремлюють наступні адміністративно-правові режими, які встановлюються з метою: забезпечення державної безпеки; забезпечення державної та громадської безпеки; забезпечення військової безпеки, а також забезпечення безпеки при настанні надзвичайних та інших виняткових обставин; забезпечення інших видів національної безпеки (економічної, екологічної, продовольчої, інформаційної); здійснення державного управління у тих сферах, де можуть виникнути загрози національній безпеці, нейтралізація яких можлива за допомогою введення адміністративно-правових режимів.

Також слід відмітити, що до основних елементів адміністративно-правового режиму належать:

1) метод правового регулювання, який у адміністративному праві ґрунтується на централізованому засобі та імперативному типі регулювання й виражається в юридичній нерівності суб'єктів правовідносин;

2) особливі адміністративно-правові засоби встановлення та форми виникнення прав і обов'язків, способів юридичного впливу, захисту прав, процедурно-процесуальні форми тощо, до яких слід віднести акти, скарги, службову або функціональну підпорядкованість, контроль або нагляд, адміністративний примус, протоколи, постанови, клопотання, адміністративну відповідальність та ін.;

3) принципи, загальні положення адміністративного права, такі як участь громадян в управлінні державними справами, забезпечення та захист прав і свобод людини, інтересів держави; здійснення органами влади своїх повноважень у межах, установлених Конституцією та відпо-

відно до законів України; підзвітність, підконтрольність, відповідальність органів виконавчої влади та їх посадових осіб перед суспільством за свою діяльність тощо;

4) особливість адміністративного законодавства, яке характеризується наявністю великої кількості правових норм, що регулюють значний обсяг різноманітних соціальних відносин, пов'язаних із державним управлінням;

5) встановлення порядку загальногалузевого правового режиму із внутрішньогалузевих правових режимів: режиму секретності, митного режиму, режиму державного кордону, режиму вільних економічних зон, режиму здійснення певних видів підприємницької діяльності, паспортного режиму та ін.

Отже, адміністративно-правовий режим супроводжує діяльність органів виконавчої влади та їх посадових осіб під час їх взаємодії з громадянами та організаціями, а також між собою, під час реалізації ними своїх функціональних обов'язків, регулювання ними різних суспільних відносин та процесів. Адміністративно-правовий режим розрахований на повсякденну адміністративну діяльність, типові соціально-управлінські ситуації та може бути визначений як загальний режим діяльності державної адміністрації.

Д. В. Бондаренко, студ., КНУТШ, Київ
bondar95.bondarenko@gmail.com

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

В Україні функціонує складна система державного управління вищою освітою. На загальнодержавному та регіональному рівні управління владні повноваження здійснюються такими органами, як Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади з формування державної політики у сфері освіти і науки, іншими державними органами, що мають у своєму підпорядкуванні вищі навчальні заклади, органами місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади [Зубчик О.А. Удосконалення організації державного управління у сфері вищої освіти в Україні / О. А. Зубчик // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія "Державне управління". – 2016. – Вип. 6. – С. 23].

Зміст дослідження державного контролю у сфері вищої освіти доцільно починати із з'ясування теоретичного поняття "контроль". Термін "контроль" походить від латинського "contra ротулюс" (від якого утворилося французьке слово "contrôle", що означає співставлення або протиствлення). У довідковій літературі зафіксовані такі визначення контролю, як облік, перевірка рахунків, звітності, також перевірка й нагляд з метою перевірки. Останнім пунктом є перевірка виконання законів, рішень тощо [Юридична енциклопедія: у 6 т. / голова редкол. Ю.С. Шем-

чушенко. – К. : Вид-во "Укр. енциклопедія" ім. М.П. Бажана. – 2001. – Т. 3. – С. 323]. Проблема державного контролю у сфері вищої освіти супроводжується за недотримання норм цих вищеперерахованих пунктів. Тому найчастішою проблемою є корупція.

Наше завдання – аналіз підходів до визначення загальних понять державного контролю та безпосередньо контролю, висвітлення основних положень підзаконних актів щодо порядку здійснення державного контролю за діяльністю навчальних закладів та обґрунтування поняття державного контролю за наданням освітніх послуг у сфері вищої освіти.

Контроль є одним із важливих засобів попередження порушень законодавства взагалі і того, що визначає права та свободи громадян зокрема. Він розкриває і вказує на протиправні дії та помилки при застосуванні законів органами, установами, організаціями, їх посадовими особами [Бородін І. Л. Адміністративно-правові способи захисту прав та свобод людини. – Х., 2004. – С. 135]. Щодо державного контролю у сфері вищої освіти, то це одна з форм реалізації державної влади, яка забезпечує дотримання законодавства і державної дисципліни в освітній галузі. Сутність та призначення державного контролю полягає у спостереженні за функціонуванням відповідного підконтрольного об'єкта (у нашому випадку ВНЗ).

У сфері вищої освіти державний контроль здійснюється спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади, тобто Міністерством освіти і науки України, разом з іншими центральними органами виконавчої влади, які мають у своєму підпорядкуванні вищі навчальні заклади, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, які мають у своєму підпорядкуванні вищі навчальні заклади комунальної форми власності, а також спеціальним контролюючим органом відомчої спрямованості, таким як Державна інспекція навчальних закладів [Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.01.2008 № 34 "Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за діяльністю навчальних закладів" [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0077-08>].

Метою державного контролю за наданням освітніх послуг у сфері вищої освіти є забезпечення реалізації єдиної державної політики у сфері вищої освіти, дотримання стандартів вищої освіти, нормативно-правових актів про вищу освіту в усіх вищих навчальних закладах незалежно від форми власності і підпорядкування. Виходячи з мети державного контролю за наданням освітніх послуг у сфері вищої освіти можна виділити такі завдання, як забезпечення законності в діяльності вищих навчальних закладів, надання допомоги вищим навчальним закладам в усуненні виявлених порушень і недоліків, та оцінювання якості впровадження управлінських рішень й підвищення дисципліни.

Державна інспекція навчальних закладів згідно з Положенням про Державну інспекцію навчальних закладів, затвердженим Указом Президента України від 8 квітня 2011 р. № 438, є центральним органом вико-

навчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра освіти і науки України [Указ Президента України "Про затвердження Положення про Державну інспекцію навчальних закладів України" [Електронний ресурс] / Президент України; Указ, Положення від 08.04.2011 № 438/2011 // Портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/438/2011>].

Основним завданням Державної інспекції навчальних закладів є участь у реалізації державної політики у сфері не тільки вищої освіти, а й взагалі освіти шляхом здійснення державного контролю за діяльністю навчальних закладів незалежно від їх підпорядкування і форми власності [Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.01.2008 № 34 "Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за діяльністю навчальних закладів" [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0077-08>].

Отже, розкриття сутності "державний контроль" та безпосередньо поняття "контроль" дозволило зробити висновок, що державний контроль у сфері вищої освіти є засобом забезпечення законності надання таких послуг вищими навчальними закладами, здійснюється центральними і місцевими органами управління вищою освітою та Державною інспекцією навчальних закладів при Міністерстві освіти і науки України і полягає у перевірці виконання встановлених державою вимог у сфері вищої освіти, забезпеченні дотримання норм нормативно-правових актів, що регулюють діяльність з надання освітніх послуг, виявлення недоліків у роботі вищих навчальних закладів та надання їм допомоги в усуненні допущених порушень та підвищенні ефективності роботи вищих навчальних закладів та якості освітніх послуг. Проблемою залишається зловживання владою та корупція у державному контролі у сфері вищої освіти.

Я. С. Вільчинська, студ., КНУТШ, Київ
yana.vilchynska@gmail.com

МОНОГЛОТИЧНІСТЬ МОВИ НАУКИ ЯК ФАКТОР ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВОЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Комунікація у науці є одним із найважливіших чинників розвитку нових ідей та спростуванню вже існуючих. Сучасна світова наука – англійська та монологічна, тобто одномовна. Окрім англійської інші мови в світовій науці використовують вкрай рідко. Сто років тому більшість науковців Заходу володіли англійською, але також вміли читати, писати і розмовляти французькою та німецькою. Поліглотична природа науки теж мала місце у процесі еволюції ідей. Але очевидним є факт ефективності однієї мови. Завдяки монологічності світова наука забуде про проблеми перекладу, стилістичні помилки, неправильне слововживання, відсутність культурних реалій у мові, на яку здійснюється переклад та ін. Монологічність науки дозволяє дослідникам зі всього світу діли-

тися власними науковими спостереженнями та обговорювати вже існуючі проблемні питання у різних сферах знання. Як англіфікація науки впливає на національну науку, а зокрема, на українську?

Українські науковці теж мають шанс долучитися до світового інформаційного наукового простору, але одним із основних критеріїв успішності цього задуму є саме відмінне володіння мовою, у контексті сучасного суспільства – це англійська. Важливо відзначити, що в Україні на законодавчому рівні вже є прописані вимоги до рівня володіння іноземною мовою для науковців: "Вчене звання професора присвоюють працівникам вищих навчальних закладів, у тому числі закладів післядипломної освіти, які здійснюють освітню діяльність за відповідною спеціальністю на відповідному рівні вищої освіти, та ...мають сертифікат відповідно до Загальноєвропейської рекомендації з мовної освіти (на рівні не нижче B2) з англійської мови ...або наявність у здобувача не менш як 10 праць, опублікованих англійською мовою у періодичних виданнях, які включені до наукометричних баз Scopus або Web of Science та не є перекладами з інших мов" [Наказ Міністерства освіти і науки України "Про затвердження порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам" [Електронний документ] // Міністерство освіти і науки України, Наказ №13 від 14 січня 2016 року. – Режим доступу: http://onu.edu.ua/uk/geninfo/acad_council/req_docent/].

Вважається, що англomовна наука замінила одномовну німецьку науку, перед якою йшла французька, а ще раніше латинська – і так до зародження західної науки, коли нібито домінувала давньогрецька. Наукова історія постає неперервним ланцюжком різних панівних мов. У 1880-х роках 35% п наукової літератури друкували англійською мовою, в 1960-х – 50%, в 1980-х – 75%, а у 1996 році – 91%, зараз це показник досягає 99%. Причин домінування саме англійської, а не, скажімо, німецької чи французької мов є декілька: два бойкоти німецьких журналів через Першу і Другу світові війни, і економічний вплив США, і масова еміграція європейських вчених у США під час керівного становища націонал-соціалістичної партії у Німеччині, і деталі плану Маршала, у якому прослідковуються не лише тези про розвиток європейської науки, а й її орієнтація на Америку. Якщо окреслити ситуацію дуже широкими мазками, то в західній науці було два лінгвістичні режими: поліглотичний і моноглотичний. Останній доволі новий: він почав з'являтися у 1920-х роках, а повністю замінив собою старий багатомовний режим лише в 70-х.

Учені запропонували новий метод для оцінки глобальної значимості міжнародних мов – тих, які використовуються для комунікації великої кількості людей у всьому світі. Для цього розробили карту зв'язків основних мов на планеті і в процесі цього з'ясувалось, що китайська та арабська мови, не дивлячись на велику кількість носіїв, поступаються впливовістю не лише англійській мові. А й іншим європейським (як от французькій та німецькій). Нове дослідження представлено в журналі Proceedings of the National Academy of Sciences [Proceedings of the

National Academy of Sciences [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://www.pnas.org/content/by/section/Social%20Sciences>. Ця глобальна карта впливу мов має ієрархічну структуру: центральний вузол комунікації (хаб) – "англійський", оточений хабами другого порядку: "німецьким", "французьким", "іспанським", "російським" і "португальським". Хоча, "арабський", "китайський" і "гінді" вважають більш важливими міжнародними мовами – ними розмовляє значно більша кількість людей, ніж, наприклад, німецькою чи російською – проте, за критерієм культурної значимості, вони поступаються останнім. Скоріше за все, причина цього в ізоляції даних мов: з китайської на арабську перекладається дуже мало книг та статей, при цьому англійська, російська, іспанська за історичними причинами залишаються мовами-посередниками для сотень маловживаних мов на планеті. Автори дослідження підкреслюють, що виявлена структура діє як в консервативній до змін культурній сфері (книги, статті), так і в нових засобах масової інформації (Вікіпедія, Facebook, Twitter).

Учені наголошують на важливості довготривалого моніторингу процесу глобалізації окремих мов. Це дозволить зрозуміти, чи економічне процвітання в державі сприяє глобалізації мови, а чи навпаки – цей процес закорінений у історичні події і сучасний стан речей може дати лише незначні зрушення. Цікавими з такої точки зору є Індія та Китай і мови цих держав, відповідно. Тезу про важливість історичних подій для процесу глобалізації окремої мови можна прослідкувати на прикладі російської: СРСР за масштабами виробництва і науковим потенціалом був однією із найвпливовіших держав світу, а пік розвитку цієї держави-гіганта прослідковується у 1950-ті роки. Саме у цей час кількість перекладеної на російську мову наукової літератури зростала у 8 разів.

Економічний показник, роль історичних подій та досягнення у науці є тими чинниками, які визначають панівний характер мов у процесі світової комунікації. У журналі "The Slate" з 2015 р. триває дискусія щодо висловленої думки про те, що єдина загальна мова – корисна річ для такої спільної і всесвітньої справи, якою є наука [Boer Deng. English Is the Language of Science / Boer Deng // "The Slate", Jan. 6 2015 – Режим доступу: http://www.slate.com/articles/health_and_science/science/2015/01/english_is_the_language_of_science_u_s_dominance_means_other_scientists.html].

Значимість англійської мови для розвитку українського суспільства відзначена урядом України. Про це свідчить Розпорядження "Про затвердження плану заходів, спрямованих на активізацію вивчення громадянами англійської мови до 2020 року", у якому йдеться про збільшення кількості мовних таборів, створення кінопродукції з англійськими субтитрами, запровадження системи моніторингу рівня професійної компетенції вчителів англійської мови та ін. [Розпорядження "Про затвердження плану заходів, спрямованих на активізацію вивчення громадянами англійської мови до 2020 року" [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248908037>].

Разом з тим, гарантією високої конкурентоспроможності та сталого розвитку (економіки, держави і навіть галузей та підприємств) є людський капітал, а не тільки природні ресурси або виробництва. Англійська мова дає доступ світової науки, до високоякісних знань, підвищує соціальну мобільність, інтеграцію. Це залежить від ефективної державної політики у сфері науки і освіти [Zubchuk Oleg. Qualified higher education: the formation of human capital and increase of competitiveness of state and political risks / Zubchuk Oleg // Public Policy and Economic Development. Scientific and Practical Journal. Issue 5 (9). 2015. S. 86-100.].

Р. А. Гасимов, здобув., КНУТШ, Київ
hasymov@ukr.net

"ЦИФРОВА НЕРІВНІСТЬ" В УКРАЇНІ ЯК ПРОБЛЕМА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Рівень доступу до мережі Інтернет в Україні чітко відображає таку тенденцію, як "цифрова нерівність" в українському суспільстві. За даними Інтернет Асоціації України, постійними користувачами Інтернет є 21 млн. громадян (63% населення) України. Але розрив між тими, хто мешкає у містах з населенням 100 тис.+ і в сільській місцевості, досить суттєвий [Дані установчих досліджень у IV кварталі 2016 // Дані досліджень інтернет-аудиторії України. – Режим доступу: http://www.inau.org.ua/analytics_vuq.phtml]. Це значно перешкоджає розвитку електронного врядування та електронної участі українських громадян в державному управлінні. Результати останнього міжнародного оцінювання стану електронного урядування та електронної участі громадян в урядуванні в Україні свідчать, що в 2016 р. Україна значно покращила свої показники, посівши 62 та 32 місця серед 193 країн-членів ООН (експертування відбувається один раз на два роки, у 2014 р. це були 87 та 77 місця) [United Nations E-Government Survey 2016: E-Government in Support of Sustainable Development was launched in July 2016. – Режим доступу: <http://workspace.unpan.org/sites/Internet/Documents/ UNPAN96407.pdf>]. Разом з тим, існує ще досить багато проблем, які необхідно вирішити, якщо йти від загального до конкретного, то це такі, як: системна просвітницька діяльність серед громадян, повсьмісне впровадження електронних технологій в державному управлінні та підвищення їхньої ефективності в управлінні, вирівнювання серед населення "цифрової нерівності", створення умов користуватися адміністративними послугами з допомогою е-урядування людям з обмеженими можливостями, вирішення проблеми захисту персональних даних, мінімізація ризиків при кібератаках, підвищення кваліфікації державних службовців щодо ефективного використання можливостей е-урядування. Усі вони взаємопов'язані між собою. У центрі – проблема "цифрової нерівності" (англ. Digital divide, цифровий розрив, інформаційна нерівність, інформаційний або цифро-

вий розкол, цифрове або електронне провалля, комп'ютерний вододіл і низка інших виразів використовуються як синоніми), означає, що учасники мають різні можливості використання новітніх інформаційних технологій, зокрема, доступу до мережі Інтернет. Термін, характерний прибічникам концепцій, які пов'язують долі інформаційних структур, засобів і процесів їх нерівномірного розповсюдження серед громадян з питаннями громадянських прав і матеріального добробуту (інформаційна нерівність, як суспільно-майнова нерівність) [Абраменко Ю. Ю. Зарубіжний досвід е-урядування та проблеми його імплементації в Україні [Електронний ресурс] / Ю. Ю. Абраменко, І.А. Чикаренко. // Публічне адміністрування: теорія та практика: електронний збірник наукових праць. – Вип. 2(2) / 2009. – Режим доступу: <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2009-02/09ayupiu.pdf>].

Чому "цифрова нерівність" є проблемою державного управління? Як свідчить досвід ведення політики боротьби з "цифровою нерівністю", яка існує багатьох країнах світу, по-перше, таку боротьбу проти "цифрової нерівності" в країні очолює держава, по-друге, політика такої боротьби спирається на легалізовані державні документи високого рівня, який містить сформульовані політичні зобов'язання відповідних органів (перед суспільством, міжнародними організаціями), по-третє, досягнення успіху у подоланні "цифрової нерівності" вимагає постійних оновлень законодавства, по-четверте, доступ до мережі Інтернет повинен стати загальнодоступним сервісом.

Проблема "цифрової нерівності" є суттєвою проблемою на шляху електронного урядування. Однією з складових розвитку в Україні інформаційного суспільства, побудови демократичного суспільства є впровадження та ефективне функціонування електронного урядування. Як зазначено на порталі "впровадження електронного урядування, створення електронного уряду та становлення е-демократії передбачають нові форми організації діяльності та взаємодії державних органів з громадянами та організаціями" [Електронне урядування / Діяльність // Державне агентство з питань електронного урядування. – Режим доступу: <http://www.dknii.gov.ua/content/elektronne-uryaduvannya>. – Дата звернення: 01.02.2017].

Е-урядування спрощує процедури отримання громадянами адміністративних послуг, полегшує доступ до потрібної їм інформації. Це також і показник відкритості та прозорості діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування. Це такий спосіб організації державної влади за допомогою систем локальних інформаційних мереж та сегментів глобальної інформаційної мережі, який забезпечує функціонування органів влади в режимі реального часу та робить максимально простим і доступним щоденне спілкування з ними громадян, юридичних осіб, неурядових організацій. Головною складовою електронного урядування є електронний уряд – єдина інфраструктура міжвідомчої автоматизованої інформаційної взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування з громадянами та суб'єктами господарювання.

Щодо системної просвітницької діяльності серед громадян та широкого впровадження електронних технологій в державному управлінні, підвищенні їхньої ефективності в управлінні, в Україні вже суттєво напрацьовано нормативно-правове підґрунтя для регулювання відносин у сфері електронного урядування. Зокрема, це закони "Про електронні документи та електронний документообіг", "Про доступ до публічної інформації", "Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки", "Про Національну програму інформатизації". Також прийняті "Концепція розвитку електронного урядування в Україні", та "Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні". Ці законодавчі основи дають можливість забезпечення ефективності та якості адміністративних послуг населенню та бізнесу, що надаються за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, також налагодження системи електронної взаємодії державних органів, розроблення та впровадження концептуальних засад інтегрованої системи "Електронний Уряд", впровадження в діяльність державних органів типових організаційно-технологічних рішень та забезпечення їх ефективного функціонування, впровадження відомчих інформаційних систем планування та управлінської звітності в рамках створення єдиної державної системи контролю результативності діяльності державних органів щодо забезпечення розвитку соціально-економічної сфери, підвищення рівня інформованості громадян та державних службовців щодо можливостей, які пропонуються в рамках програми електронного урядування, проходження державними службовцями та посадовими особами місцевого самоврядування навчання з питань впровадження електронного урядування [Дубов Д. В. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доп. / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. – К. : НІСД, 2010. – С. 34-35].

Держава має забезпечити координацію зусиль всіх органів державної влади в Україні для широкого впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в державне управління з одночасним переглядом та оптимізацією державних процесів та задач серед яких також і вирівнювання серед населення "цифрової нерівності", створення умов користуватися адміністративними послугами з допомогою е-урядування людям з обмеженими можливостями, вирішення проблеми захисту персональних даних, мінімізація ризиків при кібератаках, підвищення кваліфікації державних службовців щодо ефективного використання можливостей е-врядування.

В. В. Голубь, докт. наук з держ. управл., проф.,
НАДУ при Президентові України, Київ
letovesna@ukr.net

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ

У сучасній науці надзвичайно важливим є питання щодо змістовних характеристик та критеріїв ефективності публічної політики, особливо в умовах розширення функцій держави як політичного інституту та її взаємодії з інституціями громадянського суспільства. Особливої актуальності набуває це питання у перехідних суспільствах, які спрямовують, визначають і шукають свій шлях розвитку від тоталітарної системи і відповідних методів управління до сучасних – демократично розвинених і ефективних для держави і суспільства.

Фактично, йдеться і про те, що ідеї про ефективність держави, характеристику політики і політичного (виходячи з того, що держава як раз і є головним політичним інститутом) розвиваються і наповнюються новим змістом разом з розвитком суспільства та його потребами. На ці процеси мають серйозний вплив політичні коливання, зміни політичних режимів, якість політики – адміністративної взаємодії, інтеракції з громадянським суспільством.

У цьому контексті підкреслимо, що змістова характеристика терміну "політика" корелюється з трим'я англomовними термінами: *policy*, що означає розробку та реалізацію органами влади різноманітних програм, рішень, що спрямовані на регуляцію суспільного життя; *politics* – сам процес боротьби за здобуття та утримання влади і *polity* – як сфера політичного, політично зорганізована спільність. У контексті аналізу публічної політики як реалізації політичного в аспекті діяльності органів держави, ми використовуємо змістовні характеристики поняття *policy*, передусім спільну взаємодію і функціонування органів державної влади з вирішення суспільних проблем, досягнення і реалізації цілей розвитку суспільства і держави, досягнення визначених цілей у конкретних сферах життєдіяльності суспільства. Важливою складовою *policy* є також процес прийняття та реалізації державно-управлінських рішень.

Сучасна європейська і світова практика прийняття та ухвалення державно – управлінських рішень розширює коло суб'єктів цього процесу, виходячи з демократичних передумов розвитку державотворення – крім безпосередньо владних структур вони доповнюються різними групами впливу, експертним співтовариством, громадськими організаціями, а також, постійними консультаціями з ними. Якраз на цьому етапі – проведення консультацій і моніторингу та експертиз з боку різних недержавних акторів та експертного середовища відбувається розширення управлінських ініціатив та управлінського впливу за рахунок недержавних інституцій. Фактично, вироблення політики може розглядатися як спільна взаємодія різних акторів з вирішення суспільних проблем за

дорученням і в інтересах суспільства. У цьому контексті абсолютно переконливою є концепція П. Сабатьє про існування "коаліції суспільних інтересів" (*Advocacy coalition framework*, відповідно до якої спільні дії представників влади (законодавчої і виконавчої), громадськості, експертного середовища, захисників інтересів громадян у різних сферах, активістів є складовою і передумовою будь яких реформ і суспільних змін. [Sabatier P. A. The advocacy coalition framework: revisions and relevance for Europe // Journal of European Public Policy. 1998. No 5. P. 1, 98–130].

Розвиток держави як політичного інституту та її складових особливо активно відбувається у другій половині 20-го століття, що пов'язане з тим, надзвичайно активно починає формуватися громадянське суспільство, його потреби, що підштовхує всю інституціональну та функціональну державницьку систему швидко адаптуватися до суспільних змін і відповідати на суспільні виклики. Завданням публічної політики за таких умов є адоптація до нових запитів з боку суспільства, вміння продемонструвати нові управлінські технології і унікальність держави ефективно виконувати свої функції, суб'єктність яких розширюється завдяки залученню неполітичних організацій, громадянського суспільства, нових лідерів у процес вироблення державної політики. Ю. Меркле підкреслює, що у публічній політиці пріоритет віддається експертам і спеціалістам, а ні конкуренції програм. [Merkle J. Management and Ideology. The Legacy of the International Scientific Management Movement. Berkley, 1980].

Особливістю сучасного розвитку держави є зниження її загальних раціонально-організаційних складових і розвиток національних особливостей і характеристик, що знайшло і своє відображення у формуванні концепції *total government management* як нової організаційної форми раціоналізації діяльності урядових структур у напрямку підвищення їх якості і ефективності. [The Tools of Government. A Guide to the new Governance / Ed. by L. M. Salamon. Oxford, 2002. P. 3–7]. Оптимальну взаємодію політико-адміністративних структур у цьому контексті варто розглядати як їх спільні командні дії відповідно до власних (політичних і адміністративно-управлінських) функцій, дії яких процес формування і реалізації публічної політики об'єднує.

Ю. Б. Демчук, асп., КНУТШ, Київ
12yd345@gmail.com

ДІАЛОГОВА СЕСІЯ ЯК МЕХАНІЗМ УЧАСТІ ГРОМАД У ВИРОБЛЕННІ ТА ПРИЙНЯТТІ МІСЦЕВИХ РІШЕНЬ

Участь громадян у прийнятті локальних рішень – одне з найбільш актуальних питань у сучасному науковому дискурсі. Так, наприклад, Грехем Хаутон вважає, що розвиток громади вимагає "повернення до громади", де основний наголос робиться на участі громадян у політичному житті [Haughton, Graham. Community Economic Development. –

Printed in the United Kindom for the Stationary Office by Albert Gait Ltd, Routledge, 2002]. Один з піонерів економічного розвитку громади Сем Ааронович охарактеризував цю ідею таким чином: "Нам нікуди дітися від самодопомоги" [Біркхольц К. Економічний розвиток громади та його потенціал // Матеріал до семінару "Економічний розвиток громади", організованого Мережею асоціацій органів місцевого самоврядування органів місцевого самоврядування Південно-Східної Європи. – Берлін. – 2005]. Канадські науковці Росс та МакРобі визначають економічний розвиток громади процесом, із допомогою якого громади можуть ініціювати й виробляти власні рішення своїх спільних економічних проблем. У такий спосіб вони розвивають потенціал громади [Роузленд М. На шляху до сталих громад, 2004]. Джек Ротман припускає, що зміни в громаді можуть відбуватися за допомогою моделі "громадської участі". Згідно з цією концепцією, населення повинно мобілізуватися для спільного планування, вироблення рішень, розбудови партнерських відносин з органами місцевого самоврядування для вирішення соціальних та економічних питань. Важливими елементами цієї моделі є принципи демократії, добровільного залучення, самодопомоги, планування та освіти в громаді [Shragge, Eric. "The Politics of Community Economic Development." Community Economic Development: In Search of Empowerment. Ed. Eric Shragge. – Montreal: Black Rose Books, 1993].

Умови для громадської участі в створенні та прийнятті рішень в громадах України забезпечені й в українському законодавстві. Так, Закон України "Про місцеве самоврядування" [Закон України "Про місцеве самоврядування" // Електронне джерело: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>] та Закон України "Про добровільне об'єднання громад" [Закон України "Про добровільне об'єднання громад" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/157-19/paran91#n91>] визначає систему місцевого самоврядування, за якою територіальна громада є "первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень". Територіальна громада визначається як "жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр". Відповідно, на законодавчому рівні житель територіальної громади (або об'єднання жителів) є "творцем" суспільно-політичного життя громади. Існують різноманітні форми участі громади у прийнятті рішень на місцях: громадські слухання, індивідуальні чи колективні звернення громадян, доручення виборців, громадські експертизи, громадські ради, консультації з громадськістю тощо. Однак практика показує неефективність згаданих форм громадської участі. У відповідь на дані непрацюючі механізми, громадськість за підтримки міжнародних донорів напроцьовує власні шляхи співробітництва з місцевою владою. Один із них – фасилітований діалог.

Існує декілька підходів до визначення діалогу. У широкому значенні діалог – це розмова двох і більше людей з метою знайти спільне рішення певної проблеми, з яким погодились би всі зацікавлені сторони. Діалог властивий людині як свідомій істоті, здатній на саморефлексію. Самосвідомість людини має діалогову сутність. Людина постійно переживає внутрішній діалог. Тому діалог сприяє соціалізації людини та формуванню власної ідентичності [Валенса А. Про діалоговий процес [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://idealist.media/index.php/anna-valensa-pro-dialogoviy-protses/>]. У випадку співробітництва громади та місцевої влади доцільно вживати вузьке тлумачення діалогу. У вузькому значенні діалог – це універсальний підхід до прийняття довготривалих, ефективних рішень та мирного вирішення непорозумінь і конфліктів.

У порівнянні з офіційними формами громадської участі, діалог має свої переваги. Діалог забезпечує легітимність рішень місцевої влади, гарантує їм транспарентність. Наприклад, проведений за всіма правилами діалог сприяє спільному виробленню рішення місцевої влади та громади, що у подальшому забезпечує його виконання, адже рішення в даному випадку не є нав'язаним громаді. Діалог сприяє розвитку громадянської свідомості, активності та відповідальності. У процесі діалогу не просто вирішуються конкретні питання, а й налагоджується комунікація з представниками міських чи сільських рад, виконкомів, що сприяє налагодженню відносин довіри та співробітництва між ними. Участь у діалозі можуть брати представники різних соціальних груп, в тому числі й маргінальних або стигматизованих, саме тому діалоговий процес сприяє й налагодженню комунікації в середині громади, створює умови для подолання взаємних упереджень, стереотипів та звинувачень – діалог вибудовує соціальну тканину, долаючи існуючі розколи в суспільстві. Саме тому діалог є ще й надійним засобом профілактики конфліктів на їх найнижчому рівні – міжособистісному в рамках одного населеного пункту.

Основними необхідними умовами ефективного діалогу влади та громади є: наявність людини, яка має навички фасилітації (організації та проведення) подібних заходів та яка користується довірою та авторитетом серед місцевих жителів, має репутацію незаангажованої людини, може створити атмосферу співробітництва та взаємоповаги, дбає про те, щоб кожна зі сторін діалогу почула одна одну; наявність місця, яке було б комфортним та відкритим для зборів представників місцевої громади та влади; добровільна участь усіх, хто прийшов на діалог, можливість для кожного у будь-який момент зустрічі покинути приміщення; рівноправність сторін, "горизонтальність відносин" між ними, яка проявляється у можливості висловитись для кожного, у взаємній повазі; щирість учасників діалогу та бажання вирішити питання, з проводу якого організований діалог, а не імітувати співробітництво; можливість залучити фасилітатора діалогу з іншої громади, якщо учасники діалогу перебувають у тривалому конфлікті та не довіряють організаторам зі своєї громади; необхідність законодавчого закріплення діалогового процесу, методологічного оформлення.

Діалоговий процес в Україні активізувався з 2014 року. Він підтримувався та продовжує підтримуватись Центром гуманітарного діалогу (Великобританія), Швейцарською Конфедерацією, Академією Фольке Бернадотта (Швеція), Шведським агентством з миру та посередництва та багатьма іншими. Українське представництво Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) у співпраці з громадськими діячами та фахівцями, освітньою он-лайн ініціативою Prometheus у 2017 році підготували он-лайн курс "Як ефективно спланувати і провести діалог", який у відкритому доступі надає базові знання з роботи над діалоговим процесом ["Як ефективно спланувати та провести діалог" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://courses.prometheus.org.ua/courses/OSCE/DIAL101/2017_T1/about].

Таким чином, ефективність діалогу як механізму участі громад у виробленні та прийнятті місцевого рішення доведена практикою громадських організацій та підтримується міжнародними організаціями. Однак для інституціалізації даного механізму необхідним є його методологічне оформлення, а також кількісне та якісне дослідження його застосування.

Ж. С. Довбик, студ., КНУТШ, Київ
mag_unz@mail.ua

ДЕРЖАВНА VERSUS ПРИВАТНА ВИЩА ОСВІТА: ДОСВІД УКРАЇНИ

Вища освіта зорієнтована на людину, забезпечення її існування, розвитку, самореалізації. Вища освіта є цінністю світової і національної культур. Вона допомагає людині оволодіти культурою свого народу на основі врахування зв'язків з національними культурами інших народів і світової культури загалом. Сприяє адаптації людини до соціуму й до професійної діяльності. Сутність майбутньої професії розкривається у процесі здобуття вищої освіти. Вона сприяє прояву перспективи професійного розвитку і особистісного зростання людини. "Вища освіта дає три основних можливості для людини – бути особистістю, успішним у житті, конкурентоспроможним на ринку праці і бути в змозі зробити усвідомлений громадянський вибір" [Zubchuk Oleg. Qualified higher education: the formation of human capital and increase of competitiveness of state and political risks / Zubchuk Oleg // Public Policy and Economic Development. Scientific and Practical Journal. Issue 5 (9). 2015. S. 86].

В Україні є державна освіта та приватна освіта. Завдяки такій можливості, розвиток приватної освіти в Україні створює здорову конкуренцію, для підвищення якості в наданні освітніх послуг. Сьогодні в Україні система платної освіти законодавчо закріплена і діє як повноправний соціальний інститут. Приватні вищі навчальні заклади забезпечили виконання важливих соціальних функцій, а саме: створили тисячі робочих місць, надали змогу сучасної освіти тисячам молодих людей, уберегли

їх тим самим від безробіття й антисоціальних впливів, забезпечили державу освіченими кваліфікованими фахівцями.

Державна вища освіта базується на традиціях, наукових школах, як правило, державні ВНЗ мають відповідну матеріально-технічну базу, соціальну інфраструктуру. Важливим є те що, багато державних ВНЗ мають "ім'я", чим не можуть похвалитися приватні виші. Державні ВНЗ дають можливість навчатися безкоштовно, створюють умови для мобільності студентів за межами країни, адже державні навчальні заклади співпрацюють з багатьма Вузами Європи, Америки, Азії. Для абітурієнтів важливо, яке значення матиме їх диплом у нашій країні або за кордоном, і тому звертають увагу на престижні спеціальності та навчальні заклади [Кукурудза І. І. Ринок послуг вищої школи в Україні: стан, проблеми та перспективи / І. І. Кукурудза // Вісник Черкаського університету. Серія Економічні науки. Випуск 152. – Черкаси, 2009. – С. 148-163].

Серед недоліків приватної освіти називають: 1) незадовільний стан кадрового потенціалу та недостатня кількість штатних викладачів; 2) відсутність достатньої кількості навчальних площ та слабка матеріально-технічна база; 3) намагання приватних навчальних закладів покращити свій фінансовий стан за рахунок розширення навчання студентів "ринковим" спеціальностям призводить до того, що кількість та структура випуску спеціалістів не відповідає реальним потребам ринку праці [Каленюк І.С. Приватний сектор на ринку освітніх послуг в Україні / Каленюк І.С., Кучеренко Д.І. // Теорія мікро- та макроекономіки.– К.: АМУ. – 2003. – Вип.14. – С.18–25].

Натомість, переваги приватного ВНЗ такі: 1) повне самозабезпечення та матеріальна незалежність від державних структур, що дає можливість платити викладачам вищу заробітну плату; 2) психологічна незалежність студента від викладача; 3) маючи достатню кількість коштів, приватні ВНЗ можуть залучати висококваліфікованих викладачів та вимагати від них якісного викладання [Данилишин Б. Інноваційна модель економічного розвитку: роль вищої освіти / Б. Данилишин, В. Куценко // Вісник НАН України, 2005, № 9. – С. 26-35].

Щоб мати високий рівень конкурентоспроможності, приватні заклади надання освітніх послуг у сфері вищої освіти мають залучають на постійній основі висококваліфікований викладацький склад, використовуючи для цього різноманітні стимули – високу оплату праці, сприяння у видавництві наукових праць. У навчальному процесі застосовуються нові технології. Використовуючи переваги невеликої чисельності студентів, приватні вищі навчальні заклади можуть раціонально індивідуалізувати роботу з студентами, налагоджувати активну співпрацю з потенційними роботодавцями, заключати з ними угоди про проходження практики, залучати їх до розробки тем дипломних робіт. Ведеться налагодження взаємозв'язку з іноземними вищими навчальними закладами [Фініков Т. В. Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна / Фініков Т. В. – К.: Таксон, 2002. – 176 с.].

Головне, приватні заклади вищої освіти мають не допускати зниження вимог до абітурієнтів. Порівняно з державними, випускники приватних ВНЗ досить часто демонструють нижчий рівень знань, відсутність широкого світогляду. До того ж, тут спостерігається недостатній міждисциплінарний підхід до навчання. Усе це є підґрунтям для того, щоб роботодавці формували відповідні уявлення про приватну освіту. Як зазначив, Є. Жильцов, професійну освіту, отриману на платній основі, роботодавці оцінюють невисоко [Євтушевський В. А. Основні суперечності інтеграції економічної освіти України в Європейський освітянський простір / В. А. Євтушевський // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія "Економіка". – К.: Видавничо-поліграфічний центр, 2005. – Вип. 1. – С. 41-48.].

Отже, державні і приватні ВНЗ є різними моделями вищої освіти не тільки за формами власності. Альтернатива, на нашу думку, полягає передусім в тому, що вони мають різні структури управління і підлеглості; організаційні і психолого-педагогічні умови функціонування; можливості на ринку праці і відбору абітурієнтів.

У державі повинні існувати державна і приватна форми навчання, конкуренція серед ВНЗ- це нормальний стан, який позитивно впливає на освіту та на економіку країни в загалом. Вищі навчальні заклади мають задовольняти потребу в якісному викладанні матеріалу, створювати нові спеціальності та надавати якісні освітні послуги студентам.

Зі сторони держави має виробитися механізм контролю якості викладання і вживати відповідні заходи там, де якість виявилась низькою. Цей контроль повинен бути об'єктивним та прозорим, однаковим для ВНЗ усіх форм власності.

В. С. Драгомерецький, здоб., КНУТШ, Київ
W1986@ukr.net

РОЗВИТОК В УКРАЇНІ ЛІГИ "ЧАС" У 1920 РОКАХ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ

Після революційних подій та громадянської війни і затвердження радянської влади, держава поступово почала відбудовуватися. Політичний та соціально-економічний розвиток зазнав серйозних трансформацій, що не оминуло і державні установи та підприємства. Почали виникати різні організації зі своїм баченням виходу із кризи в різних секторах суспільного життя. Зрозуміло, що вони були підзвітні тодішній керуючій владній верхівці. Серед таких організацій вирізняється ліга "Час", що була заснована у серпні-вересні 1923 року Платоном Керженцевим після друку статті в газеті "Правда". Ліга "час" боролася за економію часу, умови праці та її продуктивність.

Осередки ліги "Час" виникали майже мимовільно, одразу ж після початку газетної кампанії. Згодом організація розрослася до такої міри, що

вже не було такого міського чи фабричного центру, де б не існували осередки ліги. Рух набув популярності, особливо, серед молоді.

В багатьох місцях були реальні результати: акуратність в роботі, точність в проведенні засідань і зборів. І вже сформувалась суспільна думка, яка засуджує розтратників часу. На тих, хто запізнювався, накладалися штрафи. В регіонах зафіксовано багато запізньонь, з якими боролися штрафами [За два місяця // Время. – 1923. – №1. – с. 3].

Газетні викриття із особливим гнівом рушаються на довгі черги, на заплутаність та тяганину з ордерами, на неможливість отримання довідки. Звідси один висновок для всіх випадків – розтрата часу через неправильність системи [От времени к системе // Время. – 1923. – №1. – с. 5].

В розвитку ліги "Час" на місцях також велику роль відігравала преса. Було включено в роботу пропаганди на місцях дуже велику кількість різних видань. Кожна газета намагалася відводити собі сторінку, присвячену розвитку осередків ліги в регіонах. Причому, на місцях більше відчувається ентузіазму, щирого пориву та підйому. Боротьба за час охопила найвіддаленіші куточки країни [Работа на местах // Время. – 1923. – №1. – с. 57].

Деяка особливість виникнення ліги була в таких містах як Бахмут, Харків. Після великої кампанії у пресі, скликалося велике засідання робітників різного профілю та рангу. Після доповіді про завдання ліги обиралося обласне чи губернське бюро. Організаторами на місцях також були і інститути Наукової організації праці, асоціації інженерів. Станом на кінець 1923 року всі осередки запрацювали та налагодили роботу із центром.

20 серпня 1923 року за ініціативою групи активістів Харківських губернських відділів були скликані перші організаційні збори для філії ліги "Час". На зборах були присутні близько 100 чоловік [ЛВ в провинции // Время. – 1923. – №1. – с. 60]. Було прийнято рішення спочатку називатися "Харківська організація економії робочого часу". Був прийнятий за основу статут Московської ліги із невеликими поправками. Станом на 20 вересня було зареєстровано по місту Харків 11 осередків із загальною кількістю 135 осіб. В Харківській організації зареєстровано Сумське окружне Відділення "Час" в кількості 22 чоловіки. На Донбасі боротьба за час розпочалася, фактично, паралельно із Москвою. 5 серпня відбулися збори представників губернських організацій із питання створення ліги "Час" [О работе бюро Харьк. Филии Лиги "Время" // Время. – 1923. – №1. – с. 61]. Було прийнято тимчасовий статут та обрано тимчасове бюро із 5 осіб. І тут місцева преса розпочала систематичну боротьбу за час. Сюди ж і підключилася газета "Луганська Правда" [Борьба за время в Донбассе // Время. – 1923. – №1. – с. 62].

Сумська структура ліги розгортала свою роботу за допомогою газети "Плуг и Молот", де виступала з інформаційними статтями та замітками. В жовтні 1923 року відбулися делегатські збори Харківської організації "Час", де заслуховувалися доповіді про роботу осередків. Із доповідей вияснилося, що осередки поступово починають втягувати в роботу все

більше та більше груп активних працюючих та службовців, що проводять свою роботу за наміченим планом. Харківський осередок намагався боротися також із запізненнями, зазначаючи, що до цього часу із ними боротьба велася лише шляхом переважно адміністративного впливу. Група намагалася виробити єдиний метод в боротьбі із порушенням дисципліни робочого часу. Необхідно ретельно вивчати причини запізнювання. Неакуратність, безсистемність, неорганізованість в роботі можна викоринити за умов точного виявлення причин та сформувати шляхи до їх усунення. Велике значення мають встановлення фіксованих термінів для намічених завдань та планів. Адміністративні стягнення повинні бути замінені моральними нормами впливу [О работе Украинской филии (Харьковского общества) Лиги "Время" // Время. – 1923. – №3. – с. 75].

В Миколаєві осередок складався із студентів. Вони випускали "Листівку Ельвіста", де критикувалися розтратники часу. Завдяки підтримці адміністрації, вдалося поступово ліквідувати запізнювання на лекції. Тут бюро уважно слідкувало за кожним своїм членом, вивчаючи в деталях його побут. Читали доповіді на теми: мистецтво мати час, техніка розумової праці.

В Сімферополі скликалися конференції по різних питанням, серед яких і розвиток наукової організації праці та методи роботи ліги. Кримбюро прийняло рішення про введення хронокартки за системою Гастєва, про зміцнення фінансового положення, про зв'язок із периферією [По провинции// Время. – 1923. – №3. – с. 73].

В Одеській губернській партійній школі спочатку налічувалося 92 члени. Було організовано гурток по вивченню наукової організації праці. Поставлено на контроль перевіряти правильність всіх годинників у різних установах [По провинции// Время. – 1923. – №3. – с. 74].

Ліга "Час" – добровільна організація всіх, хто страждає через недоліки в радянському державному апараті, хто бажає боротися за здоровий організм установ, хто прагне проводити нововведення у цьому середовищі, хто хоче себе приготувати до нового побуту. [Лига "Время" на Кубани // Время. – 1923. – №1. – с. 63].

Слід зазначити, що в лігу "Час" приймалися особи без врахування партійної приналежності. Фінанси організації на місцях складалися із членських внесків, штрафів, пожертвувань. В якості вступного внеску члени ліги купляли жетон [Организация Лиги // Время. – 1923. – №1. – с. 64].

Завдяки лізі "Час" у багатьох установах і підприємствах почала виконуватися робота за іншим алгоритмом ніж до того. Робочий час почав більше цінуватися. Ідеї даної організації є прогресивними і на сьогоднішній день. Вони можуть допомогти ефективніше організувати працю та продуктивність державних службовців. Адже такі категорії як робочий час, енергія, харчування, робоча зона, умови праці, зарплатня, завжди є актуальним при всіх видах діяльності.

СТАНДАРТИ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Питання стандартизації освітньої діяльності та вищої освіти в Україні неодноразово ставали предметом дослідження сучасних українських експертів (В. Бахрушин, В. Ковтунець, Л. Гриневич, О. Зубчик). Зокрема, В. Бахрушин, акцентував увагу на тому, що згідно з наявними планами розвитку вищої освіти, "нове покоління стандартів має стати переходом до повного скасування або мінімізації державної стандартизації змісту вищої освіти" [Бахрушин В. Що таке якість вищої освіти і як її вимірюють? [Електронний ресурс] / В. Бахрушин // Освітня політика : портал громадських експертів. – Режим доступу: <http://educationua.org/ua/articles/100shchotakeyakistvishchojosvitiiyakjijivimiruyut>].

Як зазначає О. Зубчик, застарілі знання, навички, вміння, технології викладання – це один з основних ризиків конкурентоспроможності країни, адже, "поки ми будемо вкладати кошти і зусилля у створення сучасної освітньої системи, тоді як США і Європа перейдуть в іншу якість освіти. Ми не знаємо, наскільки швидко і в якій формі це станеться. Але як мінімум, слід бачити тенденцію "розливу освіти" за межі інститутів у просторі та часі" [Зубчик О.А. Основні ризики реформи системи вищої освіти в Україні / О. А. Зубчик // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління. – 2015. – Вип. 2. – С. 26].

Відповідність стандартів освітньої діяльності та вищої освіти до сучасних вимог роботодавців та потреб суспільства – це одна з важливих умов конкурентоздатності української молоді, здобувачів вищої освіти та фактор сталого розвитку українського суспільства. В Україні, відповідно до законодавства, стандарти вищої освіти за кожною спеціальністю розробляє центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки з урахуванням пропозицій галузевих державних органів, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади, і галузевих об'єднань організацій роботодавців та затверджує їх за погодженням з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти [Бахрушин В. Що таке якість вищої освіти і як її вимірюють? [Електронний ресурс] / В. Бахрушин // Освітня політика : портал громадських експертів. – Режим доступу: <http://educationua.org/ua/articles/100shchotakeyakistvishchojosvitiiyakjijivimiruyut>]. Але на даний час Україна є учасницею Болонського процесу. У Європейському Союзі питаннями стандартів та оцінювання якості вищої освіти займаються агенції з питань оцінювання якості освіти. Це можуть бути урядові, але, більшою мірою, це неурядові організації. Їхні розробки часто мають рекомендаційний характер. Разом з тим, часто вони є такими, що втілюються в життя в урядових освітніх політиках.

Отже, питання полягає у тому, чи потрібно державі саме у такий спосіб здійснювати реалізацію освітньої політики, чи варто зменшити рівень втручання держави в освітній процес, зокрема, щодо стандартизації. Що

таке стандарти вищої освіти? Відповідно до змісту ст. Закону України "Про вищу освіту", "це сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності" [Закон України "Про вищу освіту" // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст. 2004. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/print1444301441120304>]. Стандарт вищої освіти визначає такі вимоги до освітньої програми, як: 1) обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти; 2) перелік компетентностей випускника; 3) нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання; 4) форми атестації здобувачів вищої освіти; 5) вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти; 6) вимоги професійних стандартів (у разі їх наявності) [Закон України "Про вищу освіту" // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст. 2004. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/print1444301441120304>].

Сьогодні у системі вищої освіти України є ситуація, коли законодавчо передбачено досить високий рівень щодо вимог до освітніх програм, за якими ведеться підготовка фахівців з вищою освітою. Навіть у порівнянні з іншими державами, зокрема США, державами Європейського Союзу. Разом з тим, на практиці – результат маємо таким, що ринок, роботодавці, суспільство не задоволені якістю компетенцій випускників, що спричинює суттєві суспільні проблеми (у галузі охорони здоров'я, екології, економіки, юриспруденції та ін.) Як наголошує Л. Гриневич, "відкритість національних освітніх систем, бажання співпрацювати в сфері вищої освіти як між європейськими країнами, так з іншими міжнародними партнерами, є пріоритетами для всіх країн Європи" [Міністр освіти Лілія Гриневич наголошує на важливості міжнародної мобільності для студентів [Електронний ресурс] // "Вища освіта". Інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/novyny/podiyi/9851-ministr-osvity-lilija-grynevych-nagoloshue-na-vazhlyvosti-mizhnarodnoyi-mobilnosti-dlja-studentiv>].

Розвиток системи вищої освіти в Україні передбачає, що нові стандарти вищої освіти будуть переходом до повного скасування державної стандартизації змісту вищої освіти. Але це не має вплинути на рівень вищої освіти, нівелювати вимоги до високого рівня змісту освітніх програм, вплинути на кваліфікацію фахівців. Більше того, експерти вважають, що нові стандарти мають стати прототипом рекомендаційних стандартів, розроблюваних професійними товариствами чи незалежними агенціями забезпечення якості вищої освіти, аналогічні тим, що використовуються у багатьох європейських країнах [Бахрушин В. Що таке якість вищої освіти і як її вимірюють? [Електронний ресурс] / В. Бахрушин // Освітня політика : портал громадських експертів. – Режим доступу: <http://educationua.org/ua/articles/100shchotakeyakistvishchojiosvitiyakijvivimiryuyut>].

Очевидно, що у стандартах мають бути передбачені й сучасні інноваційні інструменти, актуальні способи та форми засвоєння знань, на-

працювання умінь та навичок. Зокрема, В. Ковтунець пропонує запровадити галузеві стандарти з медицини. В. Ковтунець вважає, що у таких прикладних напрямках освіта має опиратися не на освітні стандарти, а орієнтуватися на професійні стандарти, які відповідають умовам ринку праці. За його словами вже розроблені бакалаврські стандарти, але вони очікують на затвердження. Також Міністерство освіти і науки пропонує Міністерству охорони здоров'я відпрацювати проект постанови і передбачити запровадження загальнодержавного кваліфікаційного іспиту з медицини [Які зміни потрібні в медичній освіті України? [Електронний ресурс] // Інформаційне агентство "Правда", 17.02.2017. – Режим доступу: <http://pravda.press/chronicle/analytics/yaki-zmini-potribni-v-medichnij-osviti-ukraini--25978/>].

Також постає питання про потребу мінімізації державної стандартизації змісту вищої освіти, введення інноваційної складової щодо інструментів, які використовуються у сучасному освітньому процесі. Крім того, нові стандарти мають стати прототипом рекомендаційних стандартів, які будуть розробляти незалежні агенції забезпечення якості вищої освіти.

А. В. Замараєв, здобув., КНУТШ, Київ
zamaraev@ukr.net

МЕХАНІЗМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Рушійною силою розвитку продуктивних сил суспільства є людський потенціал, стає зростання ролі людини в усіх сферах життєдіяльності, а саме: у виробничій сфері, в освіті, у науковій та професійній галузях тощо. Людський потенціал в системі державного управління не лише визначає можливості держави бути забезпеченою творчими, кваліфікованими кадрами в майбутньому, але й впливає на можливості розширеного суспільного відтворення в його демографічних, економіко-соціальних та духовних аспектах. У сучасних умовах успішність розвитку суспільства визначається здатністю до генерації інновацій, зростанням ролі людини в відтворювальних процесах. Це висуває на перший план проблему формування людського потенціалу та виявлення пріоритетних напрямків його розвитку. Актуальним в теоретичному та практичному плані є поглиблення розуміння тих тенденцій, закономірностей і факторів, що визначають стан, рівень та перспективу якісної динаміки розвитку людського потенціалу в складних сучасних умовах, а також наукове обґрунтування шляхів та ефективних механізмів забезпечення його реалізації.

Визначення людського потенціалу слід розглядати як таке, що базується на науковій основі класичної теорії потенціалу, як системи суспільних відносин з використання в процесі виробництва та утворення нової вартості продуктивних спроможностей і здібностей людини. Людський потенціал – це сукупні можливості окремої людини або населення

країни, регіону, іншої спільноти до економічної, соціальної діяльності та до власного розвитку. Поняття людського потенціалу охоплює такі властивості людини, як потреби та інтереси, рівень життя, рівень здоров'я, загальні та професійні знання, кваліфікацію, мотивацію діяльності, ставлення до праці, ініціативність та підприємливість, способи поведінки. Понятійно-категоріальний апарат концепцій "розвиток людського потенціалу" і "людський розвиток" слід розглядати концепцію розвитку людського потенціалу з позиції безпосередньо визначення сутності зазначеної економічної категорії, а дослідження концепції людського розвитку здійснювати на науковій базі людського потенціалу, який характеризує процес практичної реалізації (потенціалізацію) трудового потенціалу [Бортнік С.М. Активізація людського потенціалу в умовах глобалізації економіки [Текст] / С. Бортнік // Економічний форум. – 3/2012. – С. 453].

Людський потенціал, по-перше, є домінантою стабільного зростання економіки країни, підвищення якості соціально-економічних відносин, що сприяє прискоренню інституційних реформ в умовах модернізаційних процесів; по-друге, включає потенційні здібності, що протягом певного періоду створюють продукти і доходи, а також інвестиції як витрати на підтримку цієї здатності; по-третє, виступає акумулятором соціального досвіду як головного чинника економічного розвитку та формування "інтелектуально-знаннєвої економіки".

Класифікацію основних видів людського потенціалу пропонуємо розглядати як передумови розвитку концепції державного регулювання інвестицій з аналізом наступних понять: "потенціал здоров'я", "трудова потенція", "інтелектуальний потенціал", "організаційно-підприємницький потенціал", "культурно-моральний потенціал", "соціальний потенціал", "клієнтський або бренд-потенціал", "інноваційний потенціал", "структурний потенціал", "організаційний потенціал". Зазначена класифікація дозволяє оцінювати людський потенціал на рівні окремої людини (мікрорівень – індивідуальний людський потенціал), окремої організації, установи, системи організації (мезорівень – людський потенціал організації) і системи державного управління, держави загалом (макрорівень – людський потенціал державного управління, держави) [Буланов В. Катайцева Е. Человеческий капитал как форма проявления человеческого потенциала [Текст] // Общество и экономика. – 2011. № 1. – С. 13].

Механізми формування людського потенціалу включають в себе перш за все потреби, удосконалення їх структури та можливості їх перетворення у реальне споживання на базі певного рівня свободи вибору. Насамперед, механізми формування людського потенціалу проявляються у соціально-економічній природі та якісно-кількісній характеристиці споживання. Сфера потреб і споживання є важливою сферою становлення людського потенціалу, як і трудова діяльність. Формування, виявлення та задоволення потреб – це ключові опорні точки відтворювального процесу. По відношенню до людського потенціалу істотні два аспекти потреб, які можна визначити як внутрішній і зовнішній. З одного боку, потреби задають імпульс для виробництва і визначають

напрями його розвитку, з іншого, рівень розвитку та можливості задоволення потреб обумовлюють якість відтворення людського потенціалу. Обидва ці процеси взаємозалежні. Потреби як елемент механізму формування розвитку людського потенціалу тісно взаємопов'язані з можливостями людини їх задовольняти, які у значній мірі залежать від її свободи вибору. Тому, вихідний і найважливіший елемент у механізмі формування людського потенціалу – це забезпечення людей більш широким вільним вибором у всіх сферах життя й створення умов, у яких люди зможуть повністю розвинути свій потенціал. У цьому контексті метою суспільного розвитку стає розширення можливостей вибору, можливостей вести продуктивне й творче життя в гармонії зі своїми потребами й інтересами [Горкіна Л.П. Досвід та шляхи підвищення ефективності реалізації людського потенціалу в трансформаційній економіці України /Л. Горкіна // Вісник економічної науки України. – 2009. – №2. – С. 29].

Потреба в ефективному впливі держави на сучасні надскладні процеси і явища обумовлює значимість та інтерес з боку суспільства і його структур до результативності і ефективності державного управління. Все актуальнішими стосовно державного управління стають такі характеристики, як "продуктивність", "результативність", "якість", "ефективність" [6]. Тому, основним пунктом є, на нашу думку, питання управління персоналом.

Однією з важливих складових професіоналізації державної служби і служби в органах місцевого самоврядування є організація і забезпечення цільової підготовки фахівців. З кожним роком підвищується кваліфікаційний рівень державних службовців. У той же час, потреба в працівниках певних професій з кожним роком збільшується [Неліпа Д.В., Зубчик О. А. Державний службовець – це "обличчя" держави та основа її конкурентоспроможності [Текст] / Д. Неліпа, О. Зубчик // Віче : Теоретичний і громадсько-політичний журнал. – 2014. – N 14. – С. 13-14].

O. A. Zubchuk, PhD, Associate professor, TShNUK
ORCID:0000-0001-6480-409X
zubchuk@ukr.net

COMPETITIVENESS AS A FACTOR FOR CHOICE OF UKRAINIAN YOUTH RECEIVE HIGHER EDUCATION ABROAD

Number of citizens of Ukraine who choose a country of higher education another country grows each year. Each such school leaver other than education is also a potential labour immigrant. On the one hand, it simplifies access to higher education in the country, making Ukrainian higher education more mass, reduces pressure on the Ukrainian labour market, holding back from rapid depreciation and cheap labour, on the other hand, it deprives Ukrainian higher education and the economy of many possibilities, including, in particular, competition among applicants in higher education

and profession, enriching the economy of intellectual capital and also effects on the country's competitiveness.

Based on the analysis and comparison of the indices of competitiveness (national economies) and competitiveness of higher education, we need to identify the relationship of educational choice emigration of citizens of Ukraine and provide suggestions for possible adjustment of state educational policy in Ukraine.

As you know, the economy determines the material basis of education. It determines the content of higher education in terms of the structure of disciplines and range of specialties and professions. The areas of technical specialties has been promoted and supported by the state in the last century. There were prestigious universities that train specialists with higher education for the needs of state. The state policy in the sphere of higher education was a decisive instrument of formation the 'market' structure of higher education. Today, due to changes in the social and economic situation in Ukraine and the formation of public opinion about the prestige of certain humanitarian and economic professions, these specialties have enjoyed soaring demand.

From the level of higher education directly affects the quality of human resources, and therefore, the state of economy and society [Lanovyy, V. (2012). *Vyyty z kabaly zubozhinnya i pryhnoblennya* [Exit bondage of poverty and oppression], *Ekonomichna pravda*, available at: <http://www.epravda.com.ua/publications/2012/06/13/324826>]. Through the modernization of higher education, many countries (UK, Australia, Finland, Singapore, Japan and China) managed to make a qualitative breakthrough in the economic sphere. In modern terms, this dependence is growing.

In addition, the system of higher education, forming of a citizen, thereby having influence on the political sphere of public life. Higher education creates social and professional structure of society. Educational migration / immigration confirmed that higher education is a means of social mobility and social movements. 'The mission of education is to give everyone a chance to succeed' [Semenchenko, M. (2013). "Three scenarios for the development of higher education in Ukraine. The mission of education – to give everyone a chance to succeed", *Hazeta Den*, vol. 35].

Both global analytic institutions the World Economic Forum (Switzerland) and Institute of Management (Switzerland) defined national competitiveness of Ukraine in reports of 2016, as one that has a low capacity of the country and its institutions to ensure stable economic growth, which would be stable in the medium term.

According to the GCI in 2015 among 140 countries Ukraine took on the 79th place and the 34th aggregate according to the indicator 'Higher education and vocational training.' According to the GCR, Ukraine took on the 60th place according to the aggregate indicator and the 33rd place according to the criterion of 'education' from 61 countries. We made the ratio of the respective data from studies of educational emigration of citizens of Ukraine in 2015, with indicators of the GCI and GCR of the same year for determining whether the low competitiveness of Ukraine (the national

economy) is effected in general, whether the relatively high competitiveness education indicators in Ukraine are effected to choice the youth of country getting the higher education and whether this choice depends on the indicators of the country competitiveness or its education system [The Global Competitiveness Index. Report, 2015-2016,[Online], availableat: <https://www.weforum.org/reports>; The IMD World Competitiveness Year book, 2016,[Online], available at: <http://www.imd.org/wcc/news-wcy-ranking/>].

Comparison of positions of countries according to their competitiveness, selected by the citizens of Ukraine for educational emigration in 2015, according to the dates of analytical Centre 'CEDOS' (Kiev, Ukraine) indicate that the evaluation of the higher education system is not decisive in the choice of school leaver a country for educational emigration [Stadnyy, Ye., Slobodyan, O. (2016). Ukrayins'ki student za kordonom: skil'ky ta chomu? [Ukrainian students abroad: how and why?], CEDOS, [Online], availableat: <https://www.cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu>].

In some cases, the general state of the country's competitiveness (national economy) and other factors can be affected. For example, the choice of Poland is confirmed by the school leavers (53% of foreign students are Ukrainian), evaluation of the education system according to the indicators of GCI almost corresponds Ukraine for its positions, but Poland also significantly ahead according to the total competitiveness index. So, we want to determine whether the low competitiveness of Ukraine (the national economy) is affected in general, whether the relatively high competitiveness education indicators in Ukraine are affected to choice the youth of country getting the higher education and whether this choice depends on the indicators of the country competitiveness or its education system. We realized the number inversion of indicators and transferred into comparable values of educational emigration indicators for having the opportunity to conduct comparison and graphically represent results, taking into account that the GCI and GCR are built in the rankings in the opposite sense.

Low competitiveness of Ukraine (the national economy) in general, with relatively high competitiveness of higher education in Ukraine significantly effects on the school leavers' selection for getting the higher education abroad. This option conditionally correlates with the high competitiveness of the country or its education system, in favour of which a decision about the educational emigration will be made on. By itself, the Higher Education Rating System is not the determining factor in school leaver's choice of the country for educational emigration.

ПОНЯТТЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

На сучасному етапі в економіці України відбувається етап становлення публічного управління. В свою чергу збільшує необхідність визначення їх передумов формування на сучасному етапі розвитку суспільства та удосконалення системи його механізмів, з використанням світового досвіду.

Слово "управління" походить від англійського слова "менеджмент" і означає "вміння управляти". Науковець Пітер Ф. Друкер визначає управління як "специфічний вид діяльності, який перетворює неорганізований натовп на ефективну цілеспрямовану продуктивну групу". [Peter F. Drucker. *The Practice of Management*, Butterworth – Heinemann, 1999. – 399 p.]

Управляти – це передбачати, організовувати, розпоряджатися, узгоджувати, контролювати", – визначення Анрі Файоля [Fayol, Henri (1916), *Administration industrielle et générale; prévoyance, organisation, commandement, coordination, controle*, Paris, H. Dunod et E. Pinat. – Режим доступу : <http://www.worldcat.org/>]. М.Х. Мескон у термін "управління" вкладає той самий зміст, що й інші теоретики у сфері управління: "Менеджмент – це процес планування, організації, мотивації та контролю працівників організації, які забезпечують досягнення їх цілей" [Management / Michael H. Mescon, Michael Albert, Franklin Khedouri. – 3rd ed. – Cambridge, MA [etc.], 1988. – 349 p.].

Управління – це цілеспрямований вплив на суб'єкт для його впорядкування, збереження, удосконалення та розвитку. Процес публічного управління є складним та багатограним, оскільки це – гласна взаємодія державного апарату і суспільства при прийнятті важливих для суспільства рішень, дій, як відкрита публічна сфера суспільних інтересів, в якій всі суспільні інтереси, публічні інститути, громадяни можуть бути не тільки в ролі об'єктів управління, але й виступати суб'єктами, автономними одиницями у відносинах з органами влади і управління. Термін "публічне управління" вперше використав англійський державний службовець Десмонд Кілінг у 1972 р. [Keeling D. *Management in Government*, London, 1972.]

В Конституції України (ст. 5) чітко зазначено, що "народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування" [Конституція України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>]. Отже, народ є джерелом влади. Іншими словами народ обирає владу, делегуючи їй певні свої функції. Влада виконує такі специфічні функції, як: управління, оборонна, соціальна та економічна. Ці функції влада, у особі органів державної влади, реалізовує у вигляді політики. Також разом з делегуванням певних функцій, народ наділяє владу фінансовими ресурсами у вигляді частини національного

доходу. Відповідно всі ці специфічні державні функції мають особливість публічності. Тобто вони надаються для народу (суспільства). Коли ми говоримо про публічне управління, то, відповідно, маємо на увазі управління, участь у якому бере народ.

З огляду на публічність державного управління та впливу суспільства на його дії можна сказати, що публічне управління – це взаємодія органів державної влади з суспільством у вигляді реалізації специфічних державних функцій з метою забезпечення соціально-політичного ефекту.

Управління – це цілеспрямований вплив на суб'єкт для його впорядкування, збереження, удосконалення та розвитку. В залежності від суб'єкта управління, визначають наступні його види – державне управління, суспільне (або громадське) управління та менеджмент. Між такими видами управління, як державне та суспільне (або громадське) створюється публічне управління. Не доцільно ототожнювати терміни "управління" та "адміністрування". Під терміном "адміністрування" розуміється, що це дії державних службовців у частині надання громадянам країни послуг щодо чинного законодавства. Запропоновано розглядати публічне адміністрування як механізм, який з одного боку забезпечує надання суспільству послуг щодо законодавства, з іншого боку – реалізацію обраного типу політики, яку втілюють державні службовці, яким було делеговано повноваження під час волевиявлення народу на виборах, як в межах країни, так і закордоном, у всіх напрямках її прояву [Семенчук Т. Б. Сутність категорії "публічне адміністрування" та передумови її формування // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. № 42. – С. 386-388.]

Д. Б. Кіреєв, здобув., КНУТШ, Київ
d_kireev@gmail.com

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Однією з складових загальнодержавної економічної політики є політика держави щодо розвитку інформаційного суспільства, яка саме й визначає принципи державного управління розвитком інформаційної економіки. У першу чергу слід розглядати механізми державного управління. "Механізми державного управління, складна система державних органів, організованих відповідно до визначених принципів для здійснення завдань державного управління, "інструмент" реалізації виконавчої влади держави. Механізм формування та реалізації державного управління – це сукупність і логічний взаємозв'язок соціальних елементів, процесів та закономірностей, через які суб'єкт державного управління "схоплює" потреби, інтереси і цілі суспільства в управляючих впливах, закріплює їх у своїх управлінських рішеннях та діях і практично втілює їх в життя, зважаючи на державну владу" [Атаманчук Г.В. Теорія

государственного управления: Курс лекций. – М.: Юридическая литература, 1997. – С. 86.].

Узагальнену класифікацію механізмів державного управління наведено О. В. Федорчак [Федорчак О. В. Класифікація механізмів державного управління [Електронний ресурс] / О. В. Федорчак // Демократичне врядування : зб. наук.пр. – Львів: ЛПІДУ НАДУ, 2008. – Вип. 1. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeVr/2008-01/O_Fedorchak.pdf]. Механізм державного управління, як система, реалізується через конкретні методи, важелі й інструменти впливу з відповідним правовим, інформаційним, нормативним та фінансовим забезпеченням. Методи державного управління розрізняють за формами на прямі й непрямі. Методи прямого впливу безпосередньо діють на функціонування суб'єктів управління. Серед методів непрямого впливу державне кредитування, державні позики, податкове регулювання, амортизаційна політика, стандартизація. Особливістю формування державної політики розвитку інформаційної сфери є те, що в ході розвитку ринкових відносин і стабілізації економіки функції прямого впливу держави будуть звужуватися. Основними інструментами механізму державного управління є ціноутворення, ставки податків і пільги з оподаткування, проценти за кредит, директивні заходи макроекономічних планів і цільових комплексних програм, норми і нормативи, і державні гарантії, державні закупівлі, ліцензії, квоти, ліміти тощо. Рішення, які приймаються в межах компетенції органів державного управління, завжди мають правове, нормативне, інформаційне та фінансово-економічне підґрунтя.

Не дивлячись на те, що базовий правовий акт, а саме, Закон України "Про інформацію" був прийнятий ще у 1992 р., аналізуючи та виокремлюючи характерні ознаки інформаційної економіки, вітчизняні експерти С. Гринкевич та О. Іляш визначили, що "пріоритетність розвитку інформаційної економіки на найвищому рівні управління в Україні регламентовано з 2007 р." [Гринкевич С. С., Іляш О. І. Теоретико-прикладні аспекти становлення інформаційної економіки в Україні [Текст] – // Стратегічні пріоритети, № 1 (34)., 2015 р. – С. 57]. Саме тоді було прийнято окремий законодавчий документ – Закон України "Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007– 2015 роки" [Закон України "Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007– 2015 роки" [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/537-16>]. Закон окреслив основні причини недостатнього ступеня розбудови інформаційного суспільства в Україні. У ньому чітко визначено завдання, цілі та напрями його розвитку. Вказано на необхідність законодавчого забезпечення, організаційно-правові основи (інституційне, організаційне, ресурсне забезпечення; відповідні об'єднання громадян; механізми інтеграції України у світовий інформаційний простір і механізми реалізації основних засад розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки).

Ішим важливим документом, який відображав особливості впливу інформаційної економіки на розвиток українського суспільства, є Докт-

рина інформаційної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 8 липня 2009 р. № 514/2009 [Указ Президента України "Про Доктрину інформаційної безпеки України" [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/514/2009>]. Визначено основні засади інформаційної безпеки України, життєво важливі інтереси в інформаційній сфері для особи, суспільства, держави, основні реальні та потенційні загрози інформаційній безпеці України, а також напрями державної політики у сфері інформаційної безпеки. У 2014 р. цей Указ втратив чинність. Разом з ним і Доктрина. Згідно з Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2007 р. № 653-р., питання щодо розвитку інформаційного суспільства (інформаційної економіки) мали бути враховані Державною програмою економічного і соціального розвитку України на 2012 р. та основних напрямів розвитку на 2013 і 2014 роки [Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про затвердження плану заходів з виконання завдань, передбачених Законом України "Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки" : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.08.2007 р. № 653-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/653-2007-%D1%80>]. Як зазначають експерти, перелік завдань, які необхідно вирішити в межах розвитку інформаційного суспільства та кількісних і якісних показників ефективності державної політики є досить обмеженим, "звужує сутність і змістовність процесу розбудови інформаційного суспільства й оцінювання його розвитку, що суперечить Закону України "Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки" [Гринкевич С. С., Іляш О. І. Теоретико-прикладні аспекти становлення інформаційної економіки в Україні [Текст] – // Стратегічні пріоритети, № 1 (34)., 2015 р. – С. 57]. Зокрема, до показників ефективності державної політики у сфері розвитку інформаційного суспільства не віднесено, наприклад, "показник рівня конкурентоспроможності ринку інформаційних технологій, частки науково-дослідних організацій сфери інформаційних технологій, рівня дотримання авторських прав на програмне забезпечення, рівня застосування інформаційних технологій у закладах освіти, охорони здоров'я, рівня інноваційної активності" [Гринкевич С. С., Іляш О. І. Теоретико-прикладні аспекти становлення інформаційної економіки в Україні [Текст] – // Стратегічні пріоритети, № 1 (34)., 2015 р. – С. 60].

Механізми розвитку інформаційної економіки в Україні слід розглядати, як механізми державного управління (практичні заходи, засоби, важелі, стимули з боку держави) та недержавні механізми (конкуренцію та партнерство) [Зубчик О. А. Ліберальні цінності, як основа економічної політики держави // Гуманітарні студії. Збірник наукових праць. Випуск 7. – К., ВПЦ "Київський університет", 2010. – С. 143-150].

Реалізація державної політики розвитку інформаційної економіки у контексті інтеграції України в світові ринки, світове суспільство, створення передумов для поглиблення та розширення відносин з світовим та євро-

пейським інформаційним простором актуалізує необхідність науково-аналітичного супроводу цих процесів та удосконалення механізмів реалізації державної політики в управлінні розвитком інформаційної економіки.

А. Ю. Ключкович, канд. політ. наук, УжНУ, Ужгород
politstudent@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В КРАЇНАХ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ

В процесі постсоціалістичної модернізації та вступу до Європейського Союзу країни Вишеградської групи (V4) здійснили реформи територіальної організації публічної влади, вивчення яких актуалізується в сучасному вітчизняному реформному контексті. Серед основних цілей, які переслідували країни V4 у процесі реформування територіальної організації публічної влади, варто виокремити наступні: демократизація суспільства шляхом залучення громадян до процесу прийняття рішень; розбудова місцевого та регіонального самоврядування; вдосконалення адміністративно-територіального устрою; передача владних повноважень, адміністративних послуг, фінансів і відповідальності органам публічної влади на місцях; адаптація регіональної політики до вимог ЄС. Ключові цілі визначили те, що процес реформування територіальної організації публічної влади пробігав у двох основних контекстах – децентралізаційному та євроінтеграційному.

Інтенсивність і глибина реформування територіальної організації публічної влади в країнах V4 була різною, але узагальнюючи базові характеристики, можна виокремити два основних етапи. У рамках першого, т.зв. "перехідного" етапу реформування, який охоплював 1990-1996/97 рр., було здійснено наступні кроки: відбулась відмова від принципу "демократичного централізму" на користь децентралізації та деконцентрації виконавчої влади; основний напрям реформ політико-владних відносин був спрямований на розбудову демократичного місцевого самоврядування; закладено нормативні основи децентралізації влади та функціонування територіального самоврядування; влада передавалася не призначеним і контрольованим центром представникам місцевої влади, а політикам, обраним у ході демократичних виборів; водночас, перетворення в сфері територіального управління були несистемними, повільними, а в окремих випадках, відбувалося навіть гальмування змін з політичних мотивів (у Словаччині і Чехії в сер. 1990-х рр.) [Ключкович А. Децентралізація публічного управління в Словаччині та Чехії в контексті постсоціалістичної демократизації // Політика і державне управління. – Ужгород: "Говерла", 2016. – С. 59]. У цей період країни V4 коливалися в пошуках необхідної форми територіальної організації публічної влади, апробуючи різні варіанти як на рівні проектів, так і на практиці.

Другий етап реформування (з др. пол. 1990-х рр. до вступу в ЄС) – це період інтенсивних інституційних перетворень, власне реформа системи публічного управління та адміністративно-територіального устрою. З-поміж основних характеристик періоду варто виокремити наступні: потужним стимулом реформування системи політико-владних відносин стала перспектива членства у ЄС, відбувається адаптація публічного управління і адміністративно-територіального устрою до європейських стандартів; впроваджено систему регіонального самоврядування з подальшою поетапною передачею повноважень від органів державної влади; в підході до реформування регіональної політики формується партнерство між центральною владою і регіональними/місцевими органами самоврядування. Після 2004 р. відбувається подальше вдосконалення територіальної організації публічної влади країн V4.

Процес реформування територіальної організації публічної влади в країнах Вишеградської групи був доволі складний, супроводжувався успіхами та кризовими явищами, мав підтримку і критику в суспільстві. Зокрема, в контексті децентралізаційних реформ виникали наступні труднощі та проблеми: високий ступінь політизації процесу децентралізації та діяльності органів самоврядних одиниць; складність визначення кількості, оптимального розміру і територіальних меж одиниць місцевого та регіонального самоврядування; визначення обсягу владних повноважень і переліку адміністративних послуг, які надавалися на національному, регіональному та місцевому рівнях; послаблення державного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування в контексті реалізації делегованих повноважень; загострення проблем бюджетної системи в аспекті фінансування місцевого самоврядування; зниження якості місцевого управління та легітимності прийнятих рішень, обумовлене низьким рівнем компетентності посадових осіб місцевого самоврядування; "децентралізація" корупції. Окремі з вказаних проблем не розв'язані повністю й на сучасному етапі розвитку, і потребують подальшого реформування. Хоча словацькі дослідники вказують, що найважливішою проблемою реформування державного управління в Словаччині є його перманентний характер [Cirner M. Dudinská I. Politicko-sociálno-ekonomický a legislatívny kontext reformy verejnej správy v Slovenskej republike // *Súčasný reformy verejnej správy na Slovensku a ich politologické aspekty*. – Prešov : PU, 2014. – S. 21-22].

Європейський підхід до реформи публічного управління також зумовив деякі труднощі в контексті виконання конкретних інституційних вимог ЄС щодо адаптації національних систем публічного управління до європейських стандартів і регіоналізації за системою NUTS, яка не завжди узгоджувалася з адміністративно-територіальним устроєм країн Вишеградської групи. В процесі реформування територіальної організації публічної влади, її децентралізації та європеїзації країни V4 досягли наступних результатів: відбулася оптимізація територіального управління, впорядкування взаємовідносин органів публічної влади різних ієрархічних рівнів, вдосконалення адміністративно-територіального устрою в

цілому; запроваджено (відроджено) і вдосконалено місцеве та регіональне самоврядування; впроваджено багаторівневе управління за стандартами ЄС, що дало можливість країнам V4 отримувати переваги від структурної політики ЄС і впливати на процес реалізації його регіональної політики; змінився розподіл і співвідношення повноважень між центральними й самоврядними органами публічної влади; відбулося впровадження принципів субсидіарності та суспільного діалогу в аспекті задоволення місцевих інтересів і колективних потреб мешканців; змінилося розуміння позицій державного сектора в суспільстві; посилилася ідентифікація мешканців із місцевою громадою, регіональним утворенням, з'явилась мотивація до активної участі у громадському житті на місцевому і регіональному рівні та ін. З-поміж основних факторів успішності реформування територіальної організації публічної влади в країнах V4 варто виокремити наступні: політична воля державних лідерів, консенсус політичних сил щодо необхідності реформування; наявність комплексної стратегії реформування; ефективний механізм управління реформою, який акумулює експертний і кадровий потенціал; вчасно підготовлена законодавча база для реформування, узгоджена з міжнародними стандартами; широкий суспільний консенсус на користь реформ, підтримка громадськості та ЗМІ; допомога Європейського Союзу, міжнародних організацій. Таким чином, досвід країн Вишеградської групи засвідчує, що процес реформування територіальної організації публічної влади потребує комплексного концептуального, адміністративного, конституційно-правового забезпечення, міжнародної підтримки та внутрішньополітичного консенсусу щодо вектору реформ.

В. О. Круть, асп., КНУТШ, Київ
Krut.volodymyr@gmail.com

ДО ПИТАННЯ ПРО ДЕРЖАВНУ ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Конституція України не випадково закріплює права, свободи та обов'язки людини і громадянина у розділі, який передусе засадам діяльності Парламенту України, Президента України, органів виконавчої та судової влади та проголошує їх після розділу Першого, що визначає загальні засади держави Україна. Вибудувавши таку послідовність, Основний Закон України підкреслює тим самим особливу цінність прав людини, їх пріоритет над державними органами та посадовими особами. Саме стан справ у сфері забезпечення прав і свобод людини, їх практична реалізація є тим критерієм, за яким оцінюється рівень демократичного розвитку будь-якої держави і суспільства.

На фоні несформованості інститутів громадянського суспільства та низького рівня політико-правової культури діяльність державних органів у правозахисній діяльності має для України ключове значення,

оскільки через загальнообов'язковість державних рішень формується будь-яка сфера суспільного життя, у т.ч. визначається державна політика у сфері прав людини.

Такі особливості держави як, як її універсальність (охоплення усіх сфер суспільства і усіх соціальних груп), здійснення функцій погодження інтересів, право застосування легального примусу та інші, свідчать про виключну важливість саме державних гарантій та їх уособлення у діяльності органів державної влади, не заперечуючи при цьому можливість існування і інших. Без держави, яка гарантує обов'язковість правових норм, не може існувати спільної стратегії розвитку суспільства, сталої системи цінностей [Самофалова О. Ю. Державна стратегія правозахисної діяльності в Україні: зміст та пріоритети / О. Ю. Самофалова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління. – 2014. – Вип. 1. – С. 72-76.]. З дня проголошення Незалежності та протягом усього часу формування української державності державна політика у сфері прав людини була направлена на прийняття законодавчих актів, які притаманні демократичному суспільству, приєднання до міжнародних конвенцій, створення правозахисних інституцій та громадських організацій. Однак суттєвим недоліком у здійсненні державної правозахисної політики була відсутність двох умов, це уявлення про цілі, які мають бути досягнуті, та ресурси, необхідні для забезпечення досягненню мети. Відсутність цих двох умов спричинило непослідовність, несистемність та неефективність державної політики.

Запит суспільства до держави запровадити спільний системний документ, який би визначав чіткі орієнтири та передбачав досягнення визначених цілей в рамках реалізації державної політики у сфері прав людини, існує вже давно, однак розробити та прийняти його вдалось лише у 2015 році, коли Указом Президента України від 25.08.2015 року № 501/2015 було затверджено Національну стратегію у сфері прав людини (далі – Національна стратегія). Забезпечення виконання Указу Президента України покладається на Кабінет Міністрів України, який своїм розпорядженням від 23.11.2015 № 1393-р затвердив План дій щодо реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року. Фактично цим рішенням Уряд взяв на себе зобов'язання інтегрувати цінності прав людини у різні сфери державної політики та щороку звітувати про виконання плану дій.

Національна стратегія та план дій щодо її реалізації є комплексом заходів, узгоджених спільно урядовцями, представниками правозахисних інституцій та громадянського суспільства, направлених на вирішення визначених системних проблем, пов'язаних, зокрема із захистом права особи на життя, свободу та особисту недоторканість, порушення якого здійснюється все частіше з огляду на нові виклики, а також на забезпечення реформування правосуддя, створення можливостей для належного соціального захисту громадян та гарантування рівності і недискримінації.

Аналіз змісту Національної стратегії вказує, що цим документом встановлюються стратегічні напрями захисту прав людини, запроваджується цільова переорієнтація діяльності органів виконавчої влади, розширюється платформа співробітництва державних органів, правозахисних інституцій та громадськості.

Важливе значення у здійсненні державної політики є не лише розробка правового акту за участю представників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, провідних вітчизняних учених і міжнародних експертів, але й ефективне використання передбачених у акті механізмів його реалізації та досягнення поставленої мети.

При цьому слід відмітити, що ефективна реалізація завдань Національної стратегії у сфері прав людини можлива за умови узгодженості дій, насамперед органів виконавчої влади, а також врахування оцінок і пропозицій правозахисних інституцій та представників громадянського суспільства.

Так, за оцінками Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Української Гельсінської спілки з прав людини, Агентства США з міжнародного розвитку, міжнародних організацій: ПРООН, Моніторингової місії ООН, Консультативної місії ЄС, ОБСЄ, УВКБ ООН, Офісу Ради Європи, представників громадянського суспільства, представленими за результатами моніторингу імплементації Національної стратегії, державним органам вдалось виконати лише 21% завдань, запланованих Планом дій на період 2016 року [Рік імплементації Національної стратегії у сфері прав людини: висновки та зауваження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://helsinki.org.ua/articles/rik-implementatsiji-natsionalnoji-strategiji-u-sferi-prav-lyudyny-vysnovky-ta-zauvazhennya/>]. На думку автора, низький показник виконання Плану дій свідчить про недостатню спроможність управлінської діяльності органів виконавчої влади та формальний підхід і опосередковане ставлення державних органів до прав людини в Україні.

Підсумовуючи потрібно зазначити, що ефективно і якісно реалізувавши реформи у сфері прав людини, державі, насамперед, вдасться повернути довіру суспільства. Виходячи з того, що права людини є серцевиною демократичного суспільства, українській державі, яка прагне розвиватись демократичним шляхом, імплементація Національної стратегії гарантуватиме поштовх розвитку реформ і у інших сферах суспільного життя.

К. Е. Мешковський, асп., КНУТШ, Київ

ЗНЕОСОБЛЕННЯ ДОВІРИ ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Довіра є базовою характеристикою людського існування. Особливого значення вона набуває у ситуації кризи складних систем, коли соціальні відносини передбачають таку взаємодію між суб'єктами діяльності,

котра виходить за межі міжособистісних контактів. В сучасному суспільстві індивід змушений взаємодіяти з іншими індивідами, які особисто для нього є незнайомими. Дана трансформація людської спільноти була зафіксована Ф. Тьонісом у вигляді переходу від спільноти (Gemeinschaft) до суспільства (Gesellschaft). Перша характеризується вченням як міжособистісна близькість, заснована на географічних, культурних або кровно-родинних зв'язках. Друга є результатом свідомого об'єднання вільних суб'єктів. Участь у цьому об'єднанні є предметом вільного вибору людини. Подібне штучне утворення в основі своїй містить інтерес його учасників і є результатом їх механічного поєднання.

Одним з перших, хто підкреслював значення неособобленого характеру довіри в сучасному суспільстві був Г. Зіммель. На його думку, це обумовлено домінуванням в наш час деперсоніфікованих вимірів економічного обміну, в межах якого соціальна взаємодія об'єктивується, в силу чого її сутність полягає не в обміні між певними особистостями, а у обміні певними об'єктами. В цих обставинах важливо знати не індивідуальні характеристики учасників обміну, а об'єктивовані у нормах і правилах його процедурні особливості. Для Г. Зіммеля важливим моментом є розуміння довіри як форми контролю за учасниками соціальної взаємодії, особливо у обмінах, що здійснюються в економічній сфері. Учасники взаємодії повинні сповідувати спільні неекономічні цінності, що і дозволяє їм довіряти один одному. В іншому випадку відносини довіри виявляються проблематичними [Алексеева А.Ю. Концептуальные основы исследования феномена доверия: обзор основных подходов // Вестник Новосибирского государственного университета. Серия: Социально-экономические науки. – 2004. – Т.4. – Вып. 1. – С.137].

На думку Ф. Фукуями, існує безпосередній взаємозв'язок між стабільним функціонуванням суспільства, встановленням довіри та спільністю етичних норм. В цьому ракурсі він дає наступне визначення довіри: "Довіра – це виникаюче у членів спільноти очікування того, що інші його члени будуть поводитись більш або менш передбачувано, чесно і з увагою до потреб оточуючих, у згоді з деякими спільними нормами"[Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию: Пер. с англ. / Ф. Фукуяма. – М.: ООО "Издательство АСТ": ЗАО НПП "Ермак", 2004. – С. 52.] Особливо актуальності довіра набуває в умовах соціально-політичної та економічної трансформацій. Суспільства, де спостерігається високий рівень довіри та соціального капіталу, мають більше можливостей для впровадження нових форм соціальної організації, "оскільки високий рівень довіри дозволяє виникнути найрізноманітнішим типам соціальних контактів"[55]. І навпаки, в суспільствах, де люди не можуть довіряти один одному, відбувається значне зростання так званих "операційних витрат", а дотримання загальних правил і норм забезпечується за допомогою примусу.

Низький рівень довіри до інститутів органів державного управління в нашій країні є однією з фундаментальних причин відсутності стабільного розвитку вітчизняної економіки. Однією з найважливіших функцій

діяльності органів державного управління є примусове забезпечення спільних, прозорих і передбачуваних правил людського співіснування. Звідси витікає важлива роль інститутів держави у забезпеченні і підтримці високого рівня довіри в суспільстві. Проте, відтворення необхідного рівня довіри не може відбуватися виключно як функція держави, шляхом нав'язування "згори". Недостатньо формально ввести ті або інші інститути, для їх ефективного функціонування потрібною є безпосередня участь громадян. Соціальний діалог конститує довіру як результат дії не тільки формальних норм і правил, а і, що є не менш важливим, як результат дії неформальних обмежень та інститутів. Як стверджує Д. Норт, формальна модель держави суперечить фундаментальній дилемі, котра полягає у тому, що держава, яка є достатньо сильною для того, щоб встановлювати і нав'язувати економічні правила гри, є достатньо сильною і для того, щоб дозволити окремим групам використовувати державу для забезпечення приватних інтересів за рахунок загального блага. Звідси вчений робить наступний висновок: "сумнівним є шлях вдосконалення політичного устрою через нав'язування зобов'язань, що заслуговують довіри. Вирішення проблеми стає можливим через розвиток неформальних обмежень, котрі спрямували б поведінку людей в бік більш сприятливих результатів"[Норт Д. Понимание процесса экономических изменений / Д. Норт / пер. с англ. К. Мартынова, Н.Эдельмана. – М.: Высшей школы экономики, 2010. – С.106].

Одночасно ситуація ускладнюється тим, що в нашому суспільстві відсутнім є те, що в межах концепції Д. Норта отримало назву "порядок відкритого доступу". Однією з основних ідей даної концепції є те, що розвиток суспільства є неможливим за умови відсутності конкуренції в різних сферах суспільного життя. "Порядок відкритого доступу існує тільки в тому випадку, якщо велика кількість індивідів має право формувати організації, котрі можуть брати участь у найрізноманітніших видах економічної, політичної та соціальної діяльності. Більше того, право на формування організацій повинно бути визначено безособово. Безособовість означає однакове ставлення до всіх. Рівність неможлива поза безособовістю"[Норт Д., Уоллис Д., Вайнгаст Б. Насилие и социальные порядки. Концептуальные рамки для интерпретации письменной истории человечества / Д. Норт / пер. с англ. Д. Узланера, М. Маркова, Д. Раскова, А. Расковой. – М.: Изд. Института Гайдара, 2011. – С.71.].

Отже, будь-які формальні інститути будуть неефективними, якщо люди, котрі наділені функціями управління державою, використовують їх переважно для задоволення власних інтересів. Низький рівень соціального діалогу в суспільстві унеможливорює відповідальність як норму, що забезпечується саме поєднанням формальних та неформальних правил і обмежень. Якщо використання службового становища для задоволення егоїстичних інтересів вважається в суспільстві припустимим, тоді наявність формальних обмежень в вигляді кримінального та адміністративного законодавства виявляється малоефективним.

COMPREHENSIVE ANALYSIS OF STRATEGIC MANAGEMENT AT THE LEADING AMERICAN UNIVERSITIES

The comprehensive analysis is based on the two leading American universities research: Stanford University, one of world-famous traditional research universities, and University of Phoenix, the largest private non-traditional university in the United States. A university is observed as a complex whole system, which consists of several subsystems – interconnected, interrelated, and interacting elements, such as university top senior executives, C-level executives, as well as wide range of functional units. Their structures and characteristics of the excellent university senior executive influence the strategic management dramatically.

University business strategy is a part of general strategic management. It is a long-term plan of action designed to achieve a particular goal or set of goals or objectives.

It is worth to emphasize that business strategy is different from vision, mission, goals, priorities, and plans. It is the result of choices executives make, on where to play and how to win, to maximize long-term value.

Our interviews with both universities senior executive show that creating business strategy, its permanent review and, when necessary revisions, is a core management function.

However, as they admitted, having a good strategy and executing the strategy well, does not guarantee success. Universities can face unforeseen circumstances and adverse conditions through no fault of their own. Like for example, it happened these days to University of Phoenix, when short-sighted decisions of the previous executive management drove the school to the drastic failure of its stock, and as the result, university's acquisition in February 2016.

According to majority of scholar research works, Strategic Planning is a systematic process of:

- Envisioning a desired future, and
- Translating this vision into broadly defined goals or objectives and a sequence of steps to achieve them.

In contrast to long-term planning (which begins with the current status and lays down a path to meet estimated future needs), strategic planning begins with the desired-end and works backward to the current status.

Analysis of various literature sources, as well as interviews with university executives allows to make a conclusion that strategic management at the university is a set of leadership and managerial decisions and actions that determines the new phase(s) or rebirth of the long-run performance of an university or parent corporation.

The five tasks of university strategic management are:

1. Deciding what business the company will be in and forming a strategic vision of where the organization needs to be headed – in effect, setting the organization with a sense of purpose, providing long-term direction, and establishing a clear mission to be achieved:

2. Converting the strategic vision and mission into measurable objectives and performance targets;

3. Crafting a strategy to achieve the desired results;

4. Implementing and executing the chosen strategy efficiently and effectively;

5. Evaluating performance, reviewing new developments, and initiating corrective adjustments in long-term direction, objectives, strategy, or implementation in the light of actual experience, changing conditions, new ideas, and new opportunities.

The main highlights of business strategy:

- Although strategy does not precisely detail all future deployments (of people, finances, material and other resources), it does provide a framework for managerial decisions;

- A strategy reflects a company awareness of how, when, and where it should compete; against whom it should compete; and for what purposes it should compete;

Grand and generic strategies:

- Grand Strategy or Long-Term Strategy – the strategy, which is based on a core idea about how the firm can best compete in the marketplace;

- Generic Strategies: Core ideas about how the firm can succeed in Grand Strategy implementation;

- Grand Strategy is based on the set of Generic Strategies.

Offensive and defensive business strategies:

- Offensive (for example, in marketing) warfare strategies are strategies designed to obtain some objective (market share, from a target competitor, key customers, high margin market segments, or high loyalty market segments);

- Defensive marketing warfare strategies are strategies designed to protect your market share, profitability, positioning, or mind share.

According to Rich Horwath: "Strategy is not aspiration, best practices, or caution. Strategic Thinking is the generation and application of business insights on a continual basis to achieve competitive advantage" ["Deep Dive: The Proven Method for Building Strategy, Focusing Your Resources, and Taking Smart Action" by Rich Horwath, Greenleaf Book Group Press, 2009 ISBN1929774826, 9781929774821].

Therefore, Strategy is different from vision, mission, goals, priorities, and plans. It is the result of choices executives make, on where to play and how to win, to maximize long-term value.

Encompassing core elements of company's sustainability and all-embracing success are presented as a subsystem consisting of sixteen elements: Competitiveness, Innovation, Breakthrough Technology and IT, Change Management, Re-engineering and restructuring, Organizational

Development, Globalization and Outsourcing, Human Capital (f.HRM) Management, Executive Team and Shareholders Management, Employee Knowledge Sharing and Development, Investment and VC Management, Marketing & Social Media, Enrollment, P&L, Sustainable Development, Exit Plan Management.

О. Є. Одольський, здобувач, КНУТШ, Київ

ДО ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

Державна служба як суспільне явище є багатокомпонентним об'єктом, який вбирає в себе важливі чинники функціонування державного механізму. Це обумовлює ту обставину, що в суспільстві традиційно державну службу аналізують у трьох площинах: а) соціальній; б) політичній і в) правовій.

Такий підхід сприяє тому, що в системі суспільних наук досліджується державна служба як наука, що вивчає закономірності розвитку, принципи побудови і функціонування державної служби, історію виникнення та становлення державної служби.

Юридичне закріплення державно-службових відносин, в ході яких реалізуються посадові повноваження державних службовців і функції державних органів влади постає як галузь права.

Виконання державним службовцем повноважень відповідно до посадової сфери – відображається як професійна діяльність. Підготовка та перепідготовка фахівців у галузі державної служби передбачає наявність державної служби як початкової дисципліни, в рамках якої передбачено вивчення теоретичних, законодавчих, нормативно-правових засад організації, проходження і функціонування державної служби. Опанування державною службою як навчальною дисципліною також передбачає вивчення системи управління державною службою і її ефективності.

Аналіз державної служби як соціального інституту передбачає висвітлення загальних засад діяльності держслужбовців, правового статусу державних службовців, огляд типів, видів, рівнів державної служби.

Поняття "державної служби" можна визначити як діяльність, що є публічною, професійною, політично неупередженою, спрямованою на практичне виконання завдань і функцій держави.

Отже, коротко до завдань і функцій державної служби можна віднести:

а) експертиза державної політики на загальнодержавному, галузевому і регіональному рівнях та підготовки рекомендацій щодо проєктів, програм, концепцій, стратегій, які можна застосувати для внутрішньої та зовнішньої діяльності держави;

б) реалізація державної політики, виконання загальнодержавних, галузевих та регіональних програм у нормативно-правовій сфері функціонування держави;

в) забезпечення надання доступних та якісних адміністративних послуг;

- г) управління персоналом державних органів;
- д) управління державними фінансовими ресурсами, майном і контрою за їх використанням.

В. С. Поліщук, асп., КНУТШ, Київ
Polishchuk_v_s@ukr.net

КЛЮЧОВІ НЕДОЛІКИ НОВОГО ПУБЛІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Серед найбільших проблем нового державного менеджменту у розвинених країнах виділяють парадокс централізації через децентралізацію. Його зміст полягає у тому, що надання державним службовцям більшої влади стосовно управління програмами зрештою призводить до концентрації в їхніх руках прийняття рішень. Таким чином, НДМ має одним із своїх результатів централізацію прийняття рішень публічними менеджерами, а не проголошену децентралізацію у публічних організаціях.

Друга суттєва проблема полягає у застосуванні менеджерських технік управління приватним сектором до публічного. Це може бути ризикованим для державного управління через використання небажаних практик приватної сфери у публічній царині. Сфера публічних послуг та управління має відмінні від приватної сфери політичні, етичні, конституційні та соціальні виміри. НДМ по суті недосконалий, тому що практики управління приватним сектором зрідка адоптуються до урядових операцій. Публічний сектор має більш складні завдання.

Третьою проблемою НДМ є етичні питання. Попри те, що новий державний менеджмент гарантує більшу прозорість, в результаті чого неетичну чи корупційну поведінку легше виявити, більший вплив на вимірюване виконання може здійснити його власний поведінковий стандарт. Більша прозорість на практиці не гарантує відсутності корупції. Більша управлінська автономія призводить до розмитості відповідальності й, відповідно, до зростаючого ризику корупції. Інший етичний аспект пов'язаний з процедурою контрактації. Першорядно передбачалося, що запровадження контрактів стане запорукою поліпшень у звітності. Тим не менш, контракти з урядом переважно носять секретний характер з різних міркувань (зокрема, комерційних досліджень). Відтак, на практиці прозорості не існує.

Контроверсійність нового державного менеджменту в аспекті його переваг у розвинених країнах є очевидною. Застосування принципів НДМ у країнах, що розвиваються, може виявити нові рівні складності. Попри імплементацію технік нового державного управління країнами, що розвиваються, деякі вчені говорять, що існують суттєві обмеження та НДМ може бути недоречним (М. Міноуг, Н. Менінг, К. Полідано). Варто зауважити, що більша частина критики базується на аналізі першорядних причин вибору певних пунктів у меню НДМ, аніж на емпіричній оцінці функціонування обраних механізмів.

Критики НДМ наголошують, що цей напрям зародився у невеликій кількості заможних країн заходу, тому ця управлінська модель не може бути прямо перенесена на не такі заможні незахідні держави, насамперед, через відмінність у політичній культурі та практиці. 1997 року Програма розвитку ООН наголосила, що деякі принципи НДМ не є корисними для країн, що розвиваються тому, що ці ідеї зародилися у кількох країнах ОЕСР. Ці ідеї пасували умовам, що склалися на конкретний момент у цих розвинених країнах.

У науково-дослідній літературі можемо виділити принаймні вісім аспектів критичного аналізу НДМ у країнах, що розвиваються. По-перше, НДМ не підходить країнам, що розвиваються, тому що урядам цих країн не вистачає необхідної експертизи та тому, що вони мають ненадійні інформаційні системи. Їм не вистачає ресурсів та менеджерської потужності для здійснення вибагливих НДМ-реформ. Відтак, потужність країни є передумовою вдалої імплементації НДМ.

По-друге, попри те, що НДМ передбачає децентралізацію, прийняття рішень у країнах, що розвиваються, часто лишається централізованим. Лідери державного управління все ще мають владу приймати всі рішення в межах їхньої організації. А в результаті генеруються свавілля та корупція. Публічний менеджмент у країнах, що розвиваються, страждає від кумівства та корупції, які перешкоджають його імплементації.

По-третє, новий державний менеджмент базується на запровадженні ринкових принципів у практику державного управління. Але уряди країн, що розвиваються, зазвичай, мають незначний досвід у ринкових операціях. Базова інфраструктура управління також недостатньо розвинута, щоб підтримувати ринково-орієнтовані реформи. Більше того, існує низка вимог для того, щоб ринок став ефективним (наприклад, верховенство закону, щоб гарантувати дотримання контрактів).

По-четверте, державному управлінню у країнах, що розвиваються, складно перейти до контрактних угод для забезпечення публічними послугами через слабкість та непідготовленість нормативно-правової бази. Якщо неформальні норми тривалий час суттєво відрізнялися від формальних, запровадження нових формальних норм мало що змінить. Ці країни лишаються залежними від минулої бюрократичної системи, яка захоплює фаворитизм та патронаж.

По-п'яте, деякі аспекти НДМ, корисні одним країнам, що розвиваються, не є корисними для інших. Розробка стандартизованого пакету реформ у 1990-х роках провалилася. Сліпе калькування продемонструвало власне безсилля. Запозичення технік НДМ має базуватися на виваженості, з урахуванням індивідуальних умов у кожній країні.

По-шосте, недоречність НДМ-реформ у країнах, що розвиваються, може бути пояснена очікуваннями та розумінням управління громадянами. Такі очікування суттєво різняться у розвинених країнах ОЕСР й тих, що розвиваються. Громадянські вимоги щодо якості послуг державного управління у країнах, що розвиваються, доволі низькі.

По-сьоме, деякі дослідники критикують запровадження механізмів звітності на основі виконання через наявну гостру дихотомію між формальними та неформальними правилами "гри" у країнах, що розвиваються, та панування неформальної сфери. Контрактні механізми звітності можуть мати незначний вплив, бо вони належать до формальної площини. Яскравим підтвердженням цієї ідеї є досвід Гани з запровадження механізмів контрактації, а саме спроби поліпшити виконання державних підприємств через контракти, які виявилися мало ефективними, насамперед, в силу політизованості менеджерів.

І, нарешті, відданість НДМ приватизації може не спрацювати у країнах, що розвиваються через відсутність адміністративних потужностей, необхідних для успішного виконання даного завдання.

В. О. Самусенко, студ., КНУТШ, Київ
vsamu@ukr.net

ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЦІЛЕЙ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ

Сьогодні Україна прагне будувати гуманітарну стратегію на органічному поєднанні загальноосвітнього й власного досвіду. Змістом державної політики є утвердження цінності національної ідеї державотворення, як провідної ідеологічної настанови розвитку української освіти, орієнтованої на всебічний і вільний розвиток особистості. Головною проблемою гуманітарного розвитку залишається забезпечення якісної, інноваційної, доступної вищої освіти для кожного громадянина. Вищій освіті в Україні належить дуже важлива роль, оскільки вона визначає основні параметри суспільства, і розвиток вищої освіти – це комплексне, системне поняття, яке включає середню освіту, науку, вивчення ринку праці, соціальний захист студентів, їх працевлаштування. І. Розпутенко та С. Москаленко в своїй роботі зазначають, що "гуманітарний розвиток – це модель розвитку, що зорієнтована на максимальне розкриття потенціалу кожної людини і соціуму в цілому, створення гідних умов для реалізації всіх інтелектуальних, культурних, творчих можливостей людини і нації" [Розпутенко І. В., Москаленко С. О. Пріоритетні напрями розвитку гуманітарної сфери в Україні в контексті політичного процесу / І. В. Розпутенко, С. О. Москаленко. // Державне управління: теорія та практика. – 2012. – № 2., с. 2].

У четвертому розділі Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року основними цілями у сфері гуманітарного розвитку України визначено такі: підвищення соціальних стандартів життя; пріоритет прав людини та громадянських свобод як критерій оцінки ефективності діяльності держави та рівня розвитку суспільних відносин у країні; рівність прав і свобод людини незалежно від національності, мови, статі, релігії, приналежності до соціальних груп і громадських об'єднань; збереження традиційної для України багатомовності, розвиток усіх мов-

них груп відповідно до Європейської хартії регіональних мов або мов меншин; забезпечення повноцінного розвитку і функціонування української мови як державної; вільний доступ широких верств суспільства до культурних надбань; збереження та охорона культурної спадщини; підтримка розвитку і взаємозбагачення культур етносів, що проживають в Україні [Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 року (Проект) / Секція суспільних і гуманітарних наук НАН України / підзаг. кер. В. М. Гейця. – К., 2011. – 56 с].

Гуманітарна функція держави, яка і реалізується через державну гуманітарну політику, полягає насамперед в організаційному та фінансовому забезпеченні розвитку освіти, зокрема вищої, культури, науки й інших галузей гуманітарної сфери [Ковальчук В. Г. Основні принципи сучасної державної гуманітарної політики України / В. Г. Ковальчук // Стратегічні пріоритети : науково-аналітичний щоквартальний збірник. – 2012. – № 4. – С. 18-21].

Завдання держави в галузі вищої освіти полягає в тому, щоб забезпечити її доступність, надати державні стипендії та пільги студентам; не допустити зниження загального рівня освіченості громадян. Участь держави не повинна мати тотального характеру, а має бути орієнтованою на гарантування державних стандартів вищої освіти, перевищення яких – особиста справа кожного індивідуума. У процесі здійснення освітньої політики слід забезпечити молодим людям рівні можливості в отриманні якісної освіти незалежно від доходів і матеріального стану.

Саме у соціальному вимірі гуманітарний розвиток передбачає створення для людини як головного національного ресурсу умов реалізації всіх її можливостей. Виходячи з такого підходу має формуватися політика можливостей в освіті та професійній реалізації. У культурному вимірі гуманітарний розвиток означає забезпечення розвитку творчих здібностей людини; актуалізацію історико-культурної спадщини; забезпечення широкого доступу до надбань культури; збереження культурного різноманіття [Розпутенко І. В., Москаленко С. О. Пріоритетні напрями розвитку гуманітарної сфери в Україні в контексті політичного процесу / І. В. Розпутенко, С. О. Москаленко. // Державне управління: теорія та практика. – 2012. – № 2].

У монографії "Гуманітарна політика Української Держави в новітній період", підкреслюється важливість гуманітарної політики і пояснюється великим значенням культури, ідеології та української мови, без яких неможливе існування нації, а всього цього можна досягти за допомогою такого інструменту впливу на свідомість громадян як освіта. Автор зазначає, що саме "вища освіта закладає погляди, цінності, способи сприйняття та інтерпретації світу у молоді, а гуманітарний розвиток суспільства також є головною передумовою і запорукою успішного просування у напрямі до євроінтеграції" [Гуманітарна політика Української Держави в новітній період : Монографія / за ред. С. І. Здіюрука. – К. : НІСД, 2006. – С. 234].

Ю. Сухарніков у своїй доповіді "Реформа вищої освіти України: європейські пріоритети" аргументував, що стратегічним завданням є трансформація кількісних показників у якісні та відмітив, що ступінь придатності до працевлаштування є важливим, однак не єдиним завданням для створення Європейського простору вищої освіти. Таким чином, функціонування системи формальної освіти визначається пануючими в суспільстві культурними стандартами, ідеалами, політичними установками, які знаходять своє втілення в політиці, що проводиться державою в галузі освіти [Човган І. В. Державна політика розвитку вищої освіти в Україні як предмет дослідження сучасної науки / І. В. Човган // Актуальні проблеми політики: зб. наук. пр. / редкол. : С. В. Ківалов (голов. ред.), Л. І. Кормич (заст. голов. ред.), Ю. П. Аленін [та ін.]. – Одеса : Фенікс, 2011. – Вип. 42. – С. 215-224].

Після проголошення незалежності України відбулися трансформаційні перетворення в різних сферах країни, що призвели до змін в її соціальних і гуманітарних пріоритетах, включаючи вищу освіту. Молоде покоління є основним стратегічним резервом держави, а участь України в євроінтеграційних процесах, приєднання її до Болонського процесу, пошуку й запровадження найкращих світових здобутків в освіті та науці зобов'язує керівництво країни більш активно проводити модернізацію освітньої галузі [Державна гуманітарна політика України щодо розвитку освіти: механізми реалізації / В. Г. Бульба, О. В. Поступна, О. В. Степанко // Актуальні проблеми державного управління. – 2013. – № 2. – С. 7-13].

Як вважає О. Зубчик, "у сучасному світі для забезпечення сталого розвитку, а отже, економічного зростання та конкурентоспроможності країни, важливе стратегічне значення все більше набувають сфери науки і освіти. Конкурентоспроможність країни визначається факторами, серед яких важливу роль відіграють рівень освіченості населення, науковий потенціал, досвід успішних проектів і, як результат, людський капітал" [Зубчик О.А. Университет – основа конкурентного общества / О. А. Зубчик // Известия высших учебных заведений. Социология. Экономика. Политика. Тюмень, 2016. – №3(20). – С. 33]. Можемо зробити висновок, що вища освіта займає значне місце в контексті цілей гуманітарної політики в Україні. Саме вища освіта формує погляди, цінності, ставлення до світу у молоді, що визначає шлях подальшого розвитку української держави. Проте, наразі цілі гуманітарної політики не втілюються достатньо ефективно, аби модернізувати галузь вищої освіти та сформувати політику можливостей в освіті та професійній реалізації.

КРИЗА ЦЕНТРАЛІЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Централізована система державного управління на регіональному рівні в Україні себе вже використала і, як показала практика, виявилася неефективною у житті сучасної України. Регіони виявили бажання власноруч розпоряджатися грошовими коштами, що вони заробляють, і це є доволі логічним, бо хто як не регіони самі знають краще, куди їм треба витратити певні суми.

Тому в рамках реформи нової влади було запропоновано перехід від централізованої системи державного управління до децентралізованої. До речі, Україна є не єдиною у цьому питанні. Доволі багато країн вже користуються саме децентралізованою системою державного управління. Це: Швеція, Данія, Німеччина, Швейцарія, Бельгія, Іспанія, Чехія, Португалія, Польща. Цей перелік не є вичерпним. Централізована система управління більше підходить для імперій, монархій, тих форм правління, де є панування одного над іншими. Щодо демократичних країн, де "демократія" означає владу народу, можна зробити висновок, що "народ" має на увазі вже не одну людину, а велику множину, що буде мати у собі плюралізм думок. Тому управління повинно бути розподілено на умовні групи людей з однаковими потребами та думками.

В Україні панувала централізована система, яка мала на увазі чітку ієрархію, підзвітність та підконтрольність "низів центру" та слабкість системи місцевого самоврядування. Уся ця ієрархічність призводила до розвитку корупції в країні.

Правління Януковича дуже зміцнило вагу "центру" та місцеві громади стали лише формальністю. "З часу незалежності України питання впровадження децентралізації влади постійно піднімалось, але політичної волі на це не вистачало. Активно розгорнувся цей процес у квітні 2014 р., коли Кабінетом Міністрів України було схвалено "Концепцію реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади", якою передбачається визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад [Про добровільне об'єднання територіальних громад [Електронний ресурс] : Верховна Рада України; Закон від 05.02.2015 № 157-VIII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19>].

Протягом 2014-2015 р.р. Верховною Радою, Кабінетом Міністрів України на підтримку реформи з децентралізації було напрацьовано та

прийнято цілу низку законодавчих та розпорядчих документів, а саме: Закони України "Про співробітництво територіальних громад" [Про співробітництво територіальних громад [Електронний ресурс] :Верховна Рада України; Закон від 17.06.2014 № 1508-VII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>], "Про добровільне об'єднання територіальних громад" [Про добровільне об'єднання територіальних громад [Електронний ресурс] : Верховна Рада України; Закон від 05.02.2015 № 157-VIII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19>], "Про місцеві вибори", "Про засади державної регіональної політики" [Про засади державної регіональної політики [Електронний ресурс] : Верховна Рада України; Закон від 05.02.2015 № 156-VIII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/156-19>], "Про ратифікацію Додаткового Протоколу до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах органу місцевого самоврядування" [Про ратифікацію Додаткового протоколу до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах органу місцевого самоврядування [Електронний ресурс]: Верховна Рада України; Закон від 02.09.2014 № 1664-VII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1664-18>], "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг" [Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг [Електронний ресурс]: Верховна Рада України; Закон від 10.12.2015 № 888-VIII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/888-19>], Постанова КМУ "Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року" [Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року [Електронний ресурс]: Кабінет Міністрів України; Постанова, Стратегія, Перелік від 06.08.2014 № 385. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>], Розпорядження КМУ "Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні" [Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс] : Кабінет Міністрів України; Розпорядження, План, Заходи від 18.06.2014 № 591-р. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/591-2014-%D1%80>] та ін.

Також Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 була схвалена "Стратегія сталого розвитку "Україна – 2020" [Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020" [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>], якою визначено мету, вектори руху, дорожню карту, першочергові пріоритети та індикатори належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України. У Стратегії щодо де-

централізації та реформи державного управління зазначено: "Метою політики у сфері децентралізації є відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізація у повній мірі положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування [Про ратифікацію Додаткового протоколу до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах органу місцевого самоврядування [Електронний ресурс] : Верховна Рада України; Закон від 02.09.2014 № 1664-VII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1664-18>] [Гладка Т. Децентралізація влади в Україні як засіб посилення демократії та підвищення її стабільності [Електронний ресурс] / Т. І. Гладка, // "Державне управління: удосконалення та розвиток". – 2015. – № 12. – Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=937>].

М. М. Стадник докт. філос. наук, НАДУ,
mstad@mail.ru

О. Р. Титаренко канд. філос. наук, НАДУ, Київ
atit@i.ua

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Соціально-економічні процеси в Україні тісно пов'язані з пріоритетами соціального розвитку. Їх формування стає можливим при аналізі соціального аналізу. Відсутність наукового обґрунтування програми реформ, бездумне сприйняття програми "шокової терапії" МВФ та СБ, що відтворила в Україні основні руйнівні чинники кризи. З іншого боку, суттєво мінімізує стратегію соціального розвитку військовий конфлікт на Сході України. Замість того, щоб спрямувати зусилля фахівців і уряду на вирішення проблеми ліквідності в реальному секторі економіки, розпочалася боротьба із дефіцитом бюджету. Мінімізування кредитування вітчизняного виробництва, незахищеність національного ринку від спекулятивного вітчизняного та іноземного капіталу. Національний банк заохочував спекулятивні операції, роздмухував кризу платежів через надто жорстку кредитну політику та політику "дорогих грошей", маса яких весь час стискала. Банківська система в Україні стала, за своєю суттю, антиринковою системою, головним гальмом створення національної ринкової економіки на основі розвитку власного виробництва. Така стратегія реформ призвела до втрати Україною 92 % ринку товарів широкого вжитку та наукоємної продукції, до глибокої кризи платежів. Створивши піраміду кредитів і боргів із запозичень у МВФ та СБ, потрапивши в тенета умов міжнародних фінансових організацій та у повну залежність від зовнішніх запозичень, уряд України втратив можливість

самостійно розробляти реальні програми економічного розвитку та приймати самостійно рішення в економічній сфері. Прибічники запровадження в Україні реформ нехтували досвідом США та інших країн і наполягали на незмінності обраного курсу, на розбудові саме тієї моделі вільного ринку в Україні, яка вже давно стала даниною історії в розвинутих країнах. За роки реформ Китай створив 15 нових галузей народного господарства, то в Україні не лише не створено жодної нової, а на межі зникнення близько 8 галузей (за межу прийнято вважати стан падіння виробництва більше ніж у 3-4 рази). Відбулась деіндустріалізація країни. Більшість промислових підприємств не працюють. Питома вага сировинних галузей, паливної промисловості та чорної металургії значно зросла (в 2,4 раза), а наукоємних – різко зменшилась. Якщо розвинуті країни рухаються від "капіталізму вугілля і сталі" до "капіталізму мікроелектроніки – комп'ютера – інформації", то Україна, завдячуючи фальшивому гаслу "незмінності курсу реформ", прямує від "соціалізму сталі – автомобіля, літака – електроніки – нафти" до "капіталізму вугілля – сталі – сировини".

Зубожіння народу, його бідність набули катастрофічного характеру. В Україні нечувано низький стандарт життя. Цей показник визначається відношенням доходів 10 % найбагатшої частини населення до доходів такої ж кількості найбіднішої частини населення. Якщо в Японії стандарт життя складає 4,3:1, в Європі – (5...7):1, то в Україні – 30:1. Між багатством і бідністю виникла прірва, що є основою соціальної напруги. І тому не буде злагоди в суспільстві, хто б які не створював громадські організації, до того часу, поки не буде створено цивілізованого середнього класу, не буде справедливості в розподілі результатів праці народу. А це можливо лише за умови державної регулятивної політики щодо формування ринкових відносин, зростання зайнятості в суспільстві, створення робочих місць кваліфікованої праці в Україні, а не на Заході. Реформи, які перетворили два з половиною мільйони інженерів, вчителів, шахтарів, військовослужбовців, професорів у "човників" і посередників, – це основа не злагоди, а злиднів і безнадії в Україні, бо кожен із цих двох з половиною мільйонів підтримує в середньому три робочих місця на Заході і відповідно нищить три робочих місця в Україні. Крім того, люди творчої, кваліфікованої праці не можуть свій хист, розум та серце понести на базар. Через здійснювану політику лібералізації і відкритості в Україні майже все виробництво, як в промисловості, так і сільському господарстві, збиткове. Вихід з цього становища пов'язаний із філософією політичної еліти, яка реалізується через діяльність політичних партій. Філософія політичної партії повинна бути спрямована на те щоб у новій економічній стратегії повинне бути зростання добробуту широких верств населення на основі стійкого економічного росту, відродження конкурентоспроможного національного виробництва. Лауреат Нобелівської премії П. Самуельсон сказав, що нормальна влада бореться за нормальний стандарт життя, а ненормальна влада бореться за владу [Теорема П. Самуельсона [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.vuzlib.su/beta3/html/1/3575/3579/3>]. Через збанкрутілий курс

реформ, розроблену фахівцями МВФ та СБ, свідомо знищені заощадження населення, обігові кошти підприємств, встановлені високі податки та жорстка кредитна політика. Нелюдська програма переслідувала лише одну мету – довести Україну "до точки неповернення", перетворити її у сировинний придаток. Важливо зрозуміти, що соціальні реформи – це значні перетворення, зміни в системі ведення господарства, організації виробництва і управління економікою, грошово-фінансовою, соціальною і екологічними сферами, які стосуються співвідношення між різними формами власності, між державним регулюванням і ринковим саморегулюванням, між лібералізацією і протекціонізмом, між відкритістю та закритістю суспільства, між рівністю і свободою, між глобалізацією і самодостатністю економіки, між інтеграцією і національними інтересами [Акіліна О. В., Ільч Л. М. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навчальний посібник. / О. В. Акіліна, Л. М. Ільч. – К.: Алерта, 2012. – с.114]. Економічні реформи як об'єктивна необхідність проводяться тоді, коли виявляється низька ефективність економічної системи, виникають економічні кризи, економіка недостатньо задовольняє потреби людей, країна відстає в своєму розвитку від інших країн. На певному проміжку часу їх змушені проводити всі країни світу.

В. М. Столар, здобувач, КНУТШ, Київ
sto-nauk@ukr.net

ЯКІСТЬ ДЕРЖАВНИХ ПОСЛУГ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ДОВІРИ ДО ВЛАДИ

Аналіз міжнародного досвіду показує, що підвищення якості державних послуг сприяє соціальному та економічному розвитку населення, що в свою чергу, також позитивно відображається на рівні довіри суспільства до влади. Натомість, незадоволення від отриманої державної чи муніципальної послуги веде за собою падіння довіри до державних службовців та працівників органів місцевого самоврядування з боку громадськості, що, у свою чергу, підриває авторитет державної влади загалом. Практика свідчить, що, зазвичай, суспільство оцінює роботу органів влади і місцевого самоврядування в цілому по тому, як йому надаються державні та муніципальні послуги.

В Україні якість надання державних послуг, ефективність механізму безпосереднього контакту населення з державним апаратом та з органами місцевого самоврядування, усе ще залишається низькою. Зростання авторитету, престижу та конкурентоспроможності державної служби і місцевого самоврядування і, загалом, висока якість функціонування інституту державного управління можуть бути забезпечені застосуванням сучасних технологій у процесах організації ефективної співпраці і продуктивної взаємодії органів державної влади зі структурами громадянського суспільства. Виконання цих умов при формуванні механізму

державного управління є гарантією створення ефективної державної влади і, як наслідок, сильної держави [Калинець М. Вдосконалення механізму надання адміністративних послуг у контексті взаємодії органів влади з громадою // Ефективність державного управління. – 2015. – Вип. 43. – С.211-219, с.212].

Ідея сервісної держави передбачає, що державний службовець сприймає громадянина не як прохача послуги, а як клієнта. Відтак, державна послуга виникає як спосіб впливу в процесі управління. Ступінь розвитку діяльності державних органів в сфері надання адміністративних послуг відображає якість державного управління, "є певним лакмусом у визначенні політики в державі" [Венедіктова І. В. Юридична природа публічних послуг / І. В.Венедіктова // Вісн. Харків. нац. ун-ту. – 2009. – №841. – С. 88 – 91, с.89]. Від міри ефективності державного управління і задоволеності населенням цією діяльністю напряду залежить авторитет влади, рівень її впливу у суспільстві.

Поняття довіри до влади містить два важливі компоненти: 1) соціальна довіра (social trust), яка відображає ставлення громадян до суспільства; 2) політична довіра (political trust), коли громадяни оцінюють державу та інститути влади.

Під політичною довірою розуміється переконаність учасника суспільно-політичних відносин у правильності (відповідності, адекватності, виваженості і т.д.) дій публічних інститутів влади, а також в їх професіоналізмі та легітимності. Рівень довіри населення до органів державної влади може бути розглянутий, з одного боку, як індикатор рівня розвитку потенціалу державної влади у встановленні партнерських відносин між владою і населенням, а з іншого боку – як показник здатності суб'єктів державного управління до розвитку економічних свобод і надання населенню якісних публічних послуг.

Питання довіри населення до влади відображає не тільки політичні, але і соціально-економічні настрої громадян, а також ставлення соціальних об'єктів державного управління до державних інституцій. Саме тому поліпшення якості державних послуг населенню є важливим аспектом підвищення довіри громадян до діяльності державних органів.

Сучасні технології вдосконалення системи надання державних послуг ставлять за мету, у першу чергу, їх автоматизацію. Впровадження механізмів електронних послуг, з одного боку, якісно оптимізує процес комунікації адміністративних інституцій та населення. З іншого боку, піднімає ряд додаткових питань. Зокрема, саме поняття довіри до влади набуває додаткових аспектів: це – потреба користувачів довіряти вмінню органів влади керувати новою системою надання послуг ("information management capacity"), а також упевненість в технічній надійності відповідної інфраструктури і тих, хто цю інфраструктуру обслуговує [Horst, M. Perceived Usefulness, Personal Experience, Risk Perception and Trust as determinants of Adoption of E-Government Services in The Netherlands /Horst M., Kuttischreuter M., Gutteling J.M. // Computers in Human Behavior. 2007. V. 23. P. 1838 –1852].

З метою підвищення довіри громадян якісно змінене інституційне середовище держави (наприклад, прийняття відповідних нормативних актів), зможе забезпечити підвищення рівня довіри з боку суспільства лише через деякий час. Причому підвищення рівня довіри з боку громадян буде можливим лише за умови позитивного досвіду функціонування зміненого інституційного середовища (наприклад, якщо прийнятий нормативний акт отримає широке впровадження в практиці державного управління, тощо).

Важливе значення у механізмах підвищення довіри суспільства до влади шляхом вдосконалення системи державних послуг має інститут державної служби. Державний службовець, який надає послуги, є посередником між державою і населенням, яке споживає ці послуги. Оскільки рівень довіри ґрунтується на особистому досвіді громадян, який передбачає задоволеність якістю державних послуг, особлива увага має бути звернена на ефективність безпосередньої комунікації державного службовця і споживача послуг. Проте опитування свідчать, що у спілкуванні населення з чиновниками нерідко переважають негативні емоції. Для підвищення довіри, система державних послуг має будуватися на принципах відкритості та прозорості, оберненого зв'язку зі споживачами послуг, підзвітності.

Таким чином, інститут державних послуг має важливий соціальний зміст, оскільки висока якість послуг спричинює довіру населення до влади, яке бачить її дієвість, що задає основу соціальної стабільності самої держави.

А. О. Харченко, студ., КНУТШ, Київ
harchenko.alona@yandex.ua

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Освітня діяльність у сфері вищої освіти провадиться вищими навчальними закладами, науковими установами (для підготовки фахівців ступеня доктора філософії) на підставі ліцензій, які видаються центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України згідно з Законом України "Про вищу освіту" [Закон України "Про вищу освіту" [Електронний ресурс] // Портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>].

Аналіз чинного адміністративного законодавства і практики його застосування дає підстави зробити висновок, що до адміністративно-правових засобів регулювання у сфері вищої освіти належить ліцензування. Правові відносини щодо ліцензування у сфері вищої освіти, як виду господарської діяльності, регулюються Законами України "Про ліцензування видів господарської діяльності", "Про адміністративні по-

слуги", "Про вищу освіту", Постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 "Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти". Відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 1 Закону України "Про ліцензування видів господарської діяльності", ліцензування – "засіб державного регулювання провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, спрямований на забезпечення реалізації єдиної державної політики у сфері ліцензування, захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів" [Закон України "Про ліцензування видів господарської діяльності" / Відомості Верховної Ради України, 2015, № 23, ст.158].

Для отримання експертного висновку про можливість видачі ліцензії на провадження освітньої діяльності заявник подає Національному агентству із забезпечення якості вищої освіти письмову заяву та документи, що підтверджують відповідність заявника стандарту освітньої діяльності за відповідною спеціальністю. Наукові установи Національної академії наук України та національних галузевих академій наук можуть подавати заяви та документи для отримання експертного висновку на основі відповідного рішення їх президій. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти у двомісячний строк з дня надходження заяви та документів проводить ліцензійну експертизу та видає заявникові експертний висновок.

Для отримання ліцензії на провадження освітньої діяльності заявник подає центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки письмову заяву та експертний висновок Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. На підставі отриманих документів центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки протягом 10 робочих днів видає відповідному вищому навчальному закладу ліцензію на провадження освітньої діяльності або відмовляє у її видачі. Рішення про відмову у видачі ліцензії повинно бути обґрунтованим і містити посилання на конкретні положення стандарту освітньої діяльності, яким не відповідає заявник [Закон України "Про вищу освіту" [Електронний ресурс] // Портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>].

У разі невидачі заявнику у визначений законом строк ліцензії на провадження освітньої діяльності або неприйняття рішення про відмову в її видачі заявник має право провадити відповідну освітню діяльність без одержання ліцензії через 10 робочих днів після закінчення строку, встановленого для видачі ліцензії на провадження освітньої діяльності або прийняття рішення про відмову в її видачі, на підставі експертного висновку Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Ліцензії видаються окремо за кожною спеціальністю і можуть бути анульовані з підстав, передбачених цим Законом з урахуванням вимог Закону України "Про ліцензування видів господарської діяльності". Інформація про видачу та анулювання ліцензії вноситься до Єдиної державної електронної бази з питань освіти та Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців.

Вищий навчальний заклад, який бажає акредитувати освітню програму, подає Національному агентству із забезпечення якості вищої освіти письмову заяву та документи, що підтверджують відповідність його освітньої діяльності стандарту вищої освіти за відповідною спеціальністю. Протягом двох місяців з дня подання заяви Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти за результатами акредитаційної експертизи приймає рішення про акредитацію чи відмову в акредитації відповідної освітньої програми. Рішення щодо акредитації освітньої програми приймається на підставі експертного висновку відповідної галузевої експертної ради, який представляє голова цієї експертної ради.

Протягом трьох робочих днів з дня прийняття рішення про акредитацію освітньої програми Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти видає вищому навчальному закладу відповідний сертифікат.

У сертифікаті про акредитацію зазначаються: 1) найменування та адреса вищого навчального закладу; 2) спеціальність і рівень вищої освіти, за якими акредитована освітня програма; 3) дата видачі сертифіката. Сертифікат про акредитацію вперше видається за кожною акредитованою освітньою програмою строком на п'ять років, а при другій та наступних акредитаціях – строком на 10 років. Інформація про видачу сертифіката вноситься до Єдиної державної електронної бази з питань освіти. Форма сертифіката про акредитацію, порядок його оформлення, переоформлення, видачі, зберігання та обліку затверджуються Кабінетом Міністрів України. Підставами для переоформлення сертифіката про акредитацію є: 1) зміна найменування чи місцезнаходження вищого навчального закладу; 2) реорганізація юридичних осіб, що мають сертифікати про акредитацію, шляхом злиття або приєднання однієї юридичної особи до іншої; 3) ліквідація або реорганізація, а також зміна найменування (місцезнаходження) структурного підрозділу вищого навчального закладу, що провадить освітню діяльність за відповідною спеціальністю (галуззю) та рівнем вищої освіти. Сертифікат підтверджує відповідність освітньої програми вищого навчального закладу за відповідною спеціальністю та рівнем вищої освіти стандарту вищої освіти і дає право на видачу диплома державного зразка за цією спеціальністю [Закон України "Про вищу освіту" [Електронний ресурс] // Портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>].

Ліцензування в Україні є однією з функцій державного управління, тобто одним із найбільш загальних засобів впливу держави на учасників сфери вищої освіти. Зміст такого впливу та його наслідків для об'єктів, у відношенні яких він здійснюється, належним чином не розкривається. Суб'єктами правовідносин ліцензування є уповноважений орган державного управління (наділений владними повноваженнями) та органи, що своєю діяльністю виражають суспільні інтереси держави в конкретно-визначених сферах суспільних відносин, і суб'єкти, що господарюють, економічна діяльність яких є об'єктом державного контролю [Зубчик О.А. Ліцензування як інструмент державного регулювання у сфері вищої

Я. Ю. Цимбаленко, канд. наук з держ. упр., НТУУ "КПІ", Київ

РОЛЬ УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСІВ У РОБОТІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Наука державне управління в цілому та управління вищою освітою, зокрема, – не можуть розвиватися ізольовано від світового досвіду. Освітня сфера у даному випадку підпорядковується загальним тенденціям і закономірностям розвитку світового співтовариства.

Процеси у сфері вищої освіти ХХІ століття, євроінтеграція, модернізація, глобалізація, інноваційність, трансформація сприяють формуванню нових, сучасних механізмів й потребують новітнього підходу до сфери державного управління. Таким чином корегуються взаємозв'язки між державними інституціями та сферою вищої освіти, що вимагає внесення змін до освітньої державної політики, які впливають на освітні послуги.

Перш, за все слід відмітити, що органи державної влади є суб'єктами, що прямо впливають на освітні процеси в державі, тобто й на отримання вищої освіти [Марцин В. Вища школа України на шляху трансформації у європейський освітній простір/ В. Марцин // Вища школа. – 2007. – С.27-35]. Також вищий навчальний заклад, що надає освітні послуги, має надавати якісні, ефективні, дієві, професійні, належні та стабільні послуги, а органи державної влади мають створювати умови для роботи вищих навчальних закладів.

На відмінну від європейської практики, де вищі навчальні заклади є автономними, в Україні Міністерство освіти та науки України здійснює вплив на вищі навчальні заклади, а саме: впливає на формування наукових, педагогічних кадрів; створює умови (можливості) для здобуття освіти: дошкільної та середньої освіти, позашкільної, вищої та професійно-технічної. Створення умов для здобуття вчених звань та вчених ступенів. Розширює можливості громадян для здобуття освіти на протязі всього життя, відповідно до європейських норм; формує державну політику в сфері вищої освіти. Разом з тим забезпечує права інтелектуальної власності, сприяє впровадженню новітніх інноваційних технологій; визначає критерії моніторингу якості освіти та забезпечення його проведення; створює умови для інтеграції української освіти в європейську систему освіти (але має бути захист вітчизняних наукових інтересів). Також мають бути створені умови для розвитку наукових проєктів, програм українським дослідникам, педагогам, викладачам.

Для визначення концептуального підходу стосовно управління вищими навчальними закладами необхідно виокремити ряд особливостей, що обумовлені характерними рисами освітнього процесу, серед них:

вищі навчальні заклади мають створювати, розвивати та підтримувати вітчизняну наукову школу; співпраця вищого навчального закладу не лише з Міністерством освіти, а й з іншими навчальними закладами, що сприятиме поглибленню науки. Разом з тим, у випадку з українськими вищими навчальними закладами слід налагоджувати співпрацю з зарубіжними навчальними закладами, сприяючи науковій інтеграції; слід відмітити, що вища освіта є базовим фактором стабільності суспільства, його інтелектуального та соціального розвитку. Тому першопочатковим завданням є підготовка кваліфікованих фахівців; сприяти індивідуальному та колективному розвитку науковців, викладачів, дослідників, адже завдяки таким науковим працям як монографії, наукові статті, методологічні розробки, програми, дослідженням та експериментам в точних науках, вищий навчальний заклад може не лише конкурувати з іншими, а й зробити значний науковий та дослідницький внесок в світову наукову думку; вищий навчальний заклад, як автономна одиниця, так і з допомогою органів державної влади, має прораховувати та прогнозувати подальші потреби в оновленні наукової системи, за для власної перспективи [Ромін А.В. Механізми державного реформування системи управління вищими навчальними закладами / А.В.Ромін. – Актуальні проблеми державного управління. 2(46), – 2014. – С.22-27].

Український науковець В.Журавський розглядає державну політику у роботі вищих навчальних закладів, як певну систему дій, що направлені на реалізацію мети освітньої сфери, затвердженої органами державної влади. Разом з тим вона має бути схвалена суспільством та конкретизуватися у сукупності у спеціальних освітніх і державних програмах [Журавський В.С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні/ В.С.Журавський. – К.:Видавничий Дім "In Юрс", 2003. – С.11-15].

Більшість українських дослідників, акцентують увагу на тому, що вітчизняні вищі навчальні заклади не потребують контролю з боку органів державної влади, вони мають бути автономними. Це має сприяти впровадженню нових авторських курсів, розширенню дисциплін, надання можливості викладачам стажуватися в європейських вузах, також проводити обмін студентами, як це прийнято в більшості університетах світу.

В той же час одним з основних способів досягнення поставлених завдань, безумовно, можна вважати якісний рівень надання освітніх послуг та управління вищими навчальними закладами, так як високий інтелектуальний рівень громадян дозволяє державі на належному рівні здійснювати розвиток внутрішньої політики й витримувати серйозну конкуренцію в наукоємних сферах. Також слід враховувати те, що управлінський процес вищими навчальними закладами, має свої особливості й включає низку ознак, послуг, якісних характеристик, ефективність, що є притаманними лише сфері вищої освіти. Взагалі управління вищою освітою в Україні є комплексним, що відображається й на процесах державотворення.

Отже, в системі вищої освіти, в самих навчальних закладах відбулися зміни, що спрямовані й відображають світові освітні тенденції. Процес управління вищими навчальними закладами в Україні стає відкритим, спирається на новітні європейські моделі управління й потребує уваги органів державної влади у напрямку автономності вищих навчальних закладів. Саме стрімкий розвиток вищих навчальних закладів, поки що за допомогою державних органів сприяє конкуренції, наданню якісних послуг, й дає поштовх для створення якісної нової системи внутрішньо вузівського управління. В Україні на сучасному етапі для поліпшення ситуації в цій галузі залишається важливим вивчення і використання кращого світового досвіду європейських країн у галузі управління вищою освітою, а найголовніше – удосконалення правового та організаційно-структурного механізмів.

А. О. Чаркіна, асп., КНУТШ, Київ
Anastasiy3827@yandex.ru

ТИПОЛОГІЗАЦІЯ ПОСАДОВИХ ОСІБ

Наразі в Україні активно проводиться реформування сфери публічного адміністрування. Національне законодавство розвивається у напрямку імплементації стандартів Європейського Союзу у сфері державної служби, а також запровадження позитивного досвіду інших країн. У зв'язку зі змінами чинного законодавства актуальним питанням є визначення типологізації посадових осіб.

Даному питанню присвячували увагу Г. Атаманчук, Д. Бахрах, Ю. Битяк, В. Малиновський, О. Оболенський, О. Петришин, С. Серьогін, Є. Чорног та ін. Наразі здійснюється спроба узагальнити наукові підходи до типологізації посадових осіб.

При класифікації посадових осіб сучасні дослідники використовують ряд понять: "тип", "вид", "форма", "рівень" тощо. У даному дослідженні використовуватимемо термін "тип", який відображає узагальнені характеристики, притаманні певній групі об'єктів.

У законодавстві зарубіжних країн можна знайти різні підходи до типологізації посадових осіб: 1. Політичний: посадові особи національного, регіонального, місцевого рівнів (Швеція). 2. Територіальний: посадові особи центральних органів, посадові особи територіальних органів (Франція). 3. Секторний: посадові особи органів центрального управління, посадові особи освіти, поліції, судів тощо (Італія, Нідерланди) [Are civil servants different because they are civil servants. [Electronic resource]. Modeo faccess: http://www.eupan.eu/files/repository/02_Are_civil_servants_different_because_they_are_civil_servants.pdf].

Серед вітчизняних дослідників поширеним є виділення типів посадових осіб на основі Концепції адміністративної реформи [Указ Президента України "Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні" від 22.07.1998 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/810/98>]:

а) посадові особи професійної державної служби:

- посадові особи адміністративної державної служби (служба в державних органах, їхньому апараті, органах місцевого самоврядування),

- посадові особи спеціалізованої державної служби (судові органи, органи прокуратури, внутрішніх справ, державної безпеки, митні дипломатичні тощо),

- посадові особи цивільної державної служби (медичні, наукові, навчальні та інші державні установи),

б) посадові особи позапрофесійної державної служби:

- особи на державних політичних посадах (президент, міністри, народні депутати та ін.),

- особи на посадах патронатної служби (керівники прес-служби, радники, помічники, консультанти),

- особи на допоміжних (обслуговуючих) посадах (референти, секретарі та ін.).

Слід зауважити, що наведена Концепція пропонує широке розуміння посадових осіб та державної служби.

Традиційним є виокремлення посадових осіб на основі категорій посад та рангів. Відповідно до чинної редакції Закону України "Про державну службу" встановлено 9 рангів державних службовців (ст. 39) [Закон України "Про державну службу" № 889 від 10.12.2015 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/889-19/para%28n80%29>]. Категорії посад державної служби встановлюються ст. 6 Закону залежно від порядку призначення, характеру та обсягу повноважень і необхідних для їх виконання кваліфікації та професійної компетентності державних службовців. Зокрема, існують такі категорії посад:

1) категорія "А" (вищий корпус державної служби) – посади Державного секретаря Кабінету Міністрів України та його заступників, державних секретарів міністерств; керівників центральних органів виконавчої влади, які не є членами Кабінету Міністрів України, та їх заступників; керівників апаратів Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів та їх заступників; голів місцевих державних адміністрацій; керівників державної служби в інших державних органах, юрисдикція яких поширюється на всю територію України;

2) категорія "Б" – посади керівників структурних підрозділів Секретаріату Кабінету Міністрів України та їх заступників; керівників структурних підрозділів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та інших державних органів, їх заступників, керівників територіальних органів цих державних органів та їх структурних підрозділів, їх заступників; заступників голів місцевих державних адміністрацій; керівників апаратів апеля-

ційних та місцевих судів, керівників структурних підрозділів апаратів судів, їх заступників; заступників керівників державної служби в інших державних органах, юрисдикція яких поширюється на всю територію України;

3) категорія "В" – інші посади державної служби, не віднесені до категорій "А" і "Б" [Закон України "Про державну службу" № 889 від 10.12.2015 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/889-19/paran80#n80>].

Отже, чинне законодавство України при виокремленні типів посадових осіб не використовує традиційні підходи, присутні в законодавстві зарубіжних країн: політичний, територіальний, секторний. Наявна типологізація посад свідчить, що український законодавець слідує власній логіці, враховуючи особливості розвитку системи державного управління в Україні.

О.Г. Ясько, студ., ДНУ ім.. В. Стуса, Вінниця
aleksej288@gmail.com

ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ АДМІНІСТРАТИВНО – ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ В ШВЕЙЦАРІЇ ТА БЕЛЬГІЇ В КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Проблеми територіальної цілісності і ефективності політичної системи є життєво-важливими для будь-якої сучасної держави, де Україна не є виключенням. Важко переоцінити актуальність цього питання для держави, яка перебуває в процесі реформування своєї політичної системи і потребує створення чіткої системи організації влади, гармонізації відносин між різними її рівнями та елементами з урахуванням процесів саморегулювання і саморозвитку. Сама ідея самоорганізації українського суспільства у формі місцевого самоврядування стала фундаментом нового розуміння політичної складової реформи децентралізації. У рамках області, регіону чи територіальної громади найкращим чином реалізується так звана "просторова форма демократії" і водночас забезпечуються умови для запровадження сучасних інноваційних моделей розвитку. Але можливість переведення політичної площини децентралізації в режим дезінтеграції чи деградації також не виключена, а зайва політизація міжрегіональних відмінностей здатна посилювати цю тенденцію [Міненкова П.В. Феномен політичного регіоналізму в контексті збалансування регіональних і державних інтересів: [Електронний ресурс]/ П.В. Міненкова // Державне управління: теорія та практика. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Minenkova.pdf>]. В умовах пошуку механізмів, норм та інститутів, здатних пом'якшити імовірні конфлікти і нівелювати протиріччя, які можуть виникнути у відносинах між центральною владою і регіонами, надзвичайно важливо дослідити процес впровадження реформи децентралізації в Україні та особливу увагу приділити

бінарному методу компаративного аналізу зарубіжного досвіду проведення адміністративно-територіальної реформи (Швейцарії та Бельгії) для пошуку найоптимальнішої форми децентралізації, проблем, викликів та потенційних наслідків, які можуть виникнути в процесі її впровадження.

Децентралізація – це дуже складний процес, який складається з багатьох аспектів: економічного, правового та політичного. В роботі мова йде саме про політичну складову децентралізації для дослідження якої були виділені основні індикатори (критерії) порівняння. Якщо ми виокремимо політичну складову від загальної децентралізації, то і індикатори порівняння в складних децентралізованих політичних системах слід брати, спираючись на політичні показники децентралізації.

Перший індикатор – світові показники управління (Worldwide Governance Indicators) [(Worldwide Governance Indicators) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home>]

Другий індикатор – індекс нестабільних держав (Fragile States index) [Fragile States Index [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://foreignpolicy.com/fragile-states-index-2016-brexit-syria-refugee-europe-anti-migrant-boko-haram/>]

Третій індикатор порівняння – індекс розвитку демократії (Democracy index)[Democracy Index [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://knoema.ru/GDI2016/democracy-index-2015>]

У цій роботі одним з базових є поняття "федералізму". Оскільки не існує універсального визначення, ми спираємося на визначення, дане в Оксфордському словнику з політології: "Термін припускає, що усі можуть бути задоволені якісним об'єднанням національних і регіональних (територіальних) інтересів усередині складної структури стримувань і протипаг між центральною, або національною, або федеральною системами управління, з одного боку, і безліччю регіональних систем з іншого боку" [Oxford Concise Dictionary of Politics: 1 ed. by I. McLean. Oxford; New York: Oxford University Press, 1996. – 624 p.]. Це визначення фіксує стосунки між центральними і регіональними органами влади і управління, побудованому на основі розподілу влади.

Традиційні федерації в останні десятиліття піддалися різним модифікаціям, часто серйозним, тому можна стверджувати про перехід частини з них від одного федерального типу до іншого. Частина унітарних держав піддалася викликам, як з боку глобалізації міжнародних відносин, так і з боку локальних внутрішніх політичних процесів. Такі держави, як Швейцарія та Бельгія відповіли на це або серйозними процесами децентралізації влади, або формуванням федеральних державних устроїв. Таким чином, проблема пошуку оптимальної моделі територіально-державного будівництва для тієї або іншої держави стала актуальною в теоретичному і практичному плані.

Перехід до децентралізації в процесі прийняття рішень має місце у всьому світі, але уперше це відбулося саме в Європі. Це можна пояснити з історичного ракурсу: кордони європейських країн постійно змінюва-

лися на протязі всієї історії. Великі імперії розпадалися на цілий ряд нових незалежних утворень з іншими формами політичної самоорганізації. Боротьба людей у досягненні автономії в прийнятті рішень мають місце як кривавих сценаріїв (Північної Ірландії) так і мирних (Каталонія). Потенційним рішенням пристосувати ці вимоги є будівництво децентралізованих держав, які є об'єктом дослідження в цій роботі.

Глибокий компаративний аналіз децентралізації Бельгії та Швейцарії був зумовлений тим, що обидві країни є частиною Європейського Союзу, який інституційно "слабший", ніж традиційні національні держави, де більше повноважень в прийнятті рішень, які приймаються саме на регіональному рівні. І хоча обидві країни подібні за багатьма ознаками, стає цілком очевидним, те, що основна відмінність між ними – протилежність відправних точок і напрямків у федеральній динаміці: в швейцарському випадку, федералізм був відправною точкою внаслідок агрегації раніше незалежних кантонів, в той час як Бельгія починала цей процес як унітарна національна держава.[Cullen R. Adaptive Federalism in Belgium // R. Cullen // UNSW Law Journal – 2013 – №2. – p. 21 – 5]

Досвід Швейцарії та Бельгії для України, на перший погляд, виглядає дещо дивним для вивчення та застосування. Адже ми звикли вважати, що це надто розвинені та надто ментально відмінні від нас країни. Насправді саме ці країни, завдяки реформі децентралізації, зробили значний прорив у своєму розвитку. Але, у кожної країни повинна бути своя дорога до реформування свого адміністративно-територіального устрою. Не має єдиного шаблону або рецепту, який був би успішним в реалізації для кожної країни. Ми обрали для порівняння дві країни Європи з розвинутими демократичними системами, але все, що вони можуть зробити для України – це не принести вирішення цієї проблеми, а поділитися своїм досвідом проведення реформ.

Підсекція
"МЕХАНІЗМИ І ТЕХНОЛОГІЇ
ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ"

А. В. Бойко, д-р екон. наук, КНТЕУ, Київ
alvboyko@gmail.com

ОСВІТНІ ПРОГРАМИ З ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ТА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ:
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

В Україні спеціальність "Публічне управління та адміністрування", за якою здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, запроваджено у 2015 р. [Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 №266]. До 2016 р. зазначена спеціальність відносилася до галузі знань "07 Управління та адміністрування". На виконання Закону України "Про державну службу" та Стратегії реформування державного управління України на 2016-2020 роки перелік галузей знань і спеціальностей доповнено новою галуззю знань "28 Публічне управління та адміністрування" та спеціальністю "281 Публічне управління та адміністрування" із відповідним вилученням спеціальності "074 Публічне управління та адміністрування" із позиції "07 Управління та адміністрування" [Постанова Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2016 №674]. Які висновки можна зробити із зазначеного вище? Перш за все, відбувається адаптація переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти в Україні, до міжнародної практики. Такий процес варто визнати позитивним. У першу чергу, назва відповідної спеціальності в українських дипломах про вищу освіту повинна бути вже більш зрозумілою у міжнародному вимірі. Разом із тим, залишаються дискусійними питання методичного характеру, серед яких варто виділити: 1) змістове наповнення навчальних планів підготовки відповідних освітніх програм; 2) компетентності бакалаврів і магістрів цих спеціальностей, 3) виокремлення у галузі знань "28 Публічне управління та адміністрування" декількох спеціальностей. Для обґрунтованості позиції щодо зазначених питань розглянуто міжнародну практику підготовки здобувачів вищої освіти за освітніми програмами з публічного управління (Public Management), публічного адміністрування (Public Administration) та зроблено відповідні висновки.

По-перше, використання поняття "публічне управління" відповідає сучасним реаліям розвитку Української держави та суспільства. Різниця між публічним та державним управлінням полягає у сутнісних характеристиках і суб'єктах управління. Державне управління є змістовно вужчим поняттям за публічне управління. Публічне управління здійснюють не лише представники державної центральної та регіональної влади, але й

місцевого самоврядування та громадянського суспільства. До прикладу, стратегічним завданням Реанімаційного пакету реформ є консолідація зусиль громадськості, перетворення її на суб'єкт творення політики, просування та контроль впровадження реформ, а також пояснення таких трансформацій українському суспільству та міжнародній співпраці [Офіційна Інтернет – сторінка "Реанімаційний пакет реформ", 2017. – Режим доступу: <http://rpr.org.ua/>]. Безумовно, громадські організації, асоціації, об'єднання здійснюють управління суспільством, у спосіб, передбачений їхнім правовим статусом і залежно від рівня розвитку держави та громадянського суспільства. На користь цієї думки свідчить, наприклад, опис спеціальності "Публічне управління" освітнього рівня бакалавр у західних університетах. Наприклад, освітній ступінь бакалавра спеціальності "Публічне управління" пропонується до здобуття тим, хто прагне працювати на державній службі та загалом у сфері публічних послуг. Багато випускників освітньої програми ступеня вищої освіти бакалавр працюють на державній службі, але програма також залучає здобувачів вищої освіти, які прагнуть працювати в органах місцевого самоврядування та інституціях (організаціях) громадянського суспільства, а також у секторі охорони здоров'я та інших секторах, що отримують фінансування, у тому числі, із державного бюджету [Undergraduate prospectus 2016-2017 / Institute of Public Administration. – Dublin: Whitaker School of Government and management, 2016. – p. 10-11].

По-друге, міжнародна практика свідчить про доцільність і логічність виокремлення двох спеціальностей, а саме: "Публічне управління" та "Публічне адміністрування". За версією *U.S. News & World Report* до провідних американських університетів, що здійснюють підготовку за спеціальністю "Публічне адміністрування", належать: Університет штату Індіана (м. Блумінгтон), Університет Джорджії (м. Атенси), Університет Сірак'юса (м. Нью-Йорк), Університет штату Арізона (м. Темпі) [Top Business Schools: Top Schools for Public Administration / Study.com, 2017. URL : http://study.com/articles/Top_Schools_for_Public_Administration.html]. Освітні програми з публічного адміністрування (Public Administration) у зазначених університетах передбачають такі основні фахові компетентності, як: уміння розробляти та забезпечувати реалізацію публічної політики в ефективний, ощадливий і справедливий (об'єктивний) спосіб. В Університеті публічної політики Лі Куан Ю (Сінгапур) за програмою освітнього рівня *магістр із публічного адміністрування (МПА)* готують фахівців для керівних посад вищого рівня в публічному секторі [Lee Kuan Yew School of Public Policy, 2017. URL : <http://lkyspp.nus.edu.sg/admissions/graduate-programmes/>]. Освітня програма МПА передбачає інтенсивний міждисциплінарний курс навчання для тих, хто хоче працювати над складними питаннями формування національної, регіональної та глобальної політики і проєктів. Освітня програма МПА включає 3 нормативні дисципліни – економічний аналіз, аналіз політики та публічне управління, а також 6 дисциплін на вибір і дослідницький проєкт з урядування.

Результати пошуку освітніх програм із публічного управління (Public Management) через світову мережу Інтернет, дозволяють зробити висновок про змістовні відмінності компетентності здобувачів вищої освіти досліджуваних освітніх програм, а також про поширення у західних університетах освітньої програми не з публічного управління, а з публічного управління та урядування (Public Management and Governance). Разом із тим, у зазначеному вище Університеті Сінгапуру за програмою освітнього рівня *магістр із публічного управління (MPM)* готують випускників для вирішення завдань ефективного управління та належного урядування. Освітня програма *MPM* включає 4 нормативні дисципліни – економічне мислення та політика, публічне управління, аналіз публічної політики, семінари з публічного управління, а також 7 дисциплін на вибір та програму набуття практичного досвіду під час прикріплення здобувачів до сінгапурських міністерств та відомств. Цільовим орієнтиром освітньої програми *MPM* є інтелектуальне наповнення та підвищення кваліфікації управлінців найвищого рівня шляхом зосередження уваги на проблемах ефективного лідерства у контексті належного урядування (Good Governance).

По-третє, змістове наповнення освітньої програми 281 спеціальності повинно забезпечуватися навчальними дисциплінами декількох галузей знань, зокрема відповідно до українського переліку такими, як: "05 Соціальні та поведінкові науки", "08 Право", "07 Управління та адміністрування". Про таке свідчать освітні програми провідних університетів світу. Ретельне вивчення міжнародного досвіду та можливостей його використання в українських реаліях необхідне для забезпечення якісної підготовки та формування національної політико-управлінської еліти в Україні.

П. Р. Бондаренко, студ., КНУТШ, Київ
bondarenko94polina@gmail.com

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ НОРМИ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

Ефективне функціонування держави неможливе без структурованої, упорядкованої та дієвої системи державного управління. В свою чергу, на ефективність діяльності всього органу державної влади впливає ефективність діяльності кожного державного службовця. На сьогодні ми маємо дуже низькі показники ефективності державного управління. Так, за опублікованим Всесвітнім економічним форумом Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016-2017 років, Україна посіла 132 місце з 138 країн за показником ефективності державних інститутів. За показником рівня етики у державних установах – 109 місце [GCI Global Competitiveness Index [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index/competitiveness-rankings/>].

Морально-етичні засади грають важливу роль у формуванні ефективності професійної діяльності державних службовців. Власне, поняття "етика державного управління" означає "нормативну основу діяльності органів виконавчої влади, що охоплює такі основні аспекти управління: фундаментальні права і свободи людини і громадянина; взаємні права та обов'язки державних службовців і громадян; раціональне співвідношення справедливості та ефективності, свободи й рівності" [Енциклопедичний словник з державного управління [текст] / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. – К. : Вид-во НАДУ, 2010. – 820 с.].

Державний службовець є носієм професійної етики, яка є складовою визначення рівня його професіоналізму в цілому. Моральна цінність особистості державного службовця розкривається через сукупність вимог, які ставить суспільна мораль до нього як до носія відповідних публічних повноважень.

На державному рівні вимоги до морально-етичної поведінки державного службовця закріплені у таких нормативно-правових актах як: закон України "Про запобігання корупції" від 14.10.2014, наказ Національного агентства України з питань державної служби України "Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування" (2016 р.), постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Правил етичної поведінки державних службовців" від 11 лютого 2016 р., закон України "Про державну службу" від 10.12.2015.

З правовою базою закріплення цих норм в нашій країні все гаразд. Норми та принципи етичної поведінки прописані, стосовно морального усвідомлення державним службовцем значущості свого статусу теж вказано, форму відповідальності за порушення визначено. Але треба розуміти, що це все лише формальний бік справи.

Сучасні зміни у сфері державного управління поступово мають змінити на краще ставлення українців до всієї системи державної служби та до державних службовців зокрема. Й такі зміни вже відбуваються, але для того, щоб вони стали масовими, потрібно звернути увагу, в першу чергу, на постать державного службовця.

Кожен державний службовець має вплив на ефективність роботи та довіру суспільства до органів державної влади, й цей вплив має бути виключно позитивним. Для цього замало лише просто виконувати свої обов'язки. Тут велику роль відіграє морально-етична складова.

Ми всі вже звикли, що ставлення українського суспільства до державних службовців в цілому досить негативне, навіть зараз, достатньої довіри у громадян немає. Таке ставлення обумовлюється дуже частими випадками некомпетентного відношення державних службовців до громадян. Також державний службовець має завжди дбати про свій авторитет, навіть коли він не знаходиться на робочому місці. "Сучасний державний службовець – це одночасно юрист, економіст, психолог, знавець основ соціології, носій правил етики та етикету"[Неліпа Д., Зу-

бчик О. Державний службовець – це "обличчя" держави та основа її конкурентоспроможності [текст] / Д. Неліпа, О. Зубчик // Віче. – №14. – 2014.]. Однією з головних складових образу державного службовця є сама людина, стиль її життя, повсякденна культура, те, що начебто і прямо не відноситься до виконання її професійних обов'язків.

За порушення морально-етичних принципів передбачена дисциплінарна відповідальність, що не є достатньо суворим покаранням. Більш того, дуже часто державний службовець взагалі не несе ніяку відповідальність за свої дії. Ось і виникає критична невідповідність між образом державного службовця сформованим в нормативно-правових актах та образом, який постає перед суспільством у житті.

Для того, щоб уникнути цієї прірви між бажаним та дійсним, потрібно запровадити на практиці низку методів, які б посприяли формуванню гідного морально-етичного образу державного службовця, який би згодом вкоренився у суспільній свідомості.

По-перше, потрібно більш жорсткіше контролювати етичну поведінку державних службовців, кожен проступок має бути покараним. Дуже цьому допоможе громадський контроль.

По-друге, при прийнятті на роботу потрібно більш детально звертати увагу не тільки на професійні якості майбутнього державного службовця, але й на його людські, моральні якості.

По-третє, при прийнятті на роботу, особа має надати посилання на свої профілі у соціальних мережах. Це певним чином дозволить прослідкувати як людина поводить себе у житті, чи є її поведінка гідною.

Також дуже важливим чинником у формуванні морально-етичного образу державного службовця та його практичного дотримання є надання державним службовцям гарних умов праці.

Добросовісне, чесне та професійне виконання державним службовцем своїх обов'язків, виявлення ініціативи і творчих здібностей, постійне підвищення рівня своєї професійної компетентності, недопущення ухилення від прийняття рішень та відповідальність за свої дії та рішення – це умови підвищення ефективності діяльності державних службовців, основа ефективності державного управління.

***Л. В. Гонюкова, докт. держ. упр., проф.
НАДУ при Президентові України, Київ
gonyukova@ukr.net***

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Специфіка праці державних службовців полягає в тому, що вони представляють владу і виступають від її імені, постійно спілкуючись з громадянами. Таким чином спілкування перетворюється у професійно значущу категорію для державних службовців. "Професійна компетентність – здатність особи в межах визначених за посадою повноважень

застосовувати спеціальні знання, уміння та навички, виявляти відповідні моральні та ділові якості для належного виконання встановлених завдань і обов'язків, навчання, професійного та особистісного розвитку" [Закон України Про державну службу. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19>].

"Професіоналізація як один зі стратегічних напрямів розвитку державної служби потребує вирішення проблеми кадрового забезпечення на засадах компетентнісної концепції професіоналізму", – вважає Н.Демедишин. [Демедишин Н.І. Розвиток комунікативної компетентності державних службовців засобами модальної технології навчання: дис.... канд. держ. упр. : 25.00.03 / Демедишин Н.І. – К., 2009. – 274 с.] Комунікативна компетентність передбачає наявність знань про сутність державної служби; методи, структуру та механізми державного управління; принципи організаційної діяльності; технологію ділової комунікації; принципи пошуку оптимальних методів ділового спілкування та стилю управління; відбір кваліфікованого персоналу; реформування системи підготовки та перепідготовки кадрів.

У дослідженнях з державного управління особлива увага приділяється питанням удосконалення комунікативної компетентності державних службовців. Так, Т.Федорів визначила типологію комунікативної компетентності особистості державного службовця як соціально-професійного феномена в рамках адміністративного дискурсу [Федорів Т.В. Комунікативна компетентність і параметри [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу до сайту: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2010-4/doc/4/05.pdf>]. На існуючу проблему звернула увагу Л.Литвинова: "Загальноновизнаним є те, що більшість державних службовців не володіє техніками ведення діалогу, роботи з текстом, має низький рівень дискурсивних навичок, хоча саме ці складові професійно-комунікативної діяльності державних службовців є базовими в процесі формування навичок професійної комунікації, вони не відображені в існуючих освітньо-професійних програмах підготовки та професійних програмах підвищення кваліфікації державних службовців" [Литвинова Л.В. Комунікативна компетентність державних службовців: соціально-психологічний аспект / Л. В. Литвинова // Державне управління: теорія та практика. – 2014. – № 1. – С. 133-139. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2014_1_17].

Запровадження нових технологій та інструментів комунікацій створили потребу осучаснити і модернізувати діалог між органами державної влади та громадянами. Йдеться, насамперед, про високотехнологічні й доступні інструменти комунікації: соціальні мережі, відеоконференції, мультимедійні презентації, прес-конференції, брифінги, круглі столи, прямі лінії тощо. Розвиток демократичних практик спонукає сьогодні державних службовців удосконалювати комунікативну компетентність, особливо в умовах гнучкої демократії (Liquid democracy). Термін "гнучка демократія" отримав багато уваги недавно, як в Україні, так і за кордоном. Хоча існують різні підходи до розуміння цього терміну. Гнучка де-

мократія спочатку була описана як система голосування для зручності. Вона може розглядатися як функція, яка приймає питання як аргумент і повертає список відповідей на це питання, відсортованих в порядку народної переваги (через голосування затвердження, що є невід'ємною складовою гнучкої демократії, яка часто упускається з виду) [Liquid Democracy in context or, Infrastructuralist Manifesto. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://seed.sourceforge.net/ld_k5_article_004.html]. Wikipedia тлумачить гнучку демократію як делеговану демократію, або ж як рідку демократію (дослівно – текучу), яка є формою демократичного контролю за допомогою представників, а не делегатів. Цей термін загальний опис для вже існуючих форм державного управління [Delegative democracy. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/Delegative_democracy].

На думку Йозефа Девіса-Коутса, гнучка демократія буде відмінно працювати в таких питаннях, як збори акціонерів, міських рад, та на інтернет-форумах. Адже ця концепція була спочатку розроблений для однієї дуже конкретної мети: змінити застарілі традиційні військові ієрархії (основною сучасного державного управління є військова організація). Наша громадянська інфраструктура залежить від інституційних основ суспільства, які зазнали невдачі і будуть продовжувати терпіти невдачу, щоб пристосуватися до радикальних змін. Для запобігання краху суспільства необхідно установи і процедури зробити більш гнучкими. Тому комунікативна компетентність державних службовців є такою важливою. Йозеф Девіс-Коутс допускає замість революції з її шляхом насильницьких змін, зміни шляхом мистецтва, або музики, або культури. "Може бути, ми могли б жити, щоб побачити революцію за допомогою інституційного дизайну...?" [Блог Йосипа Девіс-Котс. Ухвалення Рішень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://technologyandsocialaction.org/node/190>]. Отже, гнучка демократія створює нову форму демократії в якій різні "жорсткі" бар'єри постійно змінюються. Ухвалення рішень переходить від вертикальної системи до горизонтальної. Кожний громадянин може долучитися до ухвалення рішень за допомогою Інтернет технологій, за бажанням. Для державного управління це є складний виклик, коли постійно змінюються умови діяльності. Старі ієрархічні структури і моделі за умови невизначеності дають збої і роблять саму державу неефективною. За умов гнучкої демократії користувачі можуть на свій розсуд голосувати за окремі закони (пряма демократія), делегувати свій голос комусь іншому (представницької демократії). Будь-який виборець може працювати з законопроектами тощо. Ця робота може бути спільною (відповідно до принципів Wikipedia) у письмовій формі. Таким чином, будь-який виборець може сприяти просуванню хороших ідей і отримувати інформацію щодо них. З одного боку, це сприяє діалогу між зацікавленими сторонами, з іншого боку, створює багато проблем.

Нові реалії науково – технічного прогресу, виникнення та лавиноподібне розповсюдження нових засобів та інструментів комунікацій, зокрема Інтернету, створили виклик всій системі комунікативності держав-

ного управління. Адекватною відповіддю може бути удосконалення комунікативної компетентності державних службовців.

Є. П. Гребеножко, асп., КНУТШ, Київ

ПРОЦЕС ЄВРОПЕІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ КРАЇН – ЧЛЕНІВ ЄС

В європейському законодавстві не існує однозначних та чітких норм, які визначали б модель державного управління і функціонування його ключового елементу – державної служби в державах – членах ЄС. Іншими словами, державне управління не входить до сфери компетенції ЄС, і державного управління держав – членів ЄС не підлягають гармонізації або регулювання з боку ЄС. У цій сфері держави – члени ЄС наділені інституційною автономією і, керуючись принципом субсидіарності, самостійно створюють і розвивають національні системи державного управління. Таким чином, з юридичної погляду, держави – члени ЄС формально мають в основі адміністративну автономію. У той же час, незважаючи на відсутність надбання ЄС у цій сфері, на підставі загальної згоди було визначено принципи державного управління, однакові для всіх держав – членів ЄС. До них належать: принципи верховенства права, надійності, правової впевненості, звітності та прозорості, а також достатня організаційна спроможність і залучення до управління громадян. Вищезазначені принципи можна знайти у системах адміністративного права всіх європейських державах. Дотримання державами – членами ЄС цих спільних базових принципів заклали підґрунтя для творення європейського адміністративного простору, який ще називають європейською моделлю публічної (державної) служби [Енциклопедичний словник з державного управління / за ред. Ю.В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю.П. Сурміна; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К.: НАДУ, 2010]. Він складається зі спільних стандартів для здійснення державного управління, які визначаються законом і запроваджуються через систему заходів, процедур та механізмів звітності.

Стандарт – це ознаки певного явища, що встановлені компетентним органом, звичаєм або за загальною згодою як модель чи приклад. Стандарт – це певний зразок (еталон, модель), що приймається за вихідний для порівняння з ним інших подібних об'єктів чи явищ [Колісниченко Н.М. Державна служба в Європейському Союзі. Європеїзація та розвиток державної служби в Україні: навч. посібник/ Колісниченко Н.М./ за заг. ред. М. Бойцуна, О. Рудіка, Я. Мудрого. – К. Міленіум, 2009 – С. 52]. Тому Європейський адміністративний простір можна розуміти ще й як середовище, в якому держави – члени ЄС можуть ефективно взаємодіяти і співпрацювати, маючи в своєму арсеналі сукупність певних стандартів.

Слід зазначити, що утворення і подальша інституалізація Європейського Союзу стала вагомим фактором впливу на розвиток держав – членів. Політичні, економічні та соціальні зміни, які виникають на націо-

нальному рівні в результаті європейської інтеграції, вже протягом більше двадцяти років характеризується дослідниками як процеси "європеїзації". Європеїзація в широкому значенні – це зміни, що відбуваються в усіх сферах суспільного життя під впливом процесу європейської інтеграції [Колісніченко Н.М. Державна служба в Європейському Союзі. Європеїзація та розвиток державної служби в Україні: навч. посібник/ Колісніченко Н.М./ за заг. ред. М. Бойцуна, О. Рудіка, Я. Мудрого. – К. Міленіум, 2009 - . С. 52 С. 159].

К. Деммке, визначає європеїзацію як цілеспрямовану, програмовану адаптацію або несвідоме, стихійне пристосування внутрішнього національного законодавства, процедур, норм, стандартів до норм і правил в ЄС. Європеїзація охоплює різні сфери: право, економіку, політичні системи, охорону навколишнього середовища, а також сферу публічного адміністрування, процеси вироблення політики, механізми її ефективного впровадження тощо. Європеїзація державного управління, за визначенням І. Грицяка, – це євро інтеграційний процес впливу на національну систему державного управління, з одного боку, та відповідні дії національних інституцій щодо сприяння цього впливу – з іншого. Результатом європеїзації державного управління є набуття європейськими країнами схожих або окремих спільних рис у власних системах державного управління [Енциклопедичний словник з державного управління / за ред. Ю.В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю.П. Сурміна; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К.: НАДУ, 2010].

Проте на думку Н. Колісніченка слід розрізняти термін "європеїзація" та "європейський адміністративний простір", оскільки європеїзація пов'язана з процесом зростання впливу, а виникнення європейського адміністративного простору означає процес сходження або конвергенції. Крім того, необхідно розрізняти процес впливу ЄС на національні системи управління, національне законодавство з державної служби, національну кадрову політику.

Європеїзація національних систем державного управління відбувається: через зобов'язання запроваджувати і забезпечити дотримання нормативно-правових актів ЄС; через створення мереж та мережне співтовариство, для якого залучаються представники ЄС, національні політики і урядовці, державні службовці всіх рівнів, представники приватного сектора, профспілок, громадського суспільства, науковців та інших. У результаті, відмінні колись системи державного управління держав – членів ЄС набувають усе більше спільних рис. Процес відбувається поступово і природно, не зачіпає національно-історичних традицій і, що важливо, не викликає в держав або їх громадян застережень і побоювань. Це зумовлено тим, що європеїзація відбувається паралельно з процесами модернізації та інтернаціоналізації державного управління не лише в державах – членів ЄС, але й країнах – сусідах Євросоюзу, які застосовують принципи належного управління, запозичують кращий досвід державного управління тощо.

Згідно з підходами до організації європейського адміністративного простору, сучасна професійна публічна служба обов'язково передбачає: поділ між державною (публічною) та приватною сферами; розмежування політичної та адміністративної діяльності; розвиток персональної відповідальності державних службовців через подолання колишніх колективних процесів прийняття рішень, що потребує кваліфікованих менеджерів сфери державного управління; достатню захищеність, стабільність належний рівень оплати праці, а також чітко визначенні права та обов'язки державних службовців; відбір, призначення і просування по службі, що базується на оцінці професійних досягнень. Таким чином, незважаючи на особливості підходів до організації і функціонування державної служби в різних країнах Європейського Союзу, що, як правило, мають історичне національне коріння, існують загально визначені стандарти та принципи, на яких ґрунтується діяльність державних служб усіх країн ЄС.

М. В. Канавець, канд. наук з держ. упр., КНУТШ, Київ
kmarysia@gmail.com

РЕФОРМА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: РОЛЬ ТА ВПЛИВ ГРОМАДСЬКОСТІ

У сучасний період суспільних трансформацій, Україна стала на шлях євроінтеграційних перетворень після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. У зв'язку з цим реформування багатьох сфер діяльності суспільства є актуальним та нагальним й потребує узгодження цих змін із громадськістю, що є необхідною складовою демократизації цього процесу. Модель державного управління, яка була націлена на державний інтерес, має змінюватися на модель публічного управління, яка націлена на інтереси суспільства, необхідно створити нові принципи взаємовідносин органів державної влади і між собою, і з інститутами громадянського суспільства.

Побудова демократичного суспільства та подальший розвиток його різних інститутів передбачає прагнення громадян впливати на державну політику. Налагоджена взаємодія між органами державної влади і громадянами, а також практика контролю громадськості над діяльністю органів влади належить до ознак розвинутої демократичної системи. Це актуалізує потребу активізації громадського діалогу, що додає гнучкості діям органів влади та сприяє акцентованому їхньому орієнтуванню на першочергові потреби суспільства та держави під час прийняття нормативно-правових актів [Government with the People: A New Formula for Creating Public Value (White Paper), World Economic Forum. Global Agenda Council on the Future of Government, February 2017. – 18 p. [Electronic resource]. – Access mode: http://www3.weforum.org/docs/WEF_White_Paper_Future_of_Government_Council.pdf].

В ЄС практика консультацій із громадськістю у процесі прийняття рішень була обов'язковою після прийняття Амстердамської угоди у 1997 р. Вона вимагала від Європейської комісії проводити широкі консультації та публікувати проекти документів для їх обговорення зацікавленими сторонами. Це сприяло прийняттю основних принципів громадських консультацій для гарантування того, що всі зацікавлені сторони зможуть висловити свій погляд та пропозиції стосовно законодавчих ініціатив [Бережа А. В. Реформування публічної влади: сучасні концепції та політична практика: монографія / А. В. Бережа. – К.: Логос, 2012. – 360 с.].

Право на об'єднання є одним з основних прав людини, адже забезпечує функціонування інституту громадянського суспільства. Вперше дане право в незалежній Україні було закріплено Законом України від 16 червня 1992 р. № 2460-XII "Про об'єднання громадян". З розвитком суспільних відносин цей закон був визнаний таким, що не відповідає сучасним вимогам і європейським стандартам. З 1 січня 2013 року набув чинності Закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI "Про громадські об'єднання".

Згідно зі статтею 1 цього Закону громадське об'єднання визначається як "добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів". Тобто, громадські об'єднання є певними спільнотами, що мають за мету спільними зусиллями захищати права й свободи, забезпечувати задоволення суспільно необхідних інтересів.

Після Революції Гідності громадські організації в Україні зростають і чисельно, і якісно. За інформацією Державної служби статистики України на кінець 2015 р. зареєстровано 67911 громадських організацій (з них 22185 – керівних органів і 45726 – відокремлених підрозділів) [Діяльність громадських об'єднань в Україні у 2015 році: статистичний бюлетень // Державна служба статистики України. – 2016. – 100 с. – С. 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publpolit_u.htm].

Впродовж останніх років ухвалено низку важливих рішень про участь громадян у формуванні та реалізації державної політики: Президент України підписав укази "Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні" та "Питання Координаційної ради сприяння розвитку громадянського суспільства", якими затверджено Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 рр., створено Координаційну раду громадянського суспільства, призначено її склад. Проведено перше засідання Координаційної ради. Також внесено зміни до Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, щодо актуальних питань проблем державного і соціально-економічного життя, здійснення громадської експертизи діяльності міністерств та інших центральних відомств, та Типового положення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996, що визначає

механізм функціонування при центральних, регіональних та місцевих органах виконавчої влади ефективного інструменту співпраці – громадських рад [Україна 2015-2016: випробування реформами (аналітичні оцінки) // Центр Разумкова. – 2015. – 90 с. – С. 15-16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2015-2016_Pidsumky.pdf].

Мета діалогу влади й громадськості – чітко визначати перспективи їхньої взаємодії та втілювати у формі конкретних завдань і зобов'язань, зрозумілих і здійснених, виконання яких можна і треба оцінювати. Мета не може зводитися лише до узгодження майбутнього проекту з громадськістю, вона повинна засвідчувати, наскільки цей проект реально відповідає інтересам громадськості [Сурмін Ю. Концептуальні основи створення системи взаємодії органів державної влади із суб'єктами громадянського суспільства в контексті інтеграційних процесів / Ю. Сурмін // Євроатлантикінформ. – 2006. – № 2 (8). – С. 29-35.].

Отже, взаємодія інститутів громадянського суспільства з державними органами – основа сучасної системи комунікації під час формування та реалізації державної політики, важливий чинник і має значний потенціал сприяння розвитку системи державного управління в Україні на демократичних засадах.

***В. М. Козаков, д. держ. упр., проф.,
НАДУ при Президентіві України, Київ
v.kozakov@ukr.net***

ЦІННІСНІ ЗАСАДИ УЧАСТІ ГРОМАДЯН У ВИРОБЛЕНІ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Політична криза української державної влади наочно продемонструвала гостру актуальність дослідження і розроблення базових засад вітчизняної аксіологічної теорії публічного управління, в тому числі і тих питань, що стосуються аналізу та виробленню державної політики.

Водночас звертає на себе увагу надзвичайна розбіжність таких цінностей, пріоритетів і стереотипів, що породжує величезну роль суб'єктивності в процесах, пов'язаних із здійсненням влади й управління, аналізу державних політичних процесів. Проте, серед цієї безлічі поглядів існує все ж коло переваг, які складають внутрішнє ядро, до якого в принципі зводиться вся сукупність цінностей, що визначають демократичну сутність управлінських рішень.

Основним елементом ціннісних орієнтацій в аналізі державної політики є баланс між суспільними цінностями, увага до аналітичних ролей аналітика-експерта і конфлікту між конкуруючими цінностями. Формулювання вимог і рекомендацій до особистих якостей аналітика-експерта політики сприятиме становленню нової сфери професійної діяльності – аналітика політики.

Підкреслимо, що аналітика має надавати громадськості точну, доречну, повну, об'єктивну, вчасну і зрозумілу інформацію про напрями стратегічного розвитку, програми і послуги, що пропонуються урядовими установами, про реальний стан справ у царинах, які належать до їх компетенції, про плани та результати їх здійснення тощо. Мають діяти реальні механізми доступу до звітної інформації, яка б включала як кількісні, так і якісні показники. Відкритість комунікації включає і доступ до інформації, і свободу критики. Беззаперечно, якщо громадяни зможуть відкрито висловлювати свою точку зору, декларувати свою позицію щодо актуальних питань публічного управління, а також відверто ставити вимоги до органів державної влади, то влада може отримати значний кредит довіри від населення з повноваженнями для успішного управління.

Усім зрозуміло, якщо пересічний громадянин не бачить у рішеннях, які приймаються державно-управлінськими органами, ціннісної мотивації до їх виконання, то він усіма силами буде прагнути обійти його положення. Стосунки особи і держави мають будуватися на ціннісних засадах партнерства, принципах довіри і взаємної відповідальності. Громадянин має переконатися, що держава несе відповідальність за стан справ у країні і дійсно піклується про захист і реалізацію його інтересів. Публічний діалог є необхідною умовою підтримки довіри до державних органів. Він відкриває шлях легітимації рішень, підтримки програм діяльності органів державної влади й управління, мобілізації громадськості на бажані дії.

Результативність державної політики багато в чому залежить як від того, якою мірою органи публічного управління дотримуються основоположних цінностей, притаманних демократичним устроєм (до них насамперед відносять прозорість, публічність, відповідальність, адаптивність), так і від якості аналізу політики і розроблених альтернатив. Можливості державного апарату в об'єктивному та ефективному аналізі суспільних проблем і розробці якісних альтернатив, що їх покликана розв'язати публічна політика, багато в чому є обмеженими політичною кон'юнктурою, партійною належністю тих чи інших державних діячів, лобістським впливом тощо. Тому цілком логічним і виправданим є залучення "фабрик думок" до процесу аналізу та вироблення державної політики [Сутність державної політики та державних цільових програм <http://www.viche.info/journal/2566/>]. Особливо це стосується використання наукового потенціалу вищих навчальних закладів, таких як Національна академія державного управління при Президенті України.

Серед необхідних ціннісних складових конструктивної участі громадськості в аналізі та виробленні державної політики насамперед слід виділити: ініціативу та бажання здійснити зміни. Це виявляється в тому, що люди самі прагнуть брати участь у процесі прийняття рішень щодо покращення їх життя; відданість справі – наполегливість громадян у виробленні державної політики; освіченість – обізнаність громадян зі своїми правами та обов'язками щодо співпраці з владою та впливу на процес впровадження політики та прийняття рішень; досягнення успіху

кожної із зацікавлених сторін – отримання переваг як громадянами, так і місцевою владою в процесі розробки та впровадження політики; планування та впровадження – співпраця всіх зацікавлених сторін щодо здійснення позитивних змін в державі; прозорість – чесність усіх зацікавлених сторін з метою здійснення впливу на вирішення проблеми; гнучкість – один з основних компонентів конструктивної участі громадськості. Влада та громадськість повинні вміти домовлятися та співпрацювати; залучення експертів – впровадження методології та формату участі громадськості за допомогою професійних експертів, зокрема спеціалістів з громадянської освіти, організації громадських слухань, проведення досліджень якості послуг.

Шляхами подолання перешкод для участі громадськості у виробленні ефективної державної політики, що ґрунтується на суспільних цінностях, є: громадянська освіта, навчальні тренінги та семінари; кампанії з громадської поінформованості; стратегії співпраці; створення мереж та налагодження зв'язків; обмін досвідом; популяризація інституту волонтерства.

Участь громадськості з аналізу та виробленню державної політики не є сезонним явищем. Правом та обов'язком кожного громадянина є участь у вирішенні місцевих справ не тільки під час виборів, але й у міжвиборчі періоди. Саме це й фіксує рівень ціннісної спрямованості громадян в управлінському процесі. Отже, зв'язки із громадськістю – це функція менеджменту, що передбачає вивчення й аналіз настроїв громадськості, гармонізацію політики організації або особи із суспільними цінностями, сприяє реалізації програми державно-управлінської діяльності, спрямованої на досягнення громадського порозуміння та схвалення. Зв'язки із громадськістю як ціннісний орієнтир публічно-управлінської діяльності мають стати реальним посередником між суспільством і владою, механізмом гармонізації соціальних інтересів, встановлення цивілізованих форм взаємовідносин та співпраці між громадянами і владою.

М. С. Копилова, асп., КНУТШ, Київ
marin k@list.ru

ВОЄВОДСЬКЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНОГО ЖИТТЯ ПОЛЬСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (1918-1939 РР)

Найвищим адміністративним органом воєводств в українських землях Другої Речі Посполитої були такі воєводські управління: Львівське, Станіславовське, Тернопільське і Волинське. Перші три були створені на підставі закону "Про тимчасову організацію органів адміністративної влади II інстанції (воєводств)" від 03 грудня 1920 р. [Dziennik Ustaw z 1920 r. Nr 117, poz. 768], а останнє – закону "Про нормалізацію правно-політичного стану земель, приєднаних до території Польщі..." від 4 лютого 1921 р. [Dziennik Ustaw z 1921 r. Nr 16. poz. 93] і відповідних

розпоряджень уряду. Воєводські управління очолював воєвода, якого призначав президент, і представляв у регіоні центральну виконавчу владу. Повноваження воєвод і окремих воєводських управлінь визначалися розпорядженням уряду від 21 березня 1921 р. [Dziennik Ustaw z 1921 r. Nr 39. roz. 234 i 235]. Воєводському управлінню підпорядковувались усі регіональні урядові установи, зокрема: повітові староства, поліція, магістрати та ін. [Державний архів Волинської області: Путівник. – Луцьк, Надсир'я, 2011. – с. 61]. Громадсько-політичний, загальний і відділ самоуправління воєводських управлінь підпорядковувалися Міністерству внутрішніх справ, інші – профільним міністерствам [Державний архів Івано-Франківської області: Путівник. – Т. 1: Фонди періоду до 1939 року. – К., 2008. – с. 26]. Зокрема, у церковно-релігійних питаннях воєводські управління співпрацювали з Міністерством віросповідань і народної освіти [Zasady organizacji Wojewodzkiego Wydziału Wyznaniowego // Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Nr. zespolu 14, Nr. serii 5, Syg. jedn. arch. 312. – S. 39]. У релігійній сфері воєводи виконували правовий захист римо-католицької церкви і контролювали виконання іншими конфесіями державних приписів [Rozporządzenie wykonawcze Rady Ministrow o organizacji władz administracyjnych drugiej instancji // Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Nr. zespolu 14, Nr. serii 5, Syg. jedn. arch. 312. – S. 22].

Для реалізації державної політики завдань у структурі воєводських управлінь створювались галузеві відділи. Зокрема, президія Львівського воєводського управління 7 вересня 1921 р. ухвалила рішення про створення відділу у справах релігій (Wydział wyznaniowy) [Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej 1921 r. N 522]. Його керівник і службовці були призначені рішенням міністра віросповідань і народної освіти з числа дипломованих випускників юридичних факультетів [Organizacja wojewodztw. Pismo Departament Wyznan, Ministerstwo Wyznan Religijnych i Oswiecenia Publicznego 14.08.1919. // Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Nr. zespolu 14, Nr. serii 5, Syg. jedn. arch. 312. – S. 14-15]. Діяльність відділу була спрямована на забезпечення опіки різних церковних конфесій і значною мірою сприяла реалізації політики польського уряду щодо покатоличення українського населення східних воєводств [Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), Ф. 1, Оп. 14, с. 3]. Зокрема, в 1922 р. відділ у справах релігій Львівського воєводського управління ініціював конфіскацію поліцією україномовних церковних книг, виданих у друкарні одного з монастирів Василіан-унійців [ДАЛО, Ф. 1, Оп. 52, Од. зб. 105, с. 2-38]. Також співробітники відділу збирали статистичні дані щодо релігійних уподобань населення Галичини, забезпечували постійний моніторинг настроїв українців цього регіону, шляхом погроз і залякувань запобігали переходу місцевого населення з греко-католицької віри у православну. Водночас Міністерство віросповідань і народної освіти регулярно надсило до воєводських управлінь циркуляри з детальними рекомендаціями щодо забезпечення впливу польських дер-

жавних інституцій на православних віруючих і священників [ДАЛО, Ф. 1, Оп. 25, Спр. 481, с. 15].

Важливим засобом реалізації державної політики в релігійній сфері на території східних воєводств було листування відділів у справах релігій воєводських управлінь з парафіями (парохіями), керівниками релігійних громад і повітовими старостами. Шляхом кореспонденції затверджувалися бюджетні кошториси й орендні договори парафій, розглядалися клопотання про отримання держаних дотацій окремими священиками, членами їх родин, а також вдовами і сиротами [ДАЛО, Ф.1, Оп. 14, с. 3]. Православні священики могли, як правило, домогтися дотації лише за згодою воєводи [ДАЛО, Ф. 1, Оп. 14, Од. зб. 2005, с. 1-3]. Крім того, майже щомісячно воєводські управління отримували від повітових старост різну інформацію про реалізацію церковно-релігійної політики уряду та панівні настрої серед віруючих окремих повітів і районів. Для отримання додаткової інформації про певну парафію релігійної громади або з конкретного конфесійного питання воєводські управління надсилали повітовим старостам відповідні запити або доручення, в яких формулювалися питання й обов'язково вказувалися терміни їх виконання [ДАЛО, Ф. 271, Оп. 1, Спр. 821, с. 102]. Матеріали службового листування з парафіями, а також звіти повітових старост ставали основою регулярних доповідей керівників воєводських управлінь міністру внутрішніх справ про стан церковно-релігійного життя регіону, діяльність окремих священнослужителів і парафій. У звітах воєводи висловлювали певні рекомендації центральним органам виконавчої влади щодо спрямування або корекції політики Варшави у сфері віросповідань [Вовк Я. О. Політика Польської держави стосовно християнських конфесій (1918–1926 рр.) : рукопис дис. канд. іст. наук : 07.00.02 – всесвітня історія. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2005. – с. 98].

До функцій відділів у справах релігій також відносився аудит фінансово-господарської діяльності церковно-монастирських володінь Польської автокефальної православної церкви. Проведення аудиторських перевірок дозволяло підтвердити або скорегувати суми отриманих нею прибутків від господарської діяльності, оренди нерухомого майна й виконання релігійно-обрядових функцій. Для отримання чималих прибутків церковні органи (єпископські, монастирські, парафіяльні) часто відмовлялися від власних господарських ініціатив, а тому відділ у справах релігій воєводських управлінь брав на себе ініціативу укладення від імені парафій і монастирів договорів оренди нерухомого майна або земельних угідь з польськими та іноземними підприємцями. Крім того, через відділи у справах релігій воєводські управління проводили адміністративний патронаж церковної ординації [ДАЛО, Ф. 1, Оп. 14, с. 1-2].

Упродовж міжвоєнного періоду в структурі воєводських управлінь відбулися певні реорганізації. Так, у складі Станіславського воєводського управління відділ у справах релігій як самостійний структурний підрозділ функціонував упродовж 1921-1925 рр., а потім був реорганізований у підвідділ у справах релігії президіального відділу, а невдовзі увійшов до

структури адміністративного відділу. У 1935 р. підвідділ у справах релігій увійшов до політико-національного підвідділу громадсько-політичного відділу воеводського управління [Державний архів Івано-Франківської області: Путівник. – Т 1: Фонди періоду до 1939 року. – К., 2008, с.26].

Отже, воеводські управління займали важливе місце в структурі державного управління Другої Речі Посполитої, забезпечуючи реалізацію політики уряду в окремих регіонах. Їх структурований адміністративний апарат, налагоджена взаємодія з органами поліції, прокуратури, повітовими старостами та іншими державними інституціями дозволяли контролювати політичне, економічне, культурне, а також релігійне життя окремих регіонів.

А. О. Краснейчук, к.держ.упр, НАДУ, Київ
krasneychuk@mail.ru

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ КОНСАЛТИНГУ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

Нові методичні рішення вимагають застосування нових технологій управління й якісної організації управлінських процесів. У цьому сенсі можливе використання консалтингу (консультаційної діяльності), яка у самому широкому розумінні є видом інтелектуальної діяльності, основним завданням якої є аналіз та обґрунтування перспектив щодо розвитку і використання науково-технічних та організаційно-економічних інновацій з урахуванням предметної області, яка потребує вирішення.

Різними аспектами консалтингу в державному управлінні та місцевому самоврядуванні займалися: муніципального консалтингу – О. В. Молодцов, С. Є. Саханенко; політичного консультування – В. В. Голубь; психологічних аспектів консультаційної діяльності – Ю. О. Молчанова; надання послуг з управління – Р. В. Войтович, В. С. Долечек, О. В. Ліпнцев, В. М. Сороко. У той же час бракує узагальнюючих наукових досліджень, присвячених питанням застосування консалтингу в державному управлінні.

Консультаційна діяльність (консалтинг) є одним з важливих елементів соціально-економічної системи, її управлінською складовою, як для суспільства в цілому, так і для державних органів зокрема. Консалтинг спільно із стратегічним управлінням, інформаційними технологіями розглядаються як нові організаційні технології підвищення ефективності державного управління.

В Україні консалтингові послуги з'явилися на початку 90-х років, що спричинено початком активного освоєння іноземним капіталом українського ринку і розвитком приватного підприємництва, а в державному управлінні – консультаційним супроводом процесів приватизації.

Існують два основних види класифікації консалтингу: предметна – з точки зору предмету консультування й методологічна – з точки зору методу консультування.

Предметна класифікація найбільш розповсюджена. У відповідності до неї консалтинг класифікується у залежності від трьох елементів менеджменту, на який вони направлені: загальний, фінансовий та виробничий.

Методологічна класифікація орієнтована на професійну специфіку консультантів, оскільки класифікує їх діяльність у залежності від методів роботи (експертне, процесне, навчальне).

Серед багатьох предметних класифікацій консалтингу найбільш вдалою, на нашу думку, є класифікація, запропонована українською дослідницею Трофімовою О.К. [Трофімова О.К. Такий різний консалтинг. Класифікація консалтингових послуг // Синергія. – 2004. – № 3. – с. 22]. І вона наступна: управлінський, інвестиційний, фінансовий, фондовий, якості (TQM), виробничий (інжиніринг), ІТ-консалтинг (інформаційні технології), маркетинговий, реклама та зв'язки з громадськістю (PR), управління персоналом (HR), юридичний, навчання і безпеки організації.

Управлінський консалтинг (management consulting, менеджмент-консалтинг), є видом консалтингової діяльності задля надання допомоги у вирішенні управлінських проблем, які потребують подальшого їх вирішення. Управлінський консалтинг у класичному розумінні є одним з основних видів предметної класифікації консультаційної діяльності, функцією розвиваючого консалтингу та визначається ситуативно в процесі проведення конкретного консалтингового процесу. Крім загального управління та адміністрування, функції управлінського консультування можуть бути наступними: стратегічне планування та управління, реструктуризація, організаційний розвиток, а послуги, визначені цими функціями – організаційна діагностика, антикризове управління, управління організаційними змінами, тощо.

У сучасний період реорганізацій державної служби, вважаємо за потрібне використання кадрового консалтингу, це пов'язане з наступним: зростання ролі працівників, які здатні генерувати і впроваджувати у життя інноваційні ідеї, організовувати і управляти процесами. Ринок HR-консалтингу складається з декількох складових: 1. Рекрутинг – підбір кваліфікованих кадрів для об'єктів консультування на платній основі шляхом: використання власної бази даних; прямий пошук (Executive Search); так зване "полювання за головами" (Headhunting). 2. Аутсорсинг (outsourcing – букв. поза джерелом) – передача неосновних функцій сторонньому підряднику. Придатними для аутсорсингу є сталі функції, що не потребують інновацій (кадрове діловодство, розрахунок заробітної плати, оформлення трудових книжок, лікарняних листків, відпусток тощо). Саме це дасть змогу вивільнити людські ресурси і направити фінансові ресурси на здійснення більш дієвих функцій.

Кадрове консультування раніше розглядалося через призму підвищення кваліфікації керівних кадрів. У державному управлінні воно повинно навчити державних службовців основам консультаційної діяльності.

Консалтинг якості TQM (Total Quality Management) являється одним з основних видів консультативної діяльності, в тому числі і для органів державного управління. Принципово новим в організації діяльності органів влади є перехід на міжнародні стандарти системи керування якістю. Найбільш розповсюдженою нормою для створення таких систем є міжнародний стандарт якості ISO, що офіційно визнаний державним стандартом в Україні. Інформаційні технології є новими і дуже перспективними внаслідок попиту на інформаційне програмне забезпечення, автоматизовану переробку інформації. Юридичне консультування відноситься до родоначальника професійного консалтингу. У державному управлінні використовується, переважно, як юридичний супровід або юридична експертиза. Щодо фінансового консультування, то в державному управлінні найбільш доцільно говорити про системи бюджетування, бухгалтерського обліку, аналізу господарської діяльності тощо, впровадження яких дасть змогу узгодити діяльності державних органів всіх рівнів з формування і використання коштів державного й місцевих бюджетів. Реклама і зв'язки з громадськістю передбачають двосторонні відносини між населенням та державними органами, створення позитивного іміджу діяльності останніх.

Такий вид консультування, як безпека організації пов'язаний у першу чергу із захистом інформації. У цій сфері має визначати загальну організацію, класифікацію даних, системи доступу до інформаційних мереж. Викладене вище дає підстави для подальших розвідок з питань теорії і практики консалтингу.

В. О. Круть, асп., КНУТШ, Київ
Krut.volodymyr@gmail.com

ДО ПИТАННЯ ПРО СУЧАСНУ АНТИКОРУПЦІЙНУ ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ

На політичній карті світу, яка налічує 195 держав, визнаних Організацією Об'єднаних Націй, можна знайти достатню кількість країн, які мають цінні природні ресурси, вдале з економічної точки зору географічне розташування, багатий рослинний та тваринний світ, проте є одними з найбільш корумпованих у світі, у тому числі з причини корумпованості державних органів та посадових осіб. Протягом усього часу існування Україна як незалежна держава займала практично останні позиції у всесвітньому відомому антикорупційному рейтингу міжнародної громадської організації Transparency International, розташовуючись поряд з такими державами як Іран, Камерун, Непал, Нікарагуа, Нігерія, Того, Філіппіни, Бангладеш та Парагвай. За даними Transparency International, у 2016 році індекс сприйняття корупції в Україні становив 29 балів зі 100 можливих, що на два бали вище ніж у 2015. При цьому два бали Україні вдалося заробити не завдяки ефективній боротьбі з корупцією, а у зв'язку з критичним ставленням суспільства до цього явища. Причина такого низько-

го рейтингу полягає у неефективності здійснюваної державними органами антикорупційної політики.

Абсолютно очевидно, що сьогодні корупція в Україні перетворилась на загрозу національній безпеці, та конституційному ладу, вона руйнує демократичний шлях розвитку нашої держави та суспільства.

Вплив на суспільну свідомість системної корупції протягом довгого періоду часу призвів до появи її субкультури, що стало однією з причин втрати легітимності колишньою владою. Завдяки активності українського суспільства, відбулася її зміна революційним шляхом. [Лавренюк Ю. Ф. Пріоритетні напрями антикорупційної політики України / Ю. Ф. Лавренюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2014. – Вип. 1. – С. 35-37]. Зміна влади в Україні революційним шляхом є свідченням не лише того, що державна антикорупційна політика була неефективною і здебільшого мала формальні ознаки, але й вимогою суспільства впровадити комплексні механізми протидії корупції, застосування яких створить ефективну систему заходів протидії та запобігання корупційним явищам, за допомогою яких антикорупційні органи зможуть забезпечувати публічне викриття корупціонерів.

Як і у попередніх роках, так і у 2014 році зі зміною влади в Україні була проголошена чергова нова антикорупційна політика, яка почалась зі зміни існуючого законодавства та прийняття нових нормативно-правових актів. Аналізуючи стан сучасної антикорупційної політики можна сказати, що у 2014 році на законодавчому рівні відбулись суттєві позитивні зрушення, коли Парламент України прийняв абсолютно нові і саме головне правові закони у сфері протидії корупції, які знайшли позитивні оцінки та відгуки з боку представників громадянського суспільства, провідних вітчизняних учених і міжнародних експертів. Сьогодні державна антикорупційна політика охоплена такими основними Законами України: "Про запобігання корупції", "Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014 – 2017", "Про національне антикорупційне бюро України", "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів", "Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки та корупційні злочини".

Досліджуючи формування та функціонування антикорупційної політики України попередніх років можна сказати, що приймаючи вдалі правові акти, нашій державі не вдалось просунутись вперед на новий етап боротьби з корупцією, оскільки виконавчі антикорупційні органи виявились неспроможними до практичної реалізації запроваджених законодавством механізмів. Іншими словами, відсутність політичної волі імплементації можливостей антикорупційного законодавства призводить до того, що антикорупційна політика продовжує топтатися на одному місці.

Актуальний стан сучасної антикорупційної політики свідчить про те, що незважаючи на створення достатніх законодавчих передумов для

розбудови ефективного державного механізму запобігання та протидії корупції, державні органи не достатньою мірою демонструють рішучість до побудови стійкої та ефективної системи запобігання корупції, а носії політичної волі часто виявляються незацікавленими та неготовими реалізовувати антикорупційні реформи на практиці. Таким чином важливо зазначити, що для того щоб сучасна антикорупційна політика ставала дедалі змістовнішою Президент України, Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України мають на постійній основі демонструвати політичну волю до здійснення антикорупційних реформ. Послідовність та системність дій під час здійснення антикорупційних реформ сприятиме насамперед поверненню довіри суспільства до держави та її органів.

Аналізуючи позитивні приклади досягнення поставлених цілей слід звернути увагу на запровадження в Україні системи електронного декларування майна та статків публічних службовців, на вдало проведену реформу державних закупівель, створення незалежних органів (Спеціальної антикорупційної прокуратури, Національного антикорупційного бюро та Національного агентства запобігання корупції), зміні підходів у проведенні конкурсних відборів для призначення на посади у державній службі, вжиття кроків щодо гармонізації законодавства України щодо спеціальної підслідності антикорупційних органів розслідування.

Із наведеного можна зробити висновок, що продовжуючи цілеспрямовано реалізовувати поставлені цілі, демонструючи політичну волю до реформ, прагнучи прийняття рішень, які підтримуються громадянським суспільством, реалізація сучасної антикорупційної політики буде прикладом спроможності України як незалежної держави до подолання таких серйозних викликів як корупція та утвердження демократичних засад в державі.

***В. А. Левицький, канд. філол. наук,
Генеральна прокуратура України, Київ
kyivtext@meta.ua***

КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ТА ДОТРИМАННЯ

Комунікація належить до вагомих засобів управлінської діяльності. Невипадково прийнято простежувати систему зв'язків між мовою, мисленням і мовленням, яку співробітник державного органу застосовує при виконанні повноважень [Хаджирадаєва С. Підготовка державних службовців до професійно-мовленнєвої комунікації: концептуальні засади й стратегії модернізації технології: автореф. дис.... докт. наук з держ. управління: 25.00.03. – К., 2006. – С. 13–14; Панасюк Л. Білінгвізм як чинник політичного розвитку України: автореф. дис.... докт. політ. наук: 23.00.02. – К., 2015. – С. 18–19, 23]. З огляду на зазначене одним із напрямів реформування держслужби в Україні постає запровадження

етичного канону для осіб, що займають відповідні посади. При цьому виняткову увагу привертає встановлення комунікативних норм на зміну положенням правових актів, котрі втратили чинність. Мета запропонованого дослідження – з'ясувати особливості трактування культури спілкування, утвердженого для державних службовців нині, з урахуванням реалізації передбачених вимог.

Як відомо, статтею 5 Закону України "Про державну службу" 1993 р. регламентувалося дотримання державним службовцем *високої культури спілкування*. На виконання однойменного Закону 2015 р. указаний термін ужито в п. 5 розділу II Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, затверджених наказом Нацдержслужби від 05.08.2016 № 158 (далі – Загальні правила). Якщо в Законі 1993 р. зміст поняття "висока культура спілкування" не висвітлювався, новий підзаконний акт містить роз'яснення. Згідно із Загальними правилами, додержуватися такої культури означає "не допускати використання нецензурної лексики, підвищеної інтонації". Очевидно, наведене тлумачення потребує окремих уточнень.

По-перше, у власне дефінітивному аспекті терміни "нецензурна лексика" та "підвищена інтонація" не видаються найбільш коректними. Статтею 15 Конституції України цензура заборонена. Отже, замість нецензурного характеру, доцільніше зауважувати обценність, пейоративність, лайливість чи загалом негативне емоційно-оцінне забарвлення (пор.: *Мала філологічна енциклопедія*. – К.: Довіра, 2007. – С. 294) слів. З погляду філології інтонація буває, зокрема, наспівною, говірною та ораторською (див.: *Чамата Н.* Інтонація віршова Шевченка // *Шевченківська енциклопедія*: В 6 т. – К.: Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка НАН України], 2013. – Т. 3. – С. 137). Своєю чергою, підвищеність може бути притаманною тону як засобу виявлення інтонації.

По-друге, в аспекті застосування згаданих норм певний спосіб спілкування неповною мірою відображає культуру мовця в цілому. Наприклад, умисно знижений тон, патетична повільність висловлювання, показне вдавання державного службовця до книжної лексики мисляться виправданими в ході урочистого заходу. Але під час надання адміністративних послуг вони можуть також свідчити про глузливе ставлення до громадян, тобто не підпадати під окреслений етичний ідеал.

Доречнішим убачається співвіднесення високої культури з нормами офіційно-ділового спілкування, у тому числі закріпленого стилістично. Для порівняння: дотримання засад ділової комунікації зараховано до обов'язків етичної поведінки як Правилами внутрішнього службового розпорядку державних службовців Генеральної прокуратури України, затвердженими конференцією держслужбовців зазначеного органу 16.11.2016 (п. 1 розділу II), так і Кодексом професійної етики та поведінки працівників прокуратури, затвердженим наказом Генерального прокурора України від 28.11.2012 № 123 (ст. 24). Зазначений Кодекс, оперуючи терміном "комунікативні здібності" (ст. 14), загалом охоплює ряд приписів стосовно комунікативних ситуацій, найтиповіших для прокурорів і слідчих (взаємодія з

учасниками судочинства та ін.). Водночас у більшості правових актів сама наявність офіційно-ділового стилю мови як механізму забезпечення публічного управління та адміністрування проігнорована.

Близьким до аналізованого положення Загальних правил виявляється п. 9 їх розділу II. Ідеться про необхідність для державних службовців "шанувати народні звичаї і національні традиції". Оскільки пунктом 7 ч. 1 ст. 4 Закону України "Про державну службу" 2015 року (далі – Закон) гарантовано рівний доступ до держслужби, а пунктом 3 ч. 1 ст. 8 цього Закону – повагу гідності людини з боку державного службовця, формулювання вказаної вимоги не зайве конкретизувати. Імовірно, пошана до звичаїв і традицій може розкриватися:

- із різним ступенем дотримання таких звичаїв (традицій). Зокрема, на сьогодні в діловому листуванні побутує делікатне звертання до ряду кримських татар із компонентом *-ага*, усталеним у кримськотатарській мові: "Шановний Мустафо-ага!" (у випадку, якщо адресатом є народний депутат України М. Джемільєв) і т. д. Натомість зазначена норма Загальних правил може тлумачитися з урахуванням не лише мовного етикету, а й народних обрядів у широкому розумінні. Гіпотетичне залучення держслужбовців до них (будівельні ритуали за участі представників Держархбудінспекції тощо) навряд чи завжди сприятиме виконанню завдань і функцій держави;

- на різних, докорінно відмінних між собою, напрямках діяльності (міжнародне співробітництво поряд із прийомом громадян, у ході якого заявники в окремих випадках можуть маніпулювати через посилання на народні звичаї (традиції), наголошуючи на істотності певних звичаєвих деталей і т. д.);

- за різних політичних обставин. Скажімо, демонстративна пошана до культури держави-агресора за умов його вторгнення в Україну може суперечити патріотизму як принципу державної служби (п. 4 ч. 1 ст. 4 Закону).

Варто брати до уваги і зарубіжний досвід. Справді, статтею IX Етичного кодексу Апарату Уряду Чеської Республіки, затвердженого рішенням Керівника цього Апарату № 13/2016, службовців зобов'язано поводитися адекватно щодо соціальних і комунікативних рис інших осіб. Згідно зі ст. 12 Етичного кодексу державних службовців Республіки Хорватія від 25.03.2011, серед цінностей вирізняє взаємну повагу, довіру, співпрацю, терпимість.

Отже, у правовому регулюванні культури спілкування видається доцільним послідовніше скерувати державних службовців на діяльність, толерантну щодо співробітників та інших осіб, відповідну ситуації, позначену опануванням правил офіційно-ділового мовлення. При цьому виправданим убачається регламентування пошани до народних звичаїв і національних традицій лише у спосіб, що не перешкоджає ефективно-му виконанню посадових обов'язків працівника державного органу.

**Д.С. Лікарчук, канд. політ. наук,
член-кор. Академії політичних наук, Київ**

GOOD GOVERNANCE TA NEW PUBLIC MANAGEMENT В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Сьогодні зміни, що відбуваються в системі державного управління України мають враховувати всі аспекти обраного стратегічного шляху. Європейські партнери поставили задачі, які Україна має виконати, серед них й реформа системи державного управління.

Одними з найпопулярніших моделей, що передбачають реформування державного управління та створення абсолютно нової системи функціонування державного управління є Good Governance та New Public Management. На сьогодні Good Governance та New Public Management використовують у ста країнах світу.

Поняття "Good Governance" набуло актуальності в 90-ті роки XX століття й було використано під час "Щорічної конференції Світового банку у сфері економічного розвитку". Модель Good Governance відповідає реаліям України, адже одним з її завдань є взаємодія в системах: "держава↔бізнес" та "держава↔бізнес↔суспільство". Знаючи проблеми взаємодії та взаємозв'язків політики та бізнесу (олігархів) в Україні, зазначена модель буде і регулятором, і контрольною функцією в такій системі функціонування.

Відомий американський дослідник К. Худ, вивчивши походження терміну "державний менеджмент", прийшов до висновку, що в сучасному значенні він увійшов у політологічний лексикон тільки в 1960-70-і рр., після того, як одноіменна дисципліна була введена в магістерську програму з публічної політики ряду американських університетів. Інституціоналізація поняття припадає на 1980-ті рр., коли воно з'являється в назвах шкіл, журналів, нормативних актів та органів влади.

Концепція New Public Management з'являється на початку 1990-х рр. На думку М. Барзлея, вона була введена в науковий обіг політологами для "структурування наукової дискусії про сучасні зміни в організації та управлінні виконавчою владою" [Barzelay M. Origins of the New Public Management: an International View from Public Administration / Political Science // New Public Management: Current Trends and Future Prospects / ed. by K. McLaughlin, S. Osborne, E. Ferlie. London, 2002].

Дана теза підтверджується аналізом бібліографічних баз даних, проведених британськими дослідниками С. Доусоном і Ш. Даргі. Відповідно до цього аналізу словосполучення "New Public Management" вперше було впроваджено в 1993 р. [Dowson S., Dargie C. New Public Management: A Discussion with Special Reference to UK Health // New Public Management: Current Trends and Future Prospects / ed. by K. McLaughlin, S. Osborne, E. Ferlie. London, 2002.].

Основна задача New Public Management полягає в моделюванні ринкових процесів всередині державного сектора та запозиченні техноло-

гій управління, розроблених для приватних компаній. Це виражається насамперед у скороченні масштабів і ресурсів державного управління (приватизація; децентралізація; дерегулювання; делегування ряду державних повноважень ринкових структур; зменшення витрат на державний апарат за рахунок його скорочення, реструктуризація і маркетингова діяльність; перегляд обов'язків держави і відмова від деяких з них, пов'язаних, насамперед, із соціальним забезпеченням населення) та удосконалення механізмів управління державними фінансами та бюджетом (конкурсний тендер; контрактна система всередині державної служби; введення платного режиму для ряду послуг).

New Public Management ставить під сумнів ефективність традиційної моделі державного управління з властивою їй ієрархічною підлеглистю та централізацією управлінських рішень.

Концентрованим вираженням ідей New Public Management є порівняння держави з човном, у якому уряд відповідає переважно за розробку стратегії розвитку (прокладає курс), а безпосередні задачі залежать від самих громадян та їх об'єднань, бізнесу [Caddy J. Why Citizens Are Central to Good Governance // The OECD Observer, 2001, – № 229]. Іншими словами, урядам необхідно більше уповноважувати суспільство, ніж його обслуговувати. У цьому зв'язку К. Райнхард підкреслював, що "мова йде про новий поділ відповідальності між державою та суспільством".

Але, недоліки менеджеріального підходу до державного управління спровокували появу нової управлінської моделі, що отримала назву "Good Governance", або "належне управління".

В основному нова парадигма орієнтована на подолання таких недоліків нового державного менеджменту, як другорядність вирішення соціальних проблем і, як наслідок, підвищення рівня соціальної нерівності та бідності, особливо в країнах, що розвиваються; ерозія ролі держави й державних службовців в суспільних відносинах; акцент на універсальності пропонованих методів реформування замість обліку інституційного контексту кожної держави.

Своєрідним гаслом цієї парадигми став вираз "from Government to Governance" (від уряду до управління), який ознаменував перехід до переважно децентралізованих спільнот (мереж), в яких держава, бізнес і громадянське суспільство рівним чином беруть участь у поділі владних повноважень. Government (уряд) передбачає диференціацію, з одного боку – виконавців, державних службовців, а з іншого – політичного керівництва, то Good Governance знаходиться поза цієї дихотомією і передбачає інституціоналізований діалог між державою і громадянським суспільством. Дана модель фокусується на партнерських відносинах, у яких політики і державні службовці приймають рішення спільно з іншими секторами суспільства.

Нарешті, інтеграція моделі "Good Governance" в систему державного управління вимагає відповідного інституціонального контексту й включає комплекс елементів у вигляді зрілого громадянського суспільства і комерційного сектора, здатних разом з державою сформувати активні

політичні мережі партнерства та співробітництва при прийнятті управлінських рішень, а також професійного й відповідального бюрократичного апарату, що ефективно виконує прийняті рішення [Good Governance in Practice. Approaches and Examples from Development Practice [Электронный ресурс]. URL: http://www.bmz.de/en/publications/topics/good_governance/Materialie220_Information_Brochure_4_2012.pdf].

Крім цих факторів особливе значення має історичний і культурний контекст, що враховує ступінь розвиненості демократичної традиції та культури політичної участі суспільства.

**Ю. В. Никулина, канд. филос. наук,
Акад. упр. при Президенте Республики Беларусь
julianiklina@gmail.com**

АДМИНИСТРАТИВНЫЕ РЕФОРМЫ КАК СТРАТЕГИЯ МОДЕРНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

Административные реформы, охватившие большинство стран мира, являются отражением глобальной тенденции по переосмыслению природы и роли государства в жизни современного общества. В США, Великобритании, Франции, Швеции и других развитых странах обращается внимание на низкую эффективность государственного аппарата, его несоответствие требованиям современности. Существенные изменения под влиянием глобализации происходят в системе политической власти и механизмах функционирования демократических институтов. В развитых странах все актуальнее становится и проблема гуманизации государственного управления, что связано с естественной реакцией социального организма на бюрократизацию и технократизацию социальной среды. Эти проблемы проявляются на фоне усиления неопределенности и нестабильности в мировом сообществе, при высоком динамизме происходящих перемен, росте значения фактора многовариантности развития. Свой вклад сюда вносит и современная научно-техническая революция, особенно в области информатики и телекоммуникаций. Пытаясь справиться с этими проблемами, западные государства концентрируют усилия в следующих областях. Во-первых, это повышение эффективности работы госаппарата и предоставление населению более качественных услуг. Во-вторых, – развитие партнерских отношений между государственным и частным секторами и более четкое разделение их ответственности за решение возникающих проблем. В-третьих, – налаживание многосторонних связей между государством и гражданским обществом, привлечение населения к управлению общественными делами.

В целом же, характеризуя процессы модернизации государственного управления в странах Запада, несмотря на все различия в их протекании, можно выделить ряд общих черт. Во-первых, хотя причины и

условия начала реформ во многих странах различны, в целом выбранная стратегия и основные направления совпадают. Установка на современные административные реформы исходит из принципов рационалистического инструментализма, который подразумевает, что принципы менеджмента могут быть привиты на любой почве, независимо от социального и политического контекста и традиций. Институциональная восприимчивость в процессе административных реформ характеризуется такими основными параметрами, как степень централизации, политическая нейтральность и стабильность в высших эшелонах госслужбы. Во-вторых, модернизация государственного управления направлена на повышение эффективности и результативности работы государственных структур, усиление их ответственности за предоставление качественных услуг населению. В-третьих, интенсивно разрабатывается концепция "нового государственного управления", основанная на замене бюрократической машины гибкими автономными организационными структурами, несущими ответственность перед обществом и развивающими партнерские отношения с частным сектором, гражданами и общинами. Общие методологические принципы стратегии западных административных реформ определяются, прежде всего, стремлением реформаторов использовать новейшие достижения современной теории административно-государственного управления. Однако темпы преобразований в каждой отдельной стране во многом зависят от уровня социально-экономического развития, общей политической ситуации, достигнутого элитой консенсуса по поводу направления реформ, личной политической воли реформаторов – их радикализма или, напротив, конформизма.

Анализируя возможности и перспективы применения опыта западных стран при проведении административных реформ на постсоветском пространстве, многие исследователи справедливо указывают на существенные различия в функционировании государственных и общественных институтов. Целый ряд ключевых параметров необходимых для модернизации системы государственного управления (эффективность и рациональность управленческого аппарата; уровень коррумпированности; желание, готовность и возможность гражданского общества взять на себя выполнение ряда функций государства), определяют существенное отличие стартовых условий реализации административных реформ на постсоветском пространстве от тех, что стимулировали осуществление аналогичных преобразований в зарубежных странах.

Исследование характерных особенностей управленческой деятельности, взаимодействия власти и бизнеса, органов управления разных уровней и населения, нормативно-правовых основ и практики принятия решений позволяет многим авторам правомерной утверждать, что на пути модернизации государственного управления на постсоветском существует немало трудностей и проблем. Наиболее существенной проблемой на пути реализации административных реформ на постсоветском пространстве является чрезвычайно низкая эффективность институтов гражданского общества, что обусловлено общей пассивнос-

тью населення. С одної сторони, це проявляється в відсутності солідарності, партнерства, соціального довіря і згоди по ключовим питанням суспільного розвитку, що помітно послаблює інституціональні можливості соціальної самоорганізації і самодеятельності. С другої сторони, не в останню чергу подібне положення обумовлено недостатнім ресурсним забезпеченням самодеятельної ініціативи. Як наслідок, – можливості організацій взяти на себе виконання значимих функцій держави дуже обмежені.

Очевидно, що адміністративні реформи не повинні інтерпретуватися як самоціль, їх основна задача – бути провідником глибоких перетворень направлених на удосконалення суспільного управління в комплексної модернізації суспільства. Актуальною задачею в цих умовах є формування власної моделі модернізації, заснованої на урахування національних традицій і умов успішності соціальних перетворень, спільного участі в розв'язанні завдань соціального розвитку основних його суб'єктів: держави, соціально-орієнтованого бізнесу і громадян.

Т. О. Пискун, студ., УМСФ, Дніпро
tanya.piskun@mail.ru

ПРИНЦИПИ УСПІШНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ НА ПРИКЛАДІ ПРОВІДНИХ ПІДПРИЄМЦІВ СУЧАСНОСТІ

У сучасних умовах глобалізації організація управління на підприємстві є вкрай актуальною, адже управління сучасним бізнесом – складний процес, що вимагає швидкого прийняття вагомих управлінських рішень у короткі терміни. Ринкові умови, в яких існують сучасні підприємства – динамічні і конкурентні, тому в таких умовах значно зростає рівень відповідальності керівника. Для забезпечення ефективної діяльності підприємства потрібно проводити аналіз конкурентоспроможності, щоб виявити сильні сторони організації, на які вона буде спиратися для розробки стратегії бізнесу. Питання організації та управління на підприємстві є відкритим в колі наукових інтересів як вітчизняних, так і зарубіжних, оскільки економічний прогрес постійно вимагає інноваційних підходів. Для сучасного керівника важливо вміти не тільки швидко вирішувати проблеми, що виникають, але й своєчасно запобігати їм, спрямовуючи бізнес до нових можливостей і сприятливих бізнес-перспектив. Робити це можна тільки з використанням сучасних ефективних управлінських інструментів [Нісієнен І. Е. Час керівника: ефективність використання : монографія / І. Е. Нісієнен. – М. : Економіка, 2010. – 318 с].

Що спільного є у Стіва Джобса, Воррена Баффетта і багатьох інших? Ми можемо з легкістю пригадати кілька імен найуспішніших в світі підприємців. Річард Бренсон, Ларрі Пейдж, Стів Джобс, Воррен Баффетт і ін. Але якщо вивчити їх інтерв'ю і діяльність, то можна не тільки знайти

кілька загальних ключових особливостей характеру, які всіх їх об'єднують, а й відповісти на головні питання. Що робить їх успішними? Чому саме ці люди досягли успіху там, де інші не змогли? У кожного бізнес-лідера є свої власні примхи і неповторний склад розуму, що розвиваються і змінюються протягом багатьох років в тому унікальній оточенні, в якому вони працюють. Нижче перераховано декілька дивовижних особливостей характеру найуспішніших в світі підприємців.

По-перше, вони слухають більше, ніж говорять. Для багатьох це може виявитися сюрпризом, але знайомий нам імідж найвиразніших спікерів нашого часу, скоріше, вписується у визначення того, що вони роблять, що хочуть, не прислухаючись до чийої-небудь думки. Однак у тих, хто читав про життя Стіва Джобса, немає сумнівів в тому, як складно було з ним працювати і одночасно, який важкий був час, коли він не був керівником. Що найчастіше беруть до уваги, це те, що навіть у Джобса була команда радників і різнобічно талановитих співробітників, яка "за сценюю" допомагала йому приймати найскладніші рішення. У 2014 році в інтерв'ю журналу Forbes Річард Бренсон назвав вміння слухати одним зі своїх трьох головних принципів в бізнесі. Він сказав: "Уміння слухати дозволяє нам вчитися один у одного, вчитися у ринку, вчитися на помилках, які повинні бути зроблені обов'язково, навіть якщо це звичайні помилки або помилки, що призводять до руйнувань".

По-друге, вони з готовністю приймають невдачі. Не обов'язково ризикувати постійно, досить прийняти те, що нарівні з успіхами будуть і провали. Майже кожен успішний підприємець у своєму житті стикався з серйозними проблемами. Нехай навіть Стів Джобс вже не з нами, але він однозначно залишив після себе багату спадщину в Apple. Однак багато хто забув той епізод, коли співробітники компанії, які не згодні з його рішеннями, змістили його з поста генерального директора. І тільки через деякий час, після успішної роботи над розвитком NeXT і Pixar, було його тріумфальне повернення в Apple. Стів Джобс не занепав духом, коли його "виштовхнули" з успішною компанією, яку він сам же і створив. Більш того, це дало йому стимул взяти свою невдачу і продовжити рух вперед.

По-третє, вони вкрай допитливі. Томас Едісон ніколи не дійшов би до своїх винаходів, включаючи фонограф, кінознімальний апарат, лампу розжарювання, якби не його цікавість. Цікавість – це головна риса будь-якої успішної людини. Підприємці не можуть жити просто так, не можуть бути байдужі до того, що відбувається навколо них. Вони завжди знаходяться в пошуку нового способу зробити щось краще.

По-четверте, вони знайшли свою пристрасть і прямують за нею. На жаль, багато людей йдуть по життю, навіть не уявляючи, в чому полягає їх головна пристрасть. Успішні підприємці не тільки знаходять своє покликання в житті, але і йдуть на найрішучіші вчинки, цілком слідуючи за своєю пристрастю. Більшість підприємців провели тисячі годин, займаючись своєю справою. А присвятити весь цей час набагато простіше тій справі, яку ти дійсно любиш.

По-п'яте, вони визнають те, що багато чого не знають. Популярний (і невірний) стереотип про успішних людей полягає в тому, що вони часто зарозумілі і вважають, що знають все на світі краще за інших. Насправді більшість геніально досягнутих успіху підприємців-самородків навіть віддалено не схожі на зарозумілих людей. Вони, скоріше, будуть першими, хто зізнається, що чогось абсолютно не знають, тому що, чим більше вони вчаться, тим більше знаходять непізнаного. Щоб дійсно зробити щось вартісне в житті, ви повинні вчитися протягом усього життя. Для цього необхідно залишатися сприйнятливим до нового, терпимо ставитися до критики. Як говорив Річард Бренсон: "Пізнання і лідерство йдуть рука об руку. Я отримав дійсно велике визнання за все, чого ми досягли в компанії Virgin, але це сталося тільки тому, що ми працювали і навчалися разом з самими натхненними і надихаючими людьми".

По-шосте, вони знають, коли і як сказати "ні". Існує реальна загроза того, що станеться "вигорання", якщо ви спробуєте контролювати кожну дрібницю навколо вашої справи. Істинно успішні підприємці вміють бачити безліч різних можливостей в своєму бізнесі. Більш того, вони можуть бачити і те, що користі від "погоні" за кожною метою на своєму шляху не буде або що це просто неможливо. Вони повинні бути вибагливі і концентрувати свою увагу тільки на тих ідеях, в яких є найбільший потенціал. Стів Джобс майстерно вмів говорити "ні". Коли він повернувся в компанію в 1997 році, в ній проводилося 350 різних продуктів. За два роки Джобс зменшив це число до 10. Він зумів сфокусувати Apple на те, що вони продовжують успішно проводити і сьогодні.

І врешті, вони знають, як створити хорошу команду. Якщо ви твердо вирішили стати успішним підприємцем, то скоро ви зрозумієте, що неможливо все робити самотужки. Це неможливо фізично і це однозначно призводить до емоційного виснаження. Крім того, будь-яка людська істота (не важливо, наскільки вона розумна, освічена і який має досвід) не може володіти всім набором умінь, необхідних для створення успішної компанії без будь-якої допомоги. Жоден з підприємців не домогся успіху на самоті, виключно своїми силами. Всі вони зуміли зібрати команди вірних, творчих і умілих людей. Для того, щоб стати хорошим лідером, необхідно знати, як передавати повноваження.

О. В.Сергієнко, асп., НАДУ, при Президентові України, Київ
ovsergienko@ukr.net

ПРИНЦИП ДІЄВОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ МІСТОБУДУВАННЯ

Людина як творець активно втручається в природу з метою створення сприятливих умов свого існування. Це диктується природою самої людини. Однією з важливих сфер цього перетворення навколишнього природного середовища безумовно є сфера містобудування. Такий вид

діяльності в силу своєї багатогранності несе суттєві ризики для самого існування людини, породжує соціальні суперечки, і як наслідок вимагає регулювання державою. Проте, це регулювання породжує корупційні ризики, які у свою чергу ще більше збурюють соціальні конфлікти. Постає питання про здатність самого громадянського суспільства регулювати такі процеси. Під дієвістю Великий тлумачний словник української мови розуміє "властивість за значенням дійовий..." [Великий тлумачний словник сучасної української мови. / Під ред.Бусел В.Т. – К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2007. 1736 с., стор.304], і в свою чергу під останнім – "здатний активно діяти; здатний робити вплив на що-небудь" [Великий тлумачний словник сучасної української мови. / Під ред.Бусел В.Т. – К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2007. 1736 с., стор.304].

Очевидно, що поняття дієвості пов'язане з двома основними складовими: активною діяльністю і впливом. Об'єднавши обидві складові розуміємо, що дієвість – це активна діяльність спрямована на вплив на що-небудь.

Проте в такому варіанті тлумачення є очевидні обмеження. По-перше, не зрозуміло суб'єктності такої діяльності, тобто хто чи що повинні активно діяти. По-друге, поняття "на що-небудь" обмежує можливість впливу на осіб, тобто "на кого-небудь". Щодо першого, то слід розуміти, що суб'єктом активної дії може виступати як "що-небудь" (до прикладу: система, інституція, установа тощо), так і "хто-небудь" (до прикладу: контролер, громадянин, спостерігач тощо). У розумінні контролю за органами публічної влади це цілком справедливо, адже суб'єктом громадянського контролю за органами публічної влади в сфері містобудування можуть виступати як особисто громадяни, так і їх об'єднання, так і їх інституційні утворення. Щодо другого, то необхідно зазначити, що існує певна складність в оцінці впливу на особу. Зокрема, з точки зору економічних наук під контролем розуміють "аналітичну функцію, яка охоплює спостереження за розвитком процесів в об'єкті управління, порівняння величини контрольованих критеріїв із величиною, заданою програмою, і виявлення відхилень від неї, а також причин, характеру часу та місця їх виникнення" [Економічна енциклопедія: Утрюх томах. Т. 3 / С.В. Мочерний та ін. – К.: Видавничий центр "Академія", 2002. 952 с., 856], тобто це безособові об'єкти. Однак, діяльність будь-якого органу публічної влади чи його посадової особи пов'язана з процесом і результатом. З точки зору процесу діяльності посадової особи вплив справляється на її дії з метою забезпечення реалізації нею тих владних повноважень, що віднесені до її компетенції. А з точки зору результату – це здійснення безпосереднього впливу на прийняте нею рішення. До певного ступеню абстрактності безпосереднього впливу на саму особу громадянський контроль не здійснює. З іншого боку такі форми впливу як притягнення до відповідальності, в тому числі звільнення посадової особи – є формами впливу на саму особу. Отже, в цьому розумінні під дієвістю громадянського контролю за діяльністю органів публічної влади необхідно розуміти активну діяльність суб'єктів

громадянського контролю з метою впливу на діяльність та результат діяльності органів публічної влади та їх посадових осіб, а також безпосередньо на цих осіб.

Оскільки відповідно до частини другої статті 19 Конституції України органи публічної влади "їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України" [Конституція України. // Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996, №30, стаття 141.], то очевидно, що і громадянський вплив на ці органи і особи повинні бути визначені законодавчо. З іншого боку, відсутність такого визначення не може перешкоджати громадянському контролю у здійсненні відповідного впливу на органи публічної влади, спираючись на вимоги частини першої статті 5 Конституції України, якою визначено, що "народ здійснює владу безпосередньо...". Таким чином, це і визначає дієвість громадянського контролю, тобто здатність здійснювати активний вплив.

Важко не погодитись з думкою, що "сутність функції контролю полягає у відновлюванні, встановлюванні, консервуванні та спрямуванні суспільних відносин..." [Сушинський О.І. Контроль у сфері публічної влади: теоретико-методологічні та організаційно-правові аспекти: Монографія. -Львів: ЛРІДУ УАДУ. 2002. 468 с., 30]. Екстраполюючи це на громадянський контроль за органами публічної влади можна констатувати, що принцип дієвості проявляється у здатності суб'єктів громадянського контролю: відновити вплив над будь-яким органом публічної влади; встановити громадянський контроль за будь-яким органом публічної влади; зберегти наявний рівень контролю за будь-яким органом публічної влади; спрямовувати діяльність органів публічної влади.

Окремо необхідно зазначити, що дієвість громадянського контролю за діяльністю органів публічної влади передбачає отримання бажаного громадянським суспільством результату їх діяльності. Чи в зазначеному контексті не означає дієвість громадянського контролю ефективність здійснення такого контролю? Ми часто у наукових дослідженнях можемо спостерігати за думкою, що "ефективність є головним критерієм оцінки контрольної діяльності та головною метою контролю" [Вітвіцький С.С. Сутність та принципи ефективного державного контролю. // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2013. – Вип. 182. – Ч. 1., 205]. Тож, чи не тотожні поняття дієвості громадянського контролю та ефективності громадянського контролю? Під ефективністю розуміємо "абстрактний іменник до слова ефективний", тобто "який приводить до потрібних результатів, наслідків, дає найбільший ефект" [Вітвіцький С.С. Сутність та принципи ефективного державного контролю. // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2013. – Вип. 182. – Ч. 1., стор.358]. У цьому контексті слід розуміти, що ефект, це "результат, наслідок яких-небудь причин, сил, дій, заходів" [Великий тлумачний словник сучасної української мови. / Під ред.Бусел В.Т. – К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2007. 1736 с, стор.358]. Тобто, дієвість громадянського

контролю є дією, заходом спрямованим на отримання результату – ефекту. Таким чином, ці поняття не є тотожними, але взаємопов'язані в оцінці результату здійснення громадянського контролю за органами публічної влади: якщо результат високий, то такий контроль є дієвим, і навпаки. Тому, дієвість виокремлюють як окрему функцію контролю [Андрійко О. Ф. Державний контроль в Україні : організаційно-правові засади. – К. : Наукова думка, 2004. – 301 с., стор.22].

Т. В Черпак, м.н.с., НБУВ, Київ
tatyanach@i.ua

АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОГО ЗАКОНОДАВЧОГО ПРОЦЕСУ

В Україні на сучасному етапі особливістю законотворчих практик дуже часто є несумісність прийнятих законів вже діючим нормативно-правовим актам та нормам Конституції України, а також об'єктивно зумовленим суспільним потребам та викликам. Такий висновок можна зробити, спираючись на статистику законотворення, згідно якої більшість парламентських рішень виступають змінами до вже діючих законів та таких, що навіть ще не встигли набрати чинності. Окрім того, спираючись на все ті ж статистичні дані, бачимо, що серед усього загалу внесених до сесійної зали Верховної Ради України законопроектів законами стає лише їх п'ята частина.

Для вирішення проблеми невідповідності законопроектів діючим правовим нормам та нагальним практичним потребам необхідним є дотримання цілої низки умов, особливе місце серед яких займає наукове обґрунтування майбутніх законів, їх аналітичне дослідження та обґрунтування.

Оскільки народні представники в українському парламенті є перш за все політиками, які в своїй роботі використовують саме політичні методи та засоби в межах своєї активності, то задля більш ефективної їх діяльності щодо законотворення, для уникнення суб'єктивних моментів та для більш професійного підходу в цьому важливому для життя держави процесі необхідне залучення якнайбільшого кола науковців, експертів та аналітиків, які завдяки вузькоспеціалізованості та професійності здатні запобігти негативним наслідкам в процесі законотворення. Також такий аналіз дає можливість прогнозування соціально-економічних, правових та інших наслідків (в тому числі і негативних) дії майбутнього закону.

Цілком очевидною постає необхідність запровадження в практику законотворення незалежної експертної оцінки. Експертиза проекту закону – це науково-практичний, системний, усебічний узагальнений аналіз, який здійснюється на підґрунті цілісної інформації щодо досліджуваного об'єкта [Законотворча діяльність: словник термінів і понять / за ред. акад. НАН України В. Литвина. – К.: Парламентське видавництво,

2004. – с. 68]. Мета такої експертизи полягає в отриманні якісної оцінки майбутнього законодавчого акта, а також у залученні експертом аналітичної, довідкової та іншої інформації задля уникнення суб'єктивних оціночних рішень. Окрім відповідності майбутнього закону діючій системі законодавства, експертна оцінка має на меті довести відповідність законопроекту вимозі так званої "достатньої підстави". Мається на увазі "достатність" історичного та політичного контекстів (йдеться, насамперед, про актуальність законопроекту, можливі історичні аналогі та паралелі з ними, національну специфіку в даному контексті, співвідношення з можливими альтернативами, відповідність державній політиці та нормам міжнародного права, загальним принципам демократизму і т.д.).

Експертний аналіз законотворчості має проводитися на базових засадах, дотримання яких дозволить в кінцевому рахунку досягти максимально неупередженого та наукомісткого результату в оцінці експертами парламентських рішень. Йдеться про наступні принципи: вільний доступ аналітиків до інформації, необхідної для проведення такого аналізу; професіоналізм, фаховість експертів; повна незалежність експертів від суб'єктів законодавчого процесу (дотримання цього принципу є особливо актуальним в українських реаліях прийняття владно-політичних рішень); відповідальність експертів стосовно об'єктивності та повноти висновків щодо законопроектів і т.п.

Завдяки науково-експертній оцінці та аналізу законопроектна робота набуває науково-обґрунтованого характеру. На основі висновків цих експертиз законопроект направляється у профільний комітет на доопрацювання, що підвищує шанси на досягнення максимально ефективного результату від реалізації такого закону на практиці. Окрім того, науково-експертна оцінка завдяки своєму всеохоплюючому та комплексному характеру дає змогу в найоптимальніші строки розробити та прийняти низку підзаконних актів, які будуть виступати набором механізмів для практичної реалізації майбутнього закону.

Проте, на жаль, в українському парламенті висновки таких експертиз парламентарі розглядають скоріше з погляду рекомендацій, до яких можна прислухатись, а можна і ні. Це підтверджує привалювання в межах парламентських інститутів неформальних факторів впливу на парламентські рішення. Перш за все йдеться про пріоритет особисто-групових інтересів та кооперацію бізнесових еліт у стінах парламенту. Верховна Рада України скоріше для депутатів постає таким собі бізнес-клубом, аніж ареною для узгодження інтересів усіх верств населення. Такий стан речей підкріплюється ще й відсутністю нормативно-правової бази в регулюванні практики проведення науково-експертного аналізу законодавчої діяльності.

З метою підвищення ефективності законотворчої діяльності та обґрунтованості рішень Верховної Ради України було б доцільним максимальне посилення вхідного парламентського аналізу та наукового обґрунтування законопроектів. При цьому важливим є недопущення до такого аналізу та

оцінки установи, організації чи особи, які безпосередньо брали участь у розробці законопроекту, який направляється на аналіз.

А. Д. Штельмашенко, канд. пол. наук, асист., КНУТШ, Київ
western_18@mail.ru

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЕКТНОГО ПІДХОДУ В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ

Термін проект найчастіше використовується в архітектурі та будівництві. Першими проектами деякі дослідники вважають побудову пірамід і Великої китайської стіни.

У сучасних умовах ринкових відносин держави знаходяться в конкурентних відносинах і наразі проектний підхід широко використовується в економіці, управлінні, в залученні інвестицій та державними органами для модернізації системи управління державних структур.

Що ж розуміється під поняттям "проект"? Під *проектом* розуміють комплекс науково-дослідних, проектно-конструкторських, соціально-економічних, організаційно-господарських та інших заходів, пов'язаних ресурсами, виконавцями та термінами, відповідно оформлених і направлених на зміну об'єкта управління, що забезпечує ефективність розв'язання основних завдань та досягнення відповідних цілей за певний період. Кінцевими цілями проектів є створення та освоєння нової техніки, технології та матеріалів, що сприяє виходу вітчизняної продукції на світовий рівень.

Проект – це задум (завдання, проблема) та необхідні засоби його реалізації з метою досягнення бажаного економічного, технічного, технологічного чи організаційного результату.

Термін "*проект*" (від латинського "кинутий вперед") спеціалісти трактували донедавна як креслення, пояснювальна записка і кошториси, на основі яких можна збудувати літак, споруду чи завод; або це текст, що передує документу – плану, договору, угоді. Наведемо ще кілька варіантів визначення поняття "проект", які зустрічаються в літературі: *Проект* – це окреме підприємство з конкретними цілями, які часто включають вимоги до часу, вартості та якості результатів, що досягаються (*Англійська асоціація проект-менеджерів*); *Проект* – це певне завдання з визначеними вихідними даними й встановленими результатами (цілями), що обумовлюють спосіб його вирішення (*Тлумачний словник з управління проектами*).

Глобальні тенденції світових процесів вимагає на всіх рівнях принципів нових ефективних систем управління розвитком держави.

Базовим інструментом управління змінами в економіці, соціальній та політичній сфері є програми й проекти. Кожна програма є комплексом взаємопов'язаних (за ресурсами, термінами і виконавцями) проектів, які забезпечують досягнення масштабної цілі.

Проектний підхід в державному секторі сприяє прозорості виконання, що так важливо в державі та контроль за виконання як з боку суспільства так і з боку міжнародних організацій які фінансують проекти.

Наведемо приклади застосування проектного підходу в державному секторі в Україні.

У період нового розвитку та змін в Україні, в соціальному, економічному, політичному секторі державі, використання проектного підходу набуло більш змістовного характеру. Адже реалізація проекту державою спрямована на виконання стратегічно важливих цілей суспільства. Так, в 2015 р. було підписано Меморандум стосовно впровадження програми "Електронне врядування задля підзвітності влади та участі громади" (EGAP) між Державним агентством з питань електронного урядування України та Швейцарським бюро співробітництва в Україні. Програма спрямована на використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), що допомагатимуть вдосконалити якість врядування, покращать взаємодію влади і громадян та сприятимуть соціальним інноваціям в Україні. Партнерськими регіонами програми визначені Дніпропетровська, Одеська, Вінницька та Волинська області.

Створена система в рамках даної програми, відповідає усім необхідним вимогам, дозволить забезпечити єдиний високий рівень якості обслуговування громадян з боку органів місцевого самоврядування щодо подання електронних петицій. Для реалізації зазначених норм партнерами програми ініційовано створення інформаційної системи для роботи з електронними петиціями та розробку відповідної нормативної-правової бази із визначенням вимог до електронної ідентифікації громадян, збору підписів, переліку інформації, що збирається про особу, тощо

Серед головних завдань програми: формування та впровадження кращих стандартів е – урядування та інноваційних практик, які покращують якість послуг та доступ до інформації для громадян, підвищення прозорості та підзвітності органів влади завдяки застосуванню ними нових технологій, зміцнення ролі громадянського суспільства та просування е-демократії. Програма також сприятиме інклюзивному діалогу щодо формування політики е-врядування та е-демократії, який бере до уваги інтереси та потреби регіонів.

Важливим є те, що подібні інновації обговорюються публічно в експертному середовищі і ми можемо конструктивно обговорювати, що треба робити для реформування сфери управління, впровадження прозорих процедур та запозичення кращих практик.

Розвиток нових програм та вдосконалення системи за рахунок впровадження проектів в держаний сектор значно пришвидшить процес розвитку України до міжнародних стандартів.

ЗМІСТ

Секція 4 "ОСВІТНІ КОНЦЕПТИ СЬОГОДЕННЯ"

Абизова Л. В. ФЕНОМЕН ОСОБИСТОСТІ І ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ОСВІТИ	3
Бабенко Н. ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ЯК КРИТИКА СУЧАСНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ДИСКУРСУ	5
Барабаш Д. А. МОНОПОЛИЗАЦІЯ ЗНАНИЙ ЕКСПЕРТНИМИ ГРУППАМИ	7
Гончаренко О. Г. ОСВІТА ОСІБ, ЯКІ ВІДБУВАЮТЬ ПОКАРАННЯ У ВИПРАВНИХ УСТАНОВАХ ЯК СЕГМЕНТ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ	10
Діденко Л. В. ФІЛОСОФІЯ ДЛЯ БАКАЛАВРІВ-ГУМАНІТАРІЇВ: ВИКЛАДАЦЬКІ ЗАУВАГИ	12
Дьяковська Г. О. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	13
Жигилевич О. Ю. ОСМИСЛЕННЯ БІЗНЕС-ОСВІТИ З ТОЧКИ ЗОРУ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ	15
Каращук О. М. СУЧАСНА БІБЛІОТЕКА ТА ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР	17
Карпенко А. ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ЯК КОНТРПЕДАГОГІКА	19
Кириченко М. С. ОФШОРНО-ПЕДАГОГІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО І ПЕДАГОГІКА ОФШОРНОГО СПОЖИВАННЯ (URRY J., ILLICH I., FOUCAULT M., ŽIZEK S., BAUDRILLARD J., BOURDIEU P.)	21
Кичирук Т. В. ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ	23
Ключкович Т. В. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ	25

Книш І. В. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ НОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ	28
Ковальова С. Б. ПОСТНЕКЛАСИЧНІ ОСНОВИ СИСТЕМНОСТІ ІННОВАТИКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ	35
Кондратюк Л. Р. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ НОВОГО ПЕДАГОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ	36
Kosmii Olena GENDER POLICY DISPLAY IN EDUCATIONAL CONTENT OF UKRAINE	39
Кравченко О. П. ОСВІТА В УМОВАХ СУЧАСНОГО ФІЛОСОФСЬКОГО ДИСКУРСУ	41
Лимарєва Ю. М., Цимбал М. В. ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ФІЗИКИ В КУРСІ ЗОШ	43
Лобода Ю. О. ФІЛОСОФІЯ В СИСТЕМІ ВОЄННОЇ ОСВІТИ	45
Макогонова В. В. "ЛИТЕРАТУРНЫЙ МИНИМУМ" ИСТОРИКА ФИЛОСОФИИ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ	47
Максименко И. О. ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ І ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ	49
Масич С. Ю. РОЛЬ КУЛЬТУРИ У РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ	51
Масич В. В. ВИКОРИСТАННЯ ПРОВІДНИХ ІДЕЙ ПЕДАГОГІВ-НОВАТОРІВ ДЛЯ РОЗРОБКИ НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОДУКТИВНО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ	53
Матвієнко І. С. ГЕНДЕРНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ОСВІТІ	55
Павко А. І., Курило Л. Ф. РЕТРОСПЕКТИВНІ ТА СУЧАСНІ МОДЕЛІ КЛАСИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	57

Пузанова-Красикова І. О. ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЇ В НАВЧАЛЬНІЙ ГРУПІ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ	60
Рилова О. Ю. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ПОЛІТИКА ЄС В ГАЛУЗІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	62
Сайганова В. С. БЕЛАРУСЬ И УКРАИНА: ОБРАЗОВАНИЕ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНЫХ ВЫЗОВОВ	64
ПОСТПИСЬМЕННОЙ КУЛЬТУРЫ	
Самойлова Ю. І. ДІЯЛЬНІСТЬ ІННОВАЦІЙНИХ ШКІЛЬНИХ МЕРЕЖ США В КОНТЕКСТІ ОНОВЛЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ	66
Сергиенко А. В. НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ВЫСШЕГО ЮРИДИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XIX ВЕКА	68
Сыпчук Е. Ю. ПРОТИВОРЕЧИЯ ГИПЕРСПЕЦИАЛИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ	69
Соболь Т. В. РЕФОРМИ ФІЛОСОФСЬКОЇ ОСВІТИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	71
Сухова Н. М. ВЕКТОР ОСВІТИ ДЛЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМА РЕФОРМУВАННЯ	73
Фоломєєва Н. А. ЕСТРАДНИЙ ВОКАЛ ЯК ОДИН З ГОЛОВНИХ ВЕКТОРІВ У ВОКАЛЬНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОМУ ІНСТИТУТІ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ	75
Чорний О. В. ІНТЕРДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ, ЯК СУЧАСНИЙ СВІТОВИЙ ТРЕНД В НАУЦІ ТА ОСВІТІ	77
Юхименко Н. Ф. ФУНКЦІЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	79
Яковлева О. В. БАГАТОМОВНІСТЬ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	82
Ярмоліцька Н. В. КЛЮЧОВІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДОТИЧНОСТІ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ	84

Секція 25
"ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ"

Підсекція
"ПУБЛІЧНЕ ВРЯДУВАННЯ:
ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА"

Алієв Аббас Мамад огли

СЕРВІСНА СУТНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 87

Бернацький А. А.

ОСНОВИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ
В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ 89

Бондаренко Д. В.

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ 91

Вільчинська Я. С.

МОНОГЛОТИЧНІСТЬ МОВИ НАУКИ
ЯК ФАКТОР ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВОЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ 93

Гасимов Р. А.

"ЦИФРОВА НЕРІВНІСТЬ" В УКРАЇНІ
ЯК ПРОБЛЕМА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ 96

Голубь В. В.

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ
СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ 99

Демчук Ю. Б.

ДІАЛОГОВА СЕСІЯ ЯК МЕХАНІЗМ УЧАСТІ ГРОМАД
У ВИРОБЛЕННІ ТА ПРИЙНЯТТІ МІСЦЕВИХ РІШЕНЬ 100

Довбик Ж. С.

ДЕРЖАВНА VERSUS ПРИВАТНА ВИЩА ОСВІТА: ДОСВІД УКРАЇНИ 103

Драгомерецький В. С.

РОЗВИТОК В УКРАЇНІ ЛІГИ "ЧАС" У 1920 РОКАХ
ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ 105

Жованик В. А.

СТАНДАРТИ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ 108

Замараєв А. В.

МЕХАНІЗМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ
ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ 110

Zubchuk O. A.

COMPETITIVENESS AS A FACTOR FOR CHOICE
OF UKRAINIAN YOUTH RECEIVE HIGHER EDUCATION ABROAD 112

Іванова І. М. ПОНЯТТЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ	115
Кірсєв Д. Б. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ	116
Ключкович А. Ю. ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В КРАЇНАХ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ	119
Круть В. О. ДО ПИТАННЯ ПРО ДЕРЖАВНУ ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	121
Мешковський К. Е. ЗНЕОСОБЛЕННЯ ДОВІРИ ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	123
Nelipa D. V. COMPREHENSIVE ANALYSIS OF STRATETGIC MANAGEMENT AT THE LEADING AMERICAN UNIVERSITIES	125
Одольський О. Є. ДО ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ	128
Поліщук В. С. КЛЮЧОВІ НЕДОЛІКИ НОВОГО ПУБЛІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	129
Самусенко В. О. ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЦІЛЕЙ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ.....	131
Соболєва К. Ю. КРИЗА ЦЕНТРАЛІЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ	134
Стадник М. М., Титаренко О. Р. СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	136
Столар В. М. ЯКІСТЬ ДЕРЖАВНИХ ПОСЛУГ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ДОВІРИ ДО ВЛАДИ.....	138
Харченко А. О. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	140
Цимбаленко Я. Ю. РОЛЬ УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСІВ У РОБОТІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	143

Чаркіна А. О. ТИПОЛОГІЗАЦІЯ ПОСАДОВИХ ОСІБ	145
--	-----

Ясько О.Г. ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ АДМІНІСТРАТИВНО – ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ В ШВЕЙЦАРІЇ ТА БЕЛЬГІЇ В КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	147
--	-----

**Підсекція
"МЕХАНІЗМИ І ТЕХНОЛОГІЇ
ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ"**

Бойко А. В. ОСВІТНІ ПРОГРАМИ З ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ	150
--	-----

Бондаренко П. Р. МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ НОРМИ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ	152
--	-----

Гонюкова Л. В. КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ	154
--	-----

Гребонько Є. П. ПРОЦЕС ЄВРОПЕІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ КРАЇН – ЧЛЕНІВ ЄС	157
---	-----

Канавець М. В. РЕФОРМА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: РОЛЬ ТА ВПЛИВ ГРОМАДСЬКОСТІ	159
--	-----

Козаков В. М. ЦІННІСНІ ЗАСАДИ УЧАСТІ ГРОМАДЯН У ВИРОБЛЕНІ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ	161
---	-----

Копилова М. С. ВОЄВОДСЬКЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНОГО ЖИТТЯ ПОЛЬСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (1918-1939 РР)	163
---	-----

Краснейчук А. О. ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ КОНСАЛТИНГУ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ	166
---	-----

Круть В. О. ДО ПИТАННЯ ПРО СУЧАСНУ АНТИКОРУПЦІЙНУ ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ	168
---	-----

Левицький В. А. КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ТА ДОТРИМАННЯ	170
Лікарчук Д. С. GOOD GOVERNANCE TA NEW PUBLIC MANAGEMENT В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	173
Никулина Ю. В. АДМИНИСТРАТИВНЫЕ РЕФОРМЫ КАК СТРАТЕГИЯ МОДЕРНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ	175
Пискун Т. О. ПРИНЦИПИ УСПІШНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ НА ПРИКЛАДІ ПРОВІДНИХ ПІДПРИЄМЦІВ СУЧАСНОСТІ	177
Сергієнко О. В. ПРИНЦИП ДІЄВОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ МІСТОБУДУВАННЯ.....	179
Черпак Т. В АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОГО ЗАКОНОДАВЧОГО ПРОЦЕСУ	182
Штельмашенко А. Д. ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЕКТНОГО ПІДХОДУ В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ	184

Наукове видання

ДНІ НАУКИ

ФІЛОСОФСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТУ – 2017

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ

(25-26 квітня 2017 року)

МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ ТА ВИСТУПІВ

ЧАСТИНА 9

Друкується за авторською редакцією

Оригінал-макет виготовлено Видавничо-поліграфічним центром "Київський університет"

Формат 60x84^{1/16}. Ум. друк. арк. 11,2. Наклад 100. Зам. № 217-8116.
Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний. Друк офсетний. Вид. № Фл23.
Підписано до друку 30.03.17

Видавець і виготовлювач
ВПЦ "Київський університет"
6-р Т. Шевченка, 14, 01601, м. Київ
☎ (044) 239 32 22; (044) 239 31 72; тел./факс (044) 239 31 28
e-mail: vpc_div.chief@univ.kiev.ua
[http: vpc.univ.kiev.ua](http://vpc.univ.kiev.ua)

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1103 від 31.10.02